

**ДРУШТВО БИБЛИОТЕКАРА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
Library Association of Republic of Serbska**

БИБЛИОТЕКАРСТВО СРПСКЕ

Часопис из области библиотекарства и
библиотечко-информационе дјелатности

Librarianship of Srpska
Journal of Library Information Function

Година XII - број 11

Вишеград, 2024.

Друштво библиотекара
Републике Српске
Library Association of Republic of Serbska

Вишеград, 2024.

БИБЛИОТЕКАРСТВО СРПСКЕ
Часопис из области библиотекарства
и библиотечко-информационе дјелатности

Librarianship of Serbska
Journal of Library Information Function

Редакција часописа
Данијела Мандић
Срђан Чабрило
Стана Владић
Александра Чворовић
Миљана Пецикоза
Биљана Ђелић

Главни и одговорни уредник
др Радославка Сударушић

За издавача
Љиљана Кнежевић

Часопис *Библиотекарство Српске* излази уз подршку
Министарства просвјете и културе у Влади Републике Српске

САДРЖАЈ

Виолета Ђорђевић Оливера Настић СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ БИБЛИОТЕКАРА У ОФЛАЈН И ОНЛАЈН ОКРУЖЕЊУ.....	7
Драгана Маринковић Бојана Петковић РЕЦИ ДА ПРОФЕСИОНАЛНОМ УСАВРШАВАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ.....	23
Весна Јовић Љубица Милекић ЈАЧАЊЕ КАПАЦИТЕТА ЉУДСКИХ РЕСУРСА У БИБЛИОТЕКАМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ КРОЗ ПРОГРАМ КОНТИНУИРАНОГ ОБРАЗОВАЊА БИБЛИОТЕКАРА: ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКАРА ЗА УСАВРШАВАЊЕМ.....	33
Соња Шуковић Славица Младеновић Гордана Ивковић БИБЛИОТЕКАР – ПРОФЕСИЈА, ПОЗИВ, ЗВАЊЕ, ЗНАЊЕ И АНГАЖОВАЊЕ	49
Мирко Ђукић Смедеревски ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ ИЗ УГЛА ИСТРАЖИВАЧА	73
Љиљана Станимировић ДИГИТАЛНО ЗНАЊЕ – ДЕФИНИШУЋА КАРАКТЕРИСТИКА АКАДЕМСКИХ БИБЛИОТЕКА.....	89
Ивана Куљанин Невенка Јовичић ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА.....	101
Александар - Саша Грандић ДИГИТАЛИЗАЦИЈА САДРЖАЈА ИЗ ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ КАО ОКОСНИЦА РАЗВОЈА КРЕАТИВНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА БУДУЋИХ АУТОРА.....	118
Срђан Чабрило Мирела Ђук ЧАТБОТОВИ У БИБЛИОТЕКАМА	129

Негосава Нега Стјепановић Жељко Николић Јелена Матић НА „КЛИК“ СА КОРИСНИЦИМА.....	136
Сњежана Галинац Горан Капор ЧИТАЊЕ И ЧИТАЛАЧКЕ НАВИКЕ СТУДЕНАТА У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ: ПРОСТОР ЗА ПОДСТИЦАЊЕ ИЛИ ТРЕНУТАК ЗА ПОСРТАЊЕ	149
Сузана Пешевић Стојановић Лана Шаула Саша Леви МОДЕРНИЗАЦИЈА И ПОПУЛАРИЗАЦИЈА БИБЛИОТЕКЕ ПОМОЋУ НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА	163
Маја Дејановић Биљана Ђелић „НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ БУДУЋНОСТИ, ВЕЋ ДАНАС“ „Е-УСЛУГЕ У НАРОДНИМ БИБЛИОТЕКАМА”	189
Данијела З. Мандић Милева М. Мировић Танић <i>ТЕСЛОМ ОСВИЈЕТЛИМО ЗНАЊЕ – ЗНАЊЕ И КРЕАТИВНОСТ</i> У НАСТАВИ И ШКОЛСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ	204
Душанка Папић Драгана Петрић БИБЛИОТЕКА ОТВОРЕНИХ ВРАТА	222
Валентина Поповић Е-БИБЛИОТЕКА, ПРИМЕНА ДИГИТАЛНИХ АЛАТА У МАЛИМ БИБЛИОТЕКАМА	233
Бојана Шашлић СТАРЕ И РИЈЕТКЕ КЊИГЕ У ЈУ ОСНОВНА ШКОЛА „СВЕТИ САВА” У БРОДУ	248
Драгана Божић Јелена Радаковић ПРИМЈЕНА ИНКЛУЗИЈЕ У ЈАВНОЈ УСТАНОВИ СПЕЦИЈАЛНОЈ БИБЛИОТЕЦИ ЗА СЛИЈЕПА И СЛАБОВИДА ЛИЦА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ.....	271

Соња Пржуљ ИНКЛУЗИВНЕ БИБЛИОТЕЧКЕ УСЛУГЕ И ИЗАЗОВИ СА КОЈИМА СЕ БИБЛИОТЕКАРИ И ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ СУСРЕЂУ У БИБЛИОТЕКАМА.....	282
Олга Јечменица ИНКЛУЗИВНЕ АКТИВНОСТИ БИБЛИОТЕКЕ „МИЛУТИН БОЈИЋ”	297
Марина Неђић УНАПРЕЂЕЊЕ БИБЛИОТЕЧКИХ УСЛУГА ЗА ОСОБЕ СТАРИЈЕ ЖИВОТНЕ ДОБИ У БИБЛИОТЕКАМА У СРБИЈИ	306
Снежана Марић Тијана Бацетић Мирјана Димитријевић Станковић ДОБРОБИТИ УСЛУГА ЗА СТАРЕ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ УЖИЦЕ – ЕФЕКТИ И РАЗВОЈ.....	324
Светлана Сабо Катарина Новаковић Синиша Голубовић ИДЕЈЕ КОЈЕ РАСТУ И ПОВЕЗУЈУ – ПРОЈЕКТИ СЕКЦИЈЕ ЗА КУЛТУРНЕ И ОБРАЗОВНЕ ПРОГРАМЕ БДС-А	341
Жана Гњатовић Анђелија Пругинић Наташа Плавшић СОМБОРСКА БИБЛИОТЕКА У КОРАК СА НОВИМ ИЗАЗОВИМА	354
Миљана Мацан КРЕАТИВНЕ АКТИВНОСТИ У ЈАВНИМ БИБЛИОТЕКАМА САРАЈЕВСКО-РОМАНИЈСКЕ РЕГИЈЕ.....	369
Ивана Мачар Миљана Пецикоза Драган Вуковић ФОРМИРАЊЕ ЗБИРКЕ СТРИПА У ЈУ НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ИВО АНДРИЋ” ВИШЕГРАД.....	387

Виолета Ђорђевић

violeta_djordjevic@yahoo.com

Оливера Настих

olivera.nastic@gmail.com

Библиотека града Београда

УДК 023-051

DOI 10.7251/BSCSR2411007D

СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ БИБЛИОТЕКАРА У ОФЛАЈН И ОНЛАЈН ОКРУЖЕЊУ

Сажетак: Библиотеке као културне, образовне и информационе установе, може се рећи, сасвим су природна места за целоживотно учење, а њихов најважнији задатак је да омогуће корисницима слободан приступ информационим изворима који су им потребни за учење, рад, информисаност или разоноду. Да би одговорили савременим пословним захтевима стучњаци у библиотечко-информационој делатности, који су на услузи свим члановима друштва и помажу у процесу усавршавања кроз формалне и неформалне облике учења, не смеју заборавити на континуиран развој сопствених потенцијала и перманентно усавршавање. Након завршетка формалног школовања библиотекари се нуде акредитовани програми стручног усавршавања, али и различити облици „хватања корака са струком” кроз курсеве, семинаре, радионице, конференције и др. Савремено, информатичко доба у знатној мери проширује опције учења, усавршавања, праћења како домаћих, тако страних библиотечких трендова. Истиче се посебно важна улога међународних библиотечких организација и могућности професионалног развоја кроз учешће у овим организацијама.

Кључне речи: библиотекари, стручно усавршавање, образовање, целоживотно учење, библиотечка удружења, образовне платформе

Увод

С обзиром да савремено доба карактерише брз напредак технологије у свим областима живота, тако напредује и подручје образовних технологија које у великој мери пружају

могућности за перманентно учење, стицање и усавршавање знања и вештина. Библиотеке у томе имају значајну улогу, јер оне подупиру разне функције као што су подучавање, истраживање, усвајање новог знања и посредовање знања и културне прошлости и садашњости генерацијама које долазе. Библиотеке учествују у образовању корисника за делотворно проналажење, приступ, размену и употребу информација. Библиотекарство је савремена, актуелна и динамична делатност, а данас се библиотекар не баве само књигама у папирном облику, већ и електронским публикацијама. Функција библиотеке као потпоре учењу може се састојати у пружању информацијских услуга у ужем смислу (претраживање информацијских извора, међубиблиотечка позајмица, информацијске услуге) или, у ширем смислу, као потпора информацијском описмењавању. Због тога библиотекар треба да буду, не само компетентни у претраживању и чувању информација, већ и информатички писмени и вешти у коришћењу апликација које нуде савремене технологије.

Укратко речено, из дана у дан рад библиотекара се подвргава новим захтевима, како у погледу корисника њихових услуга, тако и у погледу локалног, регионалног, националног и интернационалног окружења. Нужан предуслов квалитетног укључивања библиотекара у савремене токове развоја информационог друштва јесте адекватно прилагођавање свих видова њиховог образовања новим захтевима и условима. Неопходно је пронаћи одговарајуће начине ефикасног и одговорног укључивања библиотекара у новонастало окружење, нужно је подизање стандарда рада и одржавање компетенција на највишем могућем нивоу. Библиотекар морају бити свесни да се променило и окружење, као и целокупно друштво – од индустријског друштва преко информационог друштва и друштва знања идемо ка умреженом друштву. Да би уопште било могуће квалитетно образовање библиотекара, неопходна је координација у раду свих учесника који се баве образовањем –

од факултета и библиотека, до удружења и нових организација за континуирано стручно усавршавање.¹

Од формалног до неформалног образовања

Целоживотно образовање је савремени концепт према коме се образовање не завршава са завршетком формалног образовања и стицањем дипломе, него се истиче важност перманентног осавремењавања теоријског знања и практичних вештина.² Појмови „доживотно образовање”, „образовање одраслих” и целоживотно образовање” често се заједно појављују и чак се третирају као синоними.³ Целоживотно образовање подразумева могућност учења за све старосне и социјалне категорије, у различитим контекстима – у образовним институцијама, на послу, код куће, у оквиру неформалних видова активности итд. Оно обухвата све видове учења: формално образовање, неформално образовање и информално образовање (учење из свакодневног живота). Формално, школско или институционализовано образовање је оно које се изводи у институцијама, од основне школе до универзитета и које се обавља према плану и програму. Неформално образовање је све распрострањенији вид образовања на коме почива и образовање одраслих у савременом свету. Оно подразумева стицање знања која нису укључена у формално образовање, а која воде ка развоју личних, социјалних и професионалних компетенција. Неформално образовање је још дефинисано као „свака организована систематска делатност изван оквира школског система, која треба да обезбеди селективне типове учења посебним подгрупама становништва, одраслима, као и деци”.⁴

---

¹ Весна Ињац Малбаша, „Образовање библиотекара у Србији”, *Глас библиотеке*, 19 (2012): 30.

² Г. Ђоковић, „Народне библиотеке и целоживотно учење“ (докторска дисертација, Универзитет у Београду. Филолошки факултет Београд, 2013), 6–7.

³ Драгомир Филиповић, „Перманентно образовање и образовање одраслих“, *Педагогија*, - ISSN 0031-3807. - Год. 59, 1 (2004):18–38.

⁴ Вола, Х. С. „Перспективе неформалног образовања”, У *Перспективе*

Некада се неформално образовање везивало за сиромашне, неписмене, недовољно образоване или особе које су напустиле редовне школе. Данас је овакав вид неформалног учења и образовања намењен свима који желе да прате савремене трендове и стекну додатно образовање.⁵

Формални видови образовања библиотекара у Србији спроводе се на Катедри за библиотекарство и информатику на Филолошком факултету у Београду и Катедри за библиотекарство на Педагошком факултету у Сомбору Универзитета у Новом Саду. Као посебан вид образовања издваја се стручни испит као процес стицања стручних квалификација потребних за посао, који се полаже у Народној библиотеци Србије и Библиотеци Матице српске у Новом Саду. У неформално образовање спадају сви остали облици континуираног стручног образовања, усавршавања уз рад и доживотног учења у форми курсева, семинара, радионица, конференција и др.

Усавршавање кроз акредитоване програме

Стручно усавршавање библиотекара и књижничара у Србији први пут законски регулисано *Законом о библиотечко-информационој делатности*⁶ из 2011. године и *Правилником о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности*⁷ из 2013. године и подразумева шест сати обавезног усавршавања у току године. Народна библиотека Србије је, у складу са наведеним законским одредбама, први пут акредитовала програме стручног усавршавања библиотекара у 2014. години.

образовања (Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 1986), 213.

⁵ Г. Ђоковић, „Народне библиотеке и целоживотно учење” (докторска дисертација, Универзитет у Београду. Филолошки факултет Београд, 2013), 9.

⁶ Закон о библиотечко-информационој делатности („Службени гласник РС”, бр. 52/2011 и 78/2021)

⁷ Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности (“Службени гласник РС”, број 18 од 26. фебруара 2013)

Према *Правилнику*, програме, након спроведеног конкурса, разматра Комисија за акредитацију програма сталног стручног усавршавања коју образује управник Народне библиотеке Србије. Комисију чини по један члан из Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”, Библиотекарског друштва Србије, Заједнице матичних библиотека Србије и Заједнице библиотека универзитета у Србији. Народна библиотека Србије, 1. септембра сваке године расписује конкурс који траје до 30. септембра. Програми се акредитују на једну, две или три године. Акредитацију програма врши Народна библиотека Србије, на образложен предлог Комисије. Народна библиотека Србије, најкасније до 31. децембра, писмено обавештава подносиоце програма о одобреној акредитацији и на својој интернет страници објављује списак акредитованих програма. Програми се могу реализовати путем семинара, курсева, радионица, предавања и слично, уживо или на даљину. Програм може трајати најмање два, а највише шест сати дневно, односно осам сати с паузама, а број дана предвиђен за спровођење програма није ограничен. На радионицама и курсевима највећи број полазника може бити двадесет. На предавањима и семинарима број полазника је ограничен бројем места у просторији у којој се изводи програм.

Од ступања на снагу *Правилника* до данас, акредитовано је и реализовано десет циклуса програма сталног стручног усавршавања у библиотечко-информационој делатности. Анализом одобрених акредитованих програма у периоду од 2014. године до данас може се закључити да је присутан широк распон тема које покривају све области библиотечког деловања. Но, такође, може се приметити да се најновији акредитовани програми реализују у офлајн формату, те да недостају акредитовани програми који би се пратили у онлајн формату.

Поред Народне библиотеке Србије, као организатори разних стручних предавања, семинара, курсева, радионица, трибина, посета другим библиотекама, стручних и научних

скупова и саветовања с циљем континуираног образовања библиотекара појављују се и: Библиотека Матице српске, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, затим Филолошки факултет Универзитета у Београду (Катедра за библиотекарство и информатику), Библиотекарско друштво Србије, Друштво школских библиотекара, Заједница библиотека универзитета у Србији, Библиотека града Београда и многе друге библиотеке у Србији.

Од много фактора зависи да ли ће релативно добра законска основа у будућности довести до побољшања координације стручног усавршавања библиотечких стручњака на националном нивоу. Најпре би било неопходно да се редовно, у једногодишњим или двогодишњим циклусима, испитају образовне потребе библиотечке заједнице Србије, што захтева спровођење истраживања и анкета.⁸ После сагледавања образовних потреба, Народна библиотека Србије треба да у складу са тим акредитује сопствене програме, али и иницира и подстакне друге установе, удружења и организације да организују курсеве за библиотечке стручњаке из свих типова библиотека који би били у складу са сазнањима о ситуацији у домаћем библиотекарству, о постојећем стању, могућностима и потребама. Народна библиотека Србије, али и друге библиотеке, удружења, факултети и организације треба да прате развој библиотекарства и информационих наука на међународном нивоу, односно савремено светско библиотекарство, и да своју образовну понуду стручног усавршавања ускладе са тим токовима, те да покушају да у сарадњи са иностраним међународним установама, удружењима, факултетима и организацијама иницирају иновативне курсеве за библиотечке стручњаке у Србији. Од руководилица библиотека у Србији очекује се да схвате значај континуираног стручног усавршавања и да се потруде да

---

⁸ Весна Ињац Малбаша „Образовање библиотекара у Србији”, Глас библиотеке 19/2012, стр. 55.

својим запосленима обезбеде бар годишњи минимум од шест сати обавезног усавршавања.⁹

Интернет као учионица

Могло би се рећи да је појава веба и интернета изазвала праву револуцију у целокупном друштву, па и у библиотечком свету. Промениле су се библиотеке као места, улоге библиотекара, али мења се и начин учења и усавршавања. За библиотекарске који имају довољно енергије, воље и времена могућности су бројне, пре свега када је реч о самоиницијативном, необавезном и неформалном образовању. Посредством интернета могућ је увид у бројне примере добре праксе библиотека широм света, повезивање и дељење искуства, праћење резултата најновијих истраживања у библиотекарству и сродним струкама, приступ електронским часописима, праћење бесплатних стручних скупова и вебинара.

Библиотекари се едукују и усавршавају, између осталог, и кроз рад у домаћим и међународним стручним организацијама и удружењима као што су: IFLA (Међународно удружење библиотечких удружења),¹⁰ ARLIS/NA (Удружење уметничких библиотека Северне Америке),¹¹ онлајн компјутерски библиотечки центар (OCLC),¹² Међународни конзорцијум (EIFL)¹³ и др. Управо захваљујући новим технологијама умрежавање је постало лакше, а рад стручних удружења видљивији.

Међународна федерација библиотечких удружења и институција (International Federation of Library Associations, IFLA) представља светску, независну, невладину организацију, чији су чланови библиотечарска и сродна удружења, као и

---

⁹ Исто.

¹⁰ IFLA, <https://www.ifla.org/> (преузето 6. 6. 2023).

¹¹ ARLIS/NA, <https://www.arlisna.org/> (преузето 6. 6. 2023).

¹² OCLC, <https://www.oclc.org/en/home.html> (преузето 6. 6. 2023).

¹³ EIFL, <https://www.eifl.net/> (преузето 6. 6. 2023).

библиотеке и сличне установе, појединци и покровитељи.¹⁴ Њен основни задатак је да подстиче развој и истраживање у свим областима које се односе на библиотечке и информационе науке. ИФЛА је донела низ смерница које се односе на различите области библиотечких и информационих услуга, које су онлајн доступне, а сваки ИФЛА стандард одражава консензус о ажурираним принципима, смерницама и најбољој пракси за одређену библиотечку или информацијску активност или услугу.¹⁵ Удружење једном годишње организује генералну конференцију која од 2003. године, носи ново име – World Library and Information Congress – WLIC, окупља библиотечке професионалаце из целог света, а обухвата велики број дешавања, од пленарних и паралелних излагања, отворених сесија, до постер презентација које представљају и анализирају унапред дефинисану тему. Тема прошлогодишњег Конгреса, који је одржан у Даблину у Ирској, била је *Инспирација, ангажовање, омогућавање и повезивање, заједништво*, а ове године у оквиру 88. по реду Конгреса у Ротердаму, у Холандији разматраће се тема *Хајде да радимо заједно, хајдемо у библиотеку*. ИФЛА, као кровна библиотечка организација, нуди прегршт могућности и идеја. Овом приликом указујемо на Јутјуб канал са бројним примерима добре праксе од значаја за библиотекаре који раде са децом и младима¹⁶, те на бројне идеје заступљене на приказу најбољих ИФЛА постера¹⁷. Концепт који се показао веома корисним и представља сјајан канал за професионалну стимулацију, мотивацију и дијалог је „Сестринске библиотеке”¹⁸ у којем могу учествовати јавне и школске библиотеке или

---

¹⁴ International Federation Library Associations and Institutions.

<https://www.ifla.org/> (преузето 6.06.2023).

¹⁵ IFLA Standards, <https://www.ifla.org/units/standards/> (преузето 6. 6. 2023).

¹⁶ The Best Practices Project, <https://www.youtube.com/channel/UCkgXCzh2aRRcNXNysNb3YHQ/> (преузето 3. 6. 2023).

¹⁷ Best IFLA posters <https://www.ifla.org/g/professional-council/best-ifla-poster/> (преузето 3. 6. 2023).

¹⁸ Sisters Libraries, <https://www.ifla.org/g/libraries-for-children-and-ya/sister-libraries-for-children-s-and-young-adult-s-reading/> (преузето 4. 6. 2023).

организације које раде са библиотекама. Носиоци програма су установе, а суштина је да се библиотекарски повежу са колегама у иностранству, размењују знања, информације, искуства и добре идеје о библиотечком раду за децу и омладину. Овим се без финансијских трошкова заобилази професионална стагнација и изолација и отварају могућности за проналажење нових модела рада и решења како превазићи потешкоће са којима се евентуално библиотекарски суочавају.

Једнако богато место за образовање је Америчко библиотечарско удружење (American Library Association, ALA)¹⁹, непрофитна организација са седиштем у Сједињеним Државама која промовише библиотеке и библиотечко образовање на међународном нивоу. То је најстарије и највеће библиотечко удружење на свету, са више од 57.000 чланова. Посебно интересантна је чињеница да чланство у асоцијацији није територијално ограничено, већ се могу пријавити и библиотекарски из других земаља и кроз ову мрежу приступити континуираном стручном усавршавању, те стварању и јачању професионалних веза.

Онлајн компјутерски библиотечки центар (Online Computer Library Center, OCLC)²⁰, основан је 1967. године као непрофитна организација, односно као конзорцијум факултетских библиотека Охаја да би се омогућио приступ информацијама са једног места и тако смањили трошкови библиотека при обради публикација. Данас је највећи конзорцијум библиотека познат по бројним услугама: издвајају се каталогизација и размена метаподатака, базе података, системи за управљање садржајима, испорука докумената, управљање дигиталним колекцијама и системи за пружање референских услуга. Као највећи конзорцијум библиотека на свету, познат је по WorldCat сервису који представља светски каталог. Од посебног значаја је и VIAF (Virtual International Authority File – Виртуелна међународна

---

¹⁹ American Library Association, <https://www.ala.org/> (преузето 6. 6. 2023).

²⁰ OCLC <https://www.oclc.org/en/home.html?redirect=true/> (преузето 6. 6. 2023).

нормативна датотека, сервис који омогућава преглед водеће нормативне базе имена). OCLC,⁰ поред бројних сервиса, библиотекарима пружа подршку и различите могућности за усавршавања и за изградњу нових вештина преко WebJunction „виртуелне учионице”²¹ која нуди бесплатне вебинаре и курсеве за све заинтересоване. Од 2003. године, када је OCLC отворио врата виртуелне учионице, преко 80.000 запослених у библиотекама учествовало је у програмима усавршавања. У временима када се у свим библиотекама пажљиво располаже финансијским средствима, значај доступности оваквих програма је немерљив. Уз минималне трошкове, библиотекари су у могућности да прате најновије трендове, размењују идеје и тиме се спремније суоче са новим захтевима које пред њих постављају и корисници и нове технологије које се убрзано развијају.²²

У стручном усавршавању професионалаца из библиотечно-информационе делатности посебно место заузима стипендија „Џеј Џордан IFLA/OCLC”²³ програм за библиотекаре на почетку каријере”. Током студијског боравка у САД, одабрани стипендисти имају прилике да се упознају са примерима добре праксе америчког библиотекарства и размењују искуства са врхунским стручњацима.

Лига европских истраживачких библиотека (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche—Association of European Research Libraries, LIBER)²⁴, основана је под покровитељством Савета Европе 1971. године, а данас броји преко 400 националних, универзитетских и других библиотека и има чланице из преко 40 земаља. LIBER промовише сарадњу

---

²¹ WebJunction, <https://www.oclc.org/en/webjunction.html/> (преузето 6. 6. 2023).

²² Сандра Николић и Милица Ђорђевић, „Међународне и регионалне асоцијације у библиотечно-информационој делатности”. *Читалиште* 28 (2016): 29.

²³ The Jay Jordan IFLA/OCLC Early Career Development Fellowship Program <https://library.oclc.org/digital/collection/p15003coll71/id/477/> (преузето 6. 6. 2023).

²⁴ LIBER, Home - LIBER Europe/ (преузето 6. 6. 2023).

истраживачких библиотека Европе, најпре националних и универзитетских, подржава мрежно повезивање библиотека преко граница, ради на заштити европске културне баштине и на побољшању приступа колекцијама европских истраживачких библиотека. LIBER организује свој рад кроз одржавање годишње Конференције, кроз рад Генералне скупштине, извршног одбора и различитих стручних секција. Постоје четири основне секције: Секција за приступ грађи и подацима, Секција за изградњу колекција, Секција за заштиту и чување, Секција за библиотечки менаџмент и администрацију. Од јануара 2003. године Народна библиотека Србије постала је члан ове угледне библиотечке асоцијације.²⁵ Од 1972. године LIBER издаје часопис „Liber Quarterly” који је онлајн доступан. Значајан извор за едукацију су снимци бројних вебинара доступни на Јутјуб каналу ове организације²⁶.

EIFL Међународни конзорцијум (Electronic Information for Libraries) је непрофитна организација која омогућава приступ знању у земљама у развоју, односно транзицији, широм Африке, Азијско-пацифичке регије, али и у Европи и Латинској Америци. Од оснивања, 1999. године, па до данас, мрежа броји преко 2.000 библиотека у 47 земаља. EIFL се бори да образовање и приступ информацијама буду доступни свима у 21. веку. Ресурси ове организације усмерени на локалне библиотеке, које треба да служе као центри за дисемнацију информација, комуникацију и учење и да представљају својеврстан инкубатор за образовање и истраживање. EIFL од 1999. године сарађује са библиотекама у Србији, подржавајући отворени приступ научним радовима, превасходно чланцима, књигама и дисертацијама. Сваке године додељује награду за иновативни пројекат употребе информационо-комуникационих технологија у јавним библиотекама ради унапређења

---

²⁵ Народна библиотека Србије. „Liber”, <https://nb.rs/liber/> (преузето 6. 6. 2023).

²⁶ You Tube LIBER EUROPE, <https://www.youtube.com/user/libervideo/> (преузето 6. 6. 2023).

заједнице.²⁷ Библиотеци града Београда припала је ова награда 2012. године за креирање и развој интернет сајта „Новчићи” намењеног оснаживању финансијске писмености грађана Србије. Поједини пројекти библиотека у Србији су такође добили финансијску подршку, попут програма Народне библиотеке „Душан Матић” из Туприје и Народне библиотеке „Радислав Никчевић” из Јагодине. Међународни конзорцијум EIFL од 2010. године финансијски подржава развој иновативних програма јавних библиотека у земљама у развоју.²⁸ Програми могу да се поделе у шест категорија према кључним питањима којима се баве и потребама заједнице: пољопривреда, дигитално описмења-вање, образовање, запошљавање, здравље и оснаживање жена. На Јутјуб каналу и сајту организације доступне су веома информативне објаве о награђеним пројектима.

EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations) је независна, недржавна и некомерцијална асоцијација библиотечких, информационих, документационих и архивских друштава и заједница у Европи. Основна тежња ове асоцијације јесте да окупи сва библиотечка удружења Европе, а теме на које је EBLIDA сконцентрисана су сарадња библиотечких удружења на европском нивоу, повезивање библиотека путем телекомуникационих мрежа, културна сарадња, заштита интелектуалне својине, развој информационог друштва и технологија. Асоцијација је основана 1990. године, а њено седиште налази се у Хагу. Главни циљеви EBLIDA-е су да служи и промовише интересе библиотекарске и информационе научне професије, да библиотекарска удружења повеже на европском нивоу, да са њима упозна Европску комисију, Европски парламент, Регионалне комитете и савете министара, да члановима асоцијације пружа стално свежу и актуелну информацију о

---

²⁷ EIFL. „About the Awards“, <https://www.eifl.net/programme/public-library-innovation-programme/about-awards/> (преузето 6. 6. 2023).

²⁸ EIFL-PLIP GRANTEES, <https://www.eifl.net/programme/public-library-innovation-programme/eifl-plip-grantees/> (преузето 6. 6. 2023).

релевантном развоју библиотека унутар Европске уније, да ојача и унапреди сарадњу међу члановима. EBLIDA одржава редовне састанке два пута годишње: годишњи састанак савета асоцијације и стручно-научни скуп на одређену тему. Презентације са скупова су онлајн доступне.²⁹

Треба свакако споменути и организацију која промовише и учвршћује везе између библиотекара који раде при специјалним библиотекама (Special Library Association, SLA). Кроз организацију конференција, стручних скупова, састанака, вебинара обезбеђује се више него потребна размена искустава и подршка међу члановима за решавање специфичних изазова у раду са којима се сусрећу библиотечки стручњаци специјалних библиотека.

Конференција европских националних библиотека (Conference of European National Librarians, CENL)³⁰ представља јединствени скуп који удружује и повезује запослене у четрдесет и шест националних библиотека. Конференција се организује једном годишње, увек у националној библиотеци неке друге државе чланице. Током више од четврт века постојања ове организације, заједничким снагама европских националних библиотека, реализовани су многи значајни пројекти. На сајту организације доступни су годишњи извештаји свих националних библиотека чланица.

У свету су све популарнији масовни отворени онлајн курсеви (Massive open online courses, MOOC) које организују познати професори и стручњаци из различитих области. Да би се приступило овим курсевима све што је потребно су рачунар и интернет. Овај извор знања и вештина постаје све значајнији и када је у питању лични и професионални развој библиотекара, а неки од најпопуларнијих курсева су: Coursera,³¹ edX,³² Кан Академија,³³ Udacity,³⁴ Codecademy,³⁵

---

²⁹ EBLIDA, <http://www.eblida.org/about-eblida/council/conferences/31st-eblida-council-and-conference-and-2nd-eblida-naple-pl2030-event.html/> (преузето 6. 6. 2023).

³⁰ CENL, <https://www.cenl.org/about-cenl/> (преузето 6. 6. 2023).

³¹ Coursera, <https://www.coursera.org/> (преузето 6. 6. 2023).

Stanford Online.³⁶ Детаљан водич кроз масовне онлајн курсеве може се наћи и на сајту Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду.³⁷

Закључак

Библиотеке пролазе кроз период турбулентних промена, изазваних пре свега галомирајућем развојем дигиталних технологија. Ове промене рефлектују се и на позицију библиотечно-информационих стручњака, који се свакодневно суочавају са изазовним пословним ситуацијама. Ићи у корак са овим изазовима свакако је лакше уз континуирано учење, формално и неформално. Одржавање библиотечких компетенција у складу са захтевима струке има и законску подлогу. Међутим, поред законског минимума стручног усавршавања и ангажовања самих установа да омогуће перманентно учење својим запосленима, од посебне важности је лични ангажман на истраживању, проналажењу и коришћењу свих могућих опција континуираног проширивања личних и професионалних компетенција, које су са развојем интернета постале безмало неисцрпне. У овом смислу посебан потенцијал имају професионална библиотечка удружења на националном и регионалном нивоу која повезују професионалаце у библиотечно-информационој делатности, обезбеђују размену знања, искуства и идеја и нуде решење за заобилажење професионалне стагнације и изолација, те отварају могућности за проналажење иновативних модела рада и решења превазилажења потешкоћа са којима се библиотекарски суочавају.

---

³² EdX, <https://www.edx.org> (преузето 6. 6. 2023).

³³ Кан Академија, <https://www.khanacademy.org/> (преузето 6. 6. 2023).

³⁴ Udacity, <https://www.udacity.com/> (преузето 6. 6. 2023).

³⁵ Codecademy, <https://www.codecademy.com/> (преузето 6. 6. 2023).

³⁶ Stanford Online, <https://online.stanford.edu/free-courses/> (преузето 6. 6. 2023).

³⁷ Универзитетска библиотека у Београду „Светозар Марковић”. „Масовни отворени курсеви“, <https://unilib.libguides.com/mooc/> (преузето 5. 6. 2023).

Литература и линкови

1. American Library Association, <https://www.ala.org/> преузето 6. 6. 2023).
2. ARLIS/NA, <https://www.arlisna.org/> (преузето 6. 6. 2023).
3. Best IFLA posters, <https://www.ifla.org/g/professional-council/best-ifla-poster/> (преузето 3. 6. 2023).
4. Вола, Х.С. „Перспективе неформалног образовања”. У *Перспективе образовања*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2, (1986): 213–227.
5. EBLIDA, <http://www.eblida.org/about-eblida/council/conferences/31st-eblida-council-and-conference-and-2nd-eblida-naple-pl2030-event.html> (преузето 6. 6. 2023).
6. EIFL; About the Awards, <https://www.eifl.net/programme/public-library-innovation-programme/about-awards> (преузето 6. 6. 2023).
7. EIFL-PLIP GRANTEES, <https://www.eifl.net/programme/public-library-innovation-programme/eifl-plip-grantees>, (преузето 6.06.2023).
8. Ђоковић, Г. „Народне библиотеке и целоживотно учење”. Докторска дисертација, Универзитет у Београду Филолошки факултет, 2007.
9. edX, <https://www.edx.org> (преузето 6. 6. 2023).
10. Закон о библиотечко-информационој делатности („Службени гласник РС”, бр. 52/2011 и 78/2021)
11. IFLA, <https://www.ifla.org/> (преузето 6. 6. 2023).
12. IFLA Standards, <https://www.ifla.org/units/standards/> (преузето 6. 6. 2023).
13. Ињац Малбаша, Весна. „Образовање библиотекара у Србији”, *Глас библиотеке*, бр. 19 (2012).
14. Кан Академија, <https://www.khanacademy.org> (преузето 6. 6. 2023)
15. Народна библиотека Србије. „Liber”, <https://nb.rs/liber/> (преузето 6. 6. 2023)
16. Николић, Сандра и Милица Ђорђевић. „Међународне и регионалне асоцијације у библиотечко-информационој делатности”, *Читалиште* 28 (2016).
17. OCLC, <https://www.oclc.org/en/home.html?redirect=true> (преузето 6. 6. 2023).
18. Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности ("Службени гласник РС", број 18 од 26. фебруара 2013).
19. Sisters Libraries, <https://www.ifla.org/g/libraries-for-children-and-ya/sister-libraries-for-children-s-and-young-adult-s-reading/> (преузето 3. 6. 2023).
20. Stanford Online, <https://online.stanford.edu/free-courses> (преузето 6. 6. 2023).

21. The Best Practices Project, <https://www.youtube.com/channel/UCkgXCzh2aRRcNXNysNb3YHQ/> (преузето 3. 6. 2023).
22. The Jay Jordan IFLA/OCLC Early Career Development Fellowship Program, <https://www.oclc.org/en/about/awards/ifla-fellowship-program.html> (преузето 6. 6. 2023).
23. Udacity, <https://www.udacity.com> (преузето 6. 6. 2023).
24. Универзитетска библиотека у Београду „Светозар Марковић”. „Масовни отворени курсеви, <https://unilib.libguides.com/mooc> (преузето 5. 6. 2023).
25. You Tube LIBER EUROPE, <https://www.youtube.com/user/libervideo> (преузето 6. 6. 2023)
26. Филиповић, Драгомир. „Перманентно образовање и образовање одраслих”, *Педагогија*, Год. 59, бр. 1 (2004).
27. CENL, <https://www.cenl.org/about-cenl/> (преузето 6. 6. 2023).
28. Codecademy, <https://www.codecademy.com> (преузето 6. 6. 2023).
29. Coursera, <https://www.coursera.org> (преузето 6. 6. 2023).
30. WebJunction, <https://www.oclc.org/en/webjunction.html> (преузето 6. 6. 2023).

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF LIBRARIANS IN AN OFFLINE AND ONLINE ENVIRONMENT

Abstract: It can be said that libraries, as cultural, educational and informational institutions are natural places for lifelong learning, and their most important task is to provide users free access to the information sources they need for learning, work, information or leisure. In order to respond to modern business requirements, experts in the library and information industry, who are at the service of all members of society and help in the process of improvement through formal and informal forms of learning, must not forget about the continuous development of their own potential and permanent improvement. After completing formal education, librarians are offered accredited professional development programs, as well as various forms of "keeping up with the profession" through courses, seminars, workshops, conferences, etc. Today, the information age significantly expands the options for learning, improving, following both domestic and foreign library trends. The particularly important role of international library organizations and the possibilities of professional development through participation in these organizations are highlighted.

Keywords: librarians, professional development, education, lifelong learning, library associations, educational platforms

---

Драгана Маринковић

dragana.marinkovic@bibliotekalazarevac.org.rs

Бојана Петковић

obrada@bibliotekalazarevac.org.rs

Библиотека „Димитрије Туцовић”

Лазаревац

УДК 021(497.11)

DOI 10.7251/BSCSR2411023M

РЕЦИ ДА ПРОФЕСИОНАЛНОМ УСАВРШАВАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ

Сажетак: Професионални развој библиотекара и књижничара подразумева константан рад и едукацију уз развијање компетенције и унапређивање развоја постигнућа. Обавезни део професионалног развоја је стручно усавршавање, које се остварује кроз различите активности, конференције, семинаре, програме. Урадили смо анкету, обухватили десетак библиотека у Србији и схватили да само 35,5 % запослених у јавним библиотекама константно ради на свом усавршавању. Поставља се питање како мотивисати људе и подстаћи их да се професионално образују. У раду ћемо приказати резултате истраживања, приказати слику запослених у библиотекама широм Србије јер има много неуједначености, од потпуне пасивности до изузетних, иновативних пројеката и напретка у раду. Недовољан број запослених у културним установама смањује могућност стручног усавршавања, јер људи обављајући дупле послове немају времена за додатни рад. У руралним срединама професионално образовање је на минимуму, док се у градским срединама коефицијент умногоме мења. Покушаћемо да представимо тренутно стање у библиотекама у нашем окружењу и да истакнемо идеје које би могле да мотивишу безвољне колеге и колегинице за нова, заједничка, стручна усавршавања.

Кључне речи: запослени у библиотекама у Србији, истраживање о стручном усавршавању, мотивација

„Мера човекова је човек.”
Конфуције¹

Увод

Едукација библиотечно-информационих стручњака захтева суштинске промене и константно образовање које прати иновације у технолошком свету. Истраживања су показала да је на додатно учење спреман мотивисан књижничар, библиотекар који има првенствено мотив, као диспозитив личности, односно активност која одржава и покреће мотив, као и циљ према којем је усмерен. „Будућност библиотекарства везана је са концепцијом и праксом виртуелне библиотеке, схваћене као целокупност информационих ресурса доступних кориснику кроз глобалне компјутерске мреже. У информатичком друштву библиотека постаје институција која поред класичних носилаца забележеног знања и искуства, све више мора да води бригу и о прикупљању, обради, организацији, чувању, заштити и коришћењу електронских ресурса.“² Библиотекари се међусобно разликују по начину и врсти послова које обављају, од рада са корисницима до каталогизатора, неки се баве информационим технологијама, друштвеним мрежама, а поједини остварују бројне међународне контакте на конференцијама и друштвеним мрежама. Посматрајући колеге које лако стижу до вишег звања, увидевши да неки прихватају и прековремени рад, да су спремни да пројекат доведу до савршенства, поставља се питање како то успевају. Многе студије су показале да су запослени, не само у библиотекама, него у ширем спектру занимања која имају одржени темперамент, интелигентни, да их одликују јединствене црте личности, вредни су поседују и велику мотивацију.

---

¹ Конфуције. Велико учење. Београд: БИГЗ, 1984: стр.92

² Жељко Вучковић. Јавне библиотеке и јавно знање. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2003: стр.39.

Мотивација

Мотивација је у Речнику психологије Жарка Требјешанина дефинисана речима: „сложен психички процес кретања, усмеравања и регулисања делатности усмерене ка одређеном циљу.”³

Често мотивацију дефинишу као унутрашњу снагу која подстиче ка преузимању акције, иницијативе, снаге и воље у остваривању замисли. Мотивацију поткрепљују жеља и амбиција, али уколико оне изостану, изостаје и мотивација, јер истраживања показују да где је има, има и иницијативе и усмерења, храбрости, воље, енергије као и упорности при постизању жељених циљева.

Фактори који утичу на мотивацију су:

1. Индивидуалне карактеристике
потребе, ставови, интереси, воља, снага појединаца
2. Карактеристике посла
различите вештине, аутономија, одговорност,
услови, повратна веза са корисницима
3. Организацијске карактеристике
карактеристике које се односе на радно место,
како организовати посао, осмислити евалуацију,
ићи у корак с иновацијама

У разговору са колегама књижничарима и библиотекарима схватили смо да се често помињу исте мотивацијске технике које су имале највише учинка у покретању едукације и ангажовању запослених.

- Квалитет радне средине
- Новац
- Звање
- Ширење делатности
- Путовање
- Лична сатисфакција

---

³ Жарко Требјешанин. Речник психологије. Београд: Стубови културе, 2004: стр. 283

Показало се да, уколико су лидери организације активнији, ангажованији и укљученији у посао, и запослени су задовољнији и ефикаснији. У нашој струци се може стећи звање вишег књижничара, вишег библиотекара и библиотекара саветника. Многе колеге то мотивише јер поред титуле, добија се и адекватан, виши коефицијент и зато многи приступају писању и реализацији пројеката, пишу радове за стручне часописе и зборнике, посећују међународне конференције. Познајући стандард у нашој земљи, основне надокнаде за рад у култури су испод границе просека, а допунско мотивисање новчаним наградама је несвакидашње и често немогуће. Велики број колега сами сnose трошкове одлазака на конференције, семинаре и стручне скупове јер установа нема новца или немају подршку надређених. Интерне карактеристике организације рада, фактор окружења и жеља за новим идејама доприносе ширењу делатности библиотечких услуга, а самим тим мотивишу и запослене да иду у сусрет новим сазнањима. “Суштинска разлика између мотивишућег профила личности и мотивишућег стила понашања у томе је што се профил личности може сматрати темељним и стабилним скупом црта, способности и диспозиција једног појединца, док се стил може изграђивати, усвајати кориговати па и подучавати.”⁴ Путовања шире видике, помажу нам да се упознамо са многим културама, начинима рада у другим земљама и зато су један од главних покретача за усавршавањем. Посета међународним конференцијама доноси многе иницијативе, повезивање, умрежавање и стварање нових оригиналних пројеката. „Међу карактеристикама личности које утичу на динамику саморегулације, налазе се црте и диспозиције које су у вези са истрајношћу, јер је истрајност кључни фактор успеха.”⁵ Слободно се може рећи да је лична сатисфакција оно што

---

⁴ Татјана Миливојевић. Мотивација за рад. Београд: Филип Вишњић, 2009: стр. 247

⁵ Татјана Миливојевић. Мотивација за рад. Београд: Филип Вишњић, 2009: стр. 184

одваја људе жељне за едукацијом и усавршавањем од оних других.

Истраживање – анкета

Како бисмо имале увид колико су библиотекари спремни да се стручно усавршавају, саставиле смо кратку анкету и проследили је колегама путем мејла. На овај корак нас је подстакло попуњавање онлајн платформе МБС, која се тиче годишњег извештавања о библиотечком пословању. Стално стручно усавршавање библиотекара у Србији обавезно је и регулисано Законом о библиотечко-информационој делатности и Правилником о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности.

Замолиле смо запослене у библиотекама да одговоре на питања о образовању и стручном усавршавању запослених у циљу унапређивања струке и за потребе нашег излагања на стручном скупу Библиотекарског друштва Републике Српске.

Назив установе:

- Број запослених _____
- Број запослених са високом стручном спремом _____
- Број запослених који нису у претходној години посетили ниједан стручни скуп _____
- Број запослених који годишње посете једну конференцију или семинар _____
- Број запослених који константно учествују на едукативним скуповима _____
- Број запослених који су платили чланарину БДС за ову годину _____
- Како долазите до информација о стручном усавршавању _____
- Шта је основни мотив запослених за додатно образовање _____

Добиле смо одговоре од колега из 13 библиотека и направиле анализу истих. Установе које су учествовале у истраживању су:

Народна библиотека „Вук Караџић”, Крагујевац
Народна библиотека „Свети Сава”, Аранђеловац
Библиотека Вуковог завичаја
Градска библиотека „Божидар Кнежевић”, Уб
Центар за културу и библиотека, Кнић
Јавна библиотека „Бољевац”
Народна библиотека Кула
Народна библиотека Брус
Ресавска библиотека Свилајнац
Народна библиотека „Вук Караџић”, Баточина
Народна библиотека „Његош”, Књажевац
Народна библиотека „Радослав Никчевић”, Јагодина
Библиотека „Димитрије Туцовић”, Лазаревац

Укупан број запослених у ових тринаест библиотека износио је 152, од којих је са високом стручном спремом 88 односно 57,8%, а са средњом стручном спремом 64 (42,2%). Подаци за 2022. годину говоре нам да запослени у библиотекама нису посетили ниједан стручни скуп – 72 (47,3%), константно посећује – 54 (35,5%), а један скуп годишње посетило је – 86 (56,5%).

На питање како долазите до информација о стручном усавршавању најчешћи одговори су били:

- Посредством матичне службе
- Преко интернет странице Народне библиотеке Србије
- Весник је Библиотекарско друштво Србије (мејлом, путем интернет страница)
- Од колега (лични контакти)
- Путем друштвених мрежа

Показало се да тимски рад доноси веће резултате, па се често можемо срести са радовима који су потписани са више имена из истих или различитих библиотека. „Тимски приступ

вам помаже да искористите уже специјалисте у многим пословним сферама, стимулишући размену идеја међу учесницима са разним искуством и пољем интересовања.“⁶ Колеге су истакле да многе информације добијају од несебичног колеге Небојше Цвијетића који дели информације о стручним скуповима, конференцијама и подстиче многе да учествују. Повезаност библиотечких радника путем Библиотекарског друштва доводи до укључености многих у заједничком раду. Народна библиотека Србије редовно информисе јавност о свим дешавањима у свету библиотекарства, а ревносне колеге то прате. Друштвене мреже се редовно ажурирају, свака установа има своје профиле и тако се лакше долази до информација о стручном усавршавању.

На питање шта је Ваш основни мотив за стручно усавршавање многи су истицали:

- Отварање нових тема, стицање нових знања, размена искустава
- Дружење са колегама
- Повећање компетенција, жеља за усавршавањем, новим достигнућима и нови пословни изазови
- Побољшање рада установе и услуга које пружамо корисницима

Дигитализација је отворила нови низ питања из области библиотекарства и зато је размена искустава од изузетног значаја, стицање и примена нових знања, као и отварање нових тема за даљи напредак. „Током 2003. године, у складу са дугорочном стратегијом развоја и укључења у светске и европске библиотечке мреже, Народна библиотека Србије је усвојила стратегију Дигиталне библиотеке. Циљ је да се свим корисницима на локалном и глобалном нивоу понуде свеобухватне и интегрисане дигиталне збирке високог

---

⁶ Усавршавање пословног стила. Београд: Грмеч-Привредни преглед. 1999: стр. 67

квалитета које ће представљати српску културу и науку.“⁷ Често наилазимо на несугласице колега различитих размишљања и приступа одређеним темама, али се ситни конфликти временом реше. Истаћи ћемо вољу и жељу колега за дружењем, необавезним сусретима, разменама идеја и посетама разним местима. Волимо да истакнемо да нас Друштво библиотекара Републике Српске мотивише да учествујемо на конференцијама јер се сваке године одржавају на различитим местима (Требиње, Јахорина, Теслић, Бијељина). Пракса показује да реорганизовање радних места у складу са напредним технологијама и праћењем императива околине, доноси драгоцене резултате и говори нам много о стеченим компетенцијама. Библиотекари се труде да иду у корак са временом, прате информационе иновације и примењују их у својим установама. Задовољан корисник је оно што мотивише све запослене на позитивним одељењима. Праћење потреба читалаца и мотивисање запослених, тимски рад, умеће комуникације само су неке од вештина неопходних за ефикасно управљање установом културе и стварање продуктивног радног окружења.

Нас, запослене у Библиотеци „Димитрије Туцовић” у Лазаревцу мотивишу:

- Успешни и посећени програми
- Задовољни и редовни читаоци
- Учешће на међународним конференцијама и размена искустава са колегама

Многе колеге које смо питали зашто не учествују на конференцијама, семинарима и стручним скуповима одговориле су да имају захтевна задужења услед недостатка запослених, изостанак подршке од стране колега и хијерархије, недостатак новчаних средстава. Осим унапређивања и стицања знања, запослени виде добробит и у финансијској подршци која делује далеко ефикасније у пружању позитивне мотивације. „Библиотека, као

---

⁷ Весна Ињац Малбаша. Е-библиотека. Београд: Clio, 2016: стр.52

информациони центар за професионалну оријентацију, бројним и разноврсним ресурсима код појединаца анимира и развија нове интересе и подстиче креативност.”⁸ Креативност се подстиче како код запослених, тако се преноси и на кориснике библиотечких услуга.

Закључак

Евалуација резултата зависи од метода награђивања, односно санкционисања, искуства других, као и личног искуства, личних склоности, једноставно речено од вишефазних когнитивних процеса. На крају се поставља питање шта променити. Неке од стратегија које треба применити су:

- Повећати број запослених у установама културе
- Допрети до колега из руралних средина и подстаћи њих на едукацију
- Радити на мотивацији свих запослених

„Док је у прошлости улога библиотеке била дефинисана прикупљеним фондом који је углавном задовољавао њену клијентелу, модерна библиотека, делује пре као приступни интерфејс глобалном обиљу информација – „универзуму информација”.”⁹ Константна едукација је једино решење за унапређење рада. Закључићемо да су корени мотивације дубоки и подложни променама баш као што се мењају и колетивни и индивидуални идентитети. Потребно је наћи начин како пробудити тежњу за сталним усавршавањем у раду. Битан је проактиван став запослених у библиотекама да стално траже узор и инспирацију, примере добре праксе, да прате домаћу и страну литературу, похађају радионице, семинаре и конференције.

---

⁸ Биљана Билбија. Основи библиотекарства. Бања Лука: Глас српски, 2004: стр. 20

⁹ Питер Брофи. Библиотека у двадесет првом веку. Београд: Сlio, 2005: стр. 126

Литература

1. Весна Ињац Малбаша. *Е-библиотека*. Београд: Слио, 2016
2. Жарко Требјешанин. *Речник психологије*. Београд: Стубови културе, 2004
3. Жељко Вучковић. *Јавне библиотеке и јавно знање*. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2003
4. Конфуције. *Велико учење*. Београд: БИГЗ, 1984
5. Питер Брофи. *Библиотека у двадесет првом веку*. Београд: Слио, 2005
6. Татјана Миливојевић. *Мотивација за рад*. Београд: Филип Вишњић, 2009
7. *Усавршавање пословног стила*. Београд: Грмеч-Привредни преглед, 1999

SAY YES TO PROFESSIONAL TRAINING AND EDUCATION

Abstract: The professional development of librarians and library assistants implies constant work and education along with developing competence and improving the development of achievements. An obligatory part of professional development is professional training, which is achieved through various activities, conferences, seminars, programs. We made a questionnaire, covered several libraries in Serbia and realized that only 35.5% of employees in public libraries are constantly working on their training. The question is how to motivate people and encourage them to get professional education. In the paper, we will show the results of the research, show the picture of employees in libraries throughout Serbia, because there is a lot of unevenness, from complete passivity to exceptional, innovative projects and progress in work. The insufficient number of employees in cultural institutions reduces the possibility of professional development, because people doing double jobs do not have time for additional work. In rural areas, professional education is at a minimum, while in urban areas, the coefficient changes a lot. We will try to present the current state of libraries in our environment and highlight ideas that could motivate reluctant colleagues for new, joint, professional training.

Keywords: employees in libraries in Serbia, research on professional development, motivation

---

Весна Јовић, библиотекар

vesnajokanovic@hotmail.com

Љубица Милекић МА, виши библиотекар

ljubica.milekic@gmail.com

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске

Бања Лука

УДК 023.5(497.6РС):37.013.31

DOI 10.7251/BSCSR2411033J

ЈАЧАЊЕ КАПАЦИТЕТА ЉУДСКИХ РЕСУРСА У БИБЛИОТЕКАМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ КРОЗ ПРОГРАМ КОНТИНУИРАНОГ ОБРАЗОВАЊА БИБЛИОТЕКАРА: ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКАРА ЗА УСАВРШАВАЊЕМ

Сажетак: У динамици светских промена, када социолози настоје да протумаче и дају одговоре на друштвена питања, пред сваком професијом па и библиотечком јављају се нови изазови. Формално и неформално образовање, образовање на захтев послодавца и на личну иницијативу, полазиште су у формирању активног библиотекара. Овај рад, кроз анонимно анкетирање библиотекара у Републици Српској, настоји да утврди како су се они образовали, каква је њихова актуелна потреба за образовањем и могућност утврђивања националног програма за афирмацију каријере библиотекара и система континуираног образовања. Национални програм за афирмацију каријере библиотечке професије у сарадњи са Универзитетима за образовање библиотекара и библиотекама на свим нивоима имао би, као један од циљева, формирање пружаоца услуга који може да, својим знањем и искуством, предвиди будуће потребе корисника у друштву које се свакодневно мења.

Кључне речи: библиотекарство, библиотекари, формално образовање, неформално образовање, информално образовање, Република Српска

Промене у друштву условљене су бројним факторима а последњих деценија одлучујући је развој науке и технологије. Количином информација и брзином њиховог протока креирана

је атмосфера доступности свег знања. Комплексност настале ситуације ставила је, пред сваку професију па и библиотекаре, нове изазове.

Потреба за образовањем у библиотечкој струци и до нове технолошке епохе била је перманентна. У педагошкој литератури међу врстама образовања издвајају се три:

- Формално образовање, вођено од стране предавача (инструктора) у званичним образовним институцијама према програмима утврђеним од стране власти
- Неформално образовање, као допуна већ постојећег знања спровођено од стране институција, агенција, предузећа и
- Информално образовање које подразумева учење кроз обављање радних активности¹

У стручној литературу међу дефиницијама ових појмова стоји: „Неформално образовање подразумева учење посматрањем и имитирањем старијих или вештијих, док је формално образовање оно које се добровољно организује да би се ученицима пружио образовање и учење”².

Осим ових врста образовања последњих деценија утврдио се термин целоживотног или доживотног учења који је подразумевао „развијање специјалних вештина, ставова и услова за учење који га помажу”³. До велике нафтне кризе седамдестих година прошлог века каријере су биле дефинисане иницијалним образовањем. Од тог времена технологије се интензивније развијају и захтев за њиховим сталним праћењем и коришћењем у пословању. Иницијално образовање постаје само основа за даље континуирано учење

---

¹ Према: Jelena Latinović, „Ostvarivanje prava na obrazovanje kroz cjeloživotno učenje u bibliotечкој djelatnosti u BiH”, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka : naučno-stručni časopis iz oblasti pravnih nauka*, God. 4, br.4, (2014): 227–237.

² Мирјана Брковић „Информациона писменост, доживотно учење и савремено библиотекарство“, *Информациона писменост и доживотно учење*, Филолошки факултет Београд) (2008): 79–98

³ Исто

и, неретко, за миграцију из једног у неко друго занимање. Према Стандарду за информациону писменост у високом образовању дефиниција овог појма гласи: „Информациона писменост је низ способности које се очекују од појединца како би препознао када је неопходна информација и који има способност да ту неопходну информацију пронађе, процени и ефикасно употреби”⁴.

Целоживотно учење једно је од основних људских права пропагираних од стране Савета Европе и заступљено у законским актима Босне и Херцеговине⁵. У Закону о библиотечко-информационој дјелатности Републике Српске седам чланова (глава XI) је посвећено образовању библиотекара. Односе се на формално образовање пре ступања у радни однос и неформално на право и обавезу полагања стручног испита⁶. Члан 66 рашчлањује право на стицање виших звања у библиотечкој делатности. Континурано образовање заступљено је у члану 67 где стоји следеће:

- (1) Запослени у библиотечко-информационој делатности дужни су да се стручно усавршавају.
- (2) Стручно усавршавање у библиотечко-информационој делатности врши се у складу са програмом

---

⁴ American Library Association, „Presidential Committee on information literacy. Final Report. Chicago”, : American Library Association, <https://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (преузето 19. 4. 2023).

⁵ Министарство иностраних послова Босне и Херцеговине, „Циљеви СЕ“, Министарство иностраних послова Босне и Херцеговине, https://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/vijece_evrope/ciljevi_ve/?id=96 (преузето 19. 4. 2023).

⁶ БиН Право, „Закон о библиотечко информационој дјелатности Републике Српске”, Босанскохерцеговачки правни портал, <https://www.bih-pravo.org/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-djelatnosti-republike-srpske-t1105.html> (преузето 20. 4. 2023). (Стручни испит је и формална и неформална врста образовања. Обзиром да је законом прописан спада формалном а тиме што га спроводи институција чија примарна делатност није образовање припада неформалном).

који доноси Народна и универзитетска библиотека Републике Српске⁷.

У статуту Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске у члану 16 као делатност библиотеке стоје научно истраживачки развој и истраживање, и експериментални развој у друштвеним и хуманистичким наукама⁸. У члану 19 Статута који се односи на матичне функције стоји да библиотека организује усавршавање библиотечких радника⁹.

Препознавање важности инвестирања у људске, поред материјалних ресурса кроз образовање, представља их као најважнији и најскупљи ресурс и односи се „на интелектуалне и биолошке потенцијале, предиспозиције и способности, које поседују људи, а без којих процес рада не може да се обавља. (...) Под људским ресурсима се подразумевају укупни људски потенцијали у организацији: расположива знања и искуства, употребљиве способности и вештине, могуће идеје и креације, степен мотивисаности и заинтересованости за остваривање организационих циљева”¹⁰. Садејство материјалних, финансијских и људских ресурса уз акценат на инвестирање у образовање кадра је одлучујући фактор за успешно пословање библиотеке.

Да би се дошло до података за израду овог рада спроведена је анкета о образовању библиотекара у Републици Српској и о њиховим потребама за образовањем. Учествовало је шездесет и шест библиотекара из школских, универзитетских, матичних и Националне библиотеке.

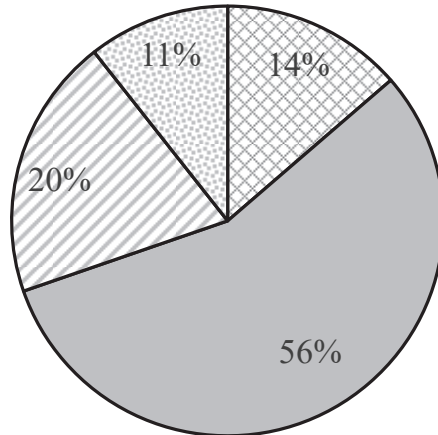
⁷ Исто

⁸ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, „Статут Јавне установе Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске“, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, https://nub.rs/fileadmin/dokumenti/statut/statut_NUB_RS_2012.pdf, (преузето 20. 4. 2023).

⁹ Исто.

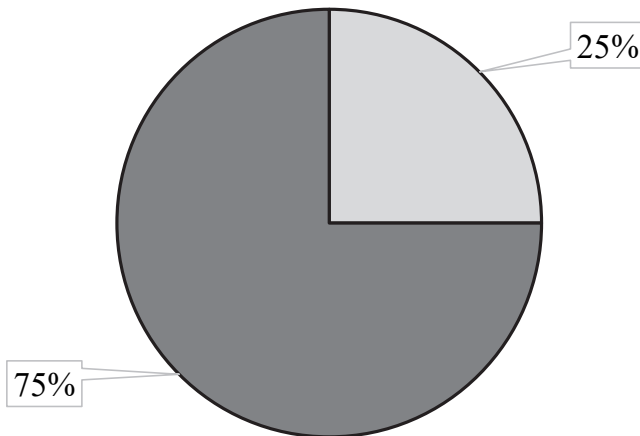
¹⁰ Драган Суботић, *Редизајнирање јавне управе и менаџмент људским ресурсима* (Београд : ИПС, 2010),135. Аутор наводи разлику између људских ресурса и кадра дефинишући кадар као *стручна оспособљеност носилаца радних места*.

Структуру према животној доби чинило је 14% библиотекара од 20 до 35, година, 56% од 35 до 50 година, 20% од 50 до 60 година и 11% преко 60 година. Полна структура била је 75% жена и 25% мушкараца.

■ 20-35 ■ 35-50 ■ 50-60 ■ преко 60

Графикон 1. Животна доб испитаника

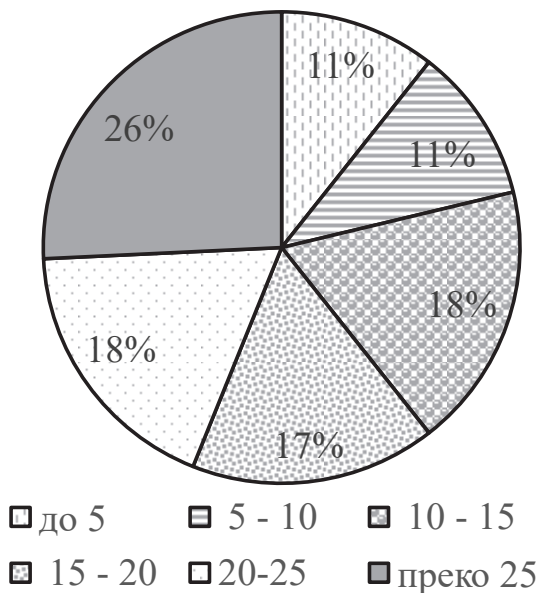

■ мушки ■ женски

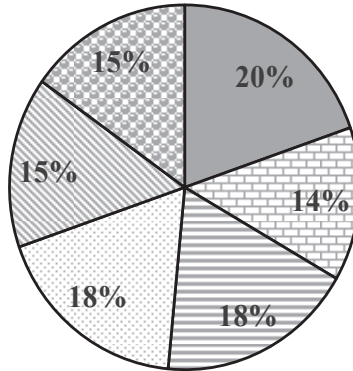
Графикон 2. Полна структура

Број година укупног радног стажа је: 11% има до пет година, 11% од пет до десет година, 18% од десет до петнаест година, 17% од петнаест до двадесет година, 18% од двадесет до 25 година и 26% преко двадесет и пет година. То чини доста уравнотежену структуру кадра, с тим да је највећи број испитаника са радним стажом преко 25 година.

Сличне податке смо добили и анализом година радног стажа у библиотеци: 20% до пет година, 14% од пет до десет година, 18% од десет до петнаест година и исти проценат петнаест до двадесет година. Од двадесет до двадесет и пет година радног стажа у библиотеци има 15% испитаника и исти број оних који раде преко 25 година.

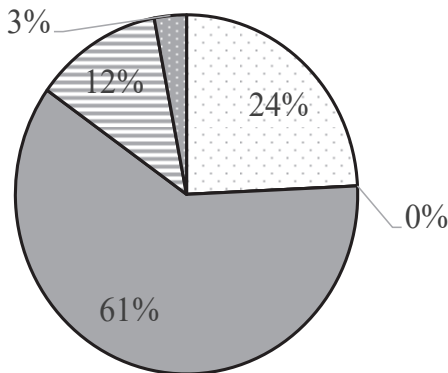
Графикон 3. Године укупног радног стажа

■ до 5   ■ 5 - 10   ■ 10 - 15
 ■ 15 - 20   ■ 20-25   ■ преко 25

Графикон 4. Године радног стажа у библиотеци

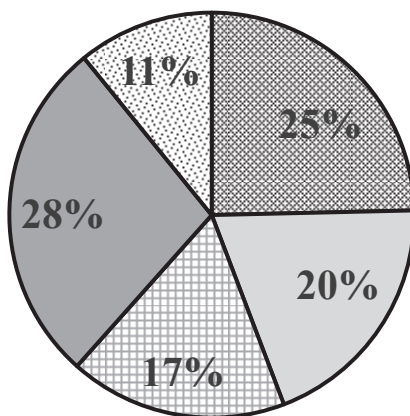
Када је у питању формално образовање на властиту иницијативу 15% испитаника има средњу стручну спрему, вишу нема нико, високу 61%, мастер/магистарске студије 12% док докторске студије 3%.

□ Средња стручна спрема
 ■ Виша стручна спрема
 ■ Висока стручна спрема
 ■ Мастер/магистарске
 ■ Докторске студије

Графикон 5. Формално образовање на властиту иницијативу

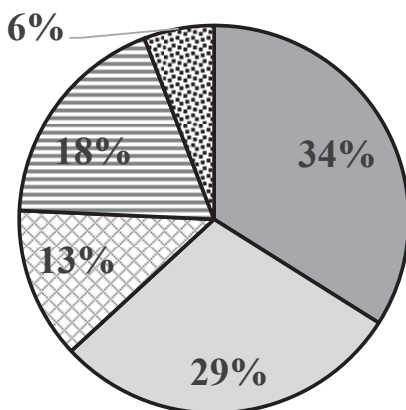
Подаци који се односе на неформално образовање на властиту иницијативу и иницијативу послодавца су у равнотежи: полагање стручног испита и курсеви за рад у Кобису су углавном на иницијативу послодавца док су конференције, стручни скупови у Босни и Херцеговини и земљама у окружењу као и у иностранству углавном на властиту иницијативу.

- ▣ Полагање стручног испита
- ▣ Курсеви за рад у Кобис програму
- ▣ Конференције, округли столови, саветовања
- ▣ Стручни скупови библиотекара, семинари у БиХ
- ▣ Стручни скупови библиотекара, семинари у иностранству

Графикон 6. Неформално образовање на властиту иницијативу

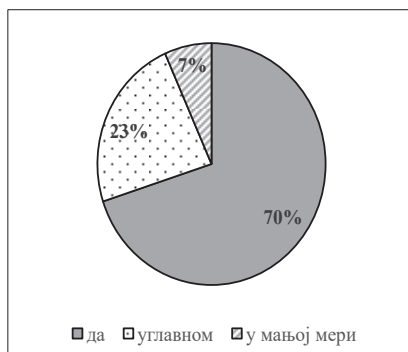

- Полагање стручног испита
  - Курсеви за рад у Кобис програму
  - Конференције, округли столови, саветовања
  - Стручни скупови библиотекара, семинари у БиХ
  - Стручни скупови библиотекара, семинари у иностранству
- Графикон 7. Неформално образовање на иницијативу послодавца

Информално образовање, учење уз свакодневне радне активности и учење од сарадника је у већем проценту на властиту иницијативу него на иницијативу послодавца.

Графикон 8. Информално образовање на властиту иницијативу

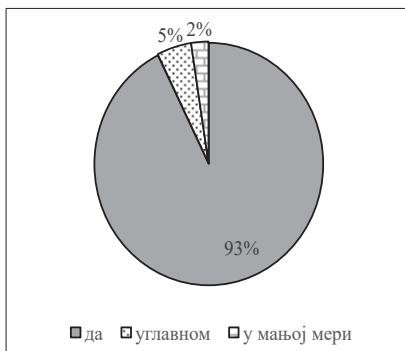

Графикон 9. Информално образовање на иницијативу послодавца

На питање да ли је едукација коју су испитаници прошли на властиту иницијативу била корисна у раду нису сви одговорили. Од шездесет и шест испитаника шездесет је дало одговор и од тога педесет 87% је одговорило са да, 12% углавном, а 2% у мањој мери.

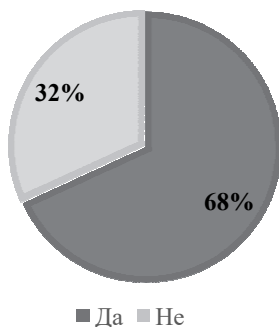
Графикон 10. Да ли је у раду било корисно образовање на властиту иницијативу?

Графикон 11. Да ли је у раду било корисно образовање на иницијативу послодавца?

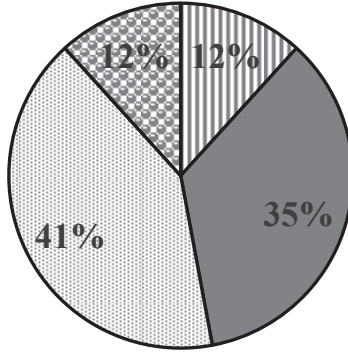
Што се тиче едукације на иницијативу послодавца одговор је дао четрдесет један испитаник. 38% је одговорило са да, углавном 5%, док је 2% одговорило „у мањој мери“.

На питање да ли би им за послове које тренутно обављају била потребна нека врста едукације 68% библиотекара је одговорило потврдно, док је 32% одговорило негативно.

Графикон 12. Потреба за образовањем на тренутним пословима

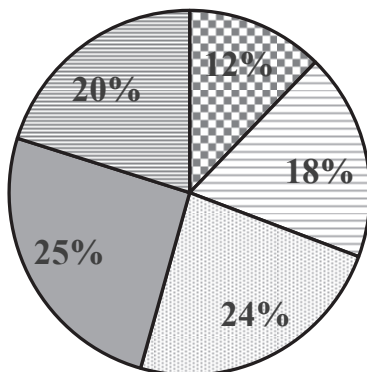
Што се тиче формалног образовања које би испитаници хтели да стекну одговори су били следећи: 12% је изразило заинтересованост за завршавање више школе, 35% факултет, 41% мастер/магистарске студије и 12% докторске студије.

- ▣ Виша школа
- Факултет
- ▣ Мастер/магистарске студије
- ▣ Докторске студије

Графикон 13. Врсте образовања које би библиотекари хтели да стекну

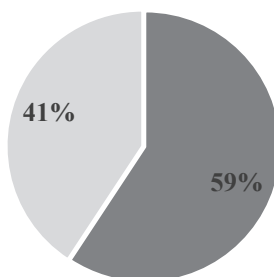
Када је у питању неформално образовање, библиотекари су, осим полагања стручног испита и курса за рад у Кобису (12%, 18%), конференција, округлих столова и саветовања (24%), највише заинтересовани за стручне скупове и конференције у БиХ и земљама у окружењу (25%), а незнатно мање за стручне скупове у иностранству (20%).

- Полагање стручног испита
- Курсеви за рад у Кобису
- Конференције, округли столови, савјетовања
- Стручни скупови, семинари у БиХ
- Стручни скупови, семинари у иностранству

Графикон 14. Врсте неформалног образовања које би библиотекари хтели да стекну

Такође, на питање да ли би хтели да бораве у институцијама које се баве истим или сличним пословима у БиХ и окружењу или иностранству 59% испитаника је изабрало прву опцију, а 41% другу.

- Боравак у институцији у региону која се бави истим или сличним пословима као ваша
- Боравак у институцији у иностранству која се бави истим или сличним пословима као ваша

Графикон 15. Боравак у сродним институцијама у региону или иностранству

Библиотекари су давали веома конструктивне предлоге који се односе на образовање и афирмацију библиотечке струке. Међу предлозима су: рад на информатичкој писмености, учење страних језика, стандардизација занимања школског библиотекара и менторских програм са стручним темама, рад у CONOR бази, увођење нормативне контроле, радионице за практичан рад у појединим сегментима стручних као и радионице ревизије, обраде и инвентарисања серијских публикација и некњижне грађе.

Закључци анкете су да су се библиотекари формално, неформално и информално образовали више на властиту иницијативу. Скоро две трећине библиотекара би се и даље образовало, што говори о високој свести о напредовању науке и технологије и потребе за праћењем промена у друштву.

Пример Француске

Висока национална школа за информацијске науке и библиотекарство¹¹ једна је од институција које имају програме целоживотног учења за библиотекаре. Поред ње у сваком региону постоји Центар за образовање у библиотечкој професији. Такви центри постоје и у департманима. Програме целоживотног учења нуди Удружење библиотекара Француске.

Порука са насловне стране Високе националне школе за информацијске науке и библиотекарство гласи: „Стручњаци, развијте своје компетенције са Високом националном школом за информацијске науке и библиотекарство. Целоживотно учење вас прати кроз све етапе Ваше професионалне еволуције”.

Из падајућих менија бира се едукација: са присуством или на даљину, према областима, датуму и претходном образовању. Неке се едукације плаћају, неке имају посебну

---

¹¹ Ecole nationale supérieure des sciences d'informations et des bibliothèques, „Formation tout au long de la vie“, ENSSIB, <https://www.enssib.fr/l-offre-de-formation/formation-tout-au-long-de-la-vie> (преузето 20. 4. 2023).

цену ако су намењене представницима Министарства образовања, док има и бесплатних.

На страници школе области су подељене на:

- Комуникација и валоризација
- Менаџерство и управљање променама
- Отворен приступ информацијама и подацима
- Редизајнирање простора
- Пријем корисника и образовање
- Очување и пласирање колекција.

Национални програм за афирмацију каријере библиотекара

Програм за афирмацију каријере библиотекара у Републици Српској могао би да буде спроведен од стране Министарства просвете и културе Републике Српске преко Друштва библиотекара. Осим тога могао би да функционише у два смера: тело које га спроводи препозна проблем у пословању и потребу за усавршавањем кадра. Други смер је да библиотекар који увиди да задаци превазилазе његове тренутне капацитете изрази потребу за усавршавањем.

Суфинансијери програма могу бити Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво Републике Српске, Европски фондови за целоживотно учење и институције локалне власти.

Библиотекари су активни учесници у образовању и научно-истраживачком раду како појединаца тако и читаве заједнице. Стога је и само њихово образовање не индивидуално већ питање друштва. Друштво које стимулише образовање библиотекара и подржава га несумњиво је на путу просперитета.

Литература

1. American Library Association, „Presidential Committee on information literacy. Final Report. Chicago”, : American Library Association, <https://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (преузето 19. 4. 2023).
2. БиН Право. „Zakon o bibliotečko informacionoj djelatnosti Republike Srpske”. Bosanskohercegovački pravni portal. <https://www.bih-pravo.org/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-djelatnosti-republike-srpske-t1105.html> (преузето 20. 4. 2023).
3. Брковић, Мирјана „Информациона писменост, доживотно учење и савремено библиотекарство”. *Информациона писменост и доживотно учење*, Филолошки факултет Београд (2008): 79–98
4. Ecole nationale supérieure des sciences d'informations et des bibliothèques. „Formation tout au long de la vie“. ENSSIB. <https://www.enssib.fr/1-offre-de-formation/formation-tout-au-long-de-la-vie> (преузето 20. 4. 2023).
5. Latinović, Jelena. „Ostvarivanje prava na obrazovanje kroz cjeloživotno učenje u bibliotečkoj djelatnosti u BiH”. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka : naučno-stručni časopis iz oblasti pravnih nauka*, God. 4, br. 4 (2014): 227–237.
6. Министарство иностраних послова Босне и Херцеговине. „Циљеви СЕ”, Министарство иностраних послова Босне и Херцеговине. https://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/vijese_evrope/ciljevi_ve/?id=96 (преузето 19. 4. 2023).
7. Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. „Статут Јавне установе Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске”. Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, https://nub.rs/fileadmin/dokumenti/statut/statut_NUB_RS_2012.pdf, (преузето 20. 4. 2023).
8. Суботић, Драган. *Редизајнирање јавне управе и менаџмент људским ресурсима*. Београд : ИПС, 2010.

STRENGTHENING THE CAPACITY OF HUMAN RESOURCES IN THE LIBRARIES OF REPUBLIC OF SRPSKA THROUGH THE PROGRAM OF CONTINUOUS EDUCATION OF LIBRARIANS: LIBRARIANS NEED FOR TRAINING

Abstract: In the world of dynamic changes, when sociologists struggle to give definition and provide answers of social issues, every profession including librarian is facing new challenges. The general, formal and informal education, employer requested education or education based on personal initiative, are the starting point for librarian professional

carrier.

This paper, through an anonymous survey of librarians in the Republic of Srpska, seeks to determine how they were educated and what their current education needs, has one ultimate goal, and that is a possibility of establishing a national librarians career affirmation program and system that enables continuous education.

A national library profession career program in cooperation with Universities for the education of librarians and all libraries, would have, as one of the goals, the foundation, anticipation and ability to provide opportunities and service for users in a society that changes on daily base.

Keywords: librarianship, librarians, formal education, non-formal education, informal education, Republic of Srpska

---

Соња Шуковић, виши дипломирани библиотекар
sonja.sukovic@yahoo.com

Славица Младеновић, виши дипломирани библиотекар
slavica.mladenovic.net@gmail.com

Гордана Ивковић, виши дипломирани библиотекар
gordanaivkovic@yahoo.com

Народна библиотека „Стеван Сремац”
Ниш

УДК: 027.54(497.11)

DOI 10.7251/BSCSR2411049S

БИБЛИОТЕКАР – ПРОФЕСИЈА, ПОЗИВ, ЗВАЊЕ, ЗНАЊЕ И АНГАЖОВАЊЕ

Сажетак: Без намере да предуго тумарамо по прошлости анализирајући почетке писмености и стварања првих библиотека, навешћемо најважније утицаје на формирање библиотечке професије. Историјска ретроспектива сведочи да, када се говори о професији библиотекар, говори се о узвишеној и угледној професији, која треба да то остане и у будућности.

Успостављање и функционисање укупног библиотечког система утемељеног на правним прописима, убрзали су професионални развој делатности. Развој информационах и комуникационих технологија променио је свест библиотекара о програмској концепцији библиотека и дао нова задужења у очувању професије уопште, а посебно угледа професије.

Пре само неколико деценија, бити добар библиотекар значило је познавати физичку обраду публикација, сложен систем УДК за класификацију и каталогизацију књига и коректно пружање традиционалних услуга корисницима. Околности су се убрзано мењале и запосленима у библиотеци постављале нове задатке. Библиотекар мора савесно закорачити у изазов новог дигиталног доба.

Како библиотекар дигиталну револуцију не би доживљавали као претњу већ као савезника у проналажењу нових модела рада, неопходно је систематско развијање позитивног става према новим технологијама, јачање информатичких компетенција. У том процесу, неопходна је већа понуда формалног, али ништа мање и неформалног образовања библиотекара.

Прожимање традиционалних и савремених вредности у Народној

библиотеци “Стеван Сремац” Ниш, библиотечку професију чини захтевнијом и озбиљнијом. Користећи позитивна искуства из ранијих периода и алате модерног доба, библиотекарски су усмерени на стицање стручних и научних знања која ће им омогућити квалитетан и конструктиван рад у библиотеци.

Кључне речи: појава и развој библиотекарства, библиотечко законодавство у Србији, образовање библиотекара, савремено библиотекарство, изазови професије, информатичка ера, промоција, место у друштву, Народна библиотека „Стеван Сремац” Ниш

Увод

Професија библиотекара везује се за саме почетке писмености и стварање првих библиотека. Записи на камену (епитафи), на којима су уписана почасна звања, говоре о давном постојању библиотекара.

„Тако, на основу епитафа, сазнајемо за два библиотекара, који су живјели у вријеме владавине Тиберија, Калигуле и Клаудија. Један надгробни споменик овјековечује успомену на Тиберија Клаудија Скирта, Августовог ослобођеника, управника библиотеке. Скиртов надгробни споменик нам открива званичан назив *procurator bibliothecarum* у значењу „управника библиотеке”.¹

Истакнути појединци, који нису имали систематско образовање библиотекара, већ са појавом првих књига имали су свест о томе да књиге треба сакупљати, средити каталогизирати и чувати, како би биле доступне и заинтересованим истраживачима.

Дигитално доба и лакоћа с којом медији успевају да се изборе за пажњу потенцијалних корисника, често односе превагу над књигом. Библиотекарска професија је добила нове изазове, тим пре што су нове технологије покриле све сегменте живота. Младим корисницима, које најпре треба

---

¹ Милена Максимовић. „Традиционални и нови задаци данашњих библиотека”, у *Темељне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција* (Београд : Библиотекарско друштво Србије, 2009): стр. 34.

заинтересовати за књигу, књига у папирној форми није довољно привлачан медиј зато што су, од самог рођења, ТВ апарати, компјутери, телефони, неизоставан део дечјег живота, део њихове свакодневице и првенствено дечја разонода. Библиотекари су ту позвани да пронађу везивно ткиво које ће спојити дигиталне медије и папирну форму и деци трасирати пут у библиотеке.

Од свог настанка библиотеке, својим слободним приступом научним, културним, забавним и другим типовима информација, обогаћују и унапређују заједницу којој припадају. Сталан притисак дигиталног снабдевања и радикално измењене потребе корисника, померају устаљене границе библиотечких услуга, захтевају нови спектар услуга и стално усавршавање библиотекара како би се испунили захтеви професије и задовољиле потребе генерације умреженог друштва.

Промениле су се библиотеке као места, њихове зидове полако потискују информације, онлајн доступне 24 сата дневно, а библиотека настоји да негује и социјални карактер установе.

„Од Александрије до наших дана, библиотеке су својеврсна социјална легитимација заједница које свој идентитет заснивају на *култури знања*. Зато ће њихова мисија остати непромењена и у динамичном свету високих информационих технологија: подршка хуманитету и демократском развоју друштва, кроз слободан приступ јавном знању.”²

Али Брајан Гудвин верује, а наша пракса потврђује, да је људски контакт тај који ће очувати библиотеке као институције у будућности. „Људска бића су друштвена бића и они ту врсту интеракције воле баш као што некад воле да се издвоје и сами седе за компјутером”.³

---

² Жељко Вучковић. „Постоје ли старе и нове вредности библиотекарства”, у *Темељне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција* (Београд : Библиотекарско друштво Србије, 2009): стр. 29.

³ https://www.rtv.rs/hu/kultura/imaju-li-biblioteke-buducnost_210085.html (преузето 20. 2. 2023)

Комбиновањем традиционалног и модерног начина пословања, коегзистенцијом традиционалних и електронских извора информација, постиже се већа видљивост база података и фондова библиотека према крајњем кориснику. Онлајн мреже и разне друштвене платформе, дигитални су алати преко који се може спроводити маркетиншка политика у смислу јачања позитивног имиџа библиотеке и повећања заинтересованости јавности за књигу и читање.

Библиотечко законодавство и образовање библиотечких радника у Србији – историјски преглед

Успостављање и правилно функционисање укупног система утемељеног на правним прописима, у великој мери утиче на професионалан развој библиотечке струке. Доношење одређених законских прописа у институцијама система, није имало увек довољно стручне и финансијске подршке у њиховој реализацији, али њихов значај је, без сумње, веома велики.

Први Закон о Народној библиотеци и Музеју донет је 1881. године. Овим законом су „први пут у Србији легализовани назив, правни положај, библиотечка делатност и управљање библиотеком и музејом као националним установама културе.”⁴

Закон о Народној библиотеци, један од најмодернијих закона у библиотечкој делатности у тадашњој Европи, донешен је 1901. године.

Почев од 1946. године, организују се курсеви за обуку и оспособљавање радника у библиотечкој струци и доносе одговарајућа акта која одређују библиотечку делатност и струку:

---

⁴ Драган Бараћ, *Право у области књиге* (Београд : Народна библиотека Србије), 2014: стр. 78.

- Основна уредба о библиотекарско-архивистичкој струци, садржала је појам струке, звања, приправничку службу и хонорарну службу.
- Наредба о увођењу нових звања библиотекарски техничар и библиотечки руковалац у библиотекарско-архивистичкој струци, као и више наредби о припадностима и одређивању основне плате за постојећа и новоуведена звања, комитет за школе и науку, издата од стране ФНРЈ 1948. године;
- Наредба о увођењу нових звања стручни сарадник и виши научни сарадник у просветно-научној струци, која се према тумачењу у Службеном листу могла примењивати и у библиотекарско-архивистичкој струци.⁵
- Нови Закон о библиотечкој делатности у новој држави (СФРЈ) ступио је 1960. године;
- Закон о библиотечкој делатности⁶, из 1977. прецизира да послове библиотечке делатности могу да обављају лица са високом, вишом и средњом стручном спремом и са положеним стручним испитом, који се полаже након обављене стручне праксе. Законом о изменама и допунама Закона о библиотечкој делатности наводи се да стручни испит организује и спроводи Народна библиотека;
- Закон о библиотечкој делатности⁷ из 1994. године био је на снази 17 година, а донешен је у време велике кризе;
- У циљу чвршћег законског утемељења делатности јавних библиотека у склопу доношења нових законских

---

⁵ Десанка Стаматовић. „О библиотекарској професији – историја и перспектива”, у *Библиотекарство на крају века: зборник радова* (Београд: Библиотекарско друштво Србије, 1996): стр. 6.

⁶ „Закон о библиотечкој делатности”, Службени гласник СР Србије бр. 44(1977), 9(1984), 24(1985). Драган Бараћ, прир., Збирка прописа о библиотечкој делатности и библиотекама (Београд: Минел-Привредно финансијски водич, 1986): стр. 11–18.

⁷ „Закон о библиотечкој делатности”, Службени гласник РС бр. 34(1994).

прописа у култури, средином 2011. године, донет је нови Закон о библиотечно-информационој делатности⁸, у који су уграђена решења којима се прецизније одређују законске основе за прописивање мреже и просторних и других услова за обављање библиотечке делатности. Нови закон је требало ускладити са међународним, посебно европским стандардима и прописима и уважити развој информационих технологија и њихове примене у библиотекарству. Појам библиотечно-информационе, уместо библиотечке делатности, први пут је уведен у домаће законодавство.

Положај стручних радника у библиотечком законодавству не може се посматрати изван историјских и политичких превирања и убрзаног развоја информационих технологија, које су потпуно измениле улогу и организацију јавних библиотека. У процесу великих промена, веома су важне намере и иницијатива да се створи професионални, образовани и обучени кадар.

Формално образованих библиотекара, наравно, није било пре појаве библиотека. Са појавом првих библиотека за библиотекаре су постављани обично угледни, учени, високообразовни појединци, којима су у административним и техничким пословима помагала лица са нижим образовањем.

У почетку стварања професије, сматрало се да библиотекар мора поседовати универзална знања као и познавање неког страног језика. Са великим променама у друштву и наглим богаћењем фондова, почело се са организовањем краћих курсева и семинара како би се што више омасовила професија.

Указом кнеза Александра Карађорђевића из 1853. године, установљено је занимање библиотекара. Кнез је ово место поверио господину Филипу Николићу, првом правителственом библиотекарју, који се заклетвом обавезао на верност кнезу и исправност служби. Поверени посао библиотекара су, потом,

---

⁸ „Закон о библиотечно-информационој делатности”, Службени гласник Републике Србије бр. 52 (2011).

доследно и достојанствено обављали и Ђура Даничић и Стојан Новаковић и дали значајан допринос развоју српског библиотекарства.

Систематско образовање библиотечких кадрова, у Србији, почело је средином 20. века. Између првог, декретом именованог библиотекара и библиотекара са дипломом високе школе, протекао је цео један век.

Српско библиотекарство је релативно рано добило два закона, али питање професије, односно услова за стицање звања библиотекара или обавезе за школовање стручног кадра, није поменуто. Услови за запошљавање у библиотекама, као и потребна школска спрема и услови за стицање стручних звања, законски, дуго нису били дефинисани, тако да квалификациона структура запослених у библиотекама, често није била адекватна.

„Тај недостатак, ублажен делимично тек 1928. године доношењем *Правила о полагању државног стручног испита*, прво само за библиотечки кадар националне библиотеке, Народне библиотеке у Београду, а касније и за све библиотекарe – није могао да замени редовно школовање, посебно не на академском нивоу.”⁹

После Другог светског рата, наине већ после 1946. године, почињу да се стварају услови за образовање запослених у библиотекама. Организују се кратки курсеви за оспособљавање библиотечких кадрова при библиотекама, дефинишу се појам струке, звања и радни односи, формира се прво стручно удружење запослених у библиотекама, а већ 1948. године почиње да излази и гласило Друштва, Библиотекар.

---

⁹ Десанка Стаматовић. „Десет година катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду : (1991–2001)”. У *Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља*. (Београд: Филолошки факултет Универзитета : Народна библиотека Србије, 2012): стр. 98.

Средња библиотекарска школа основана је у Београду 1948. године, као трогодишња средња школа, а већ 1950. године прераста у четворогодишњу школу.

„Из потребе да се библиотечки радници не едукују само на курсевима и семинарима у организацији библиотека, у Београду је 1948. године отворена трогодишња средња библиотекарска школа са 21 предметом, од којих је 6 било ужестручних. Године 1950. прерасла је у четворогодишњу.”¹⁰

Школовање библиотечког кадра, на високошколском нивоу у Србији, почиње 1963. године, када је на Филолошком факултету у Београду основана Катедра за библиотекарство. На катедру су уписане само две генерације а дипломирало је седамнаест студената. Катедра за библиотекарство и информатику, обновљена је 1990/1991. године.

Реформом високог школства и модернизацијом наставе, 1978. године на Филолошком факултету је уведено неколико смерова за трећу и четврту годину студија, међу којима је Смер за библиотекарство.

Основне академске студије за школске библиотекарске у трајању од три године (шест семестара), установљене су 2005/2006. године на Педагошком факултету у Сомбору и Новом Саду. Циљ студијског програма је образовање стручњака који ће, на основу стечених библиотечких, педагошко-психолошких и информатичких знања, као и познавања савременог менаџмента информација, моћи да компетентно обављају послове у школским библиотекама.

Као посебан вид образовања издваја се стручни испит као процес стицања стручних квалификација потребних за посао. Стручни испит у Србији, организују и спроводе Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске у Новом Саду. Према важећем *Закону о библиотечко-информационој делатности*¹¹, министар надлежан за културу доноси

---

¹⁰ Александра Вранеш. „Изазови образовања библиотекара”. *Инфотека* Год. 6, бр. 3, (2005): стр. 206.

¹¹ Закон о библиотечко-информационој делатности, *Службени гласник РС*, бр. 52/2011.

*Правилник о Програму стручних испита у библиотечко-информационој делатности, начину њиховог полагања и висине накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита.*¹² С обзиром на недовољан број факултетски образованих библиотекара, стручни испит представља неку врсту дошколовавања и припреме за стручне послове стручњацима из других области образовања.

У неформално образовање спадају сви облици континуираног стручног образовања, усавршавања уз рад и доживотног учења. Многа знања која се траже данас у библиотекама нису ни постојала пре годину или две, тако да је неопходно стално учење.

Од библиотекара се очекује да буду образовани људи. Осим адекватног формалног образовања, веома је важно и неформално образовање које ће, због макар пола корака испред, успешније одговорити савременим захтевима корисника.

Корисници савременог доба – изазов за професионални развој библиотекара и библиотекарске струке

„Библиотеке су у средишту развоја информационог друштва јер су суштински значајне за информисаност грађана, за њихово усавршавање и индивидуални развој, неопходне су за развој образовања, науке и културе, покретач су свеукупног развоја слободног демократског грађанског друштва.”¹³

Брзе промене у друштву и пораст количине знања, захтевају велику флексибилност и прилагодљивост новонасталим променама у свим областима живота, посебно у библиотечко-информационој делатности. Савремени концепт,

---

¹² Правилник о Програму стручних испита у библиотечко-информационој делатности, начину њиховог полагања и висини накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита. *Службени гласник РС*, бр. 123/2012.

¹³ Закон о библиотечко-информационој делатности, *Службени гласник РС*, бр. 52/2011.

према коме се образовање не завршава са завршетком формалног образовања и стицања дипломе, истиче важност перманентног осавремењавања теоријских знања и практичних вештина одраслих особа.

За успешну транзицију према друштву утемељеном на знању, учити се мора целог живота и то је концепт који је данас свуда у свету прихваћен као нова парадигма образовања.

Неопходно је изградити свест код појединца да схвате да су учење и образовање процеси који се одвијају током целог живота и да преко различитих процеса усавршавања и преквалификација могу боље да одговоре на захтеве савременог доба.

Целоживотно учење није новина за библиотеке и библиотекаре. Народне библиотеке, отворене за све који желе да проширују своја знања, отворене према локалном становништву, повезане са другим образовним установама, представљају идеална места за овакав вид учења. Унапређивањем својих услуга могу да се суоче са изазовима дигиталне неједнакости и зауставе разне неједнакости у образовним процесима. Развојем е-учења у народним библиотекама, повећава се дигитална писменост становништва као и заинтересованост за саме библиотеке. Као установе које имају улогу да подстичу учење, било формалне, било неформалне природе, библиотеке оспособљавају појединце да самостално трагају за информацијама и тако дођу до знања, нуде широк избор различитих медија.

Да би одговорили савременим захтевима, стручњаци у библиотечко-информационој делатности морају константно да се усавршавају. Континуирано образовање библиотекара почиње након завршетка формалног школовања и траје током читавог живота кроз различите облике усавршавања: курсеве, семинаре, радионице, конференције који им омогућавају стално напредовање у раду.

Библиотеке су одувек пратиле промене у друштву, а преносећи знање и информације и утицале на те промене и биле њихов носилац. Данас, својим прилагођавањем

променама и својом реорганизацијом, постају информациони центри, па поред васпитно-образовне улоге добијају и нови концепт. Сада играју кључну улогу у информационом описмењавању и прихватању нових технологија задржавајући притом своје раније образовне вредности.

Право демократско друштво свима пружа могућност и прилику да се доживотно образују и прошире своја знања у складу са демократским принципима и процедурама у за то предвиђеним формалним или неформалним установама учења, а библиотеке се високо позиционирају у том делу.

Библиотеке помажу појединцима у стварању и обликовању мишљења о многим темама, помажу великом броју људи да се укључе у друштвени живот, представљају изворе информација за све људе без икакве искључености, обезбеђују слободу говора, слободу учења, слободу мишљења и изражавања пружајући приступ свим облицима знања и интелектуалних активности, представљају подршку за учење током читавог живота, подједнако за све.

Важан предуслов за развој библиотечке делатности је образован библиотекар.

Поред високе професионалне етике, библиотекар мора пратити иновације у библиотечко-информационој делатности у сврху усавршавања услуга које се пружају кориснику. За библиотекарe који су у сталном контакту са корисницима, способност комуницирања на послован начин постаје професионално неопходан квалитет. То захтева од библиотекара да побољша професионалне квалификације како би задовољио потребе корисника библиотеке.

Све знање, стечено у образовним институцијама, веома брзо застарева, ако се не гради, развија и унапређује. Унапређење библиотечке професије могуће је само ако библиотекар, као главни креатор унапређења, настоји да:

- обезбеди висок квалитет пружених библиотечких услуга
- подстиче развој информационе и културне потребе корисника

- утиче да се формира критички однос код корисника према информацијама када је реч о њиховој веродостојности
- професионално се развија, напредује у квалификацијама и стално се едукује како би допринео угледу библиотечке професије и што већем друштвеном признању
- потпомаже чување и ширење културног наслеђа библиотеке
- настоји да негује високо педагошке вештине.

Од посебне важности је јасноћа постављања питања и одговора, доследност, богатство речника библиотечног особља.

У литератури се наводе три вида образовања: доживотно учење, учење на радном месту и професионални развој. Континуирано образовање се може дефинисати као стручни развој појединца током самог рада, кроз едукационе активности намењене развоју праксе и знања библиотекара и информационих стручњака у институцијама, односно кроз обезбеђивање обуке за постојећи кадар за нова поља знања у домену њихове струке.

„Најопштије гледано, континуирано образовање се спроводи на лицу места или на даљину. Стручни скупови, курсеви, семинари, радионице, округли столови су облици рада на лицу места који захтевају физичко присуство учесника. Учење на даљину није новост, његов рудиментарни облик су дописни курсеви, али је са технолошким променама и употребом интернета доживело праву трансформацију. Оно омогућава учесницима да прате одређени курс употребом нарочито осмишљених наставних материјала (мултимедијални материјали за самостално учење, материјали који се користе преко интернета) и динамиком која њима одговара.”¹⁴

---

¹⁴ Гордана Љубеновић. „Континуирано образовање библиотекара : пројекат школе Б+”. У *Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља*. (Београд : Филолошки факултет : Народна библиотека

Библиотекари су свесни чињенице да доживотно учење представља интегрални део њиховог посла и каријере. Професионални развој библиотекара у савременом друштву подразумева стално учење и стручно усавршавање, као и активан однос према личном развоју, а детерминисан је функционисањем система утемељеног на правним прописима.

Библиотека – место за позајмицу и читање књига и нешто више

„Повећање видљивости у друштву, а тиме и утицаја библиотека, неопходно је остварити репозиционирањем у савременом, умреженом свету. Тај задатак, у времену нових информационих изазова, неминовно налаже примењивање нових медијских парадигми, које нужно морају одговорити на императиве савремених видова комуникације, оличених у интерактивности, непосредности, партиципативности, поштујући притом темељне поставке библиотеке као установе културе, са својом традиционалном улогом и вредностима које заступа.”¹⁵

За безбедно и напредно функционисање библиотека и њихов опстанак на тржишту информација, неопходно је да библиотекари, осим што обављају законом дефинисане послове, добром комуникацијом утичу на бољи имиџ библиотеке. Конкурентност и комерцијализација, који су завладали на пољу на коме се обавља библиотечко пословање као и продор електронских информација, довели су до промене корисничких навика, потреба и очекивања. Јавне библиотеке више нису у прилици да комотно очекују корисника да дође у библиотеку по информацију. Могућности које библиотека може да пружи кориснику, промотивним

Србије, 2002): стр. 265.

¹⁵ Драгана Јовановић. „Употреба савремених медија у промоцији библиотеке: ставови запослених у Библиотеци Матице српске“. У *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 29 (новембар 2016): стр. 67–68.

активностима мора и да представи, да оствари комуникацију са потенцијалним корисницима, доведе их у библиотеку и од њих створи својеврсне гласнике.

Свет нових комуникација отворио је могућност библиотекама да постану видљивије, да покажу своје квалитете али, неретко, и своје пропусте. Професија библиотекара добија на озбиљности и захтевности и пружа прилику да се на нов начин покаже креативност и изрази професионалност. Креативност се, свакако, не може остварити без стварне основе, а то су образовање и стално усавршавање. Стицањем научних и стручних знања, библиотекари ће моћи да одговоре на изазове струке и моћи ће квалитетније и конструктивније да обављају библиотечко-информациону делатност.

„Основна мисија сваке библиотеке, односно сваке библиотечко-информационе јединице или система, јесте да буде што успешнији посредник, медијатор између информационих ресурса и потребе постојећих и потенцијалних корисника. Дугорочни циљ или сврха библиотеке јесте да производи одређене исходе, последице, сврхе, резултате значајне за развој заједнице коју услужује.”¹⁶

Библиотекар, успешни посредник, медијатор између информације и корисника, мора да буде упознат са најновијом текућом продукцијом, како њеном садржином, тако и са насловима публикација, да константно прати све информације које се тичу света књиге, писаца, издаваштва и медија. Преглед иновација у библиотечко-информационој делатности, које библиотекари примењују као примере добре праксе у свакодневном контакту са корисницима, има велики значај за развој библиотечке професије.

Традицијом заштићене, библиотекама мир руши актуелна реалност. Без стратегије развоја, укључења у светске библиотечке токове и поштовања закона, подзаконских аката и

---

¹⁶ Жељко Вучковић. „Вредновање учинка библиотечких услуга у друштву знања”. У *Библиотечке услуге. Зборник радова* (Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица, 2008): стр. 13.

стандарда у библиотечно-информационој делатности, библиотеке не могу обезбедити своју сигурну будућност.

Наступом и начином рада библиотекар промовише своју библиотеку. Пред библиотекаре се постављају све сложенији захтеви у којима особине, знање и квалитет библиотекара све више долазе до изражаја. „Библиотекар мора да разумије садржај документа, психолошке карактеристике процеса повезаних информација, како би могао да пренесе знања читаоцу и да умије да рукује новим технологијама, базама података и удаљеним ресурсима. Комуникација библиотекара – читалац доводи до јачања значаја библиотекара, али и до сложенијег рада и посједовања већих способности. Према томе, треба да постоји јасна визија развоја библиотекарства, као и државна подршка том процесу. Ми нисмо ту због нас нити тренутно, него због свеукупног развоја информација на глобалном нивоу.”¹⁷

Библиотека у своју понуду укључује, осим књига и читања, забавне и едукативне програме који су неопходни да кориснике привуку и покажу да се на забаван начин лако може учити, а још лакше заволети књига. Искуство, готово у свим библиотекама, показује да су библиотекарски у великој мери заинтересовани за напредовање у свом послу, али оно што би допринело константном развоју библиотечке професије је такмичење са самим собом, односно жеља да сваки библиотекар више зна данас него што је знао јуче.

Много знања, вештине и воље, потребно је да кориснику библиотека постане сигурна кућа, а да то и остане, можда све то, у много већој мери... !?

Народна библиотека „Стеван Сремац” Ниш

Народна библиотека „Стеван Сремац” Ниш, осим послова који су обављани сагласно важећим законским прописима, подзаконским актима, правилницима, упутствима и

---

¹⁷ Милена Максимовић, *Традиција и промјене у библиотекарству* (Источно Сарајево: Матична библиотека, 2016): стр. 86.

стандардима, који регулишу обављање библиотечко-информационе делатности у јавним библиотекама, увођењем нових садржаја, активности и модела понашања и рада и остваривањем добре сарадње и координације са другим библиотекама и институцијама које су активне у области образовања библиотекара, побољшала је и осавременила своје пословање. Стручно усавршавање библиотекара је, осим законске обавезе и индивидуална обавеза и задатак сваког библиотекара.

Препозната као важна установа за развој и популаризацију културе читања, значаја и универзалне доступности књига и друге грађе важне за формално и неформално образовање, Библиотека одговара на захтеве корисника и њихове образовне потребе и држи своју високу позицију у процесима комуникације, едукације и креирања знања. Интелектуалним и стручним потенцијалом библиотекара успевамо да, надлежним структурама задуженим за финансијске обавезе према библиотеци, благовремено укажемо на потребе материјалног улагања ради побољшања услова за успешан рад и развој Библиотеке, струке и професије у сврху задовољења савремених потреба корисника.

Савремено опремање библиотеке, укључујући техничку и информациону структуру, средства за квалитетну набавку публикација, уз поштовање закона и националних и међународних стандарда о потребном обиму набавке грађе и извора, обезбеђење материјалних, техничких и организационих услова за потпуну аутоматизацију пословања библиотека, параметри су који доприносе да установа прати савремене токове друштва.

Библиотечко пословање, у складу са Законом, снажно је усмерено на проналажењу свог друштвеног смисла увођењем нових библиотечких услуга, ширењем корисничке популације, развојем техничке инфраструктуре и развојем кадровских капацитета. Набавком библиобуса, чију је реализацију подржало Министарство културе Републике Србије, отворена је могућност да удаљеним корисницима омогућимо приступ

библиотечкој грађи без дискриминације у погледу места становања. Без обзира на искуства колега из других библиотека, који су се опробали у овом послу, *Путујућа библиотека* је велики изазов за наше библиотекарe и велико радовање.

Посебно треба истаћи значај обележавања посебних јубилеја, важних догађаја и датума за културу, установу, књигу и читање, посете званичника, даривање и примање на дар књига, сусрете са књижевним ствараоцима... У тим тренуцима се најчешће истакне оно што је највредније, афирмативно се прича о књизи и свему ономе што је везано за њу, изговарају се лепе речи, са пуно поштовања и хвале, деле се награде за посебне доприносе. Медији, који су неизоставни део наведених догађаја, помно прате све те догађаје. Новинари ишчитавају литературу како би се припремили да поставе паметна питања, а они који одговарају, спремни су да њихов експозе буде запамћен и дуго препричаван. Ту је публика која сву ту пријатну реторику повезује са библиотеком, радо се касније враћа у њу и веома често у друштву.

Значајан едукативни ресурс за младе људе и партнер традиционалној школи, Библиотека, користи сваки отворен простор образовног система за едукацију ван формалног образовања и својим услугама задовољава разноврсне потребе младих.

Праћење актуелне ситуације и искуства из времена епидемије корона вируса у Србији и пандемије у свету, запосленима у Библиотеци су на оптималан начин помогли да прилагоде библиотечко-информациону делатност новим околностима. Виртуелни начин комуникације, дигитални медији, друштвене мреже, онлајн платформе..., значајно место су заузели у пословању Библиотеке са циљем да библиотечке услуге буду доступне што већем броју физички или виртуелно присутним корисницима.

Министарство културе је упутило позив установама културе да своје интернет портале учине што ефикаснијим и садржајнијим као и да, оне које то немају, отворе профиле на

најзначајнијим друштвеним мрежама и платформама: Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn i Youtube.

„У временима дигиталне трансформације целог друштва коју је додатно убрзала пандемија и немогућност путовања и контакта, комуникација са публиком, медијима и осталим установама културе путем друштвених мрежа и интернет портала има све већи значај. Зато је потребно да све установе културе у Србији, како оне којима је оснивач Република тако и библиотеке, позоришта, музеји, галерије и фестивали чији су оснивачи АП Војводина, као и градови и општине у Србији учине видљивијом своју дигиталну комуникацију”¹⁸, навела је у писму министарка Гојковић.

Наше библиотечко пословање, у складу са Законом, снажно је усмерено на проналажење свог друштвеног смисла увођењем нових библиотечких услуга, ширењем корисничке популације, развојем техничке инфраструктуре и развојем кадровских капацитета.

Процес креирања дигиталне библиотеке један је од одговора на захтеве корисника модерног доба.

Дигитална библиотека, у којој је смештено 208.167 дигиталних копија размештених у 6968 фолдера. (подаци су преузети из библиотечко-информационог система НИБИС, закључно са 31. 12. 2022. године), представља дигиталну трансформацију, нов и савремен начин пословања установе, креирања и пружања нових услуга грађанима и представљања наше културне баштине свету. Дигитализација је жив процес, данас неминовност у свим сферама живота и вид заштите културне баштине.

Грађа која је дигитализована, одабрана је на основу: вредности библиотечко-информационе грађе и извора за културно и научно наслеђе, физичког обележја и стања оригиналне грађе, учесталости коришћења, степена комплетности и обрађености оригиналне збирке, ограничености приступа оригиналној грађи. Организована је у

---

¹⁸ <https://www.kultura.gov.rs/vest/sr/5506/ministarstvo-pozvalo-ustanove-kulture-da-ucine-vidljivijom-svoju-digitalnu-komunikaciju.php> (преузето 21. 2. 2023).

шест колекција: Сlikовна грађа, Периодика, Књиге, Мултимедија, Кабинет графике и Разно.

Дигитални документи су електронски обрађени и доступни кроз електронски каталог. Обезбеђен је приступ дигиталној збирци, а дигитални објекти, који је чине, доступни су корисницима, како у физичком простору Библиотеке, тако и у виртуелном простору путем интернета.

Дигитални формат повећава доступност библиотечких јединица корисницима. Сваки корисник Библиотеке има слободан онлајн приступ дигиталним збиркама Библиотеке. Улога библиотекара у повезивању корисника и дигиталних збирки јако је важна, а континуирана промоција дигиталних збирки је неопходна.

Као јавна библиотека, оријентисана је према кориснику, обогаћивању својих фондова новим насловима, промовисању књиге и писмености, читања и доживотног учења, доступности и поузданости информација, слободној комуникацији, подизању културне свести, усмерености ка технолошким иновацијама и активној професионалној домаћој и међународној сарадњи.

Савремено пословање Библиотеке захтева од библиотекара континуирано образовање и усавршавање са нагласком на практичну применљивост стечених знања и вештина.

Веб-сајт Библиотеке, се редовно ажурира и корисницима благовремено пружа веродостојне информације. Библиотечки профили на Фејсбуку додатно доприносе видљивости библиотечких активности. Веб-сајту се приступа и са рачунара и са мобилних телефона. Путем веб-сајта могуће је претражити електронску базу библиографских података као и дигиталну библиотеку.

Профил корисника ове јавне Библиотеке је хетероген, а тражена литература прилично разноврсна. Тражи се и електронска публикација, али је то још увек скромна мера, како због профила корисника, тако и због услова и околности у којима се функционише.

Интернет читаонице, у Одељењу стручне књиге и Одељењу серијских публикација, са инсталираним *Линукс* оперативним системом на свим рачунарима, корисницима пријављеним преко налога за кориснике, пружа могућност да посећују разне интернет локације, прибављају информације, проналазе мултимедијалне садржаје, обилазе друштвене мреже, проверавају своју електронску пошту, користе електронске базе података, приступају онлајн часописима.

Библиотекари, поштујући *Закон о ауторском и сродним правима*, стално прате где се и под којим условима појављују онлајн доступне верзије стручних, научних и других електронских издања и преузимају их за потребе учења корисника.

Резиме

Промене су неизбежне. Библиотеке, библиотекари и библиотекарство, током година свог постојања, мењали су облик, организацију и начин рада, али је основна функција из ове области остала непромењена. Прикупљање, чување и давање информација на коришћење и даље је примарни задатак библиотекарства.

Нове технологије ће долазити и брзо се мењати. Библиотеке савременог доба које карактерише период аутоматизације, захтевају од библиотекара потпуно нова знања и вештине. Библиотекари се суочавају са обавезом сталног усавршавања, прилагођавања новим информационим технологијама и новим методама прикупљања и преношења информација до својих корисника. Уколико могу да прихвате промене, да савладају нове технологије, планирају увођење нових сервиса и услуга и унапређују старе, биће у могућности да се суоче са изазовима савременог доба и захтевима савременог корисника.

Пут у будућност библиотека је у рукама библиотекара. Библиотекар, стручњак за набавку, каталогизацију, пружање информација, сада библиотечко-информациони стручњак, поред формалног образовања мора поседовати иницијативу за

перманентно самообразовање. Имплементација савремених технологија пружа нове могућности за развој библиотека. Библиотекар, професионалац у струци, поштујући традиционалне вредности библиотекарства и користећи све алате које му савремена технологија нуди, у законским оквирима, треба те могућности применити.

Још увек заступљеније у библиотекама, штампане публикације имају привилеговну позицију, традицијом обезбеђену, коју сада морају да бране. Користећи предности дигиталног доба и библиотечких сервиса, којима располаже, фонд штампане књиге може постати видљивији, значајнији и атрактивнији (промоција фондова путем виртуелних изложби националних и завичајних збирки, аудио и видео предавања и веб-конференције...)

Савремена и традиционална библиотека могу живети у заједничком дому. Циљеви и приоритети су им исти – оријентација према кориснику и његовом интересовању.

Да ли ће библиотека у савременом информатичком свету „преживети”, зависи, пре свега, од брзине прилагођавања насталим променама. Профил библиотеке, одређује њене задатке и улоге.

„Обавезно је да све старосне групе могу да нађу грађу и информације које одговарају њиховим потребама. Колекције и услуге обавезно треба да обухвате све врсте одговарајућих медија и модерних технологија, као и традиционалну грађу. Од темељног значаја је да буду веома доброг квалитета и да одговарају локалним потребама. Сви извори обавезно треба да одражавају савремена кретања и еволуцију друштва, као и сећања на прошле људске подухвате и напоре духа“¹⁹

Народна библиотека „Стеван Сремац” у Нишу, свесна својих задатака, налази начине да, поштујући традиционалне вредности, држи корак са захтевима новог информатичког доба. Својим богатим књижним фондом, промотивним активностима и квалитетом професионалних услуга, освојила

---

¹⁹ IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке, <http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm> (преузето 22. 2. 2023).

је велики број корисника, а циљ је да, користећи све доступне алате, буде увек пуна садржаја и корисника.

Литература

1. Бараћ, Драган. *Право у области књиге*, Београд: Народна библиотека Србије, 2014.
2. Вранеш, Александра. „Изазови образовања библиотекара”. *Инфотека*, Год. 6, бр. 3, (2005): стр. 206.
3. Вучковић, Жељко. „Вредновање учинка библиотечких услуга у друштву знања”. *Библиотечке услуге: зборник радова*, Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица, 2008: стр. 13.
4. Вучковић, Жељко. „Постоје ли старе и нове вредности библиотекарства”. *Темељне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција*. Београд : Библиотекарско друштво Србије, 2009: стр. 29.
5. Јовановић, Драгана. „Употреба савремених медија у промоцији библиотеке: ставови запослених у Библиотеци Матице српске”. *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 29 (новембар 2016): стр. 67–68.
6. Љубеновић, Гордана. „Континуирано образовање библиотекара : пројекат школе Б+”. У Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља, Београд : Филолошки факултет : Народна библиотека Србије, 2002: стр. 26.
7. Максимовић, Милена. „Традиционални и нови задаци данашњих библиотека”. У *Темељне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција*. Београд : Библиотекарско друштво Србије, 2009: стр. 34.
8. Максимовић, Милена. *Традиција и промјене у библиотекарству*. Источно Сарајево: Матична библиотека, 2016.
9. Стаматовић, Десанка. „Десет година катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду : (1991–2001)”. У Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља, Београд: Филолошки факултет Универзитета : Народна библиотека Србије, 2012: стр. 98.
10. Стаматовић, Десанка. „О библиотекарској професији – историја и перспектива”. У *Библиотекарство на крају века : зборник радова*, Београд: Библиотекарско друштво Србије, 1996: стр. 6.

Извори

1. *IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке*
<http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm> (преузето 22. 2. 2023)
2. <https://www.kultura.gov.rs/vest/sr/5506/ministarstvo-pozvalo-ustanove-kulture-da-ucine-vidljivijom-svoju-digitalnu-komunikaciju.php>
(преузето 21. 2. 2023)
3. https://www.rtv.rs/hu/kultura/imaju-li-biblioteke-buducnost_210085.html (преузето 20. 2. 2023)

Закони и правилници

1. „Закон о библиотечној делатности”, *Службени гласник СР Србије* бр. 44(1977) 9(1984), 24(1985). Драган Бараћ, прир., Збирка прописа о библиотечној делатности и библиотекама (Београд : Минел-Привредно финансијски водич, 1986). стр. 11–18.
2. “Закон о изменама и допунама Закона о библиотечној делатности”, *Службени гласник СР Србије* бр. 51(1985). Драган Бараћ, прир., Збирка прописа о библиотечној делатности и библиотекама. стр. 19–21.
3. „Закон о библиотечној делатности”, *Службени гласник РС* бр. 34/1994.
4. „Закон о библиотечно-информационој делатности”, *Службени гласник Републике Србије* бр. 52/2011.
5. Правилник о Програму стручних испита у библиотечно-информационој делатности, начину њиховог полагања и висини накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита. *Службени гласник РС*, бр. 123/2012.

LIBRARIAN - PROFESSION, CALL, TITLE, KNOWLEDGE AND ENGAGEMENT

Abstract: Without the intention to wander too long in the past analyzing the beginnings of literacy and the creation of the first libraries, we will list the most important influences on the formation of the library profession. Historical retrospect testifies that, when we talk about the profession of librarian, we are talking about a sublime and respectable profession, which should remain so in the future.

The establishment and functioning of the overall library system based on legal regulations accelerated the professional development of the activity. Development of information and communication technologies, has changed the awareness of librarians on the program concept of libraries

and given new responsibilities in preserving the profession in general, and the reputation of the profession in particular.

Just a few decades ago, being a good librarian meant knowing the physical handling of publications, the complex system of the UDC for classifying and cataloging books, and correctly providing traditional services to users. Circumstances were rapidly changing and new tasks were set for library employees. The librarian must conscientiously step into the challenge of the new digital age.

In order for librarians to perceive the digital revolution not as a threat but as an ally in finding new work models, it is necessary to systematically develop a positive attitude towards new technologies, strengthen IT competencies, educate and encourage the use of digital tools in working with users. In this process, a greater offer of formal, but no less, informal education of librarians is necessary.

The permeation of traditional and contemporary values in the National Library "Stevan Sremac" Niš, makes the library profession more demanding and serious. Using positive experiences from earlier periods and tools of the modern age, librarians are focused on acquiring professional and scientific knowledge that will enable them to perform quality and constructive work in the library.

Keywords: appearance and development of librarianship, library legislation in Serbia, librarian education, modern librarianship, challenges of the profession, information era, promotion, place in society, National Library "Stevan Sremac" Niš

Мирко Ђукић Смедеревски
mirkodjukic@mail.ru
Универзитет у Нишу

УДК 027:022:[004
DOI 10.7251/BSCSR2411073D

ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ ИЗ УГЛА ИСТРАЖИВАЧА

Сажетак: На самом почетку треба поставити питање о библиотеци некада и сада. Кроз дефиниције приказаћемо традиционалну библиотеку и њене нове варијанте: електронску и дигиталну библиотеку. Кроз дефиниције и досадашњи рад приказаћемо урађено и шта је могло бити, а није. Посебан акценат је дат на дуплим датотекама, лошим фајловима у дигиталним библиотекама. У овом раду ћемо изнети и виђење како би се то могло уредити, тј. како избећи стварање непотребних дупликата. Акценат је на формирању Централне дигиталне библиотеке. Једно од питања јесте и чланарине библиотека, а кроз које ћемо покушати да дамо и предлог како уредити тај сегмент и уједно проширити доступност дигиталних фондова корисницима. На крају ћемо се позабавити питањем „репозиторијума” универзитета и могућностима њиховог унапређења.

Кључне речи: дигитализација, дигиталне библиотеке, датотеке, библиотека, електонски каталог, лисни каталог, фајл

Оно што је евидентно на самом почетку бављења овим послом јесте само питање историје библиотека. Ваља нагласити да се ми са књигом и библиотеком сусрећемо практично од првих корака. У почетку су то сликовнице, књиге бајки и басни, а онда се видици шире на мање или веће кућне библиотеке. Полазак у школу већ је сусрет и са правим библиотекама. Из свега овога, а пре преласка на задату тему, дужни смо да се овде осврнемо на саму историју библиотека, а затим и на дефиницију библиотека.

Историја библиотека¹ започиње још у периоду првих цивилизација. Дакле, прве библиотеке настају још у периоду Месопотамије где бележимо (око 3000 година пре нове ере) настанак миметичких знакова на сумерском језику. Треба рећи да су ове библиотеке као и многе из овог периода откривене приликом археолошких ископавања, па самим тим су тако и нека дела доспела до нас попут *Епа о Гилгамешу* и *Веда*. Такође, једна од библиотека из овог периода, јесте и библиотека у Египту. Настала је за време владавине фараона Рамзеса II. Оно што овде треба напоменути да су на зидовима били исписани називи докумената, па се самим тим може говорити и о настанку првих каталога. Одмах после овог периода је настала и Александријска библиотека која је уједно библиотека хеленистичког света, јер је била центар за сакупљање докумената, списа и литературе хеленистичког света. Треба напоменути и да је садржавала каталог под називом „Списак”, а чији је састављач био Клименс. Оно што треба напоменути овде јесте да је доста библиотечког материјала страдало у пожарима, а да је један део и римским освајањима завршио у Каиру, тј. у Клеопатриној библиотеци, а један је свакако доспео у Рим. Овај циклус о којем причамо је означио уједно и настанак Императорске библиотеке у Риму, а која ће бити касније подељена на римску и византијску. Након овог периода се већ појављују средњовековне библиотеке. Оне су настајале у манастирима где је била развијена преписивачка делатност. Убрзо после тога је на ред дошла и штампана књига. Појавом штампарије продукција књига је много већа и самим тим се библиотеке још више развијају.

Током ренесансе и барока се појављују и универзитети, а при њима почињу да се формирају и библиотеке. Ово је период када можемо говорити и о научним библиотекама, али и период када се више ради на каталошкој обради, па су формиран и први алфabetски каталози и начин рада библиотека се успоставља на много већем нивоу. У XVII и

---

¹ Володин Федеорович Борис, *Всемирная история библиотек*. Издательство «Профессия». г. Санкт Петербург, 2004.

VIII веку настају националне библиотеке, а библиотечка делатност се све више и више ширила. У XIX веку библиотечка делатност се шири, па говоримо о формирању народних и градских библиотека. Свој неки врхунац достижу пред ратове да би многе библиотеке током ратова биле уништене. Након рата библиотеке су започеле своје ново успостављање и, наравно, проширивање својих капацитета и делатности уопште. Практично су се из пепела издизале и наново формирале. Пример за то је Народна библиотека Србије.

Ово би био неки кратки пресек развоја библиотекарства, али пошто историја није примат овог рада, нашли смо за сходно да само оволико упознамо читалачки публикум са основним токовима историје библиотека, али и да бисмо лакше дефинисали библиотеке и њихову делатност.

Уопштена дефиниција би била да је то од грчке речи *библиос* и *тека*, а што значи *складиштење књиге*. Наравно, ово је нека почетна дефиниција која у основи више означава њену намену. Оно што би била њена дефиниција јесте да је то „културна и информациона установа која плански прикупља, сређује, чува и даје на коришћење библиотечку грађу, те пружа разне услуге путем одговарајућих служби.”² Пошто смо дефинисали библиотеку, овоме треба додати да смо са овим дефинисали оно што називамо *традиционална библиотека*. Даље се свакако може говорити о унутарњој подели на више библиотека у зависности од тога ко је оснивач. Већ смо горе споменули народне, универзитетске научне, школске и сличне. Овоме треба додати и поделу на библиотеке отвореног и затвореног типа, а како су се развијале треба рећи и најновију поделу на *електронске* и *дигиталне*. Овде се сада поставља питање: да ли се ради о потпуно новој библиотеци или само њеној новој функцији? У основи се ради више о новој функцији. Међутим, да би то све употпунили даћемо дефиницију *електронске библиотеке*. Уопштена дефиниција

---

² Биљана Билбија, Основи библиотекарства, , Глас Српске, Графика, Бања Лука, 2004, стр. 15.

била би да је „електронска библиотека она библиотека чије је пословање потпуно електронско.”³ Ово подразумева да послове библиотека обавља применом електронских технологија, па у складу са тим уместо лисних каталога имамо узајамни електронски каталог. Такође се и међубиблиотечка размена врши електронском поштом, као и комуникација уопште. Међутим, да ли је то баш тако? И ово питање захтева разматрање историјских почетака. Цео овај процес је започео шездесетих година XX века. Примену електронске библиотеке бележимо у САД и Канади где су се у овом периоду појавили електронски каталози. Први програм је био MARC који развијен у Конгресној библиотеци у Вашингтону. Оно што треба нагласити да су ти први системи били једнофункционални, тј. да су подржавали су само једноаутоматизовану процедуру (нпр. каталогизацију публикација или циркулацију фондова – задуживање, раздуживање, резервисање публикација, упис корисника, вођење евиденције о позајмљеним публикацијама, обавештавање корисника о опоменама и сл.).⁴ Следећи корак ка широј верзији се појавио седамдесетих година XX столећа када је направљен програм OPAC, а који је подразумевао шире опције попут међубиблиотечке позајмице, набавке и контроле серијских публикација.⁵ Након овога се појавио и Word Cut који данас има преко два милиона података. Овде смо направили пресек стања у свету. А како је код нас? Познато је да смо ми у свим сферама каснили. Код нас је процес електронске библиотеке започет осамдесетих година прошлог века, и можемо рећи да још увек траје. Шта се тачније дешава? Пројекат електронске библиотеке код нас започиње 1985. Тада је настала студија *Увођење аутоматске обраде података у библиотечко-*

---

³ Александра Вранеш, Љиљана Марковић, Од рукописа до библиотеке. Београд, Филолошки факултет, стр. 128.

⁴ Александра Трговац, *Дескриптори метаподатака и дескриптори садржаја у проналажењу информација у дигиталним библиотекама*. Докторска дисертација, рукопис, Београд, 2016., стр.6.

⁵ Исто, стр. 7.

*информациону делатност Народне библиотеке Србије и мрежу библиотека Србије, која није реализована. Уместо тога је 1987. покренут Програм СНТИЈ. Израда програма је поверена IZUM-у из Марибора. Чак је и овај пројекат био у прекиду током деведесетих година због већ познатих дешавања. Међутим, оно што се може рећи јесте то, да је у овом систему било педесет и пет библиотека. Међу њима су биле и наше најзначајније библиотеке. Програм електронизације био је прекинут све до 2003. године. Тада поново оживљава кроз пројекат „Виртуелна библиотека Србије” и поново се успоставља систем узајамне каталогизације. Убрзо по успостављању овог система прикључује се велики број библиотека. Ван овог система остаје „Библиотека града Београда”. Ова установа је такође кренула са програмом електронске библиотеке. Програм је покренут 1987. и носи назив BIBLIS. Програм је израдио тим програмера „Енергодате” заједно са групом стручњака Библиотеке града Београда. Замишљено је да програм омогући аутоматизацију послова набавке (одабир нових наслова, инвентарисање) и обраде (каталогизација и испис библио-графија), потом одвојен сегмент за предметизацију, као и циркулацију фонда (упис корисника, издавање публикација, резервација жељене публикације, регистрација прекорачења рока за враћање и испис опомена за кориснике који нису вратили публикације)⁶. У суштини овакав приступ јесте добар, ако се посматра интерни приступ. Међутим, неколико пута смо покушали да претражимо узајамни каталог и углавном је било безуспешно. У наставку разматрања појма електронске библиотеке и поред свега изложеног, акценат ћемо ставити на платформу *sobiss.net*. Већ је речено када је започет овај пројекат и да овоме додамо да је била претрага у оквиру COBISS/OPAC платформе која је нудила претраживање кроз три поља: *основно, изборно, и командно*. И овакав процес је трајао све до 2019. године када је постојећа платформа замењена платформом *sobiss +*. Тачно је да је овакав начин*

---

⁶ Исто, стр. 9.

претраживања прилагођен знању корисника. Међутим, можда је за нијансу старији систем, тј. COBISS/OPAC био лакши. Зашто ово наводим? Из разлога што је некако лакше било, али можда је то из разлога што смо се тек били прилагодили једној платформи, а друга платформа је захтевала поновну обуку. Постојеће три командне опције су сада некако заједно, па је мања сналажљивост. Такође треба рећи да је каталог у појединим библиотекама присутан само од 1995. године, што такође отежава приступ грађи. Посебно ово наглашавам јер су издања из XIX века мање присутна, тј. изгледа да је најмање унесених података за тај период, па се често мора прибећи коришћењу лисног каталога или појединачних библиографија. Такође треба навести и чињеницу да је у првом систему приликом укуцавања аутора његово име било подвучено, и кликом на његово име појављивала су се његова дела, а тек на другој страници критика и чланци. Новим програмом, барем колико сам га ја користио, овај сегмент је склоњен. Некако буде све измешано, иако у углу постоји филтрирање података. Треба напоменути и одредницу језика дела у овом систему. Она је лоше урађена из разлога што се појединим писцима, и уопште ауторима приписују „нови језици”, иако је познато да су они стварали на српском језику. Рецимо познат је пример да поједина дела митрополита Амфилохија имају одредницу тзв. „црногорског језика” или Бранко Ћопић одредницу тзв. „босанског језика”, а познато је да су оба аутора писала српским језиком. Ово је вероватно и најкрупнија грешка овог система. Такође би било корисно да библиографски запис који је, рецимо, пронађен на платформи Србија у падајућој листи приказује и библиотеке из окружења, а не само оне у Србији. Овим би се олакшао приступ, јер овако је корисник принуђен да иде од платформе до платформе. Још један проблем који је уочен, јесте и постојање дуплих записа, који, када се упореде, садрже исте одреднице. Овим би се систем само унапредио и отклониле мањкавости.

На крају треба рећи и то да би требало формирати и интерне електронске каталоге (ван постојеће платформе), а

који би рецимо били база података скенираних лисних каталога. Такав пример имамо у оквиру Хрватске националне књижнице. Са овим би се донекле у језичком смислу објединила српска култура, али и исправила грешка коју садашњи систем прави. Такође би овај поступак био допринос и следећем појму који ћемо разматрати, а то је *дигитална библиотека*.

Пошто смо, углавном, кроз досадашње излагање дали дефиницију библиотека, кратак историјат и осврнули се на електронску библиотеку, сада ћемо се позабавити другим појмом а то је *дигитална библиотека*. Дигитална библиотека је нужда и потреба савременог друштва. Ово би можда била и једна од ужих дефиниција овог појма. Друга, шира дефиниција, била би и та да је дигитална библиотека део традиционалне библиотеке, тј. проширење њене информативне функције. Ово и јесте једна од дефиниција која би на неки начин могла да означава суштину свега. Такође треба рећи да су и други аутори давали своја мишљења о овом појму, па је свакако један од њих и Бејкер који је рекао: „Електронска библиотека, фаворизује приступ документима путем рачунара. Друга – дигитална састоји се само од дигитализованих докумената и у њој нема више традиционалних књига, периодике, новина. А само последња – виртуелна обухвата укупност чулног искуства”⁷. Ово и овакво дефинисање није на месту из разлога јер све што може електронска, може и дигитална. Александра Вранеш је дала најпотпунију дефиницију, а она каже: „електронске, виртуелне и дигиталне библиотеке носе разлике, али су све оне синоним брзог информисања које не познаје националне, географске и историјске разлике [...] Дигитална библиотека не означава само дигитализоване колекције, које често почивају на регионалном, завичајном, националном принципу, већ процедуре и околности чија трансформација од традиционалних ка технолошки унапређеним омогућава успостављање

---

⁷ Philip Barker., „Electronic libraries — visions of the future.” *The Electronic Library* 12, 4(1994):221–230.

дигиталних колекција.”⁸ Ово је, на неки начин, дефиниција дигиталне библиотеке која је показала сву ширину овог појма. Наравно, овим појмом су се бавили и други аутори, али гледајући свеукупност дефиниција закључићемо речима Александре Трговац која износи став да је „дигитална библиотека велика колекција дигиталних докумената који се у виду различитих дигиталних података (текст, слика, звук, видео, анимација) или њихових комбинација (мултимедија) похрањују на мрежи, описују различитим метаподацима и повезују са другим информационам сервисима. Дигиталну библиотеку чине различити дигитални објекти садржински повезани, било да су дигитализовани аналогни документи или изворни дигитални документи”⁹. Ово је дефиниција која је дефинитивно обухватила све оно што у ствари и јесте дигитална библиотека. Ја бих додао да је дигитална библиотека, библиотека отварања културног блага према свету и један од начина да се најбоље прикаже и дочара култура једног народа, али и олакша приступ проучавању грађе.

Овде ћемо се, након дефинисања, осврнути и на саме почетке дигитализације, првенствено код нас. Пошто смо већ навели да је електронска библиотека почела да „живи” у XX веку, можемо рећи да је код нас тај период нешто другачији. Зашто ово кажем? Из разлога што су били разни прекиди и кашњења, а које смо већ навели у претходној целини. Оно што треба рећи јесте да је процес дигитализације библиотека кренуо негде од 2003. године. Упоредо са овим кораком кренуло се и у стварање правних оквира за стварање дигиталне библиотеке. Први корак у том смеру јесте формирање „Националног центра за дигитализацију”. Основан 2002. године његов задатак је да окупи што више институција које се укључују у процес дигитализације, али и координисање и праћење поступка. Упоредо се радило и на планској и законодавној документацији, па је у сладу са тим

---

⁸ Александра Вранеш. *Високошколске библиотеке* (Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић : Tempus пројекат, 2004), 257.

⁹ Александра Трговац, *Наведено дело*, стр. 27.

припремљена и Стратегија развоја културе, али и информационог друштва. Онда и закони о библиотечкој грађи, старој и реткој књизи, култури и библиотечко-информативној делатности¹⁰. Сви ови прописи су у свом тексту стављали у први план дигитализацију. Што се тиче дигитализације библиотека по споменутим прописима, све координира Народна библиотека Србије. Поред НБС укључују се и остале библиотеке, и тако се кренуло са целим поступком који је реално гледано доста спор, да не кажем траљав. Зашто овако мислим? Пре свега из разлога што је један број библиотека само започео поступак, одрадио један број публикација и стао. У прилог овоме иде и истраживање које су спровеле Судимац и Рудић из 2019. године. Према њиховом истраживању највише у послу је одмакла Народна библиотека Србије са око 72,5 % дигитализоване грађе. Остале библиотеке су започеле формирање својих дигиталних колекција. Њих је око 11,9%. Што се тиче јавних библиотека оне су дигитализовале око 85,14%. Овде предњаче серијске публикације. Следе некњижна грађа са 11,66% и монографске публикације са 3,2%¹¹. Такође је овим истраживањем утврђено да двеста шеснаест библиотека нема интернет презентације, што нам даје за право да тврдимо да се процес одвија споро и траљаво. Како бисмо поткрепили ову тврдњу, у наредним пасусима ћемо прокоментарисати ове мањкавости. Оно што пада у очи на самом почетку, јесте „расутост“ датотека по сајтовима библиотека. Шта подразумевам под овим појмом? Имамо примере где су многе библиотеке скенирале једне те исте писце. Навешћу пример, рецимо, Доситеја Обрадовића. Скоро да нема дигиталне колекције која не садржи неко његово дело, а рецимо неки од других писаца су изостављени. Не спорим да треба схватити важност Доситеја у односу на друге писце, али мишљења сам да је довољно да једна библиотека направи

---

¹⁰ <https://nb.rs/za-bibliotekare/propisi/>

¹¹ Татијана Судимац, Гордана М. Рудић, Дигитализација културне баштине у јавним библиотекама централне Србије- стање и перспектива, *Култура полиса*, бр. 40. Год. XVI, октобар 2019., стр. 456.

његову колекцију, а затим у опису датотеке навеле би се и остале библиотеке у којима се налазе његова дела. Овим би се избегло нагомилавање једног те истог материјала. Уједно би се направио и неки ред и боља прегледност дигитализованог материјала. Након овога корака, дефинитивно следи обједињавање презентације. Шта под овим подразумевам? Израду веб-презентације која би садржавала заједничку збирку дигиталних књига, публикација, некњижне и остале грађе. Уједно би имала и падајућу листу јавних, школских и осталих библиотека у којима се налази споменути материјал. Ово је први сегмент који би се односио на старију грађу. Упоредо са овом грађом треба приступити и дигитализовању нове или тек објављене библиотечке грађе. Тај паралелни процес дигитализације би се спроводио у моменту када издавач поднесе захтев за СР. Један од проблема који би се овде могао десити јесте наплата услуга за коришћење дигиталне библиотеке. И то је један од процеса који би могли паралелно да теку. Један од примера како би то изгледало, могао би бити да се кроз постојеће чланарине за библиотеке уведе доплата за коришћење дигиталне колекције. Том приликом би кориснику био издат password и username и тако би приступао дигиталној библиотеци. Ово је један од начина, а могла би се оставити могућност да корисник плати само потребни фајл. То би, рецимо, било могућно путем платних картица или општом уплатницом. Такве примере бележимо у светским библиотекама. Аутор овог текста је имао прилику да се упозна са Баварском библиотеком у Минхену, где су дигиталне колекције доступне и као слободне, али значајан део датотека подлеже наплати. У наставку се дају и смернице како се то ради. Једна од могућности је куповина само једне странице плус достава. Слично коришћење дигиталне колекције присутно је и Библиотеци Руске федерације. У левом углу постоји иконица катанца који указује да ли је документ слободан или не, а кликом на ту иконицу се отвара простор у који се уносе password и username који воде до траженог документа. Такође, један део публикација је у

поменутој библиотеци доступан само ограниченом броју корисника. Наравно, ово су само неки од примера како су неке светске библиотеке решиле и унапредиле дигиталне колекције. Дефинитивно, и ми треба то да урадимо. У финансијском смислу би на овај начин била подржана и дигитална библиотека.

Трећи сегмент о којем би ваљало размислити јесте и тај да се од међународних библиотека откупе већ дигитализоване колекције наших аутора. Овде првенствено мислим на Баварску библиотеку у Минхену, али и на остале библиотеке које поседују дела наших аутора. Увидом у каталоге нашао сам велики број наших писаца, али и периодике. Један број дела је слободан, тј. не тражи се наплата, па самим тим се може користити. Међутим, ако се не би откупиле или преузеле дигиталне форме из иностраних библиотека, треба размислити да се барем наши каталози употпуне и са тим информацијама које би корисника одвели до неког дела и аутора. Ово би многим корисницима, првенствено научници-ма, било од великог значаја.

Након изнесеног ваља се осврнути и на сам квалитет наших дигиталних форми. Свако ко се сусрео са дигиталним колекцијама запажа неправилности. У чему се оне огледају? Пре свега у лошем скенирању. Странице су у лошој резолуцији, често не могу да се читају из разлога што слова буду разливена или странице преклопљене. Примера за ово има много. Највише је присутно код дигитализованих библиографија. Конкретно се може навести пример Српске библиографије где свака књига бележи по неколико грешака. Код периодике је слична ствар. Такође смо забележили изостављање страна. Пример је дигитална форма листа „Јавор”. Када се пореде са иностраним дигиталним формама, тек долазе до изражаја мане наших формата. Што се тиче дигитализоване грађе иностраних библиотека, можемо констатовати да су у високој резолуцији. Стиче се утисак као да је дело сада штампано. Такав пример бележимо у дигиталним колекцијама Конгресне библиотеке у Вашингтону.

Много би још било примера успешне дигитализације, али и ови примери показују довољно.

На самом почетку ове целине, а пре дубље анализе постављамо питање: шта је то репозиторијум? Одговор на ово питање би био да је то „дигитални архив оригиналних резултата интелектуалних радова...” Дакле, то је збирка дигиталних научних радова које чува једна институција. Татјана Брзуловић Станисављевић наводи да Универзитети могу у своје збирке укључивати разноврсне материјале попут: чланака из часописа, препринтова или постпринтова, дигиталних верзија магистарских теза и докторских дисертација, као и разна предавања, курсеве, тестове, и сл.¹². Иста ауторка наводи и разлоге који су одлучујући за прављење оваквих база података па наводи: 1. повећавање глобалне видљивости једне образовне институције; 2. прикупљање садржаја на једној локацији; 3. омогућавање отвореног приступа истраживачким радовима који су самоархивирани; 4. складиштење и чување и других институционалних садржаја укључујући и непубликоване материјале¹³. Оно што треба нагласити јесте да је све почело када је интернет свима постао досупнији и када се кренуло у поступак слободном приступу информација. У складу са тим дошло се и до првих конференција на ту тему, па је тако 2002. у Будимпешти одржана конференција о слободном приступу информацијама. Овде је акценат стављен на научне часописе, а једино ограничење је било да се користе у складу са позитивном праксом и цитатношћу. Ово је био само почетак јер су убрзо уследиле конференције у Бетезеу и Берлину из 2003. године. Конференција у Берлину је битна јер ту је донесена *Берлинска декларација* којом се успостављају репозиторијуми. Е сада, након свега овога, у целу причу се укључује и Универзитет у Бечу где је 2006. године започет пројекат PHAIDRA. Овај

---

¹² Тијана Брзуловић Станисављевић, *Дисеминација научних информација и институционални репозиторијум*, Знање и корист : тематски зборник радова, Ниш : Филозофски факултет, 2013. , стр. 71.

¹³ Исто, стр. 71.

пројекат је започео Рачунарски центар Универзитета у Бечу и универзитетске библиотеке, а представља систем за дуготрајно архивирање и управљање дигиталним подацима који омогућавају запосленим у истраживању, настави и администрацији да документују, архивирају и дигиталне податке и ресурсе током дугог временског периода¹⁴. Наравно, Универзитет у Бечу је овај пројекат проширио на универзитет у Србији, Црној Гори и Босни и Херцеговини, а преко пројекта Tempus у периоду 2010–2012. Овај пројекат омогућио је унапређење библиотечног пословања, технолошко осавремењавање, функционалну интеграцију, професионалну и културну сарадњу међу универзитетима у региону. Циљеви пројекта били су: укључивање преосталих факултетских библиотека у универзитетску библиотечку мрежу, имплементација нових web-сервиса за библиотечно пословање, изградња репозиторијума универзитетских е-публикација, изградња портала факултетских курикулума повезаних са репозиторијумима, повезивање библиотечног информационог система COBISS.SR, E-CRIS и универзитетских репозиторијума, као и образовање наставника, студената и библиотекара за коришћење репозиторијума (Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, „Нови библиотечки сервис”, <http://www.unilib.rs/o-nama/projekti/novi-biblioteckiservisi-na-univerzitetimazapadnogbalkana/>). Успостављањем овога система започео је процес дигитализације на нашим универзитетима. Такође је овај поступак пратио и законски оквир, па се приступило изменама Закона о високом образовању¹⁵ чиме се установила пракса похрањивања дигиталног примерка. Такође је уследио и Правилник¹⁶ који је донела Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, чиме је овај пројекат отпочео. Треба рећи и недостатке са

---

¹⁴ Хонер Макс, Буродини Паоло, РНАИДРА – пројекат репозиторијума Универзитета у Бечу, *Инфотека*, бр. 1 год XII, август, 2011 стр. 24

¹⁵ Закон о високом образовању, Службени гласник РС бр. 88/2017, 73/2018, 27/2018, 67/2019, 6/2020.

¹⁶ <http://ubsm.bg.ac.rs/latinica/strana/76/pravilnik-o-organizaciji>

којим се суочавамо при претраживању датотека. Један од њих је неусклађеност. Кад ово кажем првенствено мислим на електронски запис sobis.net. Дакле, често се дешава да подаци о једној докторској дисертацији буду без линка који би водио ка споменутом порталу. Онда се приступа директној страници Phaidre или се проверавају базе на сајтовима универзитета. Друга, ништа мање важна, јесте она која се односи на дигитализацију докторских, магистарских и дипломских радова из прошлости. Мишљења сам да са савременим или свежим тезама треба да тече и припрема и похрањивање оних ранијих теза, чак од првих дана када су универзитети почели са њиховим депоновањем. Познат је податак да Универзитетска библиотека има око 23 000 примерака дисертација. Колико ме сећање служи, ниједна раније објављена није добила свој дигитални облик. Такође би било драгоцено да се размисли и о набавци и похрањивању дигиталних форми дисертација, мастер радова и осталих радова наших људи који живе и раде у иностранству. Тиме би се употпунио не само библиотечки фонд, већ би се упознали и са радом наших људи у свету.

*

Као и што смо у уводу нагостили овај рад је настао као плод дугогодишњег истраживања књижевности, али и уопште интересовања за књигу и библиотеке. Пошто нам није био циљ да превише залазимо у историју библиотека у кратким цртама смо дали преглед како је текао процес настанка библиотека од Месопотамије, Египта до наших дана. Видели смо кроз тај кратки преглед и неке од првих функција библиотека, а то је архивска, као и конституисање првих каталога који су у том периоду исписивани на зидовима библиотека.

У другом сегменту рада фокусирали смо се на традиционалну библиотеку, а затим и на електронску и дигиталну. У оквирима првог појма, показали смо сам њен

настанак, али и мане овог процеса. Указали смо да поједине библиотеке немају направљену интернет презентацију, а и оне које је имају су са оскудним подацима. Такође, дупликати и кашњење са уносом података су наглашени. Посебан проблем је што на платформама за Црну Гору, БиХ ауторима који не припадају тзв. новим језицима, управо се они и приписују. Из свега овога произилази да би било неопходно, поред cobiss-a, формирати властиту електронску базу где би се исправиле све постојеће грешке.

У централном делу рада јесте дигитална библиотека. Видели смо да она „животари”, јер је и даље на почетку. Дигитални фајлови су најчешће нечитљиви, разливени, види се и друга страна. Упоредо се не убацују нови фајлови, а који би могли и морали да се нађу у споменутој форми. Осврнули смо се о на репозиторијуме наших универзитета и истакли да би се и кроз њих могла употпунити дигитална колекција, тако што би се прибавиле и датотеке наших људи који свој научни рад остварују у иностранству, као и дигитализација ранијих објављених дисертација.

Литература

1. Билбија, Биљана, Основи библиотекарства, , Глас Српске, Графика, Бања Лука, 2004, стр. 15.
2. Брзуловић-Станисављевић, Татјана, Дисеминација научних информација и институционални репозиторијум, Знање и корист : тематски зборник радова, Ниш : Филозофски факултет, 2013.
3. Barker Philip., „Electronic libraries — visions of the future.” The Electronic Library 12, 4(1994):221–230.
4. Володин Федеорович Борис, Всемирная история библиотек. Издательство «Профессия». г. Санкт-Петербург, 2004.
5. Вранеш Александра, Високошколске библиотеке, Београд. Универзитетска библиотека Светозар Марковић, Tempus пројекат, 2004.
6. Вранеш Александра, Марковић Љиљана, Од рукописа до библиотеке. Београд, Филолошки факултет, 2013.
7. Судимац Татјана, Рудић Гордана, Дигитализација културне баштине у јавним библиотекама централне Србије- стање и перспектива, Култура полиса, бр. 40. Год. XVI, октобар 2019.

8. Службени Гласник Републике Србије, бројеви: 88/2017, 73/2018, 27/2018, 67/2019, 6/2020.
9. Трговац, Александра, Дескриптори метаподатака и дескриптори садржаја у проналажењу информација у дигиталним библиотекама. Докторска дисертација, рукопис, Београд, 2016.
10. Хонер Макс, Буродини Паоло, PHAIDRA – пројекат репозиторијума Универзитета у Бечу, Инфотека, бр. 1 год XII, август, 2011.
11. <http://www.unilib.rs/o-nama/projekti/novi-bibliotecki-servisi-na-univerzitetimazapadnog-balkana/>.
12. <http://ubsm.bg.ac.rs/latinica/strana/76/pravilnik-o-organizaciji>
13. <https://nb.rs/za-bibliotekare/propisi/>

DIGITAL LIBRARIES FROM THE POINT OF VIEW OF RESEARCHERS

Abstract: At the begining, libraries before and now need to be analized. We will define traditional library and its new variant: electronic and digital library. Through definitions and previous work we will present what has been done and what could have been done. Special empahasis is given to duplicate files, bad files in digital libraries. The work will present how it could be arranged and how to avoid creating duplicate files. The accent is on creating a Central digital library. One of the issues is library membership fees for which we will present a possible solution and also expand the availability of digital funds to users. Finally, we will deal with the issue of the „repository`` of universities and the ways of their improvement.

Keywords: digitalization, digital libraries, files, library, electronic catalogue, paper catalogue, document file

---

Љиљана Станимировић

ljstanimirovic@gmail.com

Универзитетска библиотека Крагујевац

УДК 027.7

DOI 10.7251/BSCSR2411089S

ДИГИТАЛНО ЗНАЊЕ – ДЕФИНИШУЋА КАРАКТЕРИСТИКА АКАДЕМСКИХ БИБЛИОТЕКА

Сажетак: Развој дигиталне технологије трансформисао је научно-истраживачке процесе и довео до великих промена у научној комуникацији и начину приступања резултатима истраживања. Дисеминација резултата научних истраживања путем штампаних публикација имала је велика ограничења, у првом реду немогућност глобалног приступа. Са друге стране, приступ радовима који су објављени у електронским часописима комерцијалних издавача условљен је високом ценом претплате. Међународна академска заједница покренула је пројекат Отворени приступ (Open access), који се залаже за слободан, неограничен, бесплатан онлајн приступ научним публикацијама. Као резултат те иницијативе долази до формирања дигиталних архива научних радова, којима може да се приступи у било које време и са било ког места. У овом раду нагласак је на институционалним репозиторијумима при високошколским институцијама као неопходној инфраструктури за стицање знања у дигиталном добу. Улога академских библиотека је кључна како у креирању и одржавању репозиторијума, тако и у промовисању демократичности знања.

Након општег увода, у раду се разматрају различити облици „нове писмености”, које су настале у савременом, информационом окружењу. Осврнућемо се и на дигиталне репозиторијуме и њихов значај за креирање знања и развој науке. Представићемо и један пример успешне сарадње научне заједнице и универзитетске библиотеке – дигиталну архиву публикација Универзитета у Крагујевцу – SCIDAR.

Кључне речи: дигитални репозиторијум, универзитетска библиотека, управљање знањем

Увод

Технолошке промене које је донело дигитално доба унапредиле су библиотечко пословање и поставиле нове захтеве. Запажен тренд, посебно у академским библиотекама, је одмак од једноставног редефинисања традиционалних и постојећих библиотечких улога у корист нових и потпуно редизајнираних профила послова. Овај тренд потврђује и већа потреба за библиотекарима који поседују широки спектар знања и вештина из информационих технологија, који је означен појмовима информациона писменост и дигитална писменост.

Већина радова посвећених информационој и дигиталној писмености долази управо из области библиотечко-информационе делатности, што говори о значају ових врста писмености за рад у библиотечком окружењу.

Врсте писмености

Појам писмености вековима је подразумевао традиционалну/алфанумеричку писменост, тј. способност читања, писања и рачунања. Последњих деценија овај појам се усложњавао и с развојем информационо-комуникационих технологија прерастао у разноврстан и динамичан концепт. Поред традиционалне писмености, у литератури налазимо информатичку, информациону, медијску, дигиталну писменост. Дејвид Боден (David Bawden)¹ извршио је поделу писмености на:

- ✓ основну/елементарну писменост - која подразумева способност читања, писања и рачунања
- ✓ функционалну писменост – способност примене стечених знања у новим ситуацијама
- ✓ друштвену писменост – способност комуникације у културном и социјалном контексту

---

¹ Department of Library and Information Science (CityLIS) at City University London

- ✓ информациону писменост – способност приступа, вредновања и коришћења информација
- ✓ дигиталну писменост – способност примене информационе писмености у дигиталном окружењу
- ✓ медијску писменост – способност разумевања, критичког и аналитичког усвајања медијских садржаја, као и знање и вештина креирања медијских порука
- ✓ библиотечку писменост – способност коришћења расположивих библиотечких ресурса
- ✓ визуелну писменост – способност разумевања и коришћења слика, фотографија, илустрација у циљу преношења поруке.²

Из аспекта академског библиотекара, информациона и дигитална писменост представљају најважније пословне вештине у 21. веку.

Информациона писменост

У научној и стручној литератури постоји велики број дефиниција информационе и дигиталне писмености. Док једни аутори сматрају да су информациона и дигитална писменост два врсте писмености, други су на становишту да је информациона писменост свеобухватнији појам, који се односи на све облике писмености које су настале као продукт савремених технологија.

Од свог настанка концепт информационе писмености је мењао и проширивао значење у складу са захтевима које је доносио развој информационе технологије. Често се информациона писменост користи у синонимном значењу са информатичком писменошћу, иако су у питању два различита појма. Рачунарска писменост се односи на техничку способност коришћења рачунара, а информациона је усмерена на садржај информација. И пре појаве рачунара људи су били

---

² Bawden, D. *Information and digital literacies; a review of concepts*, Journal of Documentation, 2001. Доступно на <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/EUM000000007083/full/html> (приступ 19. 5. 2023).

информационо писмени, зато што информације могу бити на различитим медијима.

Приликом дефинисања и одређења појма информациона писменост веома се поштују препоруке, декларације и стандарди које доносе библиотечке асоцијације.³ Дефиниција ИФЛА-е појмовно је најсадржајнија и примењива у различитим областима – обухвата знање, ставове и скуп вештина које су неопходне да идентификују потребе за информацијом, проналажење информације, процену и вредновање информација и њихову ефикасну употребу.⁴

Дигитална писменост

Концепт дигиталне писмености први је дефинисао и популаризовао Пол Гилстер у својој књизи „Дигитална писменост” (1997). Према Гилстеру „писменост дигиталног доба” представља способност разумевања и коришћења информација из различитих дигиталних ресурса. Међу теоретичарима постоји недоследност у одређењу овог појма. Док једни сматрају да се дигитална писменост пре свега односи на техничке вештине, други дигиталну писменост сагледавају као когнитивну и социјалну димензију рада у дигиталном окружењу. Најприхваћенија је често цитирана Гилстерова реченица *mastering ideas, not keystrokes*, која реферише дигиталну писменост као „овладавање идејама, а не куцање на тастатури”.⁵ И поред тога што не постоји једна општеприхваћена дефиниција овог појма, већина аутора је на становишту да се дигитална писменост не односи само на

---

³ <http://vebciklopedija.zajednicaucenja.edu.rs/teledidaktika/samoprocenainformacionepismenosti>

⁴ <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/information-literacy/publications/media-info-lit-recommend-sr.pdf>

⁵ Kuzmanović, D. *Empirijska provera konstrukta digitalne pismenosti i analiza prediktora postignuća : doktorska disertacija* / Dobrinka R. Kuzmanović. - Beograd : [D.R. Kuzmanović], 2017. Доступно и на: <http://phaidrabg.bg.ac.rs/o:17359>

техничке аспекте коришћења дигиталне технологије, већ и на низ комплекснијих вештина.

Поред термина дигитална писменост у литератури се често користи и термин дигитална компетенција. И око разумевања овог појма постоје несугласице у смислу који је појам шири и свеобухватнији. У оквиру различитих концептуализација истичу се два тумачења: „да је дигитална компетенција шири појам који обухвата дигиталну писменост” и став „да је дигитална писменост шири појам који подразумева претходно стицање дигиталне компетенције”⁶ У појединим званичним европским документима (European Commission, 2008)⁷ дигитална писменост се односи техничку употребу компјутера и интернета, и као таква представља ужи појам од дигиталне компетенције. Међутим, у европским документима из области образовних политика и у скандинавским земљама⁸ користи се искључиво термин *дигитална компетенција* (European Parliament and the Council, 2006; European Commission/EACEA/Eurydice, 2012). Већина аутора ова два термина најчешће користи као синониме.

Без обзира на разлике и варијације у дефиницијама дигиталне писмености, могу се издвојити заједнички елементи:

1. техничка знања и вештине које су предуслов за рад у дигиталном окружењу
2. одговарајуће когнитивне способности: проналажење, обрада и управљање дигиталним информацијама, критичко и креативно коришћење информација, комуникација, учење

---

⁶ Senić Ružić, M. Razvijanje digitalne pismenosti u osnovnoj školi : doktorska disertacija, Beograd : [M. Senić Ružić], 2019, str. 69. Доступно и на: <http://phaidrabg.bg.ac.rs/o:21643>

⁷ Digital literacy report: A review for the i2010 e Inclusion initiative. European Commission s taff working document, стр. 4. Доступно и на: <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/media2388.pdf> [датум приступа 6. 8. 2023].

⁸ У скандинавским језицима не постоји реч *писменост*. Нпр. у финском језику термин *lukutaito* (*luku*–читати, *taito*–умеће) – читаност.

3. социјални и етички аспекти у вези са коришћењем технологије: одговорност, аутономија, безбедност, правила понашања.⁹

Полазна тачка у процесу стицања и развијања дигиталне писмености је поседовање основне вештине и компетенције за коришћење дигиталне технологије. Међутим, за стицање виших нивоа дигиталне писмености није довољно овладање техничким аспектима коришћења дигиталне технологије. „Дигитални медији нису вредносно неутрална средства информисања, па тако ни приступ овим медијима не може бити вредносно неутралан, нити се могу користити на функционалан или инструменталан начин, већ је нужен критички приступ”.¹⁰

Постизање критичке евалуације информација изискује развијене **„когнитивне компетенције вишег реда”**. Под вишим когнитивним и социјалним компетенцијама подразумевају се: способност да се пронађу и одаберу информације, критичко мишљење и вредновање информација, сарадња, комуникација, креативност, културолошко и социјално разумевање, е-безбедност.¹¹

Поседовање ових вештина је нужан предуслов за рад у трансформисаном библиотечком окружењу, посебно у контексту академских библиотека. Уплив ИКТ у област високог образовања утицао је на промене у приступу настави, а самим тим и на рад библиотека које су у саставу високошколских институција. Због своје улоге у научном и истраживачком раду, универзитетске и високошколске библиотеке при факултетима и институтима прилагодили су свој рад новом, дигиталном окружењу. То се првенствено односи на креирање и одржавање дигиталних репозиторијума

---

⁹ <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/9324/Disertacija>

¹⁰ <https://tempus.ac.rs/kriticka-digitalna-pismenost/>

¹¹ <https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2021/01/Digitalna-pismenost-OAS-RN-1-4.-deo.pdf>

научних радова, који су унели револуционарну промену у начину приступања резултатима научног рада.

Дигитални репозиторијуми

Последњих деценија захваљујући дигиталним технологијама дошло је до великих промена у научној комуникацији. Дотадашњи начин дисеминације резултата научних истраживања путем штампаних публикација имао је велика ограничења, првенствено немогућност глобалног приступа. Истраживања су показала да 80–85% укупног научног рада никада званично не постане доступно јавности.¹² Као резултат тих промена успостављени су дигитални репозиторијуми, чија је основна намена прикупљање, похрањивање, чување и дељење научних радова и резултата истраживања. Захваљујући репозиторијумима остварена је глобална доступност научних садржаја у дигиталном облику. У Европи се такав облик функционисања науке назива е-наука, а у Сједињеним Америчким Државама сајбер наука.¹³

Дигитални репозиторијум је систем електронских сервиса који омогућавају архивирање, трајно чување, јавну презентацију и дисеминацију различитих врста научних резултата. Према врсти депонованог материјала репозиторијуми могу бити тематски и институционални. Тематски садрже радове из одређене научне области,^{14а}

---

¹² Hitchcock, S. (ed.) (2004) *The effect of open access and downloads ('hits') on citation impact: a bibliography of studies* Southampton, GB. University of Southampton <https://eprints.soton.ac.uk/354006/> (приступљено 6. 6. 2023).

¹³ Vrana, R. "Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu" U: *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, Vol. 59 No. 3-4, 2016. Dostupno i na <https://hrcak.srce.hr/187620> (приступљено 6.06.2023).

¹⁴ Најстарији тематски репозиторијум у отвореном приступу – ArXiv успостављен је 1991. године на Универзитету Корнел (САД). У њему се похрањују радови из области физике, математике, рачунарства, квантитативне биологије и статистике.

институционални радове који су настали у одређеној институцији (нпр. универзитету, институту).

Дигитални репозиторијуми научних радова Универзитета у Крагујевцу

Процес дигитализације УБКГ је започела 2012. године успостављањем дигиталног репозиторијума докторских дисертација – Федра (PHAIDRA), у оквиру TEMPUS пројекта „Нови библиотечки сервиси на универзитетима Западног Балкана”. Све докторске дисертације одбраћене на Универзитету у Крагујевцу од његовог оснивања 1976. године унете су у Дигитални репозиторијум Универзитета као трајни архив. Похрањено је преко 2500 дисертација, завршно са 2022. годином.

Поред Федре, запослени на Универзитету у Крагујевцу депонују научне радове и резултате истраживања и у институционални репозиторијум Универзитета.

Дигитални репозиторијум Универзитета у Крагујевцу SciDaR (Scientifical Digital Repository), успостављен у Универзитетској библиотеци, пример је сарадње и партнерских односа Библиотеке и Универзитетског информатичког центра (УИЦ). Овај репозиторијум припада типу институционалних репозиторијума и намењен је депоновању електронских верзија свих научних публикација и другог научног садржаја који су настали као резултат научних истраживања на Универзитету, а нарочито оних који су финансирани од стране Министарства просвете и Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије. Под научним публикацијама сматрају се монографије, поглавља у монографијама, чланци објављени у научним часописима и тематским зборницима радова, саопштења на научним конференцијама, докторске дисертације.

SCIDAR је заједнички дигитални репозиторијум установа у оквиру Универзитета у Крагујевцу, који омогућава архивирање, трајно чување, јавну презентацију и дисеминацију

научних резултата пројеката који се реализују на Универзитету у Крагујевцу, а у складу са обавезујућом *Платформом за отворену науку*.¹⁵ Према пропозицијама усвојене Платформе за отворену науку, запослени на универзитетима у Републици Србији су у обавези да своје резултате депонују у дигитални репозиторијум у складу са правилима отвореног приступа.¹⁶

Депоноване електронске верзије научне публикације доступне су у режиму Зеленог отвореног приступа (енг. Green open access). Уз дозволу издавача и поштовање ауторских права депонована верзија је у пуном тексту доступна у отвореном приступу. Уколико часопис није у отвореном приступу у Репозиторијум се депонује и рецензирана верзија рада, који ће бити доступан након истека ембарго периода прописаног од стране издавача. Такође, обавезно се депонују и све научне публикације које се већ налазе у отвореном приступу, тзв. Златни отворени приступ (енг. Gold open access). Сав јавно доступан материјал заштићен је машински читљивим лиценцама Креативне заједнице (Creative Commons-CC).

Према одлуци Сената Универзитета у Крагујевцу (бр. II-01-265/2 од 3. 4. 2018. године) обавеза депоновања у отвореном приступу односи се на све публикације које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2018. године. Уколико не постоје правна ограничења, интегрални текст публикације (објављена или рецензирана верзија) депонује се одмах након објављивања, а најкасније 12 месеци од дана објављивања у области природних, математичких, технолошких и

---

¹⁵ Отворена наука (Open Science) је покрет који промовише и креира слободан приступ научном знању и резултатима научних истраживања. Главни циљ овог покрета је већа транспарентност науке. Иако је отворена наука повезана са отвореним приступом не треба изједначавати ова два појма.

¹⁶ Отворени приступ (енгл. Open access) је слободан, бесплатан, неограничен онлајн приступ научним радовима, пре свега академским чланцима, књигама и дисертацијама.

медицинских наука, односно 18 месеци у области друштвено-хуманистичких наука.¹⁷

Дигитални приступ подацима има неизмерне предности при академским и научним истраживањима. Депоновање садржаја на званичном, регистрованом и претраживом институционалном репозиторијуму у значајној мери повећава видљивост истраживања и доприноси транспарентности научне комуникације.

Репозиторијум SCIDAR је регистрован на референтним међународним регистрима ROAR и OpenDOAR, што га чини видљивим и претраживим од стране Google-а и других претраживача. SCIDAR је први репозиторијум ван Београда који харвестује национални портал е-Наука. Синхронизација се обавља једном седмично, тако да све што се депонује у SCIDAR аутоматски се појављује на порталу е-Наука у року од највише недељу дана.

Закључак

Дигитални репозиторијуми као складишта акумулираног знања представљају важан ресурс у високом образовању и науци. Глобална доступност научног материјала у дигиталном облику повећала је проток информација и циркулисање резултата истраживања, што је довело до интензивније научне сарадње на међународном нивоу. Дигиталне архиве у отвореном приступу омогућиле су савременој науци и приступ резултатима претходних научних истраживања који су публиковани у штампаним медијима и као такви имали су ограничену доступност. Научно знање креирано на универзитетима и институтима је јавно добро и треба да буде доступно како научној заједници, тако и ширем кругу корисника. Формирање дигиталних репозиторијума створило је вредносни систем заснован на идеји опште доступности знању као темељу развоја друштва.

---

¹⁷ <https://unic.kg.ac.rs/page/scidar-digitalna-arhiva-publikaci-a>

Литература

1. Bawden, David. *Information and digital literacies; a review of concepts*, Journal of Documentation, 2001. Доступно на
2. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/EUM000000007083/full/html> [приступ 19. 5. 2023].
3. Vrana, Radovan. „Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu”, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, Vol. 59 No. 3–4, 2016.
4. Digital literacy report: A review for the i2010 e Inclusion initiative. European Commission staff working document, Доступно и на: <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/media2388.pdf>
5. European Commission (2008). *Digital literacy report: A review for the i2010 eInclusion initiative*. European Commission staff working document. Доступно и на: <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/201412/media2388.pdf>
6. European Parliament and the Council of the European Union (2006). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*, L394/10.
7. Kuzmanović, Dobrinka R. *Empirijska provera konstrukta digitalne pismenosti i analiza prediktora postignuća : doktorska disertacija* / Dobrinka R. Kuzmanović. - Beograd : [D.R. Kuzmanović], 2017. Доступно и на: <http://phaidrabg.bg.ac.rs/o:17359>
8. “Платформа за отворену науку”, 2017. Приступљено 30.05.2023, , <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/07/Platforma-za-otvorenu-nauku.pdf>
9. Senić Ružić, Mirjana. *Razvijanje digitalne pismenosti u osnovnoj školi : doktorska disertacija*, Beograd : [M. Senić Ružić], 2019. Доступно и на: <http://phaidrabg.bg.ac.rs/o:21643>
10. Suber, Peter. *Otvoreni pristup*, Beograd: Clio, 2016.
11. Hitchcock, Steve (ed.) (2004) *The effect of open access and downloads ('hits') on citation impact: a bibliography of studies* Southampton, GB. University of Southampton <https://eprints.soton.ac.uk/354006/> (приступљено 6. 6. 2023).
12. <https://unic.kg.ac.rs/page/scidar-digitalna-arhiva-publikaci-a>
13. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/information-literacy/publications/media-info-lit-recommend-sr.pdf>

DIGITAL KNOWLEDGE - DEFINING CHARACTERISTIC OF ACADEMIC LIBRARIES

Abstract: The development of digital technology has transformed scientific research processes and brought significant changes to scientific communication and access to research results. Disseminating the results of scientific research through printed publications had significant limitations, primarily the lack of global access. On the other hand, accessing articles published in electronic journals by commercial publishers is conditioned by high subscription costs. The international academic community initiated the Open Access project, advocating for free, unrestricted, and online access to scientific publications. As a result of this initiative, digital archives of scientific papers have been formed, allowing access at any time and from anywhere. This paper focuses on institutional repositories at higher education institutions as essential infrastructure for knowledge acquisition in the digital age. The role of academic libraries is crucial both in creating and maintaining repositories and in promoting the democratization of knowledge.

After a general introduction, the paper discusses various forms of "new literacies" that have emerged in the contemporary information environment. It then explores digital repositories and their significance for knowledge creation and scientific advancement. An example of successful collaboration between the scientific community and a university library, the digital archive of publications at the University of Kragujevac - SCIDAR, is presented.

Keywords: digital repository, university library, knowledge management

---

Ивана Куљанин
ivana.eric@matbibli.rs.ba
Невенка Јовичић
kursevi@matbibli.rs.ba
ЈУ Матична библиотека
Источно Сарајево

УДК 39:004.9(497.6 И.Сарајево)
DOI 10.7251/BSCSR2411101K

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА

Сажетак: Културна баштина дефинисана је *Конвенцијом о заштити свјетске културне и природне баштине* из 1972. године која подразумијева материјално и нематеријално насљеђе одређене групе или друштва као оставштину прошлих генерација. У нематеријално културно насљеђе убрајају се: усмене традиције и изрази, језик; знања и вјештине који се тичу природе и свемира; друштвене праксе, ритуали и свечани догађаји; извођачке умјетности; традиционални занати. Библиотека има законску обавезу да прикупља, чува, заштити и представи нематеријалну културну баштину свог краја и још већу дужност да је промовише грађанима Источног Сарајева. Циљ је да се упознају са већ заборављеном извођачком умјетности која је била незаобилазна на славама и свадбама. Приоритет је да се скрене пажња на духовни, идејни, концептуални и симболички значај културних навика, обичаја, знања и језика Сарајевско-романијске регије. У нематеријално културно насљеђе Сарајевско-романијске регије спадају: требевићке кајде, корпарско-плетарски занат, дрворезбарство, сарајевско-романијски приглавак, славски хљеб, народна ношња, разне технике ручног рада, ткања и плетења. Посебно ће бити ријечи о манифестацији „Чаролија нити” која се одржава дуги низ година у Матичној библиотеци и на којој учествују удружења жена која његују традицију свог завичаја. Процес дигитализације и архивирања нематеријалног културног насљеђа Сарајевско-романијског краја је најважнији сегмент рада.

Кључне ријечи: нематеријално културно насљеђе, дигитализација, „Чаролија нити”, требевићке кајде

Увод

У раду ће бити предочен појам нематеријалног културног наслеђа и шта све обухвата и подразумева. На почетку ће бити објашњено да се културно наслеђе често узима као синоним за традицију и културу једног народа. Традиција је мрежа обичаја, ритуала и понашања једне заједнице. Сваки човјек је дио једне шире заједнице. Сарајево и његова околина чине специфичан антрополошки, етнолошки и етнографски конгломерат живота. Не може се ни представити сва богата традиција и култура тако да ће фокус бити на оне још увијек „живе” и препознатљиве манифестације које се одржавају у Источном Сарајеву. Важно је знати ко, због чега и на који начин врши одабир нематеријалне традиције, ко их проглашава и чува. У Републици Српској у оквиру Министарства просвјете и културе постоји Одјељење за заштиту културног наслеђа. На Филолошком факултету у Бањој Луци радио се научно-истраживачки пројекат *Проучавање и заштита нематеријалне културне баштине Републике Српске* од 2012 - 2016. године, у оквиру којег је истраживано и подручје Сарајевско-романијске регије. Објављена је и књига ауторки Ирене Медар Тања, Јеленке Пандуревић и Драгице Панић Кашански *Нематеријално културно наслеђе: теоријски, методолошки и административни аспекти*.¹ Како би се неки елемент издвојио и нашао на Репрезентативној листи свјетског нематеријалног културног наслеђа, као и на листи угрожених елемената којима је потребна хитна заштита, морају се проћи одређене процедуре и критеријуми које је прописала Државна комисија за сарадњу БиХ са Унеском 2015. године.²

---

¹ Ауторке су чланови Комисије за нематеријално културно наслеђе Министарства просвјете и културе Републике Српске

² Procedure i kriterijumi za podnošenje prijedloga za nominacije za Listu svjetske kulturne baštine, Reprezentativnu listu svjetske nematerijalne baštine i Registar pamćenja svijeta UNESCO-a, http://unescobih.mcp.gov.ba/akti_komisije/?id=14585, [преузето 15. 2. 2023].

Нематеријално културно наслеђе подразумијева: дијалекте, говоре, усмену књижевност свих врста, фолклорно стваралаштво у подручју музике, плеса, обичаја и обреда, усмених предања, као и традиционална знања, вјештине и занате.³ Матична библиотека Источно Сарајево посебно његује завичајну збирку и константно попуњава њен фонд. Библиотека настоји да истражи, пронађе и сачува све што се односи на Сарајевско-романијску регију. Такође, елементи нематеријалног културног наслеђа су велики дио богате завичајности, тако да овај рад представља увертиру у оно што тек треба да се почне радити. Осим прикупљања и чувања битна је и дигитализација и њено представљање не само грађанима Источног Сарајева већ и ширем региону. Сам процес дигитализације је најзначајнији сегмент рада. Битно је да се уоче главни дескриптивни елементи нематеријалног културног наслеђа: историјски, естетски, друштвени, духовни, научни и истраживачки значај. Између осталог, пресудно је одредити: аутентичност, угроженост, интегритет, раритет, разноликост, континуитет и мјесто у националној свијести и култури.

Чувар нематеријалног културног наслеђа у Сарајеву била је Стака Скендерова која је основала прву женску школу у којој је наставни предмет управо био ручни рад, а први образовани етнолог у Босни и Херцеговини био је Миленко Филиповић. У Сарајеву се нарочито истицао етномузиколог Цвјетко Рихтман, који је истраживао традиционалну народну музику Босне и Херцеговине. У етнолошком одјељењу Земаљског музеја у Сарајеву чувају се записи настали на подручју Сарајевско-романијске регије. Изузетно је битно да се помену Милица Мирон, Јелена Допуђа (први босанскохерцеговачки етнокорееолог) и Зорка Јањић, које су својим радом допринијеле да се и данас могу видјети богати примјери етнографске праксе и теорије. Данас у Источном

---

³ Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog naslijeđa, <https://mksmtk.gov.ba/file/konvencija-o-ocuvanju-nematerijalnog-kulturnog-naslijedja/44>, [преузето 15. 2. 2023].

Сарајеву једини по вокацији и посебно израженој љубави према традицији живи и ради етнолог Бранко Пјевић, који несебичним залагањем и савјетима покушава да очува српско културно наслеђе. У својој приватној збирци чува бројне вриједности везане за Сарајево и Сарајевско-романијски крај.

1. Шта представља нематеријално културно наслеђе?

Нематеријално културно наслеђе подразумијева изразе, вјештине, знање, праксе које се односе на одређене културне просторе, појединце и заједнице, које укључује извођачке умјетности, друштвене праксе, ритуале и свечане догађаје, усмену традицију и изражавање, знање и праксе везане за природу и свемир, као и традиционалне занате. Термин нематеријално културно наслеђе прихваћен је од енглеског превода *intangible cultural heritage* (неопипљиво културно наслеђе).⁴ Ратификација Конвенције 2003 довела је до законске основе да се пронађе, промовише, чува и заштити нематеријално културно наслеђе. На Генералној конференцији Унеска из 2003. године донесена су одређена правила везана за НКН, а сама њихова сврха је:

- очувати нематеријално културно наслеђе,
- осигурати поштивање нематеријалног културног наслеђа и заједница, група и појединаца о којима је ријеч,
- повећати свијест на локалном, националном и међународном нивоу о важности нематеријалног културног наслеђа и о осигурању узајамног поштовања истог, и
- обезбиједити међународну сарадњу и помоћ.⁵

---

⁴ Slobodanka Nikolić, „Nematerijalno kulturno nasljeđe”, *Glasnik Zemaljskog muzeja (etnologija)*, NS 50 (2013): 292.

⁵ Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа, <https://mksmtk.gov.ba/file/konvecija-o-ocuvanju-nematerijalnog-kulturnog-nasljedja/44>, [преузето 15. 2. 2023].

Босна и Херцеговина је Унескову Конвенцију о заштити нематеријалног културног наслеђа ратификовала 2008. године.

Главни аспекти посматрања нематеријалног културног наслеђа огледају се кроз материјалну, духовну и социјалну културу. У материјалну спадају: типови кућа, пољопривредне алатке, сточарски станови, окућнице и друго. У духовну културу спадају: годишњи вјерски обичаји и народно вјеровање и празновјерице, док под социјалне оквире културе припадају: опште појаве и обичаји у друштвеном животу, пољопривреда, сточарство, породична задруга, оброци и јела, пића и прављење алкохола и слично. Говорећи о нематеријалном културном наслеђу долази се до закључка да је у питању широк спектар појмова, који подразумијева знање и вриједности колективног памћења. Као нормативни и законски акти на државном и ентитетском нивоу власти у Босни и Херцеговини који се односе на правну заштиту нематеријалног културног наслеђа могу се издвојити:

- Босна и Херцеговина: Конвенција за заштиту нематеријалног културног наслеђа и Стратегија културне политике Босне и Херцеговине
- Федерација Босне и Херцеговине: Закон о музејској дјелатности и Закон о власничко-правним односима
- Република Српска: Закон о музејској дјелатности и Закон о основним својинско-правним односима.⁶

Познавање нематеријалног културног наслеђа подразумијева аспекте познавања етнологије, фолклористике и антропологије. У контексту фолклоризма и културних индустрија одржава се виталност и популарност музике и игре, традиционалних технологија и заната, умотворина, орнаментике, легенди и вјеровања.⁷

---

⁶ Slobodanka Nikolić, „Nematerijalno kulturno nasljeđe”, Glasnik Zemaljskog muzeja (etnologija), NS 50 (2010): 312–313.

⁷ Ирена Медар Тања и Јеленка Пандуревић, Драгица Панић Кашански, *Нематеријално културно наслеђе: теоријски, методолошки и административни аспекти* (Бања Лука: Филолошки факултет, 2017), 187.

Писање о нематеријалном културном наслеђу добар је почетак препознавања традиционалних вриједности, али како би се оне заштитиле и очувале, потребно је много више, а то подразумејева да се укључе стручњаци и институције (факултети, музеји, министарства, архиви, институти). Нематеријално културно наслеђе Републике Српске налази се у музејима, библиотекама, архивама, институтима, али и приватним збиркама колекционара. Различите врсте докумената, фотографија, аудио-грађе, композиторских дјела и рукописа дио су наше културе и идентитета. Процесом дигитализације створила би се могућност трајног чувања вриједних колекција од пропадања и, што је најважније, заборавља. Стварањем дигиталне платформе нематеријалног културног наслеђа Сарајевско-романијског краја омогућио би се драгоцјен извор за истраживање у области хуманистичких и филолошких наука, као и умјетности. На овај начин успоставила би се размјена знања између истраживача (корисника) и установа. Међутим, највећи проблем дигитализације јесу финансије и недостатак стручног кадра.

Најпознатија Европска дигитална библиотека је EUROPEANA, која је отворена 20. новембра 2008. године и представља богат извор европског културног наслеђа. У оквиру ње постоји више од милијарду књига, као и милиони фотографија, слика, графика и низ друге архивске документације.⁸

У Источном Сарајеву традиционално се одржавају манифестације које његују културну традицију, а то су: *Чаролија нити*; *Сабор српског изворног народног стваралаштва*; *Културно-спортска манифестација „Илиџански дани“*; *Балкански фестивал фруле*; *Петровдански вијенац*; *Сабор старог пјевања у Срба*; *Теби горо Романијо*; *Бурђевдански фестивал фолклора*; *Госпојински дани културе*; *Фестивал народне музике „Старе стазе“*; *Дани тикве*, а културно-умјетничка друштва која његују традицију су: Женски интерактивни рурални центар, КУД „Романијска

⁸ <https://www.europeana.eu/en>, [преузето 22. 2. 2023] .

врела”, КУД „Завичај”, КУД „Војковићи”, КУД „Славија”, „Романијке”, „Старина Новак”, „Јахорина”, КУД „Младост”, КУД „Бошко Вујадин”, КУД „Братство” и удружење „Пробуди се”, етно група „Светосавке”, етно група „Три сестрице” женска изворна група „Планинке”, женска изворна група „Одиве”, женска пјевачка група „Русалке” и друга.

Најчешћи радови представљани на манифестацијама су: плетење чарапа и рукавица, народна ношња, везови, чипке, декупаж и израда накита, као и пјевање и плес. Вјештина плетења чарапа и рукавица представља форму понашања женског свијета на подручју Сарајевско-романијске регије. На њима су жене показале раскошни таленат у комбиновању боја, орнаментике и технике израде. Користећи различите врсте материјала стварају бљештаву љепоту народне умјетности. Женски ручни радови су спој маште, креативности и љубави удахнуте једноставним животом сеоских домаћица. У њиховим радовима доминира раскошно богатство мотива: цвијећа, животиња, плодова, предмета, стихова и вјерских мотива.

Стари занати су дио нематеријалног културног наслеђа. Владимир Ђукановић је 2012. године објавио студиозну књигу под насловом *Стари занати у Републици Српској* и на тај начин допринио подизању свијести о значају старих српских заната као битног дијела српске традиције. Занати постоје одувјек и преносили су се с кољена на кољено (с оца на сина, мада има оних и који су били самоуки), а у њих убрајамо: казанцијски, бачварски и качарски, јорганцијски, ковачко-поткивачки, кломарски и папуцијски, сарачки, дрводјелски, дрнарски и вуновлачарски, ужарски и гајтанцијски, каменорезачки, корпарско-плетарски, воскарско-медицарски, печење креча и ћумура, израду ситне металне галантерије, израду гребена и брда за ткање, израду народних музичких инструмената, ткање метли и других сличних производа, услужно печење ракије на традиционални начин и израда млинских каменова и брусева.⁹ Старе занатлије које још увијек

⁹ Владимир Ђукановић, *Стари занати у Републици Српској* (Бања Лука:

његују наслијеђену традицију на Сарајевско-романијској регији су: на Палама ради плетар Слободан Чолић који је познат по изради сепета, крошњи, разних корпица и сл. Илија Јовановић (Пале) је дворезбар и израђује плоске са ободом од једног комада дрвета, као и рамове за иконе, кутијице за тамјан, бардациће, свијећњаке и сл. Такође, резбарством на Палама баве се Слободан Јанковић, Драган Симић и Момир Короман. На Палама још увијек има један ковач Бранислав Брчкало, који је занат наслиједио од оца Вељка. У Источном Сарајеву породица Ковач из Војковића презиме носи по послу којим су се њени чланови бавили од памтиввијека. Јорганџија је била Милка Грујић (мајка познатог српског пјесника Жељка Грујића), а данас више нема сајџија, сепетара и кожара. Драго Пелемиш (Пале) прави гусле.

Дрворезбарство Илије Јовановића (Пале)

Славски колач, жито и свијећа су главни дескриптивни елементи крсне славе код Срба, који су пропраћени здравицама, славарицом и пјесмом. Крсна слава налази се на

првом мјесту Прелиминарне листе нематеријалног културног наслеђа Републике Српске.¹⁰ Славски колач је главни обредни предмет у ритуалу прослављања славе са својим специфичним орнаментима и симболиком. Bitно је нагласити да је у вези са прослављањем славе и прављењем славског колача истинита пословица *Сто села, сто обичаја*.

На фоторафији је рад Слађане Божић (Источно Ново Сарајево)

На фотографији су представљени главни елементи обиљежавања крсне славе: икона – свијећа – жито – славски колач – тамјан – вино. Значење ИС ХС НИ КА је *Исус Христос побјеђује*; трострука плетеница (појас) по бочном рубу симболично штити од злих сила; голуб представља

¹⁰ Ирена Медар Тања и Јеленка Пандуревић, Драгица Панић Кашански, *Нематеријално културно наслеђе: теоријски, методолошки и административни аспекти* (Бања Лука: Филолошки факултет, 2017), 190.

зависност између птице и житног поља; велика шара у средини (може се правити са коцком шећера и без ње) симболизује кућу; класови (четири класа) симболизују жито, годишња доба; ситне мрвице на колачу зову се род да би година била родна; домаћин; буре; менђе; питуљице и свијећа тројанка.

У оквиру културног идентитета заједнице јасно се подвлаче имплицитна и експлицитна правила у погледу припадности, социјалне категорије, те истицања вјеровања, морала и слично. Нематеријално културно наслеђе је елемент културне заједнице коју наслеђујемо колективно и породично.

У Матичној библиотеци Источно Сарајево чувају се фотографије са манифестације *Чаролија нити*, DVD Сабора српског пјевања у Војковићима, најљепше изворне пјесме „Поздрав са Романије”, DVD мушке и женске изворне групе „Сарајевско поље”, DVD женске пјевачке групе „Русалке”, фотодокументација народне ношње Сарајевског поља, преслица и слично. Истинско благо налази се у легату Рихтмана који се чува на Музичкој академији Универзитета у Источном Сарајеву.

1.1 Требевићке кајде

У Матичну библиотеку Источно Сарајево 2022. године господин Сретко Дивчић донио је збирку пјесама које се пјевају по селима на планини Требевић, познатих као кајде. Обавеза библиотеке је да ову збирку објави у штампаној верзији, али и на веб-сајту Библиотеке. Збирка пјесама је огледало духовног живота српског народа, а тематски обухватају завичајне, љубавне, пријатељске, ратне, родољубиве, свадбене, славске, мобене, пјесме о Косову, Божићу и Новој години. Такође, заступљене су пјесме које су се пјевале уз чување оваца и говеда, уз орање, уз растанке, у војсци, као и шаљиве и с мотивом жала за младошћу. Пјесме су у збирку поредане азбучно. Карактеристике кајди су да се изводе двогласно – један глас започиње, а остали прате. Постоји више врста кајди, јер се разликују по начину

обликовања мелострофе: дуга кајда, кратка кајда, у пола пјесме, са припјевом, на преузимање, уз чашу, сватовско набрајање, уз бирачко коло, уз колање натпјевавање.¹¹ Дијеле се на мушке, женске и мјешовите, мушко-женске. Кајде су живи доказ преношења традиције с кољена на кољено. Кајде које се налазе у Библиотеци назване су требевихким кајдама, а оне се могу назвати и пољским или планинским. Термин *завичајне* или *сарајевско романијске* се користи јер житељи насеља потичу из шире Сарајевско-романијске области пошто њихов музички укус формирају заједничке културне вриједности или тонски односи (традицијом утврђени) вокални облици и њихова функција.¹² Све ове пјесме данас се изводе уз народну ношњу карактеристичну у Сарајевском пољу.¹³ Кајде идентификују умјетничке изведбе, друштвене праксе, ритуали и свечаности, као и двогласно старинско сеоско пјевање Сарајевско-романијске области. Објављивањем *Требевихких кајди* Библиотека жели да покрене културно-умјетничке манифестације, традицију завичајних окупљања и детаљније истраживање локалне традицијске културе. У неколико примјера из рукописа Сретка Дивчића види се љепота завичајне пјесме Сарајевско-романијског краја¹⁴:

*Ако ми се моја Милка уда
У Довлиће немам ићи куда*

*Романију волим твоје стијене
И те твоје ливаде зелене*

*Вид га мајко с Романије гледа
Гдје Паљанке чувају говеда*

*Кад запјева с Романије чича
Све се чује на врх Требевиха*

*Волим руже волим равна поља
Сарајево успомено моја*

*Весела сам а што не би била
Кад сам свога брата оженила*

¹¹ Исто, 221.

¹² Исто, 230.

¹³ За више информација о српској народној ношњи у Сарајевском пољу погледати рад Љиљане Бељкашић-Хацидедић, *Српска ношња у сарајевском пољу (етнографска студија)*, Сарајево: СПКД „Просвјета”, 2001.

¹⁴ Необјављени рукопис кајди које је Сретко Дивчић на чување поклонили Матичној библиотеци Источно Сарајево

*Сарајевско поље и планина
Ту остаје моја ђедовина*

*Без тебе ми моја секо мила
ко голубу без деснога крила*

Истраживање народне музичке традиције Сарајевско-романијског краја укључује познавање и разумијевање историје, етнологије, антропологије, социологије и етномузиколошких компонената. Једном рјечју, мора се имати интердисциплинарни приступ проучавању интерпретације кајди. Исцрпнији приказ и примјере кајди објавио је Миро Пејић у књизи *Сарајевско поље и планине*.¹⁵ За пјесме које је објединио у књизи каже да су „на одређен начин огледало народа, његовог живота, жеља, љубави, емоција, погледа и критике на свијет и догађаје или одобравања неких појава и збивања, што се често може карактерисати филозофским, али најчешће је то (нарочито у женским пјевањима) изражено лирско, топло, њежно, духовито, симболично, изражајно вјешто, једноставно, али садржајно обзиром на краткоћу стихова, често сатирично и саркастично, што даје посебну вриједност овим пјесмама.”¹⁶ Пјесме које је сакупио Пејић пјевају се у Нишићкој висоравни, Романији, Требевићу и горњем дијелу Подриња. Оне су одлика мудрости, духовитости, непоколебљивости, довитљивости, снаге, љубави, отпора и пркоса. У већини стихова огледа се реалан живот нашег народа. Најљепши примјери из збирке Мира Пејића¹⁷:

*Романија никад није сама,
нит` без вука нити без хајдука.*

*Сарајевско поље и планина
тамо оста моја дедовина.*

*Село Осијек заплавила Босна,
и Рељево два села поносна.*

*Снијег паде друми западоше,
драги драгој доћи не могаше.*

*Нема љепших у години дана,
од Божића па до Јовандана.*

*Домаћине добре ти ракије
Да смо знали дошли би раније.*

¹⁵ Миро Пејић, *Сарајевско поље и планине* (Бијељина: Контакт М, 1998.)

¹⁶ Исто, 8.

¹⁷ Исто, 28, 39, 42, 82, 91.

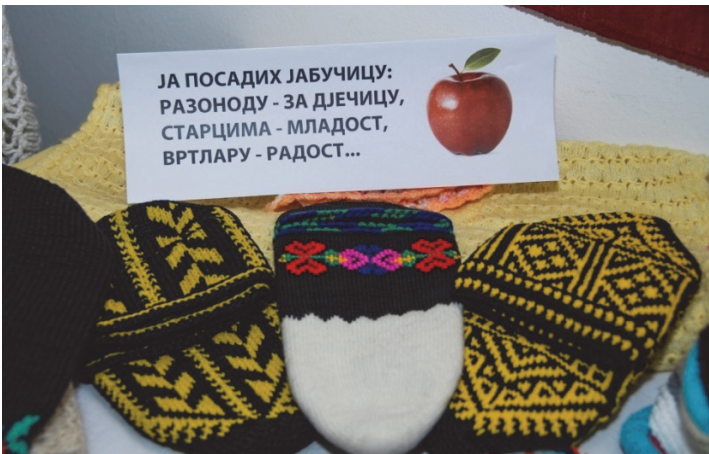

Упоређујући збирку Мира Пејића и необјављену Сретка Дивчића увиђају се бројне сличности, а и неисцрпна жеља аутора да од заборава сачувају културно наслеђе за које се са сигурношћу може тврдити да млађе генерације никад нису чуле и што је још важније није им ни стало да знају. Њихов труд и рад да прикупе све пјесме и забиљеже их уз наду да ће их отргнути од заборава нису били нимало лаки. Ипак, урадили су све бржно и смислено како би се трајно сачувало изворно народно стваралаштво.

1.2 Чаролија нити

Чаролија нити је традиционална манифестација у организацији Матичне библиотеке Источно Сарајево, која се одржава сваке године поводом 8. марта, Дана жена, и траје пар дана. Почела је 2008. године, а од 2018. године одлучено је да свака сљедећа буде посвећена неком празнику како би се на тај начин везали за традицију и обичаје. Тематски задаци били су: „Ништа љепше ни милије нема, кад руо дјевојачки спрема”, „Креативност без граница”, „Лијеп ко цвијет, здрав ко дрен”, „Од завежљаја до дамске ташне”, „Радо иде Србин у војнике”, „Младенчићи младенцима”, предење вуне и друге. Између осталог, ова манифестација има продајни и такмичарски карактер, јер се најбољима додјељују признања и награде за најбоље радове из српске народне културе и умјетности. Координатор манифестације је виши библиотекар Миљана Мацан. Посебну подршку манифестацији својим знањем и савјетима даје етнолог Бранко Пјевић, који од самог почетка сарађује и помаже запосленима у Матичној библиотеци око организације *Чаролије нити*. Он, заједно са женама пуним ентузијазма, током цијеле године води и радионице у просторијама Библиотеке тако да се с правом могу назвати чуварима нематеријалног културног наслеђа Сарајевско-романијског краја. Њихов рад је разнолик: ткање, предење, плетење, вез, керање, хеклање, дрворезбарство и друге мајсторије за израду предмета за покућанство. Јединствена је прилика да жене Сарајевско-романијске регије, удружења која

баштине традицију и културу дођу и представе своје рукотворине. Према ријечима Бранка Пјевића, сви ручни радови и креације симбол су културног, социјалног и економског статуса нашег човјека, симбол националног идентитета, функционалности, умијећа и љубави према лијепом, како у прошлости тако и у садашњости.¹⁸ За вријеме одржавања манифестације увијек се постави и тематска изложба, пјевају се изворне пјесме, свирају се гусле и игра се коло. Такође, представи се и народна ношња карактеристична за одређено поднебље или културно-умјетничко друштво које његује фолклор и традицију.

Примјери веза и хеклања представљени на „Чаролији нити“

¹⁸ Danas izložba „Čarolija niti“, <https://www.palelive.com/danas-izlozba-qcarolija-nitiq-2/>, [преузето 21. 2. 2023].

Закључак

У раду је приказан значај нематеријалног културног наслеђа и колико сама Библиотека може помоћи око чувања традиције. О овој теми се мало пише и извјештава у медијима. О њиховим манифестацијама најаве праве само локални листови или портали. Не постоји лист или часопис који се бави нематеријалним културним наслеђем и они се спомињу једино у монографијама завичаја. Њихова интегрисаност у друштву је спорадична, јер нису интересантна тема млађим нараштајима. Посебна мисија јесте дигитализација нематеријалног културног наслеђа Сарајевско-романијског краја, гдје се мора више радити на промовисању и подизању свијести, укључити неформално образовање и васпитање, као и подстицати интеракцију између носилаца знања и млађих нараштаја. У све ово треба укључити научне и културне институције да подстичу истраживања, да се више пише, говори и информише шира јавност. Библиотеке су важна мјеста за прикупљање, чување и заштиту нематеријалног културног наслеђа и њиховом дигитализацијом омогућили би се брз и једноставан приступ информацијама. Како би се све речено провело у дјело, осим ентузијазма појединаца и финансијске помоћи, потребна је и стратегија као дугорочни систем остваривања планираног које ће се придржавати и одржавати све генерације. Само на такав начин може се заштити и осигурати трајно чување вриједног нематеријалног културног наслеђа.

Литература

1. Архив Матичне библиотеке Источно Сарајево
2. Бељкашић-Хаџидедић, Љиљана. *Српска ношња у сарајевском пољу (етнографска студија)*. Сарајево: СПКД „Просвјета”, 2001.
3. Гуја, Зорана. *Народна музичка традиција Пала и околина*. Пале: Народна библиотека Пале, 2017.
4. Danas izložba „Čarolija niti“. <https://www.palelive.com/danas-izlozba-qcarolija-nitiq-2/>, (преузето 21. 2. 2023).

5. Ђукановић, Владимир. *Стари занати у Републици Српској*. Бања Лука: Музеј Републике Српске, 2012.
6. Закон о културним добрима, Службени гласник Републике Српске бр. 11/95
7. Јанјić, Zorka. *Ukrasi života*. Sarajevo: SPKD „Prosvjeta”, 2016.
8. Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа. <https://mksmtk.gov.ba/file/konvencija-o-ocuvanju-nematerijalnog-kulturnog-naslijedja/44>, (преузето 15.2. 2023).
9. Медар, Тања Ирена и Јеленка Пандуревић, Драгица Панић Кашански. *Нематеријално културно наслеђе: теоријски, методолошки и административни аспекти*. Бања Лука: Филолошки факултет, 2017.
10. Nikolić, Slobodanka. „Nematerijalno kulturno nasljeđe”. *Glasnik Zemaljskog muzeja (etnologija)*, NS 50 (2013): 291–322.
11. Пејић, Мирко. *Сарајевско поље и планине*. Бијељина: Контакт М, 1998.
12. Procedure i kriterijumi za podnošenje prijedloga za nominacije za Listu svjetske kulturne baštine, Reprezentativnu listu svjetske nematerijalne baštine i Registar pamćenja svijeta. UNESCO-a http://unescoibh.mcp.gov.ba/akti_komisije/?id=14585, (преузето 15. 2. 2023).
13. <http://www.unesco.org>, (преузето 15. 2. 2023).
14. <https://www.europeana.eu/en>, (преузето 22. 2. 2023).

INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE DIGITIZATION

Abstract: Cultural heritage has been defined by the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage from 1972, as tangible and intangible heritage of the specific group or society as the legacy of the previous generations. Intangible cultural heritage includes: oral tradition and expressions, language; knowledge and skills about nature and outer space; social practice, rituals and ceremonies; performing arts; traditional crafts. It is our legal obligation to collect, preserve, protect and present the intangible cultural heritage of our region and further more to promote it to citizens of East Sarajevo. Our goal is to present the already forgotten performing art which was the essential part of celebrations and weddings. It is important to accentuate the spiritual, ideational, conceptual and symbolic importance of cultural habits, customs, knowledge and language of Sarajevo-Romania region. Intangible cultural heritage of Sarajevo-Romania region includes: Trebević kajde songs, basket-weaving craft, wood carving, Sarajevo-Romanian slipper socks, Slava bread/cake, national costumes, various techniques of handwork, weaving and knitting. The event “Čarolija niti” which has been organized in Central Library for a long period of time

---

with participants from women associations who preserve the tradition of their region will be emphasized. The most important part of this paper is the process of digitization and archiving the intangible cultural heritage of Sarajevo-Romania region.

Keywords: intangible cultural heritage, digitization, “Čarolija niti”, Trebević kajde songs

---

др Александар - Саша Грандић

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске

Бања Лука

УДК 024:004

DOI 10.7251/BSCSR2411118G

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА САДРЖАЈА ИЗ ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ КАО ОКОСНИЦА РАЗВОЈА КРЕАТИВНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА БУДУЋИХ АУТОРА

Сажетак: У раду се разматра утицај вештачке интелигенције (ВИ) и вештачке технологије (ВТ) на рад и организациону структуру библиотека и библиотекарства у блиској будућности коју доноси употреба квантних рачунара. У раду се инсистира на стварању виртуелних галерија које би уз виртуелне библиотеке употпуниле „колекције знања” о човеку и човечанству. Симбиоза како ВТ и ВИ тако и музеја, галерија библиотека и архива пут је у будућност очувања основних постулата хуманизма. Употребом најновијих научно-технолошких достигнућа створила би се плодносна подлога за унап ређење и развој библиотекарства уопште.

Кључне речи: библиотекарство, вештачка интелигенција, вештачка технологија, квантни рачунар, дигитализација, историја уметности, хуманизам

---

1. Увод

Изазови које пред човечанство поставља најновија, пета технолошка револуција, можда су по опсегу и начину утицаја на даљи целокупни развој свих људских делатности најобимнији и најкомплекснији у досадашњој историји. Развој вештачке интелигенције (ВИ) или аритифицијелне интелигенције (АИ) више није усмерен ка роботици ка елементу који поједностављује и олакшава поједине сегменте људске активности, већ се унапређењем и развојем квантне технологије и применом квантних рачунара усмерава ка стварању предуслова за потпуну симбиозу човека и машине. У

том контексту посебно су занимљива истраживања усмерена ка стварању имплантата који би омогућили несметано повезивање људског мозга са рачунаром (рачунарима) чиме би хумани и вештачки апсекти били потпуно изједначени. На том пољу посебно су значајне активности усмерене ка стварању неуралинка величине једног инча (око 2.5 цм) који би се убацивао директно у мозак поједине особе. Претпоставке су да би на овај начин дошло до великог олакшања низа до сада нерешивих медицинских проблема као што су парализе изазване прекидима нервних влакана или слепила или глувоће изазване истим или сродним оштећенима, али исто тако, појављује се и извесна доза скепсе усмерена ка томе да би овако постављени имплантати могли непосредно да утичу на сва остала поља укупне људске активности.

Делатности везане за системе обезбеђивања, пружања и омогућавања разнородних услуга на овај начин биле би доведене у сасвим другу позицији, а највероватније и потпуно дехуманизован статус, јер би ВИ била оспособљена да у потпуности замени човека. Могућности које пружају употреба квантних рачунара и ВИ су такве да ће делатности попут библиотекарства, хотелско-туристичко-угоститељског сектора, те низа занатских услуга и активности бити све више дехуманизоване и доведене у раван да ВИ у целости обавља све предвиђене задатке. Овакве претпоставке, засноване на најновијим истраживањима у области ВИ, доводе нас до низа различитих ставова и схватања, а која су изражена у великом броју како научно-стручних радова и разматрања, тако и у разнородним уметничким делима научне фантастике. Од првих радова И. Асимова, А. Кларка, па до најновијих: књижевних, филмских, ликовних и дигиталних дела и остварења провлачи се једна основна нит, а то је суштинско етичко питање развоја и примене ВИ и њеног утицаја на људску расу. Та етичка страна примене ВИ подстакла је више од 60 земаља чланица Организације за економску сарадњу и развој (ОЕСД) да поднесу више од 700 различитих иницијатива везаих за проблематику примене ВИ у

различитим областима почев од здравства па до културе. Колико је етичко питање значајно за примену ВИ у савременом свету доказује нам и то да се велики број интернационалних удружења, влада, грађанских, невладиних, организација и удружења, те технолошких компанија бави овом проблематиком. (Jobin et al., 2019).

Прихватимо ли чињеницу да преко 150 филмова за окосницу има питање роботике, онда лако можемо да дођемо до могућег закључка како питање ВИ и њене примене потиче из сфере фантастике, па тако Моран истиче како су „ВИ и Виртуална асистенција – ВА, заправо уско повезани са фантазијом”. (Moran, 2021: 31) Међутим, оно што Моранова одређује под појмом „машинско учење” односно што бисмо могли да прецизније одредимо као учење машине није ништа друго до могућност АИ да се прилагођава и да памти одређене обрасце, нпр. дамо ли роботу задатак да савлада одређену препреку на основу свих релевантних параметара, ми ћемо уједно да му обезбедимо довољну базу података чијом ће применом да реши и сваку другу сличну или сродну препреку у знатно краћем времену. Ова способност да „машина учи”, такође је једно од кључних питања у домену етике и етичких принципа деловања.

У домену библиотекарства ово је једно од најважнијих питања, јер нас доводи у позицију да брижљиво размотримо те нове аспекте у областима позиционирања ове делатности како у њеном научно-развојном тако и у практично-апликативном сегменту. Првенствено ово се односи на стварање база података и управљања мета и дата подацима и базама, а са друге стране обухвата и практична питања да ли је економски исплативије користити ВИ уместо хумане радне снаге. (Cox et al., 2019; Hervieux and Wheatley, 2021). Да бисмо на прави начин сагледали комплексност овако формулисаних проблемских аспеката у доменима библиотекарства пре свега морамо да одредимо и сам појам вештачке интелигенције. Међутим, тек на том плану не постоји јединство и ми ћемо да дамо само неколико најважнијих дефиниција:

1. То је технологија која је способна да извршава задатке који у сваком другом случају захтевају употребу људске интелигенције, као и визуалне перцепције, препознавања говора и превођења. (House of Lords Select Committee on Artificial Intelligence, 2018: 14)
2. Машине које су у могућности да испуне захтеве који би нормално захтевали људску интелигенцију, посебно када машине могу да уче из података који су унешени како да обави тај задатак. (UK Government, 2021: 16)
3. ВИ је способност компјутерског система да решава проблеме и испуњава задатке који би у сваком другом случају захтевали људску интелигенцију. (US National Security Commission on AI, 2021)
4. ВИ је систем заснован на машинама који може, на основу заданих и људски дефинисаних објеката, да извршава предвиђања, доноси препоруке, или да одлучује о утицајима из стварног или виртуелног окружења. ВИ је систем дизајниран да на различитим нивоима самосталности обавља различите задатке. (OECD, 2020)
5. ВИ је једноставно збир технологија и комбинација различитих података, алгоритама и компјутерске снаге. (ЕУ Комисија, 2020: 2)
6. Машине које имитирају неке аспекте људске интелигенције као што су: перцепција, учење, размишљање, решавање проблема, језичка интеракција и креативан рад. (УНЕСКО, 2022: 9)

На основу свих наведених дефиниција ВИ можемо да одредимо као могућност машина да размишљају и комуницирају како са људима тако и међусобно, а што нас доводи и до кључног питања да ли ВИ може да замени човека у библиотекарству?

2. Дигитализација садржаја из историје уметности као окосница развоја креативних потенцијала будућних аутора

Употреба ВИ у библиотекарству првенствено зависи од развоја тзв. вештачких технологија (ВТ), при чему ВТ можемо да одредимо и као „способност машина да уче” (Hu et al., 2019) и то тако што користе статистичке моделе деривираних података без потребе да се посебно програмски параметризирају ти модели, тако да се за разлику од машинског учења, традиционално компјутерско програмирање и развој програма који је почивао на раду програмера који су одређивали правила и постављали параметре за одређене моделе, (Alzubi et al., 2018) у потпуности разликује, јер је оно подразумевало израде објеката и анализе података који су задати. (Valiant, 1984). Брисањем тих корелација између задатих параметара и уношењем релеватних база података машине су оспособљене да саме користе податке и да доносе одлуке и да испуњавају и најсложеније задатке. (Hastie et al., 2009; Witten and Frank, 2002)

Комбиновањем ВИ и ВТ налазимо се пред кључним изазовима пете научно-технолошке револуције, јер су њени изазови, можда, и највећи у досадашњој људској историји. У доменима библиотекарства отвара се питање израде и анализе великих база података, што апликативношћу ВИ и ВТ не представља никакав сложени и комплексни изазов, јер се роботу, који у потпуности може да замени хуманог библиотекара, дају несагледиве могућности не само у изради и евалуацији примарних података, већ и у доменима валоризације, али и коначне апликативности траженог податка. Да бисмо ово појаснили даћемо следећи пример:

Пример 1. Тражење наслова „Приповетке” Григорија Божовића, СКЗ, БГ, 1924.

Класично библиотечко претраживање ишло би аутору, јер је сам наслов сувише уопштен, међутим код ВИ претраге, тј, код робота не само да бисмо добили информацију о траженом делу, већ бисмо могли да се информишемо и о најважнијим

детаљима о самом аутору, нпр. док би нам саопштавао где и како можемо да користимо овај наслов, робот би био у стању да нам пренесе и најважније информације о аутору нпр. да је рођен на КиМ у Ибарском Колашину, да је завршио Духовну академију у Москви, да је на лични захтев одбио место у Министарству просвете Краљевине Србије и да је отишао да ради као професор Богословије у Призрену, да је био новинар листа: „Политика”, посланик у Парламенту Кр. Југославије, да је припадао кругу најистакнутијих српских интелектуалаца између два рата, да су га комунисти стрељали 1945. године. Уз то робот би био у стању да нам, без икаквих проблема, пренесе и садржај тражене монографске публикације, тј. да нам „изрецитије” све Божовићеве приповетке садржане у овој књизи.

На основу свега овога поставља се питање будућности библиотекара, јер прелазак на квантне рачунаре нуди данас готово незамисливе аспекте дистрибуције података. Њихова евалуација и валоризација, без обзира на обим, за квантну технологију је тек мали задатак, јер су брзине оперативног рада и анализе такве да ми то напросто не можемо да схватимо. Уноси и обрада било које врсте податка за квантну технологију у симбиози са ВИ је напросто лак и једноставан задатак.

Стварање дигиталних колекција, при чему ћемо да напоменемо да је на српском говорном простору најдаље отишла Универзитетска библиотека: „Светозар Марковић” из Београда, управо захваљујући примени ВИ у свом раду на овом пољу, омогућава да се ВИ „попуни залихама знања”, односно да се унапреде многе специфичне библиотечке активности као што су боље разумевање са страним студентима или припадницима других етничких скупина чији језик нам примарно није познат. (Bowker, et al., 2022) Ову и овакву позицију може да нам илуструје следећи пример:

Пример 2. Библиотечка комуникација са мигрантом из Сирије

Претпоставимо да радимо у библиотеци у којој нико не говори арапски језик, а да нам се обраћа мигрант из Сирије који би желео да нешто више научи о нама и нашој земљи, али да лоше говори енглески. Комуникација са њим, свакако да је отежана, или готово немогућа. Међутим, уз употребу ВИ могуће је успешно савладати језичку и културолошку баријеру, јер ће му избор литературе бити такав да га упути на мултикултурални корелативизам између арапске и српске културе и традиције. На тај начин биће уклоњене многе баријере и сигурно је да ће да се изгради поликултурални мост између различитости.

Управо због своје велике апликативне моћи ВИ и VT омогућавају нам креирање сасвим другачијег и знатно продуктивнијег окружења, при чему морамо да имамо на уму да постоје оне типично људске активности које могу да подстакну и друге да другачије, позитивније гледају како на различитости око себе тако и на позитивне токове у самима себи. Поједностављено речено то значи да се усмереношћу библиотечке активности ка: неговању, развоју и унапређењу стваралаштва и стваралачке продукције библиотеке и библиотекари заједно са музејима, галеријама и архивима могу наћи на јединственом задатку очувању људског духа. Интеракција међу машинама може само да олакша процесе архивације знања и стваралачких домета, али оно што машине још увек не могу јесте да стварају са душом. Технички, оне могу савршено да дају песничку форму, да савршено испишу приповетку или роман где су окоснице радња и збивање, али још увек не могу да у све то унесу душу и дух. Ово се нарочито односи на дела из домена ликовне уметности, јер могу да опетују – репродукују, али не могу да искажу стваралачки дух и његов садржај и потенцијал. Управо због тога, па макар то било и у доменима међумашинског дијалога, уметност и култура, као темељи људског духа и човечности

уопште, имају изузетно важно место у стварању позитивних итеракција међу различитим појединцима и групама.

Стварањем комплексних виртуелних галерија са низовима детаљних објашњења о ауторима појединих дела створила би се јединствена база човечанству најблаготворнијих стваралаца. Упознавање са њиховим животом и радом, али и са вредносим судовима о њима у знатној мери употпунило би реално знање човечанства, а уједно му омогућило да чува своју духовну, стваралачку баштину као највреднији залог хуманизма у савременом добу. Само захваљујући тим новим „банкама духовности” интеракције између људи, људи и машина и машина и машина могу да буду такве да буду благотворне и усмерене ка бољем и праведнијем друштву. Буде ли библиотекарство себе препознало као једну од кључних карика у том ланцу, опстаће и развијаће се у жељеном правцу, али ако се сведе само на пуку датографију и стерилну датаоперативу нестаће са применом првог квантног рачунара у овој области, јер напросто дијалог између ВИ и ВТ биће такав да човек ту неће имати шта да тражи. Зато и јесте један од кључних изазова формирање универзалних колекција „људског духа”.

3. Закључак

Примена ВИ и ВТ у библиотекарству је процес који је већ увелико почео. Коришћење интермашинске комуникације код нас још увек није на завидном нивоу као што је и употреба ВИ незнатна и готово занемарива, али све већи продор нових технологија, довешће, свакако, и до развоја ВИ и њене примене и код нас. Питање да ли смо за то спремни, једно је од кључних, а одговор на то питање уједно је и закључак о моделу функционисања библиотекарства у блиској будућности. Да је будућност отпочела сведочи нам све обимнија употреба дигиталних средстава комуникације и стварања тзв. „виртуелне стварности”. Трансфер између виртуелног и актуелног сам по себи отвара низове различитих проблемских аспеката који могу да буду: филозофски, етички,

културолошки, духовни, друштвени... али, они сваки по себи и сваки за себе доводе и до нових одређења у интеракцијама човека и машина. Ти непрестани дијалози изискују и нове напоре у савладавању вишеструких препрека. У библиотекарству се то, свакако, више читава неголи у другим делатностима, јер схематизовани аспекти свакодневног деловања су такви да се лако и једноставно могу компензовати вештачком интелигенцијом. Међутим, оно што ВИ није у стању да надокнади и да на прави начин истакне јесте стваралачки домен људског духа и његова бескрајна емотивна садржајност и изражајност. Управо у тој „несавршености” човека, његовог бића почива и она велика тајна универзума по којој се све одвија. Управо зато будућност сваке човекове делатности, а нарочито оне услужне, засноване на схематизацији и јесте у томе да истакне ту универзалну несавршеност, да запреми, сачува и пренесе податке о њој. Усмери ли се ка томе, библиотекарство ће да израсте у кодификатора нове области која ће у себи да антиципира и делатности: музеја, галерија и архива, а из те симбиозе израшће нова величајна творевина очувања људског духа. Напуштањем схематизованог аспекта деловања и усласком у те сфере слободног умства библиотеке и библиотекарство сачуваће не само постојећу улогу колекционара општег знања већ ће да задобију много важнију улогу преносилаца хуманог духа и очувања хуманизма у свим његовим темељним поставкама.

Зато се и намеће закључак да у време када се ВИ и ВТ базирају на дехуманизованом, интермашинском дијалогу, стварање предуслова за развој, унапређење и очување интерперсоналног дијалога јесте императив свих институција које се баве културом, односно идентитетом једне заједнице.

Отварањем библиотека и библиотекарства ка несавршеним просторима људског духа, неомеђавањем његове естетике створиће се нужни предуслови да и у интермашинском дијалогу испливају елементи потпуног хуманизма, они који ће, ипак, да покажу и докажу да је човек оспособљен и могућан

да сачува свој хуманизам, да га употпуни и да суштинске вредности његове духовне продукције јесу и да ће да буду окоснице сваке хумане потенције коју негујемо и развијамо од пећине па до „паметне куће”.

Зато стварањем дигиталних колекција из области уметности, компоновањем виртуалних галерија са исцрпним подацима о ствараоцима и делима, данашње библиотеке могу да наново поврате стари сјај чувара општег човечанског духа и сазнања.

Литература

1. Alzubi J, Nayyar A, Kumar A (2018) Machine learning from theory to algorithms: An overview. *Journal of Physics: Conference Series* 1142(1): 012012.
2. Cave S, Dihal K (2020) The whiteness of AI. *Philosophy & Technology* 33(4): 685–703.
3. Cox A (2022) The ethics of AI for information professionals: Eight scenarios. *Journal of the Australian Library and Information Association* 71(3): 201–214.
4. Cox AM, Pinfield S, Rutter S (2019) The intelligent library: Thought leaders' views on the likely impact of artificial intelligence on academic libraries. *Library Hi Tech* 37(3): 418–435.
5. European Commission (2020) White paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust. Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf (accessed 8 March 2023).
6. Hastie T, Tibshirani R, Friedman JH, et al. (2009) *The Elements of Statistical Learning: Data Mining, Inference, and Prediction*, vol. 2. New York, NY: Springer, pp.1–758.
7. Hervieux S, Wheatley A (2021) Perceptions of artificial intelligence: A survey of academic librarians in Canada and the United States. *The Journal of Academic Librarianship* 47(1): 102270.
8. House of Lords Select Committee on Artificial Intelligence (2018) *AI in the UK: Ready, willing and able*. Available at: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldai/100/100.pdf> (accessed 8 March 2023).
9. Hu Y, Li W, Wright D, et al. (2019) Artificial intelligence approaches. In: Wilson JP (ed.) *The Geographic Information Science & Technology Body of Knowledge*, 3rd Quarter 2019 edn.

- Available at: <https://doi.org/10.22224/gistbok/2019.3.4>
10. Jobin A, Ienca M, Vayena E (2019) The global landscape of AI ethics guidelines. *Nature Machine Intelligence* 1(9): 389–399.
  11. Moran TC (2021) Racial technological bias and the white, feminine voice of AI VAs. *Communication and Critical/Cultural Studies* 18(1): 19–36.
  12. OECD (2020) The OECD AI principles. Available at: <https://oecd.ai/en/ai-principles> (accessed 8 March 2023).
  13. UK Government (2021) National AI strategy. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/national-ai-strategy> (accessed 8 March 2023).
  14. UNESCO (2022) K-12 AI curricula: A mapping of government-endorsed AI curricula. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380602> (accessed 8 March 2023).
  15. US National Security Commission on AI (2021) Final report. Available at: <https://www.nsc.ai.gov/2021-final-report/> (accessed 8 March 2023).
  16. Valiant LG (1984) A theory of the learnable. *Communications of the ACM* 27(11): 1134–1142.
  17. Witten IH, Frank E (2002) Data mining: Practical machine learning tools and techniques with Java implementations. *ACM Sigmod Record* 31(1): 76–77.

DIGITALIZING CONTENT FROM THE ART HISTORY AS A BACKBONE OF THE DEVELOPMENT OF THE FUTURE AUTHORS CREATIVE POTENTIALS

Abstract: The aim of the paper is to analyze the impact of Artificial Intelligence (AI) and artificial technology on the work of libraries and their organizational structures, as well as on librarianship, in the close future that the use of quantum computers will bring. The accent is on creating virtual galleries that will, together with virtual libraries, fulfill “knowledge collections” on man and humanity. The symbiosis of both AI and AT as well as museums, library galleries and archives is the way to the future of preserving the basic humanity postulates. By using modern scientific and technological achievements the fruitful base for improvement and development of librarianship would be created.

Keywords: librarianship, artificial intelligence, artificial technologies, quantum computer, digitalization, art history, humanism

---

Срђан Чабрило, библиотекар

srcabrilo@gmail.com

Мирела Ћук, књижничар

mirelacuk@yahoo.com

Народна библиотека Требиње

УДК 004.8:02

DOI 10.7251/BSCSR2411129C

ЧАТБОТОВИ У БИБЛИОТЕКАМА

Сажетак: Чатботови су софтверски агенти који се све више користе у библиотекама широм свијета како би се побољшало корисничко искуство, смањила гужва на шалтерима и повећала ефикасност у пружању информација и подршке корисницима. Библиотеке које користе чатботове нуде корисницима различите могућности, укључујући претрагу каталога, резервацију грађе, обавјештења о новим књигама и догађајима у библиотеци, као и помоћ у истраживању и проналажењу одговарајућих извора информација.

У овом раду истражили смо примјере коришћења чатботова у библиотекама широм свијета. Показало се да чатботови могу бити корисни у свим врстама библиотека, од школских до универзитетских и јавних библиотека. Они помажу библиотекама да пруже бољу услугу корисницима, уштеде вријеме запосленима и побољшају ефикасност рада библиотеке.

Истакли смо важност прилагођавања чатботова специфичним потребама корисника библиотеке и њиховим преференцијама у коришћењу технологије. Библиотеке које правилно искористе чатботове као алат за пружање боље услуге могу очекивати већу ангажованост корисника, смањење трошкова и повећање ефикасности рада.

Кључне ријечи: чатботови, библиотеке, информациона технологија, аутоматизација, корисничко искуство, вјештачка интелигенција, дигитална трансформација, управљање садржајем, информациони систем

Увод

У савременом друштву, уз напредак технологије, библиотеке се суочавају са потребом за постојаном адаптацијом и унапређењем својих услуга у складу са

потребама корисника. У овом контексту, употреба чатботова, програма заснованих на вјештачкој интелигенцији, постала је кључна за подршку и пружање информација корисницима у реалном времену. У земљама окружења библиотеке су усмјерене ка унапређењу својих услуга и усвајању нових технологија, укључујући и чатботове, ради пружања брже, ефикасније и персонализоване подршке својим корисницима.

Систем COBISS, који је развијен у Словенији и користи се у библиотекама широм земаља регије, представља кључни инструмент у раду и управљању библиотекама. Укључујући функционалности за претраживање каталога књига, резервацију библиотечке грађе, аутоматско продужење важења чланских картица и многе друге, систем COBISS је неопходан за ефикасно управљање библиотечким ресурсима и пружање квалитетне услуге корисницима.

У овом контексту, имплементација чатбота који користи систем COBISS представља логичан сљедећи корак у развоју библиотечких услуга. Чатботови омогућавају корисницима да лако и брзо приступе информацијама, претражују каталог књига, резервишу материјале, анализирају статистике и много више, све путем једноставног интерфејса за разговор. Овакви чатботови не само да би омогућавали библиотекама да пруже бољу подршку својим корисницима, већ и да уштеде вријеме и ресурсе који би иначе били употребљени за ручну обраду захтијева.

У наставку рада, истражићемо процес имплементације чатбота који користи систем COBISS у библиотекама у региону, укључујући анализу потреба корисника, избор платформе, развој и тестирање, као и имплементацију и обуку особља. Такође ћемо истражити предности и изазове овакве имплементације и проучити примјере из праксе који илуструју успјешну употребу чатботова са системом COBISS у библиотекама.

Користи чатботова у библиотекама

Чатботови имају многе користи у библиотечком окружењу, укључујући:

- Пружање информација: Чатботови могу одговорати на питања корисника и пружати информације о радном времену библиотеке, доступности књижне грађе, услугама и условима коришћења.
- Помоћ при тражењу материјала: Корисници могу упитати чатбота о препорукама књига, чланака или других ресурса у складу са њиховим интересовањима.
- Заказивање сусрета: Чатботови могу омогућити корисницима да закажу сусрете са библиотекарима или да резервишу просторије у библиотеци за одржавање одређених догађаја.
- Едукативне интеракције: Чатботови могу пружити едукативне садржаје и упутства о томе како користити ресурсе библиотеке, као и савијете о истраживању информација.

Примјери имплементације чатботова у библиотекама

Чатботови добијају значајну улогу у савременом библиотечком окружењу широм свијета, пружају ефикасну и доступну подршку корисницима у библиотекама. У наставку, истражићемо различите примјере имплементације чатботова у библиотекама широм свијета, илуструјући њихову разноврсност и употребу у различитим контекстима и за различите потребе корисника.

Неки чатботови у библиотекама постоје више од 10 година. Stela је, на примјер, подржавала кориснике у Хамбуршкој државној и универзитетској библиотеци 2004–2015. ANTswers је био чатбот развијен од стране Универзитетске библиотеке UC Irvine 2013. године. Користио је отворени код и програмски језик AIML да пружи корисницима информације о библиотечким ресурсима и услугама. Иако више није активан,

ANTswers представља значајан допринос развоју библиотечких чатботова.

Данас постоји мноштво библиотечких чатботова који користе различите технологије, укључујући умјетну интелигенцију и машинско учење. Неки од популарних чатботова су:

- Libby, OCLC
- AskAway, Springshare
- RefBot, ProQuest
- Chatbot, EBSCO

Ови примјери показују различите начине на које библиотеке могу користити чатботове да би пружиле бољу подршку својим корисницима и обогатиле њихово искуство коришћења библиотечких услуга.

Предности и изазови

Употреба чатботова у библиотекама носи са собом низ предности и изазова.

Предности

Побољшана доступност; Чатботови омогућавају корисницима приступ библиотечким услугама у било које вријеме и са било ког мјеста. Ефикасност; Аутоматизација одговора на уобичајена питања штеди вријеме библиотекара и корисника.

Изазови

Квалитет одговора; Чатботови могу бити ограничени у способности да одговоре на комплексна питања или да пруже индивидуализовану помоћ. Приватност и сигурност; Постоје изазови у вези са заштитом приватности података корисника и спречавањем злоупотребе информација.

Имплементација чатботова у библиотекама COBISS система

Имплементација чатбота са системом COBISS у библиотекама региона би се могла извршити на следећи начин.

Анализа потреба и планирање

Први корак би било провођење анализе потреба корисника у овим библиотекама и планирање функционалности чатбота које би одговарале највише на те потребе. Ово укључује идентификацију уобичајених питања и захтијева које корисници имају у вези са системом COBISS, као и разматрање начина како чатбот може да им помогне у њиховим активностима у вези са претраживањем и коришћењем библиотечких ресурса.

Избор платформе

Након анализе потреба, било би потребно одабрати платформу за развој и имплементацију чатбота. Платформа треба да буде способна да подржи интеракцију са корисницима на различитим језицима, укључујући енглески, словеначки, српски, албански, македонски, бугарски и други.

Развој и тестирање

Након избора платформе, слиједи развој и програмирање чатбота. Чатбот треба да има функционалности које омогућавају корисницима да претражују каталоге књига, праћење статуса књига, резервације и многе друге активности у вези са системом COBISS. Након програмирања, потребно је тестирање чатбота како би се провјерила функционалност и исправиле могуће грешке.

Имплементација и обука

Посљедњи корак би било постављање чатбота у оквиру библиотечког система и обука персонала за коришћење и одговоре на питања корисника у вези са чатботом. Обука би требала да укључи и инструкције за одржавање чатбота и ажурирање садржаја који пружа.

Овај процес би омогућио библиотекама у региону да пруже подршку својим корисницима у вези са системом COBISS на ефикасан и интерактиван начин преко чатбота.

Закључак

Чатботови су неоспорно значајан додатак у обогаћивању понуде библиотечких услуга, пружајући брз и ефикасан начин комуникације између библиотеке и корисника.

Омогућавајући интеракцију у реалном времену и пружање персонализованих одговора, чатботови значајно олакшавају корисницима приступ информацијама, каталозима, услугама и ресурсима библиотеке. Иако је имплементација и усвајање ове технологије придружена изазовима као што су потреба за одговарајућим обукама особља и ажурирањем софтвера, предности које они донесу углавном надмашују ове изазове. У будућности, са додатним развојем и усавршавањем, очекује се да ће чатботови постати још интегралнији дио библиотечког окружења.

Овај напредни начин комуникације представља примјер усавршавања у друштву које се све више ослања на технолошка рјешења. Широка употреба и даље унапређење чатботова обећавају да ће корисници библиотека имати боље и задовољније искуство. Ово представља основу за напредак у пружању библиотечких услуга, што је крајњи циљ и главни стимулус за усвајање оваквих технолошких иновација.

CHATBOTS IN LIBRARIES

Abstract: Chatbots are software agents increasingly utilized in libraries worldwide to enhance user experience, reduce queues at service desks, and improve efficiency in providing information and support to patrons. Libraries employing chatbots offer users various functionalities, including catalog search, item reservations, notifications about new books and library events, as well as assistance in research and finding relevant information sources. In this paper, we explored examples of chatbot usage in libraries worldwide, revealing their usefulness across all types of libraries, from school to university and public libraries. They assist libraries in delivering better services to users, saving staff time, and enhancing library operations' efficiency. We emphasized the importance of tailoring chatbots to specific library user needs and preferences in technology usage. Libraries that effectively leverage chatbots as a tool for providing better services can expect increased user engagement, cost reduction, and improved operational efficiency.

Keywords: chatbots, libraries, information technology, automation, user experience, artificial intelligence, digital transformation, content management, information systems

---

Негосава Нега Стјепановић

Жељко Николић

Јелена Матић

ЈУ Народна библиотека и музејска збирка Зворник

bibliozv@yahoo.com

UDK 024:004

DOI 10.7251/BSCSR2411136S

НА „КЛИК” СА КОРИСНИЦИМА

Сажетак: Лакши и бржи приступ корисника информацијама условила је појава интернета као новог информационог хиперпростора. Библиотека, чија је главна улога пружање информација, у дигиталном свијету добија нову функцију промовишући на тај начин своје активности али и оправдавајући своју првобитну улогу. У циљу пружања квалитетнијих услуга, библиотека мора узети у обзир специфичне потребе својих корисника које се мијењају из године у годину, а затим, користећи доступне алате, пронаћи најбољи начин да се њихове потребе задовоље. У раду ће бити представљена дигитална стратегија као и бесплатни дигитални алати који се користе у ЈУ Народној библиотеци и музејској збирци Зворник. Како и колико су ти дигитални алати утицали да библиотека (п)остане видљива, упркос информатичком буму. Шта може и треба да уради свака библиотека како би задовољила потребе својих већ постојећих корисника, али и шта још могуће и потребно урадити како би се привукли нови корисници. Коришћење интернета за промоцију активности библиотеке, као и постављање онлајн садржаја има бројне предности које се огледају у томе да оспособљавање библиотекара не захтијева много времена ни материјалних средстава. Такође, могуће је брже ширити жељене информације о библиотеци и знање, али и добити повратну информацију корисника. За библиотеке онлајн промоција и одржавање везе са корисницима на интернету треба постати приоритет, не само како би опстале, већ и како би преузеле водећу улогу у чувању, претраживању и дистрибуцији вјеродостојних информација.

Кључне ријечи: библиотеке на интернету, дигитална стратегија, бесплатни дигитални алати, онлајн промоција

Увод

Улога библиотеке и посао библиотекара јесте његовати људско знање и непрестано повећавати његову вриједност у циљу напретка друштва. Народне библиотеке се данас сусрећу са бројним изазовима попут смањења посјета библиотеци и догађајима које библиотека организује, интеграције информацијске и комуникацијске технологије у своје услуге, схватања потребе библиотека за цјеложивотним образовањем. Незаобилазне су нове генерације корисника чије су информацијске и друге потребе обликоване новим животним околностима укључујући и интернет, а које се морају рефлектовати и на садржаје и програме које библиотеке нуде.¹

Главни принцип пословања савремених библиотека, заснива се на претпоставци да информација циркулише из библиотеке према кориснику али и од корисника према библиотеци. Модернизација библиотечких информационих система подразумејева примјену онлајн каталога, приступ дигиталним базама података, коришћење друштвених мрежа. Доступност веб-сервиса путем библиотечке веб-презентације или библиотечког информационог система, обавеза је која библиотекарама не смије да буде намет већ редовна активност. Могућност да се корисницима обезбиједи приступ људском знању и културној баштини земље, у којој се библиотека налази, велика је предност и за кориснике и за библиотеке, али је велики задатак и велика одговорност за библиотекарe.²

У дигиталном свијету, у коме се приступ информацијама често обавља преко интернета и технолошких уређаја, библиотеке добијају нову и важну функцију. Иако је њихова првобитна улога била пружање физичких ресурса као што су књиге, дигитална трансформација мијења начин на који

---

¹ Choy Fatt Cheong: Libraries and librarians – what next?, Library Management 28, 2007.

² Шуковић Сања, Младеновић Славица и Ивковић Гордана: Светли сигнали из библиотека, Библиотекарство Српске: часопис из области библиотекарства и библиотечко – информационе дјелатности, 10, Вишеград, 2023, 94.

библиотеке обављају своје задатке и служе заједници. Неки од начина на које библиотеке у дигиталном свијету промовишу своје активности и оправдавају своју првобитну улогу су:

- **Дигитални приступ ресурсима:** Библиотеке се адаптирају на дигиталну еру пружајући приступ е-књигама, научним чланцима, виртуелним изложбама, аудио и видео садржајима. Ово обогаћује понуду информација и отвара могућности за образовање и истраживање.
- **Е-обука и виртуелне активности:** Библиотеке омогућавају е-обуку за кориснике о интернету, коришћењу е-ресурса, дигиталним технологијама и информатичкој писмености. Виртуелне књижевне вечери, вебинари и друге активности подстичу интеракцију и ангажовање.
- **Онлајн заједнице и друштвени медији:** Библиотеке користе друштвене медије за комуникацију са заједницом, обавјештавање о догађајима, дијелење информација и стварање виртуелних заједница. Ово подстиче дијалог и учешће.
- **Технолошка помоћ и савјетовање:** Библиотекари могу пружати помоћ и савјете у вези са технологијом, претрагом информација на интернету и безбједношћу на мрежи. Ово је посебно важно у заједницама гдје нису сви људи истог нивоа вјештине са технологијом.
- **Истраживање и иновације:** Библиотеке могу бити мјесто за истраживање и иновације, посебно ако пружају приступ различитим е-ресурсима и дигиталним колекцијама које подстичу истраживање у различитим областима.

1. Дигитална стратегија и креирање садржаја

Прилика и могућности за активнији, једноставнији и обимнији ангажман публике једне институције културе, данас има више него у доба прије интернета, али овај потенцијал

остаје недовољно искоришћен уколико се корисничкој партиципацији не приступи стратешки, плански и истраживачки.³ Оно што најбоље повезује критичку библиотекарску мисао на различитим крајевима свијета јесте увјерење да будућност библиотека није само технолошко, већ много више друштвено и вриједносно питање. Савремена библиотека није пасивни отисак окружења, већ жива и динамична институција, произвођач нових услуга и вриједности.⁴

У циљу пружања квалитетнијих услуга, библиотека прво мора узети у обзир специфичне потребе својих корисника које се мијењају из године у годину, а затим, користећи доступне алате, пронаћи најбољи начин да се њихове потребе задовоље. Због тога је важно направити план и пронаћи методе за успјешну комуникацију библиотеке и корисника путем интернета, односно бесплатних интернет сервиса. Како бисмо је формирали, важно је знати одговоре на сљедећа питања:

1. Шта су наши циљеви?
2. Ко је наша публика?
3. На који начин им се желимо обраћати?
4. Који садржај им желимо понудити?

Након дефинисања стратегије, све остало је једноставније. Продукција доброг садржаја посао је који захтијева редовност и ажурност и требамо бити спремни издвојити вријеме за њу. Посебно је битно перформансе садржаја анализирати и прилагођавати с обзиром на то како наша публика реагује на поједине објаве.

Један од највећих изазова у креирању садржаја је смишљати нов и занимљив материјал који ће привући нову публику и задржати стару. Због тога требамо истраживати и пратити рад других установа. Истраживање других

---

³Радуловић Марија, Вуковић Тања: Програмски искорак у онлајн свет: Рад Градске библиотеке Чачак за време пандемије вируса корона, Библиотекар: часопис за теорију и праксу библиотекарства, 62(2), 2022, 73.

⁴Стокић – Симончић Гордана, Вучковић Жељко: Менаџмент у библиотекама. Београд: издање аутора, 2003, 56.

библиотека један је од најлакших начина како идентификовати какав садржај наша циљна публика конзумира или барем од чега започети. Пронаћи примјере садржаја можемо на разне начине, зависно од платформе којом се служимо. Није свака платформа погодна за све врсте садржаја. На Гуглу можемо претраживати кључне ријечи, књиге, ауторе, библиотеке, на Фејсбуку можемо пратити профиле аутора, библиотека, издавачких кућа, на Инстаграму можемо пратити све профиле као и на Фејсбуку, уз додатну предност – на Инстаграму можемо пратити хештегове који нас занимају као што су #књига #booklover, #newbook, #newbookalert, #bookstagram. Сви они могу нам послужити за инспирацију и креирање нашег властитог садржаја, као и за нове информације из свијета издаваштва.

Изглед садржаја много зависи од платформи на којој садржај презентујемо. Међутим, неке добре праксе свакако постоје. Код креирања садржаја на интернету морамо водити рачуна о сљедећим битним сегментима:

1. Језик којим је садржај писан зависи од тона комуникације који је одабран као дио маркетиншке стратегије. Садржај не мора нужно бити јако велики и дугачак, некад и краћи садржај може имати већи ефекат. Оно што треба јесте понудити пратиоцима теме за које смо процијенили да би им могле бити занимљиве, које за њих имају одређену вриједност.
2. Визуелни садржај, фотографије, видео исјечци, статистички гледано, пролази већином боље него само текст. Зашто? Већина људи, њих чак 65% преферирају визуелни начин учења и наклоњенији су садржају који је богат визуелним елементима.
3. Доследност која се односи на то да садржај који стављамо на наш веб и друштвене мреже дио је слике коју о себи шаљемо као институција. Желимо да та слика буде конзистентна и да нас у сваком тренутку представља на начин који је у складу са нашом мисијом и визијом, стога је препоручљиво да се објавама бави

једна особа, док више људи може бити укључено у креативни процес.⁵

2. Онлајн активности Народне библиотеке и музејске збирке Зворник

ЈУ Народна библиотека и музејска збирка Зворник (у даљем тексту НБЗ), користећи бесплатне дигиталне алате и друштвене мреже, кроз своје свакодневне активности одржава видљивост и комуникацију са својим корисницима и у виртуелном и реалном простору. Употребом интернета за промоцију својих активности библиотека добија повратне информације корисника и брже шири информације и знање, а оспособљавање библиотекара не захтијева много времена ни материјалних средстава.

2.1. Друштвене мреже

Користећи друштвене мреже као један од најпопуларних бесплатних дигиталних алата за промоцију, НБЗ је искористила сљедеће предности употребе ових сервиса: бржа доступност, бржа и чешћа интеракција са корисницима, најава и промоција догађаја које НБЗ организује, дијељење ресурса, истраживање интереса чланова и повећање видљивости библиотеке и свих њених активности не само у граду Зворнику него глобално.

НБЗ интензивно користи сљедеће друштвене платформе: Фејсбук, Инстаграм, Јутјуб и Тикток. У току године редовно ажурирање и нови садржаји привукли су велики број пратилаца. На примјер, на Фејсбук страници установа има преко 6 200 пратилаца и више од 200 објављених садржаја у току године. Садржаји које НБЗ објављује на друштвеним платформама се планирају на мјесечном ниво узимајући у обзир циљеве које желимо да постигнемо, а различите

---

⁵ <http://knjiznice.nsk.hr/sto-knjiznice-mogu-ponuditi-kroz-web-sadrzaj/>
(преузето 16.01.2024. године)

садржаје прилагођавамо различитим циљним групама. Примјери садржаја које НБЗ објавује:

1. Преноси уживо одређених активности (један од најпосјећенијих садржаја је био „Музичко поетски програм” поводом Међународног дана поезије, више од 4 000 пратилаца)
2. Онлајн промоција фонда (најпосјећенији садржај „Препоруке за читање”, преко 900 посјетилаца)
3. Онлајн изложбе (најпосјећенији садржај изложба „Књига кроз вријеме, вријеме кроз књигу”, преко 1 000 посјетилаца)
4. Онлајн презентације (најпосјећенији садржај „Велики рат – наша историја, наше побједи”, преко 1 500 посјетилаца)
5. Онлајн гостовање глумаца (најпосјећенији садржај гостовање Маје Колунције Зорое, преко 1 000 посјетилаца)
6. Онлајн представе (најпосјећенији садржај представа „Јежева кућица”, преко 1000 посјетилаца)
7. Упутства за коришћење информационог система библиотеке (најпосјећенији садржај „Инсталација и употреба апликације „Мој Кобис””, преко 1000 посјетилаца)
8. Виртуални програми (најпосјећенији садржај „Важни датуми у седмици иза нас”, преко 500 посјетилаца)
9. Онлајн конкурси и такмичења (најпосјећенији фото-конкурс „Љето уз књигу”, преко 33 000 посјетилаца).⁶

Пратећи мото „библиотека је тамо гдје су корисници” и увидевши све већу присутност посебно млађих генерација на друштвеној мрежи Тикток интегрисана је ова друштвена мрежа у онлајн промоцију НБЗ. Постављајући динамичне садржаје (кратки едукативни снимци, промоција фонда, догађаји, изазови...) за врло кратко вријеме достигли смо преко 3000 свиђања и преко 400 пратилаца на овој друштвеној

---

⁶ <https://www.facebook.com/nbz.zvornik> (преузето 16. 1. 2024. године)

мрежи. На примјер, едукативни снимак „Јади младог нечитача” достигао је преко 9 200 прегледа са преко 200 свиђања.⁷ НБЗ је међу првима у региону, а прва у Босни и Херцеговини која за промоцију својих активности користи ову друштвену мрежу.

2.2. Канва

Канва је једноставан и бесплатан дигитални алат помоћу кога свако може дизајнирати шта жели без великог информатичког искуства што значи да Канва пружа могућност креирања визуелно привлачних материјала без потребе за напредним дизајнерским вјештинама. Главна предност платформе Канва јесте што омогућава стварање различитих графичких садржаја, укључујући визуелне идентитете, материјал за друштвене мреже, инфографике. Након бесплатне регистрације и бирања врсте дизајна за летак, презентацију, постер, плакат, појављује се шаблон са предложеним графичким рјешењем што може значајно помоћи почетницима. Уколико желимо да створимо сопствени дизајн на платформу можемо додати разне елементе, графику, табеле, оквире, али и отпремити слике или видео записе са рачунара или интернета. Након уређивања дизајна може се преузети фајл у формату који желимо и са потпуним квалитетом дизајна, што је још једна предност употребе овог бесплатног дигиталног алата. НБЗ користи Канву за самостално израђивање и припрему за штампу за сав промотивни материјал, како онлајн тако и за офлајн садржаје, летке, плакате, сертификате, билтен, графичка припрема за сајтове итд.

2.3. Артстепс

Једна од повластица дигиталног свијета за установе културе је и виртуелна презентација изложбених програма, а предност таквих изложби јесте што остају отворене заувјек.

---

⁷ https://www.tiktok.com/@nb_zvornik (преузето 16. 1. 2024. године)

Виртуелне изложбе, осим што су трајне, имају предности у широј доступности те подносе промјене због неких нових сазнања, а садржај им се може једноставно додавати или одузимати једним кликом миша. Најбоља и најпознатија платформа јесте Артстепс на којој се изложба постави у виртуелно мапираном 3Д изложбеном простору. И НБЗ се придружила бројним установама културе, прије свега музејима, те користи Артстепс платформу за бесплатно креирање виртуелних изложби, виртуелних обилазака установе, виртуелни обилазак одређених локалитета значајних за град и установу. Предности употребе овог дигиталног алата су: прилагодљивост, интерактивност и приступачност. Платформа Артстепс пружа могућност сваком кориснику да прилагоди изглед и атмосферу виртуелне изложбе. Уколико се приступа први пут и без информатичког искуства, платформа предлаже неколико готових простора за изложбу. Након дефинисања простора, прелази се на други корак, дизајнирање простора. То укључује постављање зидова, пода, свјетла, позадине и других елемената како би се постигао одређени естетски доживљај. Трећи корак је један од главних корака, с обзиром на то да се ту захтјева да убацимо садржај наше изложбе, фотографије, видео снимке, 3Д елементе, са одговарајућим текстуалним појашњењима и тачно одређеном локацијом садржаја. Како би се корисници кретали одређеним путем кроз изложбу, потребно је као четврти корак дефинисати план кретања. Након тога, последњи корак јесте јавно објављивање изложбе и позив пратиоцима да приступе изложби. Посјетиоци виртуелне изложбе могу се кретати кроз простор, зумирати слике, читати информације о сликама или експонатима и чак комуницирати са самим ауторима или организаторима путем интегрисане функционалности. Користећи се овом платформу у вријеме пандемије коронавируса, када НБЗ није била отворена за посјете и рад са корисницима, преко 650 људи је виртуелно посјетило библиотеку и музејску збирку.⁸ С обзиром на то да виртуелне

⁸ <https://www.artsteps.com/view/5ec639e0cd9c620b4d28a674?fbclid=IwAR3>

изложбе имају предности у широј (глобалној) доступности наставили смо са реализацијом великог број онлајн изложби. Неке од изложбе постављених преко Артстепс платформе су „Дан кад су Срби били народ најхрабрији”, „Док живи језик, живи и народ”, „Марко Марковић, од књижевника до солунца”.

2.4. Зум апликација

За вријеме пандемије коронавируса милиони људи широм свијета били су приморани да остану у својим кућама, када је апликација за видео-конференције Зум постала најтраженија онлајн услуга. Користила се за виртуелне пословне састанке и школске часове, али и за опуштенија дружења, књижевне вечери. Као и све велике друштвене мреже, Зум је постао дио интернет културе свакодневно је обликујући. Прије пандемије, апликације за видео-конференције често су сматране неопходним злом, али су у масовној самоизолацији постале значајнији дио социјалног живота. Бесплатна верзија Зум-а може да угости и до 100 учесника истовремено и има персонализоване алате, нпр. да се изабере другачија позадина, да се промјени угао камере и слично. НБЗ се тада придружила већини људи на свијету те путем Зум апликације реализовала бројне онлајн радионице за дјецу и младе с циљем да останемо повезани са том, најосјетљивијом, циљном групом корисника.⁹ За радионице путем Зум апликације пријављивао се велики број учесника. Теме су биле различите „Програмирај са нама”, „Завирите у прошлост Зворника”, „Читајмо заједно”. Користећи овај бесплатан дигитални алат не само да је НБЗ задржала постојеће кориснике, посебно тинејџере, већ смо привукли значајан нових корисника који су постали корисници услуга библиотеке и у реалном простору и времену. Главна предност Зум апликације је бесплатна употреба за основне и најважније опције. Рад у апликацији је једноставан. Неопходна

---

kGT1fP24k7D1708CwewY5Hx7phfrVZrufVyzbUTHmS80DNn9Yq5N_QM
(преузето 16. 1. 2024. године)

⁹ <https://zoom.us/>(преузето 16. 1. 2024. године)

је пријава или регистрација у апликацију што ће омогућити креирање састанка. Састанак, активност, радионицу, можете заказати унапријед или одмах започети у зависности од потреба. Након тога, линк и упуство за пријаву се може послати учесницима активности. Када сте у састанку, радионици, можете користити различите опције: укључивање/искључивање видео камере, укључивање/искључивање микрофона, дијелење екрана, коришћење дописивања (чета) и сл. Предности ове апликације су: једноставност коришћења, квалитетна аудио и видео комуникација, велики капацитет учесника, флексибилност различитим уређајима и висока безбједност.

2.5. Вордвол

Још један бесплатни дигитални алат којим је НБЗ повећала интеракцију са својим корисницима јесте платформа Вордвол.¹⁰ Вордвол је платформа која омогућава стварање интерактивних активности и игара. Најважнија предност овог сервиса јесте прилагодљивост и динамичност платформе различитим интересовањима и узрасту учесника. Регистрација на платформу је обавезна а након тога могу се креирати различите активности. Вордвол нуди могућност да се истражују различити ресурси и активности које су већ објављене од стране других корисника. У складу са потребама, може се креирати и сопствена активност на начин да први изаберемо тип активности, укључујући квизове, слагалице, ријечи за повезивање и друге. Послије одабира типа активности, слиједи додавање садржаја, питања или фотографије у предвиђене оквире. Платформа нам омогућава и подешавање додатних опција као што су вријеме одговарања, начин бодовања и могућност праћења резултата активности. Неке од активности које је НБЗ реализовала путем овог дигиталног алата су: онлајн књижевни квиз за дјецу и одрасле, квиз „Како се пише”, квиз „Слагалица”.

---

¹⁰ <https://wordwall.net/>(преузето 16. 1. 2024. године)

Закључак

Иако је проблем финансирања један од дугогодишњих проблема са којим се сусрећу многе библиотеке, посебно у земљама у развоју, оне морају повећати своје присуство на интернету користећи доступне маркетиншке технике и бесплатне алате како би осигурале подршку потребну за континуирани развој библиотечке дјелатности. Ако библиотеке не могу уврстити сервисе као што су веб-презентација, електронски каталог, Фејсбук профил, Јујтуб канал или Инстаграм налог у своје пословање није реално очекивати да те библиотеке имплементирају врло сложен систем као што је интегрисани библиотечки систем, чиме доводе у питање опстанак библиотечке дјелатности. Информациона технологија никада неће моћи да замијени библиотеке, јер суштина друштвене улоге библиотека није у технолошком владању знањем и информацијама, него у стварању светилишта за људску мисао и израз на било ком медију.

Литература

1. Радуловић Марија, Вуковић Тања: Програмски искорак у онлајн свет: Рад Градске библиотеке Чачак за време пандемије вируса корона, Библиотекар: часопис за теорију и праксу библиотекарства, 62(2), 2022, 73.
2. Стокић – Симончић Гордана, Вучковић Жељко: Менаџмент у библиотекама. Београд: издање аутора, 2003, 56.
3. ChoyFattCheong: Librariesandlibrarians – whatnext?, LibraryManagement 28, 2007.
4. Шуковић Сања, Младеновић Славица и Ивковић Гордана: Светли сигнали из библиотека, Библиотекарство Српске: часопис из области библиотекарства и библиотечко-информационе дјелатности, 10, Вишеград, 2023, 94.

Електронски извори

1. <http://knjiznice.nsk.hr/sto-knjiznice-mogu-ponuditi-kroz-web-sadrzaj/> (преузето 16. 1. 2024. године)
2. <https://www.facebook.com/nbz.zvornik> (преузето 16. 1. 2024. године)

3. https://www.tiktok.com/@nb_zvornik (преузето 16. 1. 2024. године)
4. https://www.artsteps.com/view/5ec639e0cd9c620b4d28a674?fbclid=IwAR3_kGT1fP24k7D1708CwcwY5Hx7phfrVZrufVyzbUTHmS80DNn9Yq5N_QM (преузето 16. 1. 2024. године)
5. <https://zoom.us/>(преузето 17. 1. 2024. године)
6. <https://wordwall.net/>(преузето 17. 1. 2024. године)

„ON CLICK“WITH USERS

Abstract: Easier and faster user access to information was conditioned by the emergence of the Internet as a new information hyperspace. The library, whose main role is to provide information, gets a new function in the digital world, thus promoting its activities but also justifying its original role. In order to provide better services, the library must first take into account the specific needs of its users, which change from year to year, and then, using the available tools, find the best way to satisfy their needs. The paper will present the digital strategy and the free digital tools that are used in the National Library and Museum Collection Zvornik, how these tools influenced the library to become and remain visible, despite the IT boom, and what steps are good for each library to take in order to meet the needs of its existing users, but also what still needs to be done to attract new users. Using the Internet to promote library activities, as well as posting online content, has numerous advantages, which are reflected in the fact that librarian training does not require a lot of time nor material resources. Also, it is possible to spread the desired information about the library and knowledge more quickly, but also to receive user feedback. For libraries, online promotion and maintaining a connection with users on the Internet should become a priority, not only to survive, but also to take a leading role in storing, searching and distributing credible information.

Keywords: libraries on the Internet, digital strategy, free digital tools, online promotion

---

мр Сњежана Галинац
snjezanagalinac@gmail.com
Музичка академија УИС
Горан Капор, дипл. библиотекар
kaporg@yahoo.com
Пољопривредни факултет УИС

UDK 02:004

DOI 10.7251/BSCSR2411149G

ЧИТАЊЕ И ЧИТАЛАЧКЕ НАВИКЕ СТУДЕНАТА У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ: ПРОСТОР ЗА ПОДСТИЦАЊЕ ИЛИ ТРЕНУТАК ЗА ПОСРТАЊЕ

Сажетак: У овом раду представимо стање читалачке свијести, навика и културе читања код студентске популације, а у односу на савремени друштвени поредак, еру дигитализације, те могућности за њихов развој и побољшање. У оквиру рада биће представљена анкета спроведена међу студентима.

Познато је да се култура читања мијења и развија током цијелог живота, условљена различитим околностима. Код студената ова врста културне потребе стасавана и сазријева са њиховим схватањем њене важности и потребе. Читање у вријеме студирања сматра се неопходним алатом за постизање добрих резултата и афирмацију саме личности, те је један од тренутака када библиотекар може и треба преузети лидерску улогу у библиотеци факултета. Кроз период стасавана младог човјека и преласка из тинејџерског доба у један другачији период живота, читалачке навике се сходно томе мијењају, попримајући облике, жеље и неопходне потребе.

Библиотекар факултетске библиотеке може значајно допринијети буђењу жеље и мотивације за читањем, а са акцентом на постизање што бољих резултата у току школовања младих људи. Студенти већим дијелом бирају штиво које читају у односу на врсту студијског програма који су одабрали за своју будућу струку. На тај начин усаглашавају читалачке потребе, навике и уче се селекцији материјала који читају, сходно обавезама, али и жељама. Развијају облике читања, као начина одмора од свакодневних обавеза, истанчавају читалачке укусе и учвршћују своје навике стечене још у ранијем периоду живота. Посебан сегмент рада биће посвећен

студентима обухваћеним инклузивним програмима рада, као и студентима са инвалидитетом.

Улога библиотекара и библиотеке на високошколским установама један је од значајних фактора у формирању и његовању читалачких навика студената, као и развоју њихових укуса, афинитета, али и потреба. Формиран квалитетан читалац у студентском добу, постаје и остаје члан библиотечке заједнице корисника, који ће у будућности бити квалитетан и активан читалац.

Кључне ријечи: читање, читалачке навике, култура читања, студенти, инклузија, настава, библиотека

Читање и читалачке навике студената

Култура читања мијења се и развија током цијелог живота, условљена различитим околностима. Код студената ова врста културне потребе стасави се и сазријева са њиховим схватањем њене важности. Читање у вријеме студирања сматра се неопходним алатом за постизање добрих резултата и афирмацију саме личности. Кроз период стасавана младог човјека и преласка из пубертетског доба у један другачији период живота, читалачке навике се сходно томе мијењају, попримајући облике потребе и дијелом жеље. Ово се може посматрати кроз буђење жеље и мотивације за постизањем што бољих резултата у току школовања. Јасно је да то нису облици основног описмењавања, па су и студентима изазов. У односу на врсту студијског програма који су одабрали за своју будућу струку, усаглашавају читалачке потребе, навике и уче се селекцији материјала који читају.

Велики број студената на почетку студија чита искључиво задату литературу, строго се придржавајући захтијева наставних планова и програма. Ово се може оправдати чињеницом да им још није пробуђен истраживачки нерв, нису се научили бирати потребну литературу те се, ограничавајући на задату, успијевају задржати на теми истраживања. Све то раде са циљем да добију што бољу оцјену, али и испоштују учење одређених цијелина и обраде теме коју захтјева образовна јединица. Студенти своје укусе и афинитете

изграђују временом и већина њих се формира у активне читаоце.

Факултетске библиотеке као подршка наставном процесу

Рад са омладином је свијет пун прилагођавања и прихватања мишљења и жеља, те се зато рад факултетских библиотека у томе разликује од других. Истражујући рад библиотека у оквиру образовног система у Републици Српској запажа се да су учињени велики напори да се уз скромна средства створи угодан кутак за читање и информисање. Има и оних мало активнијих и економски стабилнијих високошколских установа у којима се сусрећу и неке веће промјене. Углавном су то простори неприлагођени савременим потребама, са понуђеним фондovima књига које се не могу баш претјерано често обнављати, али и са жељом и тежњом ка побољшању истих. Сусрећемо иновативне идеје појединаца, окружења активних библиотекара који желе својим корисницима пружити боље и модерније услуге. У великој мрежи школског система, библиотеке факултета су, ипак, дјелимично успјеле активирати модерније услуге. Библиотеке имају могућност приступа интернету, претраживању одређених база података, стручних и научних часописа, е-учење, присуство на друштвеним мрежама. На тај начин, заједно са програмским активностима које непрестано усклађују са потребама савремених корисника, успијевају да буду довољно добри конкуренти у понуди информација које ова популација потражује.

Посао у библиотекама факултета од библиотекара захтијева другачији начин учешћа у наставном процесу и педагошком раду. Захтјевајући од библиотеке данашњице да покрива и нуди модерније и боље услуге, такође се и од библиотекара очекује да има шире знање и умијеће. Комплексност образовног система на високошколским установама, од библиотекара захтијева да има квалитете и знања потребна за обављање књижничарских и библиотечких

послова, информатички високоописмењеног и спремног на прилагођавање и континуирано образовање.

У већини библиотека у Републици Српској је такво стање да један човјек покрива велики број радних задатака и потреба, те су и обучени за исте. У оквиру тих послова и задатака врло важан је рад са корисницима, како основни тако и информационо-едукативни. Значајно је истаћи да библиотекар у то нуди могућност испољавања његових креативних идеја или показивања знања и умијећа.

Рад на мотивисању студената за читање, једна је од важних улога библиотекара данашњице. Свакодневно се ради на побољшању брзог протока информација од библиотекара до корисника – студента. Тако библиотекар стиче повјерење својих корисника и осигурава себи мјесто у образовном систему. У широком спектру библиотечких услуга рад на подстицању и очувању читања и читалачких навика један је од комплекснијих програма. На основу одређених правила и норми библиотекар израђује стратегију развоја рада и креира основне смјернице и програме за побољшање, напредак и очување читалачке културе студената. Ове програме ради и спроводи у сарадњи са професорима, сарадницима и самим студентима.

Да би библиотека била добар партнер и подршка наставном процесу, библиотекар је дужан да прати наставне планове и захтијева допуњавање фондова недостајућом литературом, да нуди савремене медије као рјешење, да задржава и подстиче кориснике на сарадњу са библиотеком и учествује у изради програма и пројеката везаних за унапређивање образовног процеса.

У наставним плановима се види тенденција његовања другачијих потреба савременог друштва, те су сами усаглашени са наставним плановима. Увођење нових предмета у наставне планове оправдава се чињеницом да захтјеви информатичког друштва траже већи број знања и умијећа у односу на претходни период. Овако организован наставни процес, насупрот библиотекама које желе пружити своје услуге без наметања, често добија битку, јер су његови

приоритети другачији. Партнерски однос се изграђује и његује кроз одговоре на потражњу, захтјеве и понуде.

Случајни узорак – студентска анкета

Наиме, по принципу случајног узорка, извршено је анкетање студената, личним прикупљањем одговора. Овај начин је изабран, због претходних резултата анкетања студената, који није задовољио потребан узорак, јер су студенти одбили попуњавати упитнике, оправдавајући то недостатком слободног времена.

Обрађен је узорак од 90 испитаника, који је спроведен у холу зграде Електротехничког факултета у Лукавици и то у периоду од децембра 2022. године до марта 2023. године. Старосна група је по слободној процјени припадала категорији студената од 19 до 25 година, јер се упитником нису изражавале године, а све с циљем да се анкетни упитник испуни за што краће вријеме. Такође, анкетни упитници нису предвиђали изјашњавање о полној припадности, али су сви анкетирани студенти на усмену молбу биљежили словом своју полну припадност, па је приликом обраде анкетних листића било могуће извршити селекцију. Тако је од 90 анкетираних, њих 46 било женског пола, а преосталих 44 мушког. Важно је нагласити да је велики број студената одбио бити анкетирани, без образложења.

Овом анкетом обухваћени су студенти Електротехничког, Машинског и Пољопривредног факултета, као и Музичке академије Универзитета у Источном Сарајеву.

Анкетни упитник је садржао 4 (четири) отворена питања. То су:

1. Да ли волите читати?
2. Да ли читате у слободно вријеме?
3. Колико сати седмично читате за потребе студирања?
4. Да ли више волите штампана или дигитална издања књига?

На прво питање: *Да ли волите читати?* испитаници су одговорили да „**много воле читати**” и то њих **11%**, а занимљиво је да су женског пола. Они који су се изјаснили да „**не воле читати**” однијели су **7%** од укупног броја и сви су студенти мушког пола. Затим се **82%** анкетираних студената изјаснило да сматра своје интересовање за читање **довољним**, али га нису дефинисали ријечју „волим”. Овдје се изводи закључак да овај високи проценат студената сматра читање једним од неопходних умијећа за успјешно студирање.

Друго питање односило се на читање у слободно вријеме и ту су резултати потврдили пређашњи закључак, јер је **87%** испитаника рекло да чита понекад, **11%** је оних који су се изјаснили да углавном **читају свакодневно** и то су биле студенткиње. Мушки пол је опет показао да нема афинитете према читању и то одговором *ријетко читам* са постотком од **2%**.

Треће питање је циљано обухватило разлог односно мотив читања, а гласило је: *Колико сати седмично читате за потребе студирања?* Студенти су овдје показали сличне резултате који су се надограђивали на већ формирану слику и то овако: **86%** студената изјаснило се да **чита неколико сати седмично** и да то **сматра довољним**; **7%** је објаснило да је то бар **1 сат дневно** и то су опет студенти из реда женског пола, док **7%** студената мушког пола чита око **1 сат у току радне недеље**, нагласивши да викендом не читају.

Компаративном анализом претходних одговора види се да афинитете и љубав према читању више његују студенткиње, али је веома афирмативно то што није велики број анкетираних студената који никако не воле читати. Самим тим се запажа да постоји могућност развијања свијести о важности читања у току студентских дана. Надати се да ће од ових **86%** студената који читају по неколико сати седмично, у сврху образовања, развити афинитете, жељу и љубав према читању.

Четврто питање које је било усмјерено на читање медија и интернет понуде дало је резултате који нас бар краткорочно могу утјешити или нам одагнати сумњу да ипак и млади више

воле читати штампана издања. Чак **71%** студената се изјаснило да **више воли штампане књиге и скрипта**, са назнаком да им је то мање заморно и да тако лакше усвајају градиво. Њих **16%** одговорило је да им је **свеједно** само да имају потребне књиге; **13%** студената који су сви мушког пола сматрају да је **дигитални садржај лакши и бржи начин учења**, па тако и читања.

На основу посљедњег питања које јесте оквирно, одговарало се на питање о облику публикације, запажа се и то да сви студенти читање књига посматрају са гледишта учења и да је оно у том дијелу потпуно условљено тренутним образовним захтјевима.

Без обзира на закључке који се евидентно намећу важно је видјети да се студентима читање није свело само на интерент понуде или дигиталне садржаје. Анализом овог анкетног узорка може се, такође, потврдити да је снажан утицај традиционалних увјерења о квалитету штампаних публикација.

Програми и циљеви рада високошколских библиотека (факултета и умјетничких академија) на пољу читања

„Високошколска и универзитетска библиотека су саставни дио научно-наставне инфраструктуре универзитета. Њени основни задаци су да пружи различите ресурсе и услуге с циљем подршке високошколском образовању, истраживању и потребама универзитетске истраживачке заједнице и стварању динамичног, флексибилног и иновативног образовног окружења. Савремена високошколска библиотека првенствено пружа услуге студентима, наставном и стручном особљу на високим школама (факултетима), универзитетима и другим институцијама високог образовања, али може бити дијелом отворена и за ширу заједницу”¹

---

¹ Биљана Билбија: Основи библиотекарства.-Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 2015, друго допуњено изд, стр. 30

Оквир факултетске библиотеке у савременом друштву даје могућности и предуслове за побољшање читалачке свијести и навика читања студената и професора, односно научних радника. Како је комплетан савремени концепт образовања заснован на експанзији модерних технолошких понуда и достигнућа, тако се и библиотеке факултета морају конкурентски односити према истим, како би могле ићи у корак, како са њима, тако и са захтјевима својих корисника. Према томе факултетска библиотека мора да обавља своје дјелатности у складу са законским прописима и стандардима, ослањајући се на законе из области високог образовања и послужући у складу са њима.

Факултетска библиотека своје услуге формира и нуди заснивајући их на основном начелу да брзо и лако дођемо до жељене информације. Високошколска библиотека кориснику треба нудити разнолике услуге, од могућности приступа интернету, претраживања различитих база података са библиографским описима, понуде различитих начина приступа информацијама и богату збирку референсне литературе која покрива области интересовања одређене циљне групе (у односу на врсту факултета).

Увођењем појединих услуга у библиотеке, те њиховим организовањем у складу са потребама и потражњом одређених информација или услужних сервиса, факултетска библиотека се намеће својим садржајним активностима као важан фактор научно-истраживачког процеса сваког факултета. Високошколска библиотека у широј друштвеној и академској заједници, помаже остваривање унапређења образовне, општекултурне и научне функције, преко понуде правовремених и провјерљивих извора информација.

Добро организоване службе унутар библиотека једног факултета су веома важне, како би се испратио и поткријепио несметан ток наставног процеса, а самим тим и рада библиотеке као интелектуално-информационог средишта једне овакве установе.

Важно је нагласити да се у оваквим библиотекама истиче потреба и стална тежња за осигурањем квалитета понуђених информација, те се на тај начин пружа сигурност за кориснике. Нудећи провјерене изворе информисања факултетска библиотека се одваја од оног поимања, које велики број људи има, да се све може пронаћи на интернету и да библиотека губи своју функцију, а библиотечко занимање свој смисао. У поступку вредновања рада високошколских библиотека тако се ставља акценат на мјерење квалитета понуђених информација одређене библиотеке. У односу на то оцјењује се и рад библиотекара, те се на основу њега може или не, оправдати наведена теза да је библиотекар врло важна спона приликом потражње и понуде одређених података.

Поред основних задатака и обавеза сваке библиотеке, која се регулишу законским и подзаконским актима, те међународним стандардима и смјерницама, *Законом о библиотечко-информационој дјелатности Републике Српске* посебно су дефинисани задаци високошколске библиотеке и то:

- „Обезбјеђује и набавку библиотечке грађе у складу са наставним плановима и научно-истраживачким пројектима;
- Чување и обрада библиотечке грађе настале у наставном процесу и научно-истраживачким пројектима установе у чијем је саставу;
- Израду библиографије радова наставника, истраживача и сарадника установе у чијем се саставу налази;
- Израду специјалне библиотечке збирке;
- Израде базе података;”²

Према томе, факултетска библиотека своје услуге формира тако да својим члановима пружа брз и лак начин за проналазак информација везаних за организацију студија, наставних предмета и све што је потребно за њихов научно-

---

² Службени гласник Републике Српске бр.44/16 од 3. 6. 2016. године /Закон о библиотечко-информационој дјелатности – Глава IV; члан 28

истраживачки рад. Ширећи информационе понуде и усаглашавајући их са захтјевима образовања постаје адекватан партнер студената у њиховом школовању, као најбројније корисничке групе. Високошколске библиотеке треба да развијају своје збирке и услуге у складу са потребама свих корисничких група, те етичким кодексом струке, без обзира на њихову расну, националну, вјерску и културну припадност. Ослонац и подршку добијају од своји матичних установа у складу са захтјевима.

Рад и програми рада на промоцији и подстицању читања су индивидуални и креирани у складу са врстом високошколске установе и њеним захтјевима. Запажа се да се промоције и подстицање читања више његује на факултетима који су, у једном дијелу, условљени захтјевима наставних планова и програма, те је сасвим природно да су и дио тог процеса.

На основу наведених задатака које овај тип библиотека има обавезу да испуни, јасно се види тежња ка осавремењавању и праћењу тока савремених образовних захтјева и потреба. Тенденција употребе и коришћења иновативних програма у наставном процесу, те ослањање на библиотечке ресурсе подићи ће и читалачку потребу, свијест и захтјеве на пуно виши ниво. Одржавање оваквих услова донијеће један савремени библиотечки концепт рада који може да одговори на све комплексније потребе корисника.

Закључак

На све напријед наведено може се рећи да читање и читалачке навике студената у ери дигитализације нису умногоме промијениле однос студентске популације према култури и потребама за читањем, те да са те стране библиотечка струка нема разлога бринути. Судећи по примјерима из праксе, а у односу на дудогодишње искуство рада са студентима, јасно је да њихове потребе за знањем и читање ни у чему нису условљени искључиво савременим друштвеним поретком, као и самом тзв. ером дигитализације. Основни циљ читалаца – студената јесте савладавање

одређених знања и умијећа, те нису усмјерени да бирају искључиво дигиталне садржаје, мада постоји извјестан број читалаца који их доживљавају као практичније рјешење за савремено друштво, као и бржи временски оквир за проналазак и доступност садржаја.

Оно што је јако важно за опстанак и рад факултетских библиотека јесте да нема бојази од урушавања њиховог постојања и рада, односно њиховом сврсисходном потребом коју корисници исказују. Ту се потврђује да подстицање на развијању и његовању читања, читалачких навика и свијести о култури читања код младих људи, тачније студената, умногоме зависи од концепта рада библиотеке, односно библиотечких радника. Значајна улога у подстицању и његовању читалачких знања и компетенција јесте на библиотекару и његовој умјешности, али и отвореном приступу читаоцима. Према томе, библиотеке при високошколским установама, треба и мора да буду сједишта знања, али и могућности проналаска информација, понуде провјерених извора и едуковања корисника да се на једноставан и брз начин могу добити исте.

План рада и програми који се спроводе у факултетским библиотекама дају простор да се може рећи, да у скорије вријеме неће доћи до „посртања“ како смо то пренесено донијели насловом. Велики број корисника је библиотеку у оквиру високошколске установе доживио као неку врсту продужене руке наставног процеса, што суштински и јесте тачно, уколико библиотекар на тај начин поставља и проводи програме рада.

Сходно томе ера дигитализације никако није вријеме за посустајање. Она је вријеме у коме бирамо да радом и трудом библиотечких радника, уврштавањем модерних садржаја у фондове библиотека и добрим маркетингом поставимо неке нове вриједности и учврстимо старе у систему библиотекарства, али и образовног систем. Стратегија развоја која се спроводи од стране Владе Републике Српске, треба да буде и темељ, али и неисцрпан извор за употпуњавање и модернизацију цјелокупног друштва. Знајући да је улагање у

образовање најбољи начин за опстајање и напредак сваког друштва, може се рећи да и библиотеке у оквиру образовног система имају своје мјесто у том ланцу. Системска рјешења, појединачне идеје и активно укључивање студената у систем подстицања и његовања читалачких навика и свијести, засигурно ће донијети позитивне резултате.

Литература

1. Билбија, Б., (2015) Основи библиотекарства. Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, Бања Лука.
2. Брофи, П., (2005). *Biblioteka u dvadeset prvom veku*. Beograd: Clio.
3. Вучковић, Ж., (2007). *Естетика и култура медија*. Нови Сад: Цеком.
4. Вучковић, Р. и Марковић, С., (2017) *И најмања библиотека може бити моћан културно-информациони центар*. Библиотекарство Српске бр. 6. Вишеград: Друштво библиотекара Републике Српске.
5. Максимовић, М., (2009) Библиотекарство пред новим изазовима. Источно Сарајево: Матична библиотека.
6. Марковић, М., Вуксановић, М. и Нинков, Ј., (2002) *Biblioteca futura: практикум за модерну библиотеку*. Београд: Чигоја штампа.
7. Радојковић, М. и Милетић М. (2006). *Komuniciranje, mediji i društvo*. Novi Sad: Stylos.
8. Стокић Симончић, Г. и Вучковић, Ж., (2007) *Управљање библиотекама у добу знања*. Источно Сарајево: Матична библиотека.
9. Сузић, Н., (1998) *Како мотивисати ученике*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
10. Сузић, Н., (2005) *Педагогија за XXI вијек*. Бања Лука: TT- Centar - Teacher Training Centre.
11. Трајковић, Б. (2016) *Библиотека и културно наслеђе*. Сомбор: Педагошки факултет.

Електронски извори

1. *Манифест за школске библиотеке – IFLA*: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-guidelines/school-library-guidelines-sr.pdf>
2. *Наставни планови и програми за предшколско, основно, средње и високо образовање/ Републички педагошки завод Републике Српске*: <http://www.rpz-rs.org/7/NPP#.UijA3n-KIfY/>
3. Пулманове смјернице: www.pulmanweb.org

4. Стратегија развоја културе Републике Српске 2016–2021:
http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpk/Documents/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98%D0%B0%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B5%20%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5%20%D0%A1%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5%202017-2022_013321817.pdf
5. Стратегија развоја образовања Републике Српске од 2010-2014:
http://www.herdata.org/public/Strategija_razvoja_obrazovanja_Republike_Srpske_2010-2014.pdf
6. Стратегија развоја образовања Републике Српске од 2016–2021:
<http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpk/PAO/Documents/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98%D0%B0%20%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B0%20%D0%A0%D0%A1%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BE%D0%B4%202016%E2%80%932021.%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B5.pdf>
7. Стратегија научног и технолошког развоја Републике Српске од 2017-2021: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mnk/Documents/PRIJEDLOG%20п%20%20strategije%20naucnog%20i%20tehnoloskog%20razvoja%20RS%202017-2021%20%286%29.pdf>
8. Акциони план Стратегије научног и технолошког развоја Републике Српске 2017-2022. године „Знање и развој“:
<https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mnk/Documents/Akcioni%20plan%20Strategije%20%288%29.pdf>
9. Стратегија развоја електронске управе Републике Српске за период 2019–2022. године (преузето 15. 3. 2023. године).

READING AND READING HABITS OF STUDENTS IN THE ERA OF DIGITALIZATION: A SPACE FOR ENCOURAGEMENT OR A MOMENT FOR STUMBLING

Abstract: In this paper we will present the state of reading awareness, habits and culture of reading of student population in accordance with the contemporary social order, the era of digitalization and the opportunity for their development and improvement. A survey conducted among students will also be presented.

It is known that reading culture changes and develops throughout life, depending on different circumstances. Among students this habit develops and matures with their understanding of its importance and need. Reading during studying is considered to be a necessary tool for achieving good results and affirmation of someone's personality and therefore it is a good opportunity for a university librarian to take a leading part in this process. Through a period of growing up of a young man and transition from being a teenager to a different period of life, reading habits are changing accordingly, taking the form of desires and necessary needs.

A university librarian can significantly contribute in creating a desire and motivation for reading, with the accent on achieving best possible results during the education of young people. Students mostly choose their reading according to curriculum they have chosen for their future profession. That way they adjust reading needs, habits and they learn to select the material they read, according to obligations but also desires. They develop reading forms as a way to unwind from everyday duties, sharpen their reading preferences and strengthen habits acquired earlier in life. Separate segment of the work will be dedicated to students in inclusive programs, as well as students with disabilities.

The role of a librarian and a library at higher education institutions is one of the important factors in the forming and nurturing reading habits of students, as well as their tastes, affinities but also their needs. A quality reader formed in the student age becomes and remains a member of the library community of users, who will be a quality and active reader in the future.

Keywords: reading, reading habits, culture of reading, students, inclusion, teaching, library

---

Мср Сузана Пешевих Стојановић, библиотекар

suzana.pesovic95@gmail.com

Лана Шаула, библиотекар

lanasaula123@gmail.com

Саша Леви, библиотекар

sasalevi13@gmail.com

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске

Бања Лука

УКД 021(497.6 PC)

DOI 10.7251/BSCSR2411163P

МОДЕРНИЗАЦИЈА И ПОПУЛАРИЗАЦИЈА БИБЛИОТЕКЕ ПОМОЋУ НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА

Сажетак: Велики број људи свакодневно проводи сате на интернету и на друштвеним мрежама, те они могу постати моћан маркетиншки алат у многим дјелатностима, па тако и у библиотечној дјелатности. У новој, дигиталној ери свака библиотека која жели бити осавременењена, па тако и Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, усмјерава промоције и маркетиншке стратегије ка интернету и ка социјалним мрежама. У овом раду биће представљена симбиоза традиционалних библиотечких услуга са онлајн маркетиншким алатима, нарочито друштвеним мрежама. Извршено је истраживање – анкетирани су корисници Информативно-позајмног одјељења Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске. Кроз анкету обухваћено је стотину испитаника; испитани су полна и старосна структура корисника, односно читалаца, њихово (не)задовољство библиотekom и избором књига, њихово (не)интересовање за културна дешавања, промоције књига, као и (не)видљивост Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске на друштвеним мрежама. Резултати анкете показали су да је потребно посвећивати све више пажње онлајн сервисима и алатима како би се унаприједила библиотечка дјелатност, али и све остале традиционалне дјелатности. Крајњи циљ јесте направити синергију модерног и практичног са једне стране и вијековима сакупљаног знања и културног блага са друге стране.

Кључне ријечи: маркетинг, библиотека, савремена библиотека, савремено библиотекарство, интернет, друштвене мреже, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске

1. Уводне напомене

Идући у корак с временом, библиотеке су постале не само стјечиште знања и информација већ и модерне установе које користе и које ће тек користити најновија онлајн средства, којима ће унаприједити свој рад и организацију. У вези с овим, важна је и улога маркетинга у промовисању знања, књиге, читања, библиотеке. У том свјетлу размотриће се неки од најчешћих онлајн алата – електронски каталог, дигитализација библиотечке грађе, веб-сајт библиотеке, друштвене мреже (званични налози библиотеке). За потребе овог рада вршено је истраживање на Информативно-позајмном одјељењу у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске (у даљем тексту: НУБ РС). Ово истраживање може послужити као полазиште и свим другим библиотекама (народним, школским, високошколским и сл.) за побољшање својих маркетиншких планова и стратегија у промовисању културе читања.

2. Теоријске основе

„Савремена библиотека је културна и информациона установа која плански прикупља, обрађује, чува и даје на коришћење библиотечку грађу и изворе, те пружа својим корисницима разне услуге путем одговарајућих служби”¹. Библиотеке се, дакле, између осталог баве и услужном дјелатношћу, односно својим корисницима пружају различите облике информација, помоћи, као и своје просторије. Такође, библиотеке су и стјечиште културних догађаја.

Код пружања услуга у библиотеци веома су важни поузданост, приступачност, компетентност и кредибилитет библиотекара, као и брзина те услуге². У библиотекама најбитнији су управо корисници, јер за њих библиотеке и библиотечки фондови заправо и постоје. А како се вријеме и

---

¹ Билбија, Б., *Основи библиотекарства* (2015), 21.

² Броћета, А., „Библиотечко – информациона дјелатност у ери дигитализације кроз призму маркетинг микса” (2019), 120.

начин живота мијењају, тако се и библиотеке мијењају – од просторија гдје се сакупљала и чувала грађа па све до модерних центара који пружају много више од „књиге”, односно који на различите начине чувају културну баштину и дају информације и знање. Да би библиотека била модеран центар, потребно је мијењати њен традиционални однос према књизи и знању, као и традиционалну организацију рада. У том смислу, један од значајнијих корака јесте развијање маркетиншких планова и стратегија којим би се задржавали стари корисници и привлачили нови, и то они који више нису усмјерени на класичну књигу и класично стицање знања и вјештина.

„Савремено друштво које захтијева коришћење напредних технолошких и информационо-комуникационих технологија (ICT) узроковало је велике промјене у дјеловању и раду, како самих народних библиотека, тако и њених библиотекара”³. Важно је спознати да маркетинг и промоција библиотеке не смију више бити ограничени на традиционалне маркетиншке планове и маркентишка оруђа (плакати, рекламе/прилози на радију и телевизији и сл.), него треба да буду усмјерени ка дигиталном свијету, ка интернету. „Онлајн маркетиншки алати укључују веб-сајтове, блогове, wikis, Фејсбук, Твитер, имејл, тренутно ћаскање (instant messaging) и ћаскање путем телефона или текстуалне поруке. Офлајн алати укључују постере, флајере, комуникацију ’лицем у лице’ и догађаје или радионице”⁴ [Превод – С. П. С.].

Још је 2009. године агенција Forrester Research извршила истраживања гдје је показано да млади проводе више времена на интернету него гледајући телевизију. Према извјештају агенције Nielsen, такође из 2009. године, учешће популације старије од 35 година на друштвеним мрежама расте у односу на млађу популацију (2–34 године)⁵. Ова

³ Шарић, М., Дуновић, Т. и Џепина, Н., „Прилагођавање народних библиотека изазовима данашњице” (2018), 120.

⁴ Cole et al., *Marketing the Library in a Digital World* (2010), 183.

⁵ Bauer, I., *Digitalni marketing* (2013), 120.

истраживања, дакле, вршена су прије више од једне деценије. Данас је сигурно још већи проценат оних који проводе више времена на интернету. Стога је нужно више ресурса преусмјерити на промовисање књиге, читања, библиотеке на онлајн сервисима (веб-сајт, Вајбер заједнице, налози на Фејсбуку и Инстаграму и сл.). Библиотеке су свакако показале да им нове технологије могу бити корисно оруђе за унапређивање свог рада. „Тако су библиотеке, у својеврсној симбиози са новим технологијама, достигле виши ниво у свом пословању, модернизовале се и привукле савремене кориснике свих категорија”⁶.

Значајан помак у том смислу био је електронски каталог доступан преко интернета (сада и мобилне апликације), који „омогућава упознавање корисника са стањем фонда библиотеке у сваком моменту и са сваке адресе на свијету”⁷. Дакле, корисник може у сваком тренутку и на сваком мјесту видјети да ли библиотека има неку публикацију, да ли је та публикација слободна или је на читању. Такође, покретањем сегмента *COBISS позајмица* корисник се преко имејла обавјештава о скором истеку чланства и истеку позајмљене грађе. Покретањем сегмента *Мој COBISS профил* омогућено је да корисник продужи рок позајмице, да резервише одређену књигу и слично⁸. Све ово допринијело је да се за краће вријеме и на лакши начин корисницима омогући да претраже библиотечки фонд, да дођу до жељене публикације и добију одређену информацију.

На веб-сајту библиотеке обично постоје основне информације о библиотеци, њен историјат, мисија и визија, услуге које нуди, различита обавјештења и слично. На овај начин корисник може лако доћи до информације, на примјер,

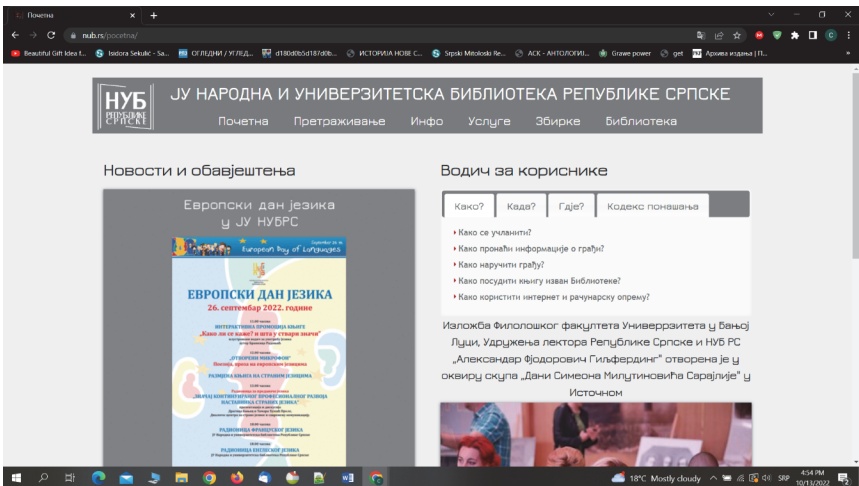
---

⁶ Ацић, А. и Шуковић, С., „Библиотеке у свету друштвених мрежа: значај присутности библиотека у виртуелном простору” (2017), 88.

⁷ Улетиловић, А. и Миљевић, Т., „Библиотека и њене традиционалне вриједности у 21. вијеку” (2021), 9–10.

⁸ Улетиловић, А. и Миљевић, Т., „Библиотека и њене традиционалне вриједности у 21. вијеку” (2021), 11.

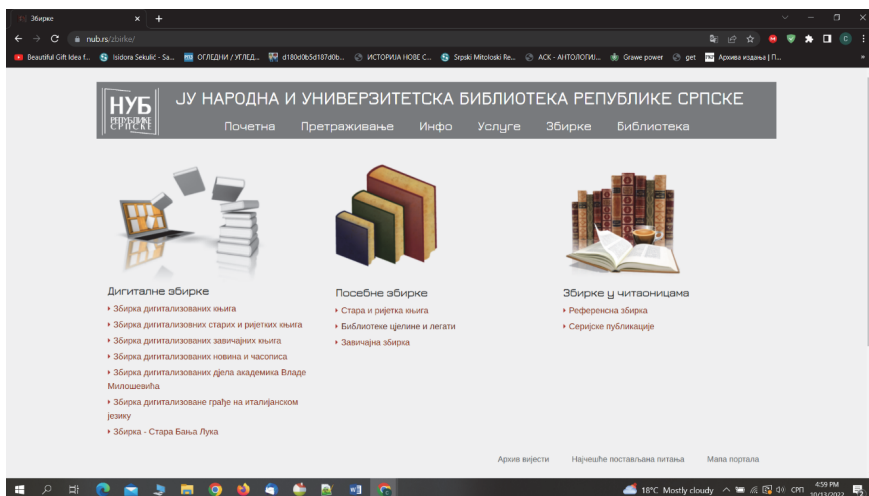
када се одржава каква промоција књиге или нека радионица у библиотеци.

Слика 1: Почетна страница званичног веб-сајта НУБ РС

„Примјена дигиталних технологија омогућила је библиотекама да своје колекције, или дио њих, учине доступним цјелокупној јавности”⁹. Дobar примјер свакако представљају дигиталне збирке неких старих и ријетких књига, старих часописа и др. – дјела до којих је физички тешко доћи (због посебних услова чувања, трошности материјала и сл.). Као примјер може послужити дигитална збирка НУБ РС, која садржи врло драгоцене старе и ријетке књиге, затим завичајне часописе, списе о Бањој Луци, дигитализована дјела Владе Милошевића и др.

⁹ Шарић, М., Дуновић, Т. и Џепина, Н., „Прилагођавање народних библиотека изазовима данашњице” (2018), 120.

Слика 2: Збирке НУБ РС

Оно што је најактуелније и можда најзначајније, када је у питању промоција библиотеке и књиге у виртуелном свијету, јесу друштвене мреже, прије свега Фејсбук и Инстаграм. Потребно је да библиотеке буду видљиве и у виртуелном простору и упечатљиве на друштвеним мрежама, „јер се друштвеним мрежама може оспорити много тога, али не и чињеница да су бесплатан простор за ширење бираних информација из свијета књиге и читалаштва”¹⁰.

Према Ивану Бауеру, постоји пет основних корака у маркетингу на друштвеним мрежама – слушање и посматрање, учешће и регрутовање, евалуација и одабир платформи и промоција, стварање везе, мјерење¹¹. Као шести корак могло би се узети константно унапређивање садржаја који се корисницима нуди.

Будући да библиотеке обично имају веома ограничене буџете, често немају средстава за скупе маркетиншке планове. Ово је један од разлога због којег су друштвене мреже погодан алат – не захтијевају велика финансијска средства, скупо и

¹⁰ Мандић, Д., „Друштвене мреже – позорница за промоцију књиге, читалаштва и осталих садржаја библиотека средњих школа” (2018), 148.

¹¹ Bauer, I., *Digitalni marketing* (2013), 142–143.

дуготрајно едуковање кадра. „На профилу друштвене мреже веома је лако поставити текстове, слике и мултимедијални садржај који пропагирају књигу, читање, позивају у библиотеку на промоцију неке публикације, приказују разне библиотечке и књижне презентације, обавештавају о одржавању трибина, приређују изложбе, приказују занимљивости, организују радионице”¹². Такође, „запажено је да све библиотеке које правовремено ажурирају своје профиле на друштвеним мрежама имају већи број корисника услуга”¹³. Колико су онлајн маркетиншки алати значајни показатељи и истраживање вршено за потребе овог рада, које је приказано у наредним поглављима.

3. Циљеви и методологија истраживања

Основни циљ рада јесте сагледавање колико су онлајн алати значајни за рад и унапређивање библиотека, као и за промоцију књиге, читања и образовања. Као ужи циљ рада може се узети сагледавање тога колико НУБ РС промовише свој рад, да ли користи веб-сајт, друштвене мреже и друге апликације као маркетиншке алате у свом раду. Ово ће свакако навести на разматрање редиговања постојећих или прављење нових маркетиншких стратегија и планова, који ће допринијети што квалитетнијем раду библиотеке. Циљ је и, кроз бољу промоцију библиотеке и културних дешавања у библиотеци, да се цијела заједница додатно анимира, да се културни живот Бање Луке учини популарнијим и доступнијим што већем броју људи.

Једна од коришћених метода јесте упитник, односно анкета, којом је обухваћено 100 испитаника, изабраних методом случајног избора. Испитаници су анонимно попуњавали анкету. Истраживање је спроведено од 5. до 19. септембра 2022. године на Информативно-позајмном

---

¹² Адић, А. и Шуковић, С., „Библиотеке у свету друштвених мрежа: значај присутности библиотека у виртуелном простору” (2017), 89.

¹³ Исто.

одјељењу НУБ РС. Анкета је садржала 12 питања, девет нумерисаних и три ненумерисана. Ненумерисана питања тицала су се пола, година и стручне спреме испитаника. Осталих девет питања односили су се на библиотекарство и маркетинг у библиотекарству. Комбинована су питања затвореног (са понуђеним одговорима) и питања отвореног типа (испитаници су уписивали своје одговоре на празне линије). Када су у питању питања затвореног типа, присутна су питања гдје се могао бирати само један одговор, али и „multiple choice” питања (испитаници су могли бирати један одговор или више њих).

Као методе коришћене су анализа резултата анкете и индуктивна метода, као и научна дескрипција резултата. За велики дио одговора урађена је и статистика.

4. Резултати истраживања. Дискусија о резултатима истраживања

Анкетом је обухваћено 57 особа женског (57%), те 43 особе мушког пола (43%). Што се тиче старосне доби, обухваћене су слjedeће категорије: 14–20, 21–30, 31–40, 41–50, 51–60 и 60+ година.

Графикон 1: Старосна доб испитаника

Подаци показују да је највећи број испитаника старости између 14 и 20 година (21%). Послије њих су испитаници између 41 године и 50 година (20%). Слиједе испитаници из категорије 21–30 и 60+ година – по 18%, затим испитаници 31–40 година – 13%. Најмање је испитаника између 51 годину и 60 година – 10%.

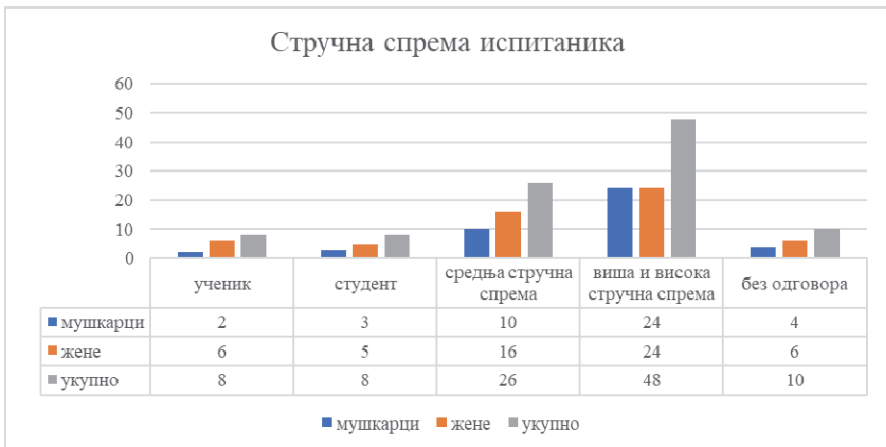

Графикон 2: Старосна доб испитаника женског пола

Графикон 3: Старосна доб испитаника мушког пола

Занимљиво је упоредити старосну доб испитаника мушког и женског пола. Статистика показује да је од 57 испитаних жена највише жена старосне доби између 14 и 20 година (30%), а најмање од 31 године до 40 година (7%). С друге стране, од 43 испитана мушкарца, најмање је оних између 51 године и 60 година (5%), те између 14 и 20 година (9%). Највише је мушкараца старосне доби између 21 године и 30 година (25%). Будући да су испитаници читаоци НУБ РС, може се закључити да у средњошколском узрасту много више читају дјевојке него момци; или, да од жена најмање читају жене старосне доби између 31 године и 40 година, вјероватно јер се највише у том периоду остварују као мајке и сл. Међутим, ово није предмет истраживања; остаје као могућност или идеја за даља истраживања.

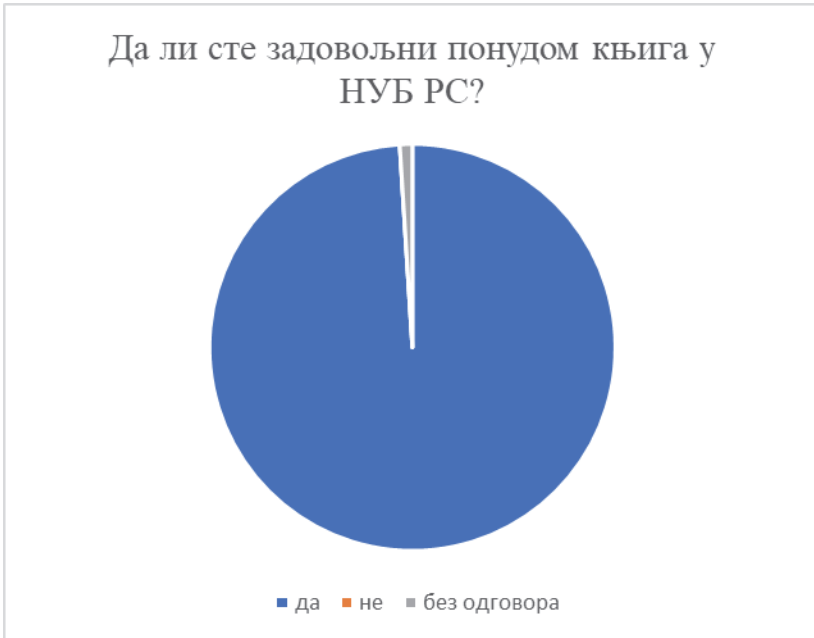
Графикон 4: Стручна спрема испитаника

Највећи је број испитаника са високом стручном спремом (48%), а потом са средњом стручном спремом (26%), док је најмање ученика и студената (по 8%). Један дио испитаника није одговорио на ово питање (10%). Занимљиво је примијетити да највише читају образовани људи, док је поражавајуће то да је тако мали постотак ученика и студената који читају.

Графикон 5: Колико сте година члан НУБ РС?

Претходни графикон показује колико су година испитаници чланови НУБ РС. Преко 50% испитаника има релативно новије чланство, тј. чланови су до пет година (7% – чланови мање од годину дана, 48% – чланови од једне године до пет година). Овај податак могао би бити индикативан за већи ангажман око маркетинга у библиотеци.

Графикон 6: Да ли сте задовољни понудом књига у НУБ РС?

Сви испитаници одговорили су да су задовољни. Само један испитаник није дао одговор. Овај податак говори о томе да НУБ РС има квалитетан библиотечки фонд, што је једна од полазних тачака за добар рад библиотеке.

Испод овог питања и понуђених одговора ДА и НЕ, испитаницима је остављен простор да образложе свој одговор. Навешћемо најрелевантније и, по нашем мишљењу, најзанимљивије одговоре¹:

- Одјељак са стриповима непотпун, серијали без краја или почетка.
- Из филозофије/социологије превише је дјела које су у духу марксизма (из комун. периода), потребно више модерних издања.
- Понуда је изненађујуће свеобухватна.

---

¹ Сви одговори наведени су у облику у којем су били написани на анкетама. Аутори овог рада нису вршили измјене.

- Мало је нових наслова.
- Задовољна сам избором и особље је увијек од помоћи.
- Да, у библиотеци је могуће доћи до готово свих актуелних издања.
- Проблем је што је већина „добрих” књига у читаоници.
- У условима у којима држава не подржава културу сарадњом са другим библи фондови су добро попуњени грађом.
- Увијек могу наћи нешто за читање, чак и циљане наслове. Већину стручне литературе, такође, али у одјељењу униката.

Наведени подаци показују да су корисници углавном задовољни понудом књига у библиотеци. Жалбе су се највише тичале затрпавања фонда застарјелом литературом и недостатком стручне литературе, као и стрипова. Више анкетираних корисника као недостатак навело је то што нема много нових наслова, што је и разумљиво, будући да НУБ РС (као и већина других библиотека) нема довољно средстава да набави велики број нових публикација.

Графикон 7: Како одлучите коју књигу ћете позајмити?

Једно од питања у анкети било је: *Како одлучите коју књигу ћете позајмити?*, са пет понуђених одговора:

1. препоруке породице/пријатеља;
2. препоруке библиотекара;
3. претрагом електронског каталога;
4. препоруке на званичним налозима НУБ РС на друштвеним мрежама;
5. на веб-сајтовима различитих издавача.

Испитаници су могли бирати један одговор или више одговора.

Резултати показују да се читаоци и даље ослањају на „традиционалне” препоруке, препоруке породице и/или пријатеља (55 одговора) и препоруке библиотекара (41 одговор). Велики број одговора (43) односио се на веб-сајтове различитих издавача². Најмање одговора, свега 11, односило се на званичне налоге НУБ РС на друштвеним мрежама. Треба се размотрити да ли се довољно на друштвеним мрежама НУБ РС говори о препорукама дјела, на који начин библиотекари објављују препоруке и слично.

---

² Аутори рада често раде са корисницима на Информативно-позајмном одјељењу у НУБ РС, што је помогло приликом састављања анкете и израде самога рада. Радећи на одјељењу, аутори су примјетили да велики број читалаца прати веб-сајтове великих српских издавачких кућа (попут „Лагуне”, „Вулкана”) и да тако бирају које ће књиге следеће читати.

Графикон 8: Одговори испитаника мушког пола на питање *Како одлучите коју књигу ћете позајмити?*

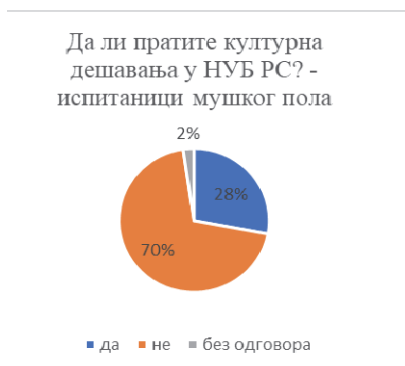
Графикон 9: Одговори испитаника женског пола на питање *Како одлучите коју књигу ћете позајмити?*

Графикон 8 и Графикон 9 представљају статистику одговора на питање – *Како одлучите коју књигу ћете позајмити?* – подијељену по половима.

Графикон 10: Да ли пратите културна дешавања у НУБ РС?

Када су у питању културна дешавања у НУБ РС, велики проценат испитаника рекло је да не прати – чак 62%. Овакви резултати веома су забрињавајући, јер је НУБ РС једна од најзначајнијих културних установа у Републици Српској. Истраживање узрока и разлога непосеђивања промоција књига, као и других културних дешавања могло би послужити развијању стратегија како да се људи врате књизи и читању.

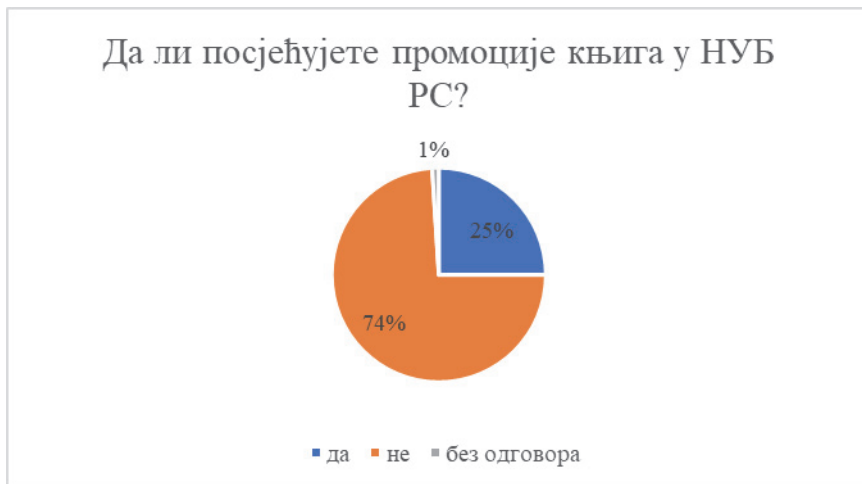

Графикон 11: Да ли пратите културна дешавања у НУБ РС? – испитаници мушког пола

Графикон 12: Да ли пратите културна дешавања у НУБ РС? – испитаници женског пола

Жене несумњиво више прате културна дешавања него мушкарци. Чак 70% испитаника мушког пола не прати културна дешавања у НУБ РС, док је мало више од пола испитаника женског пола рекло да не прати културна дешавања (56%).

Графикон 13: Да ли посјећујете промоције књига у НУБ РС?

Будући да питање *Да ли посјећујете промоције књига у НУБ РС?* проистиче из питања *Да ли пратите културна дешавања у НУБ РС?*, и резултати су слични резултатима са претходних графикона. Као што се види из *Графикона 13*, само 25% испитаника посјећује промоције књига у НУБ РС, а чак 74% не присуствује промоцијама. Ово су забрињавајући резултати, који треба да алармирају културне институције и надлежна министарства да осмисле стратегије за привлачење људи књизи и писаној ријечи.

Графикон 14: *Да ли посјећујете промоције књига у НУБ РС?* – испитаници мушког пола

Графикон 15: *Да ли посјећујете промоције књига у НУБ РС?* – испитаници женског пола

Посматрајући одговоре на питање *Да ли посјећујете промоције књиге у НУБ РС?* одвојено по половима, уочљиво је да жене више пажње поклањају култури, књизи и писаној ријечи; 30% испитаних жена рекло је да посјећује промоције књига у НУБ РС, а само 19% мушкараца долази на промоције књига. Наравно, јасно је да је много већи број и мушкараца (79%) и жена (70%) који уопште не посјећују библиотеку да би присуствовали промоцији неке књиге.

Графикон 16: Гдје се информисете о дешавањима у библиотеци?

Питање *Гдје се информисете о дешавањима у библиотеци?* било је тзв. multiple choice питање:

1. чујем од породице и/или пријатеља;
2. видим на плакатима на уласку у библиотеку;
3. у групи на Вајберу „Ваша библиотека”;
4. на веб-сајту НУБ РС;
5. на званичном налогу НУБ РС на Фејсбуку;
6. на званичном налогу НУБ РС на Инстаграму.

О дешавањима у библиотеци испитаници се највише информису путем плаката који стоје на улазу у библиотеку (47 одговора), а потом и путем званичног веб-сајта НУБ РС (38 одговора). Много је мањи број одговора да се људи информису путем Фејсбука и Инстаграма, што је веома необично. Најмањи број одговора био је да се испитаници информису путем Вајбер групе „Ваша библиотека” – само четири одговора. Поставља се питање зашто се људи не информису преко Вајбера, као и преко друштвених мрежа, када су то апликације које су данас највише коришћене.

Графикон 17: Да ли пратите НУБ РС на друштвеним мрежама?

На питање да ли прате НУБ РС на друштвеним мрежама 40% испитаника одговорило је потврдно, а 60% одрично.

Ових 40% испитаника, који су рекли да НУБ РС прате на друштвеним мрежама, узели смо као релевантне за питање *Да ли НУБ РС довољно промовише свој рад у медијима и на друштвеним мрежама?*. Сљедећи графикон показује резултате.

Графикон 18: Да ли НУБ РС довољно промовише свој рад у медијима и на друштвеним мрежама?

Резултати показују да 80% испитаника сматра да НУБ РС довољно промовише свој рад у медијима и на друштвеним мрежама.

Дакле, већина људи који прате НУБ РС на друштвеним мрежама и у другим медијима, сматрају да библиотека довољно промовише свој рад. Међутим, и даље велики проценат испитаника не прати НУБ РС на друштвеним мрежама. Ово значи да циљна група, када је у питању маркетиншки план, треба да буду управо ти људи, као и млађа популација, која генерално није наклоњена „класичној књизи”.

Од испитаника се тражило и да образложе свој одговор на ово питање. Већина испитаника није одговорила на ово питање. Најрелевантније и најзанимљивије одговоре наводимо у наставку:

- Рекламе за културни садржај су увијек пожељне!
- НУБ редовно промовише рад, те на вријеме обавјештава о догађајима.
- Нисам ни знала да имате фејс и инст профил.
- Радионице се не промовишу довољно, а веома су професионалне и потребне.
- Не пратим дешавања у НУБ РС.
- Лично, осим плаката на улазу библиотеке, не видим нигдје промоцију.
- Мислим да је услуга важнија од промоције.
- Нисам примјетио ништа у медијима.
- Мислим да се довољно промовише јер се на њиховом сајту често објављују догађаји.

Као што се види из одговора, неки испитаници сматрају да је промовисање НУБ РС на друштвеним мрежама задовољавајуће, други пак нису ни знали да библиотека има налоге на Фејсбуку и Инстаграму, трећи сматрају да нема довољно промоције. Ови одговори свакако указују на то да је потребна боља промоција библиотеке на друштвеним мрежама.

Посљедње (десето) питање било је питање отвореног типа, а тицало се запажања, приједлога, сугестија и критика о томе шта би Народна и универзитетска библиотека могла унаприједити када су у питању званични сајт и званични налози на друштвеним мрежама. Ово су најрелевантнији и најзанимљивији одговори:

- Промовисати мало више и друга одјељења и грађу осим књига, посебно популарних (тренутно) наслова.
- Све је у реду. Једино, више промоције.
- НУБ РС ради и нуди најбоље што може у складу са средствима којима располаже.
- Немам примједби за рад НУБ РС. Све похвале за избор књига и љубазност запослених.
- Књиге из читаонице би требале бити доступне за изнајмљивање – већ дуже вријеме размишљаам да то предложим.
- Више препорука за књиге.
- Могли би се фокусирати на одређене циљне групе приликом прављења објава и промоција.
- Више активности на друштвеним мрежама.
- Више књига које се користе на факултетима, па их тако и промовисати и надам се да би били више унапријеђени.
- Периодично наградне игре.
- Више видео садржаја, разговори са писцима, разговори са читаоцима.
- Све је одлично, нисам ни знао да „НУБ РС“ постоји на фејсбуку и инстаграму, запратићу вас. 😊
- Боље функционисање сајта и каталога који често не раде.
- Званични сајт би могао бити мало организованији и прегледнији, осим тога све је у реду.

Из ових одговора види се да корисници углавном сматрају да је потребно више промоције у сваком смислу. То потврђује наше претпоставке – да су онлајн маркетиншки алати веома

значајни за унапређивање не само НУБ РС него и свих библиотека.

5. Закључне напомене

Друштвене мреже представљају веома значајан вид популаризације и промоције библиотека, нарочито код млађих генерација, којима највише недостаје мотивације за књигу и читање, а који су најактивнији на друштвеним мрежама. Истраживање је показало да корисници сматрају да је потребна додатна промоција библиотеке и да су друштвене мреже добар начин за то.

Свакако је значајно како ће библиотека, односно библиотекари пласирати садржај на друштвене мреже. Тако би све објаве требало да буду краће, концизне, занимљиве, па и актуелне, а садржај треба да буде у складу са циљном групом.

Предност онлајн алата јесте та што су они мјерљиви. На примјер, ако се на званичном налогу на Инстаграму објави нека слика, може се видјети до колико је људи та слика, односно објава дошла, колико је људи реаговало (означило да им се свиђа, сачувало и/или подијелило објаву). Могуће је редовно комуницирати са људима и кроз различите анкете и питања константно унапређивати рад библиотеке. Кроз друштвене мреже може се свакодневно пратити статистика – колико је нових пратилаца, којег су пола, којег старосног узраста, колико им се нешто у библиотеци свиђа или не свиђа, итд. Увид у ову статистику може бити значајан у планирању нових садржаја и рада библиотеке уопште. Још једна од предности друштвених мрежа као алата у библиотеци јесте економичност – не захтијевају велики буџет, нити професионалца, као што је случај са веб-сајтовима. Друштвене мреже могу „водити” и библиотекари уз одређене (само)едукације. Уколико постоји одређени буџет и за овај вид маркетинга, он не мора нужно бити велики. Рад на друштвеним мрежама библиотекарима доноси нова знања и вјештине, па се ово може сматрати процесом важним и за кориснике и за библиотекаре. Преко друштвених мрежа

библиотека може организовати и наградне игре (поклањање књиге, годишњег чланства) и тиме привући већи број корисника. С друге стране, може организовати акцију у којој ће корисници поклањати одређене наслове библиотеци. Ово су само неке од предности друштвених мрежа у унапређивању библиотека. Остале тек треба да се истраже.

Литература

1. Ацић, Александра и Соња Шуковић, „Библиотеке у свету друштвених мрежа: значај присутности библиотека у виртуелном простору”, *Библиотекарство Српске*, година VI, број 6, Вишеград: 2017, стр. 85–94. DOI: <https://doi.org/10.7251/BSCSR1706085A>
2. American Library Association (ALA), „Social Media Guidelines for Public and Academic Libraries”, Last modified June 2018. <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/socialmediaguidelines>
3. Bauer, Ivan, *Digitalni marketing*, Beograd: Zavod za udžbenike, 2013.
4. Билбија, Биљана, *Основи библиотекарства*, Бањалука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 2015.
5. Броћета, Александра, „Библиотечко – информациона дјелатност у ери дигитализације кроз призму маркетинг микса”, *Међународна научна конференција Медији и економија, 20. септембар 2019* (зборник радова), Бања Лука: BLC, Бесједа, 2019, стр. 112–128.
6. Dankowski, Terra, „How Libraries Are Using Social Media”, Published July 16, 2013. <https://americanlibrariesmagazine.org/2013/07/16/how-libraries-are-using-social-media/>
7. Dowd, Nancy, „Social Media: Libraries Are Posting, but Is Anyone Listening?”, Published May 07, 2013. <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=social-media-libraries-are-posting-but-is-anyone-listening>
8. Мандић, Данијела, „Друштвене мреже – позорница за промоцију књиге, читалаштва и осталих садржаја библиотека средњих школа”, *Библиотекарство Српске*, број 7, 2018, стр. 146–155. DOI: <https://doisrpska.nub.rs/index.php/BIBSR/article/view/5113/4884>
9. Mishra, Champeswar, „Social Networking Technologies (SITs) in Digital Environment: Its Possible Implications on Libraries”, Accessed May 2, 2023. <http://eprints.rclis.org/16844/1/Social%20networking%20in%20Library.pdf>
10. Улетиловић, Александра и Татјана Миљевић, „Библиотека и њене традиционалне вриједности у 21. вијеку”, *Библиотекарство Српске*, број 9, 2021, стр. 5–20. DOI: <https://doisrpska.nub.rs/index.php/BIBSR/article/view/8465/8199>

11. Cole, Kerry, Graves, Tonia, and Pam Cipkowski, „Marketing the Library in a Digital World”, *The Serials Librarian*, 2010, 58: 1–4, p. 182–187.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03615261003625729?nedAccess=true>
12. Шарић, Мирела, Дуновић, Тајјана и Нада Џепина, „Прилагођавање народних библиотека изазовима данашњице”, *Библиотекарство Српске*, број 7, 2018, стр. 107–122. DOI: <https://doisrpska.nub.rs/index.php/BIBSR/article/view/5110/4881>

MODERNIZATION AND POPULARIZATION OF THE LIBRARY USING NEW TECHNOLOGIES

Abstract: A large number of people spend hours every day on the Internet and social networks, so these can become a powerful marketing tool in many industries, including the library industry. In the new, digital era, every library that wants to be modernized, including the National and University Library of the Republic of Srpska, directs promotions and marketing strategies towards the Internet and social networks. This paper will present the symbiosis of traditional library services with online marketing tools, especially social networks. Research was carried out - users of the Information and Lending Department of the National and University Library of the Republic of Srpska were surveyed. A hundred respondents were included in the survey; the gender and age structure of users, i.e. readers, their (dis)satisfaction with the library and the selection of books, their (dis)interest in cultural events, book promotions, as well as the (in)visibility of the National and University Library of the Republic of Srpska on social networks were examined. The results of the survey showed that it is necessary to pay more and more attention to online services and tools in order to improve the library activity, but also all other traditional activities. The ultimate goal is to create a synergy of, on the one hand, modern and practical; and, on the other, knowledge and cultural treasures collected over the centuries.

Keywords: marketing, library, modern library, modern librarianship, Internet, social networks, National and University Library of the Republic of Srpska.

Маја Дејановић

maja.jdejanovic@gmail.com

ЈУ Народна библиотека Градишка

Биљана Ђелић

biljanacelic1@gmail.com

ЈУ „Народна библиотека“ Мркоњић Град

УДК 027.54:004.5

02:004

DOI 10.7251/BSCSR2411189D

„НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ БУДУЋНОСТИ, ВЕЋ ДАНАС“ „Е-УСЛУГЕ У НАРОДНИМ БИБЛИОТЕКАМА“

Сажетак: Е услуге у библиотекарству се односе на различите услуге које се пружају путем електронских канала, као што су интернет, електронска пошта, друштвене мреже, апликације и слично. Ове услуге омогућавају корисницима да добију информације, приступе колекцијама и услугама, контактирају библиотекаре и остваре друге облике подршке, без потребе за физичким доласком у библиотеку. Е-услуге у библиотекарству су важне јер омогућавају библиотекама да пруже шири спектар услуга и да доставе информације и ресурсе корисницима у било којем тренутку и на било којем мјесту. Ово је посебно корисно за кориснике који не могу физички посјетити библиотеку или који желе да добију информације у реалном времену. Примјери е-услуга у библиотекарству су свакако неизоставни и незаобилазни online каталози, електронске књиге и часописи, виртуелни референсни сервиси, online курсеви, дигитални архиви и мобилне апликације. У библиотекарству развијање мобилних апликација за кориснике постаје све популарније. Библиотеке често користе специјализоване платформе или софтверске алате за развој ових апликација, а неке библиотеке чак унајмљују спољне девелопере да им помогну у изради апликација јер је и у данашњем времену мањак стручног кадра информатичког профила. Као и код било које друге врсте технологије, важно је обезбиједити да су мобилне апликације сигурне и поуздане за кориснике. Библиотеке треба да осигурају да апликација штити приватност корисника и податке које уносе у апликацију, као и да корисници могу лако да се одјаве и уклоне

своје податке из апликације по потреби. Како је у претходним годинама у ЈУ Народној библиотеци Градишка развијена мобилна апликација за Google Play у овом раду аутори ће се осврнути на статистичке показатеље учинка исте, те приказати предности али и недостатке у примјени и раду.

Кључне ријечи: библиотеке, библиотекарски, корисници, читаоци, веб издања библиотека, библиотека у џепу, читање, мобилни уређаји, мобилне апликације, интернет, е-услуге

Увод

Библиотеке су кроз историју биле мјеста гдје су људи проналазили одговоре на своја питања, стицали нова знања и развијали своје вјештине. Данас се оне и даље сматрају кључним институцијама за приступ знању и образовању. Међутим, у посљедње вријеме, традиционалне библиотеке су под притиском да се прилагоде савременим потребама и технологијама. На кратко ћемо се осврнути на сличности и разлике између традиционаних и модерних библиотека.

Сличности

Традиционалне и модерне библиотеке имају заједнички циљ – омогућити људима приступ знању и образовању. Ослањају се на збирке књига и друге изворе информација. У обје врсте библиотека постоји систем организације и каталогизације како би се олакшало проналажење информација, као и библиотекарски који помажу корисницима и корисници који траже информације од библиотекара.

Разлике

Традиционалне библиотеке представљају локације на које корисници могу доћи и користити библиотечку грађу. Радно вријеме и рокови враћања литературе су ограничени. Са друге стране, модерне библиотеке нуде дигитални приступ информацијама путем интернета. Корисници могу приступити ресурсима библиотеке 24 сата дневно, са било ког мјеста на

свијету и на тај начин отвара врата за људе који нису у могућности да физички посјете библиотеку.

Такође, модерне библиотеке укључују и друге облике мултимедијалних извора информација као што су аудио и видео записи, е-књиге и други дигитални садржаји за разлику од традиционалних библиотека које се углавном ослањају на штампане материјале. У погледу доступности, разликују се по томе што модерне библиотеке имају могућност приступа широком распону материјала укључујући и оне који су доступни онлајн, док традиционане могу бити ограничене величином своје збирке.

Библиотечки ресурси

Из свега тога горе поменутог, поставља се питање гдје смо сада ми? Шта то нуде библиотеке будућности? Шта је то што предстоји народним библиотекама у будућности, већ данас, из чега произилази закључак да су то дигитални ресурси и онлајн приступи како би постале дио великог информационог система, придобиле нове и задржале постојеће кориснике.

Примјер добре праксе споја традиционалног и модерног у Народној библиотеци у Мркоњић Граду је презентација мултимедијалне књиге у штампаном облику корисницима Дјечијег одјељења. Инсталацијом повезане апликације преко Google Play продавнице отвара се дигитални садржај који прати текст и слику у штампаном облику. Међутим народне библиотеке будућности се окрећу према ширем кругу корисника који су физички удаљени од објекта традиционалне библиотеке а у потрази су за брзим и разноликим информацијама које библиотеке пружају преко својих онлајн ресурса.

Е-ресурси „нових библиотека“

1. Online ресурси путем библиотечких веб-страница:

а) Online каталог – дигитална база података која пружа корисницима претраживање књига и других извора које

библиотека има у свом фонду.

б) Дигиталну колекцију – дигиталне књиге које могу читати на рачунару, таблету, мобилном телефону или другим уређајима;

- дигиталне часописе из различитих области
- колекције фотографија, географских карти, докумената и других дигитализованих материјала.

в) Онлајн препорука књига, комуникација преко е-mail-а, разна обавјештења о будућим активностима, записи о протеклим догађајима и сл.

г) Блог сегменти, комуникација са библиотекарима (питајте библиотекара), кутак за дјецу и омладину.

2. Online платформе које библиотеке користе за пружање различитих услуга корисницима укључујући електронске књиге, online курсеве, радионице, виртуелне изложбе, снимке са књижевних вечери и сл. Неки од популарних а доступних на српском језику су: OverDrive, Канорy, YouTube...

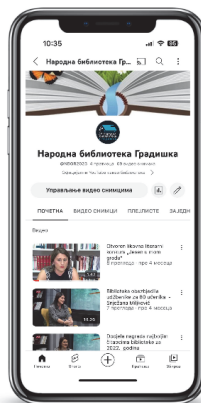

Promocija knjige "Priče iz Mrkonjića" autora Mladena Mlade Svetinovića

237 прегледа пре 9 месеци MRKONJIĆ GRAD

Слика 1: ЈУ „Народна библиотека” Мркоњић Град и ЈУ Народна библиотека Градишка на YouTube-у

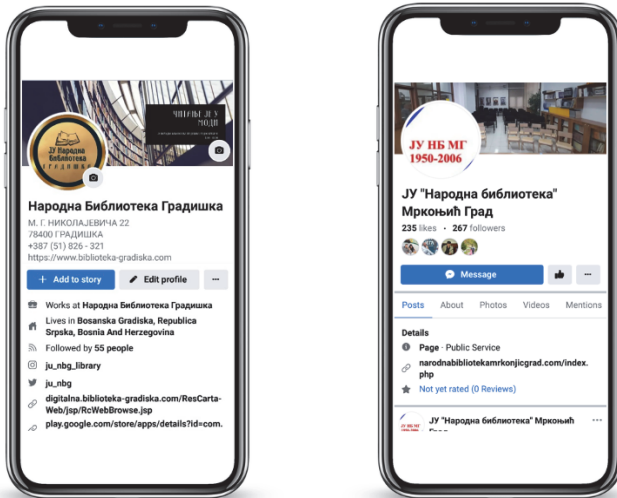
Доступне су преко рачунара, таблета и мобилних телефона путем инсталације преко Google Play продавнице.

3. Све популарнији подкасти такође пружају низ различитих садржаја везаних за библиотекарство, књижевност и умјетност, науку и друге области.

„Библиоперспектива“, „Читалиште – читате ли ишта?“ – баве се различитим темама које се тичу библиотека и библиотекарства у виду разговора на тему дигитализације, нових технологија, књижевности, креативности и сл.

4. Друштвене мреже – Facebook, Instagram, Twitter су бесплатни ресурси које користи већина библиотека новог доба. Користе се за комуникацију са корисницима, обавјештења, препоруке, најаве догађаја, извјештаје о протеклим садржајима и сл.

Слика 2: ЈУ „Народна библиотека” Мркоњић Град и ЈУ Народна библиотека Градишка на Facebook-у

5. Андроид апликације преко Google play продавнице:
Ове апликације су све популарније нарочито код млађе групе корисника због могућности приступа информативним садржајима путем мобилних телефона са било ког мјеста у било које вријеме.

Narodna biblioteka MG

Bijana Čelić

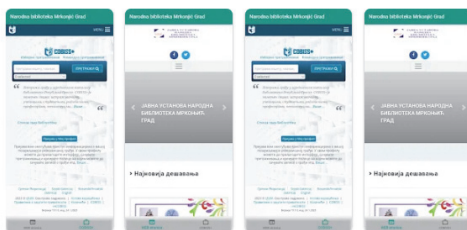
10+
Преузмиња

PEGI 3

Инсталирај

Додај на листу жеља

Ова апликација је доступна за све ваше уређаје

Апликације

Filmovi

Dječiji

JU Narodna biblioteka Градишка

Maja Dejanović

0+
Преузмиња

PEGI 3

Инсталирај

Додај на листу жеља

Ова апликација је доступна за сва уређаја

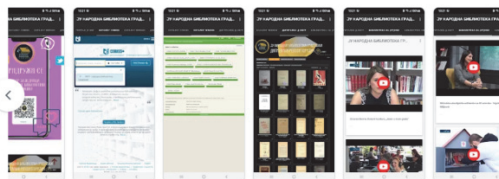
Контакт подаци програмера

Web lokacija
<https://www.majadejanovic.com>

E-pošta
maja.dejanovic@proton.me

Adresa
Gradiska, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

Pravila privatnosti
<https://www.biblioteka-gradiska.com/politika-privatnosti>

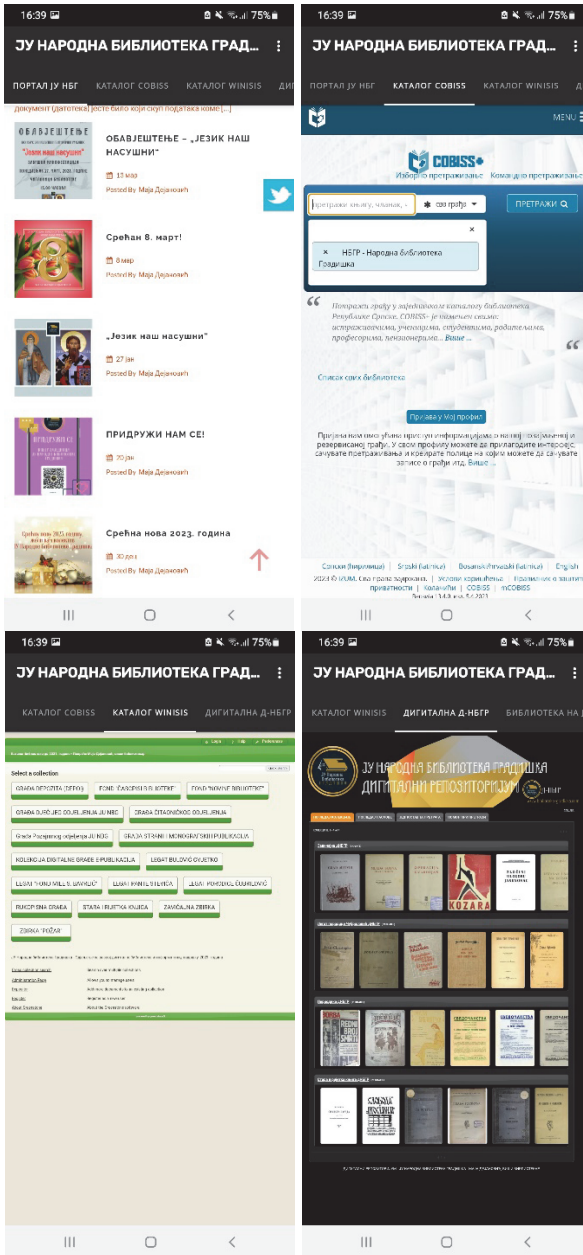

О апликацији

Апликација развијена у Одјељену за развој дигиталне библиотеке и информатичку подршку како би пратила све трендове новог дигиталног доба.
Програмер Маја Дејановић, виши библиотекар

Ажурирано данас
3. април 2023.

Слика 3: ЈУ „Народна библиотека“ Мркоњић Град и ЈУ Народна библиотека Градишка на GooglePlay-у

Слика 4: Апликација ЈУ Народне библиотеке Градишка на GooglePlay-у (детаљан поглед)

6. Viber, Messenger, Telegram и друге су можда неке од највише коришћених апликација које такође пружају брзу комуникацију међу библиотекарицама и корисницима. Израдо, библиотечких група и заједница те придуживањем корисника у мрежу, стварамо директну интеракцију на једном мјесту (информација и комуникација).

Слика 5: Viber community и Telegram channel ЈУ Народне библиотеке Градишка

И на крају:

7. Е-mail који је прешао у традиционални начин конверзације доступан са више локација и уређаја.

Обраћајући пажњу на статистику прегледа ових ресурса, добили смо податке да веб-страницу Народне библиотеке у Мркоњић Граду посети и прегледа :

Број различитих људи који су приступили сајту: 3201

Највише прегледа по страници : 3096

Најновији приказ страница (Укупно прегледаних страница: 151)

Име странице	Прегледи
	386
"????? ????? 2021" ? ?????? ?????????	1
"Денча недеља у Библиотеци"	1
Весна Дедић	124
Нинослав Митровић	113
Роберт Такарич	28
Сајам књиге у Бања Луци	95
Сајам књиге у Бања Луци	5
"Денча недеља у Библиотеци"	241
"Соловага" у Народној Библиотеци	6
Јелена Белић Анимић	165
Ју Несбе	85
Љиљана Хабјановић Ђуровић	195
Џенет Маклауд Трогер	141
Џо Диспенца	107
Џордан Петерсон	186
Ални Доси	163
Александар Гајић	111
Ана Болава	114
Ана Григорије	69
Барбара Кантини	278
Берислав Благојевић	1
Берислав Благојевић	105
Биљана Горовић	213
Богати отац, сиромашни отац	1
Васкриша креативна радионица	140
Васкриша честитка	6
Вене са Ненадом Андрићем	46
Владан Зец	149
Владан Матијевић	129

Најновији детаљи о посјетиоцима (Укупно прегледа: 18854)

IP адреса	Кориснички подаци	Вријеме посјете
54.36.148.87	Mozilla/5.0 (compatible; AhrefsBot/7.0; +http://ahrefs.com/robot/)	2023-04-13 11:59:08
54.36.149.14	Mozilla/5.0 (compatible; AhrefsBot/7.0; +http://ahrefs.com/robot/)	2023-04-13 11:52:50
54.36.148.46	Mozilla/5.0 (compatible; AhrefsBot/7.0; +http://ahrefs.com/robot/)	2023-04-13 11:45:56
54.36.148.175	Mozilla/5.0 (compatible; AhrefsBot/7.0; +http://ahrefs.com/robot/)	2023-04-13 11:38:51
109.165.189.228	Mozilla/5.0 (Windows NT 6.1; rv:109.0) Gecko/20100101 Firefox/112.0	2023-04-13 11:03:56
109.165.189.228	Mozilla/5.0 (Windows NT 6.1; rv:109.0) Gecko/20100101 Firefox/112.0	2023-04-13 10:57:38
109.165.189.228	Mozilla/5.0 (Windows NT 6.1; rv:109.0) Gecko/20100101 Firefox/112.0	2023-04-13 10:49:01
109.165.189.228	Mozilla/5.0 (Windows NT 6.1; rv:109.0) Gecko/20100101 Firefox/112.0	2023-04-13 10:47:05
109.165.189.228	Mozilla/5.0 (Windows NT 6.1; rv:109.0) Gecko/20100101 Firefox/112.0	2023-04-13 10:45:45
109.165.189.228	Mozilla/5.0 (Windows NT 6.1; rv:109.0) Gecko/20100101 Firefox/112.0	2023-04-13 10:44:28

Слика 6: Статистика прегледа приказа веб странице ЈУ „Народне библиотеке“ Мркоњић Град

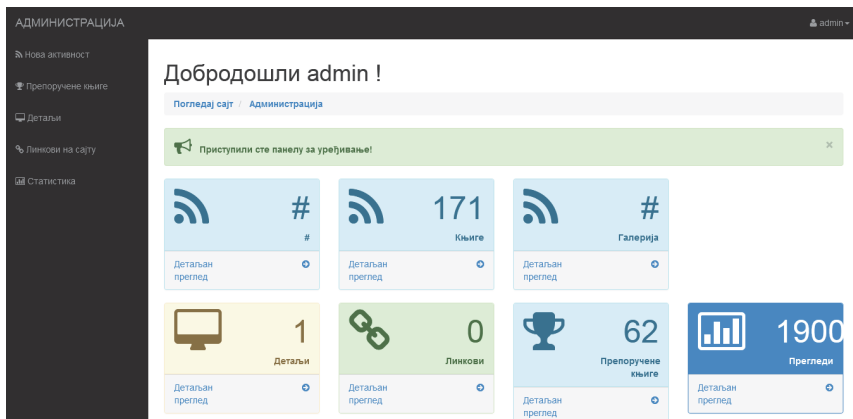
Број различитих људи који су приступили сајту: 3201

Највише прегледа по страници : 3096

Најновији приказ страница (Укупно прегледаних страница: 151)

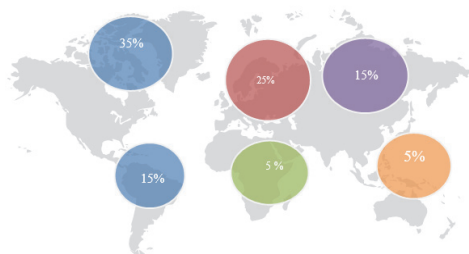
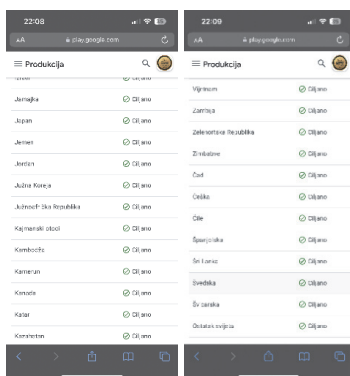
Име странице	Прегледи
	386

Слика 7: Статистички извјештај по сегментима

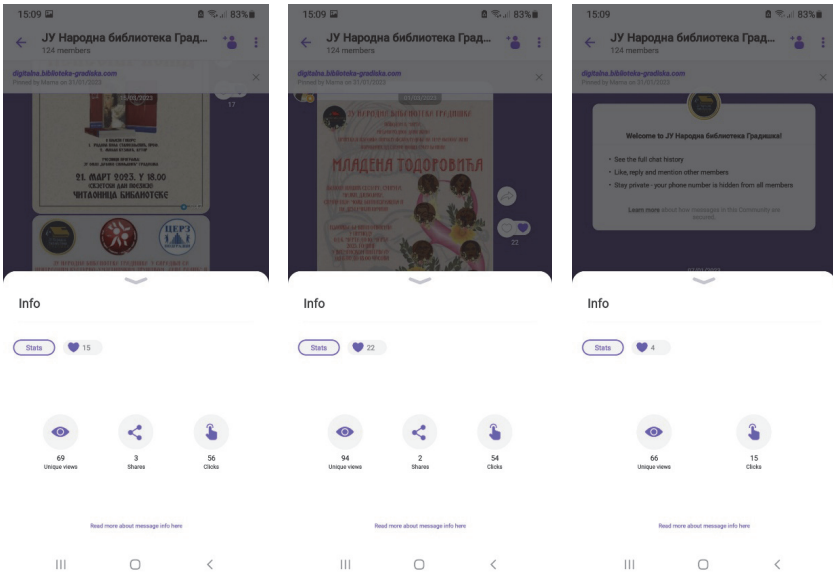
JU NE MГ | Дизајнирао JUV

Слика 8: Статистика back end-а веб-издања

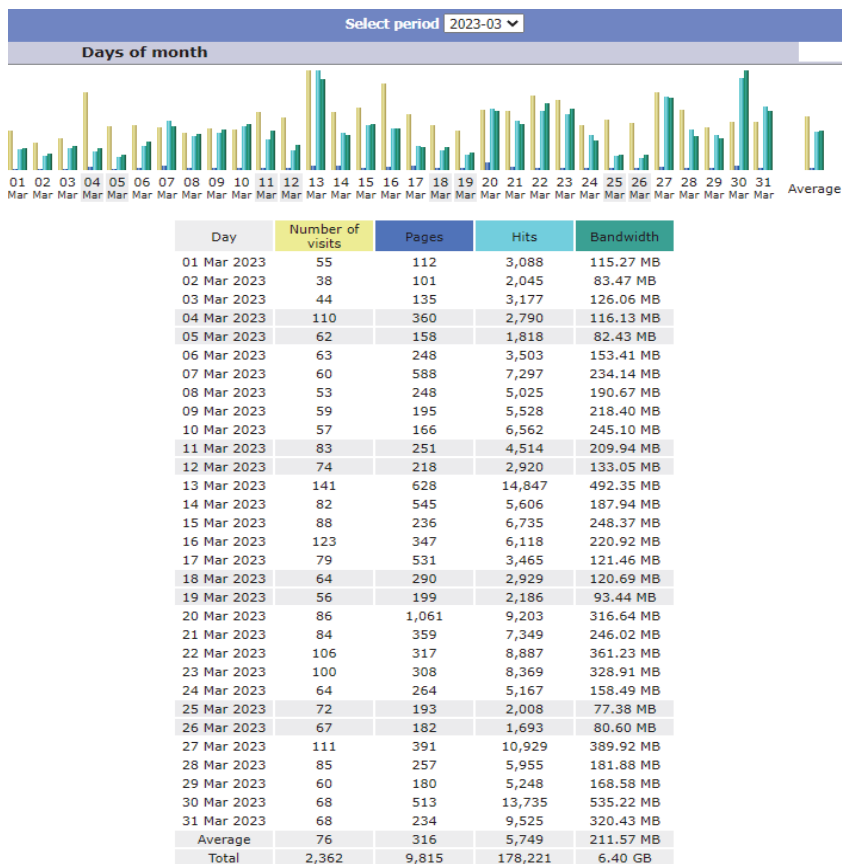

Слика 9: Статистички приказ употребе апликација у односу на поставке продукције

Од јануара 2023. године Одјељење за развој дигиталне библиотеке и информатичку подршку Јавне установе Народне библиотеке Градишка покреће Viber Community. Заједници су се придружила 124 члана од којих у просјеку 62% активно прате објаве администратора у вези са најавом дешавања у библиотеци, до 24% оставља своје утиске у виду лајкова, а 43% њих дијели објаве на својим друштвеним медијима.

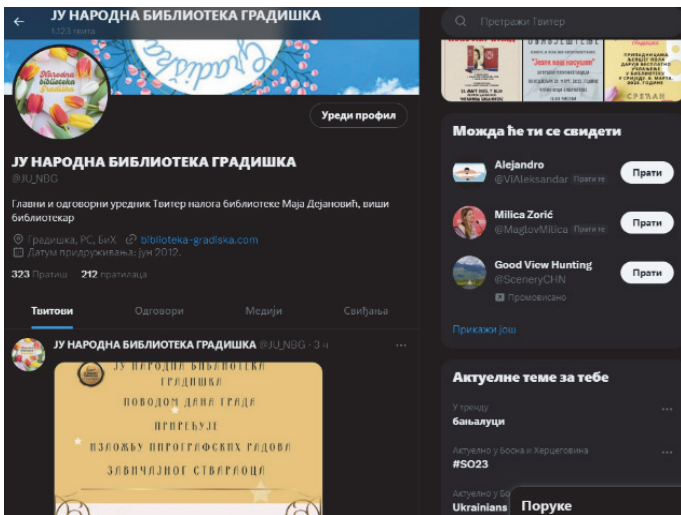
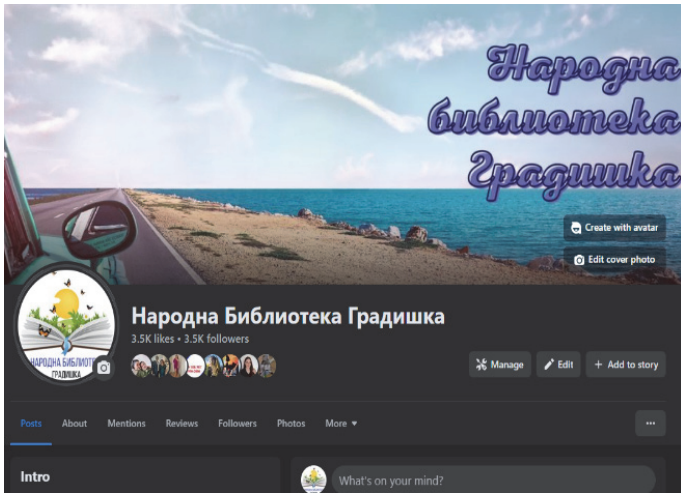

Слика 10: Статистика Viber community

Слика 11: Статистички преглед посјета корисника порталу ЈУ Народне библиотеке Градишка за мјесец март 2023. године

Слика 12: ЈУ Народна библиотека Градишка у претходних 10 година је присутна у окружењу друштвених мрежа. Своје културне садржаје у већем обиму представља на Фејсбук платформи због неограниченог хостинга простора за фотографије и видео записе. <https://www.facebook.com/JU.Narodna.biblioteka.Gradiska> / Твитер: Одлична платформа за представљање библиотеке посебном профилу корисника који нису присутни на Фејсбуку и сл. https://www.twitter.com/ju_nbg

Закључак

У овом раду смо истражили библиотеке будућности и њихове кориснике, те смо закључили да ће библиотеке и даље имати важну улогу у нашем друштву, али ће се морати прилагодити промјенама и новим технологијама како би остале релевантне. Важно је напоменути да ће традиционалне физичке библиотеке и даље имати своју улогу у будућности. Оне ће бити мјесто сусрета, заједничког учења и размјене идеја.

Осим што „библиотеке будућности” пружају брз приступ корисницима различитих профила и интересовања са било ког мјеста у било које вријеме, оне повезују и библиотекаре на исти начин. Међубиблиотечка комуникација, размјена искустава, образовање, сарадња и проток информација у кратком временском периоду спаја библиотекаре у виртуелном свијету који граде једну велику библиотечку заједницу и библиотечку индустрију.

Литература

1. Клосковска, Антоњина: Социологија културе, Чигоја штампа, Београд, 2001
2. Тулмин, Стивен: Људски разум, Јасен, Никшић, 2002
3. Марковић, Мирко: Biblioteca futura: практикум за модерну библиотеку, Чигоја штампа, 2002
4. Brofi, Piter: Biblioteka u dvadeset prvom veku; Clio, Beograd, 2005
5. <https://www.biblioteka-gradiska.com>
6. <https://digitalna.biblioteka-gradiska.com/ResCarta-Web/jsp/RcWebBrowse.jsp>
7. <https://digitalna.biblioteka-gradiska.com/ResCarta-Web/jsp/RcWebBrowseCollections.jsp;jsessionid=B048E43467FB22F20F755B9E4EA39B0A>
8. <https://www.facebook.com/JU.Narodna.biblioteka.Gradiska>
9. https://www.twitter.com/ju_nbg
10. https://telegram.me/ju_nbg_library
11. https://www.instagram.com/ju_nbg_library
12. <https://pin.it/1YvydRF>
13. <https://www.tumblr.com/ju-nbg-library>
14. <https://www.youtube.com/@NBGR2023>
15. <https://invite.viber.com/?g2=AQBXHbmSYTH%2FsFBjdKkjpccddY9>

- NTkB3udxIJiF5WT91AX6pAWmvPLG6IUUV4zZlR&lang=sr
16. <http://www.narodnabibliotekamrkonjicgrad.com/>
  17. https://www.facebook.com/profile.php?id=100083112588195&locale=sr_RS
  18. <http://www.narodnabibliotekamrkonjicgrad.com/category.php?id=7>

NATIONAL LIBRARIES OF THE FUTURE, ALREADY TODAY" "E-SERVICES IN PUBLIC LIBRARIES"

Abstract: E-services in librarianship refer to various services provided through electronic channels, such as the Internet, e-mail, social networks, applications, and the like. These services allow users to obtain information, access collections and services, contact librarians and provide other forms of support, without the need to physically come to the library. E-services in librarianship are important because they allow libraries to provide a wider range of services and to deliver information and resources to users at any time and in any place. This is especially useful for users who cannot physically visit the library or who want to get information in real time. Examples of e-services in librarianship are definitely indispensable and indispensable online catalogs, electronic books and magazines, virtual reference services, online courses, digital archives and mobile applications. In librarianship, developing mobile applications for users is becoming increasingly popular. Libraries often use specialized platforms or software tools for the development of these applications, and some libraries even hire external developers to help them create applications because there is a shortage of IT professionals even today. As with any other type of technology, it is important to ensure that mobile applications are secure and reliable for users. Libraries should ensure that the application protects the privacy of users and the data they enter into the application, and that users can easily log out and remove their data from the application as needed. As a mobile application for Google Play was developed in the public library of the State University of Gradiška in the previous years, in this paper the authors will look at the statistical indicators of its performance, and show the advantages and disadvantages of its application and operation.

Keywords: libraries, librarians, users, readers, web editions of libraries, library in your pocket, reading, mobile devices, mobile applications, internet, e-services

---

Данијела З. Мандић

pejamandic@yahoo.com

Милева М. Мировић Танић

eva.mirovic@gmail.com

ЈУ Средња школа „28. јуни“

Источно Ново Сарајево

УДК 027.8:37 Тесла

DOI 10.7251/BSCSR2411204M

ТЕСЛОМ ОСВИЈЕТЛИМО ЗНАЊЕ – ЗНАЊЕ И КРЕАТИВНОСТ У НАСТАВИ И ШКОЛСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Сажетак: Библиотеке, па и оне које своју дјелатност обављају у школама, одавно су у процесу прилагођавања ери технологије, трудећи се да не изневјере очекивања корисника који у тој ери живе. Новом добу, полако, али сигурно, прилагођава се и образовни систем, а све с циљем да се јачањем компетенција наставника адекватно утиче на стицање знања и 4К вјештина: креативност, комуникација, колаборација (сарадња) и критичко мишљење код ученика, како би се на одговарајући начин испунили захтјеви тржишта рада у 21. вијеку.

Пројекат *Теслом освијетлимо знање* заједничка је активност школског библиотекара, професора и ученика. Реализован је с циљем подстицања личног раста и развоја, цјеложивотног учења и достизања образовног и истраживачког максимума, уз коришћење савремених технологија и свих доступних извора информација у школској, Матичној библиотеци Источно Ново Сарајево, те извора информација доступних на мрежи.

Овај школски пројекат дио је пројекта општег образовања ТАБЛА који је реализован у 50 средњих школа широм Републике Српске са циљем уређења приступа континуираног стручног усавршавања наставника, а у складу са друштвеним промјенама.

Кључне ријечи: школска библиотека, образовање, интердисциплинарност, 4К вјештине, Теслом освијетлимо знање, STEAM, школа за 21. вијек, ЈУ Средња школа „28. јуни“

Увод

У овом раду говорићемо о пројекту *Теслом освијетлимо знање* који представља позитиван примјер праксе сарадње школске библиотеке, наставника и ученика и њиховог активног учешћа у образовном процесу. Оствареним резултатима он представља путоказ у развоју наставног процеса у којем школски библиотекар својим знањима и вјештинама, поред предметног наставника, заузима значајно мјесто. Пројекат *Теслом освијетлимо знање* пробудио је у ученицима и професорима жељу за истраживањем, за активнијим коришћењем расположивих извора знања и информација, те јавним представљањем резултата истраживања који су дали спој наизглед неспојивог, али само у случају уколико нисмо упућени у живот и рад генија из Смиљана. Електротехника, машинство, књижевност, умјетност, српски и енглески језик и на крају кулинарска секција „Слатки залогај” повезали су техничаре информационог технологија, машинске техничаре за компјутерско конструисање, туристичке техничаре, кулинарске техничаре, школски хор и школску библиотеку, а као коначан резултат вишемјесечног рада настали су: изложба посвећена Николи Тесли, документарни филм „Тесла”, 3Д модели са Теслиним ликом, анимације и мурал посвећен нашем највећем научнику, послатице са мотивима муње и сијалице, што нас наводи на закључак да је овај вид стицања знања имао и стваралачки карактер.

Процес креирања пројекта у школској библиотеци је окупио ученике који су својим знањима и вјештинама настојали да дају сопствени допринос у представљању лика и дјела Николе Тесле. Професори и школски библиотекар координирали су ученичким активностима, давали смјернице и упутства допуштајући да се ученици нађу у центру самог процеса. Кроз овај, модеран и сазнајно богат начин рада, школска библиотека се на конкретан начин ставила у службу подршке у стицању ученичких знања и развијања вјештина али и у стручног образовања наставног кадра и самог библиотекара. Тако је постала равноправан партнер у

настојањима образовних установа да прате добра искуства у овој области како би се успоставили стабилни темељи за школу 21. вијека којој данас тежимо, посебно ако имамо у виду да су данашње школе принуђене да мијењају устаљени систем рада и прилагоде се савременом тренутку и потребама друштва у којем егзистирају. „Истраживање је основни начин учења у информационом окружењу.”¹ С тим у вези ученици – истраживачи „треба да буду оспособљени да сигурно поступају у ситуацијама у којима им се нуди више одговора, као и у оним у којима немају ниједан одговор.”² Путем расположивих писаних извора о Николи Тесли, које су могли пронаћи на полицама школске библиотеке и на полицама у Матичној библиотеци, ученици су активно истраживали и изворе информација који су им о научнику били доступни на мрежи и на тај начин били у прилици да непосредно и кроз властито искуство схвате сву сложеност претраживања и вредновања информација до којих су могли доћи.

Чињеница да средњошколцу укуцавањем појма Никола Тесла претраживач ставља на располагање чак 31.700.000 резултата довољно говори о томе да је ученицима потребна подршка и знање помоћу којег ће из океана информација одабрати оне које су тачне, вриједне и које се уклапају у цјелокупну концепцију почетне замисли пројекта. Добијени резултати треба да их мотивишу да наставе даље и да постану свјесни да није довољно садржаје само пронаћи и преузети. Потребно је разумијевање да би се одговарајући садржаји обликовали у цјелину која је замишљена на почетку пројекта или цјелину која ће одступити од првобитне замисли усљед неплански пронађених квалитетних садржаја који ће бити уврштени, јер „дело је и оно што јесте, и оно што је могло да

---

¹ Carol Collier Kuhlthau, Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century <https://journals.library.ualberta.ca/slwl/index.php/slwl/article/view/6797/3795> [преузето 11. 6. 2023].

² IFLA/UNESCO смернице за школске библиотеке <https://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/SchoolLibraryGuidelines-sr.pdf> [преузето 13. 6. 2023].

буде.”³ Слично је и са писаним изворима јер је много аутора и дјела која говоре о Николи Тесли, а улога библиотекара је да им помогне у одабиру праве литературе и да им, сарадњом са другим библиотекама, стави на располагање оне текстове које не могу пронаћи у школској библиотеци. Ученик, средњошколац на тај начин, уз подршку и мониторинг наставника и библиотекара, постаје истраживач који се на конкретном примјеру учи медијској писмености и претраживању писаних извора како би био оспособљен да пронађе, анализира, оцијени мјеродавност података, организује распложиву грађу, те да одвоји и стави на располагање све резултате претраге који нису дио првобитне замисли а могли би бити од користи за неки од сегмената цјелокупног пројекта (изложба, филм, анимација, 3Д моделовање). Ученик истовремено постаје важна карика која својим осјећајем за лијепо и осјећајем шта би могло бити корисно утиче на коначно обликовање пројекта, а свијест о важности његове улоге у цјелокупном процесу један је од мотива да ученик истраје у својој улози и научи и спозна што више. Овакав начин рада и стицања знања спаја теорију и праксу из струке за коју се средњошколци образују и, истовремено, пружа могућност да дођу у додир са знањима из других струка и да са стручним знањима која посједују спајају теме из домена општег образовања, културе и умјетности. Никола Тесла узет је као примјер великана који је располагао немјерљивим знањем и имао бројна наизглед неспојива интересовања, а библиотеци и књигама је током читавог живота посвећивао нарочиту пажњу. Кроз све фазе пројекат *Теслом освијетлимо знање* у школску библиотеку је, поред ученика који редовно користе њене услуге, довео и ученике који нису имали развијену ту навику. Повезао је индивидуалце и тимске играче, креативце и оне које одликује практичан дух, читаоце и оне који радије слушају, а сама библиотека постала је њихово неформално окупљалиште за размјену идеја.

---

³ Vladimir Roganović, *Andrić u Herceg Novom* (Irig Balkankult fondacija Intereg, 2018), 40

„Модерна школа се развија између науке, технологије и културе. Она функционише у интеракцији са ове три области које су неопходне за право образовање и из њих црпи садржаје, знање и инспирацију.”⁴ Кроз заступљене активности, резултате и исходе учења, можемо констатовати да је пројекат *Теслом освијетлимо знање* добио на вриједности јер је постао модел учења који у себи обједињује управо поменуте карактеристике модерне школе – спој науке, технологије и културе, те обнавља и његује знања ученика о личностима из свијета историје, науке, књижевности и умјетности чија су открића промијенила свијет.

Школа за 21. вијек тражи и библиотеку за 21. вијек

Када се говори о школи за 21. вијек потребно је навести шта све чини школу 21. вијека. Које је услове потребно задовољити да би једна школа била школа 21. вијека? Школа мора бити у прилици да понуди мултидисциплинарни приступ у образовању и професијама из STEAM области, а подршка и партнер у намјери да се оствари зацртани циљ школе је свакако и добро организована и адекватно опремљена школска библиотека која својим корисницима може да понуди различите изворе знања и информација и у динамичном стваралачком и сазнајном окружењу их оспособити да самостално проналазе и вреднују резултате истраживања. Наставници Средње школе „28. јуни” су били укључени у пројекат општег образовања „ТАБЛА” који користи иновативан приступ који гради капацитете наставника како би се ученицима осигурало образовање 21. вијека. Пројектом предвиђена обука за наставнике фокусира се на STEAM, који је један од главних елемената уграђених у модерно образовање и помаже ученицима да: постављају питања,

---

⁴ Valentin Kuelto, *Odgovornost škola i savremeno doba* <https://www.valentinkuleto.com/2013/08/odgovornost-skola-i-savremeno-doba/> [преузето 10. 6. 2023].

повезују појмове, рјешавају проблеме, размишљају креативно, критички приступају, открију нове појмове, буду иновативни итд. Циљ овог пројекта је био побољшање резултата ученика у STEAM дисциплинама прихваћањем нове наставне парадигме која ученика ставља у средиште процеса учења. У овој новој парадигми, сваки ученик добија подршку у стицању критичких вјештина и знања потребних за конкурентност на тржишту рада 21. вијека, а школска библиотека као чувар знања и информација корисника више.

Шта представља STEAM?

STEAM представља савремен интердисциплинарни приступ истраживању и иновацијама који се тежи увести у школско образовање и који је у уској вези са ситуацијама и проблемима из свакодневног живота. STEAM приступ образовању значи подучавање и учење у области природних наука, технологије, инжењерства, умјетности и математике (акроним STEAM потиче од првих пет слова енглеских ријечи који упућује на неколико академских дисциплина: science – наука, technology – технологија, engineering – инжењерство, arts – умјетност и mathematics – математика). STEAM приступ помаже ученицима да боље разумију оно што уче и лакше запамте и касније примијене оно што су научили. Основна идеја STEAM приступа је да се, умјесто фокуса на посебне, одвојене дисциплине, подучавање различитих предмета координира и, уколико је могуће, интегрише на основу повезница базираних на практичним примјенама. Кроз STEAM приступ наставници имају довољно простора за флексибилност при раду са надареним или са ученицима с потешкоћама у развоју. STEAM активности нас покушавају научити како користити инжењерски и дизајнерски приступ рјешавању проблема, при томе се ослањајући на знања из математике, природних и друштвених наука и користећи услуге библиотека. STEAM вјештине не треба изучавати изоловано као посебне предмете, већ их је потребно увести у све школе, без обзира на подручје рада и образовни профил

или гимназијски смјер за који се ученик определијелио. STEAM вјештине служе као алат, нова метода у настави. STEAM едукација припрема ученике да буду не само радници, него и креатори послова будућности. STEAM приступом се не инсистира на памћењу и понављању, празним чињеницама и знању свега и свачега, тачности, постигнућу, него на функционалном знању (знање уз разумијевање, примјену знања, просуђивање, способност комуницирања, вјештине учења, тимски рад и способност критичког размишљања). У овим образовним плановима школска библиотека има и изаслужује своје мјесто. Она је спона, мост који на једном мјесту чува сва потребна знања и изналази начине да знања и информације за ученика и наставника пронађе и стави на располагање.

Интердисциплинарност STEAM -а и његова улога у функционалном знању

Везе са другим предметима, као и боља синхронизација у избору редослиједа наставних јединки предмета из дисциплина STEAM-а у значајној мјери може утицати на лакше повезивање градива, као и добијање одговора на чувено ученичко питање: „Чему ово служи?“ Заправо, добар наставник ће сам себи често, ако не и свакодневно, постављати питање: „Чему служи ово што ја предајем? Да ли ја знам зашто ученици ово треба да науче? На који начин ће ученици моћи примјенити знање које им преносим? На који начин треба да организујем час, тако да он успије на најбољи могући начин?“

Иако одговоре на ова питања често није једноставно пронаћи, требало би да сваком наставнику буде императив да до тих одговора дође у што већем броју случајева.

У важећим наставним плановима и програмима за смјерове и профиле налазе се међупредметне везе (корелације). Наставници треба да што детаљније разраде те везе и искористе их за подизање квалитета наставног процеса. У интегрисаном наставном плану и програму STEAM-а,

дисциплине се изучавају кроз интердисциплинарни и примијењени (функционални) приступ. Налажење веза међу предметима и њихово даље повезивање са стварним животом, односно секторима економије засноване на знању треба бити иницијални покретач за мотивацију, креативност и ангажовање ученика. Интердисциплинарност у настави би подстакла континуирано учење, повезивање градива и студиозан, стрпљив и темељан рад. Код ученика би се пробудиле истраживачке амбиције и потреба за новим изворима знања. Тиме бисмо избјегли проблеме који настају када ученици посежу за инстант рјешењима пронађеним у непоузданим изворима са интернета – површно знање стечено на брз и несистематичан начин, краткорочно и углавном нефункционално.

Наравно, промјена начина приступа рјешавања постављеног задатка (интердисциплинарност) ни у ком случају не смије бити рефлектована кроз банализовање наставног садржаја, смањивање очекивања од ученика, а самим тим и критеријума за процјену знања.

Која год наставна метода учења се користила, учење мора да подразумијева темељан приступ и дуготрајан и предан рад, како наставника тако и ученика. Очекивани ниво знања треба да буде на истом или вишем нивоу у односу на традиционални приступ учењу, који је тренутно присутан у многим школама.

Уз све то, као резултат примјене нове наставне парадигме, ученичко знање треба да буде још функционалније, што се директно доводи у везу са прописаним исходима учења. Нагласак се ставља на активно учење и критичко мишљење, као и на примјену информатичко-комуникационих технологија као једног од најважнијих аспеката STEAM приступа.

Карактеристике STEAM приступа

1. Фокусирање на предмете STEAM-а;
2. Фокусирање на исходе;
3. Аутентични задаци и пројекти – које су креирали ученици са циљем да ријеше проблем;

4. Обимна употреба формативне оцјене, стручности, аутентичне процјене и употреба образаца за оцјењивање;
5. Педагогија оријентисана на ученике и заснована на постављању питања, са фокусом на разумијевање, а не на учење напамет;
6. Заснованост на појавама, односно на проналажењу доказа и стварању разумијевања о појавама у стварном свијету;
7. Интердисциплинарност.

Све добре идеје се рађају у библиотеци

Да би се примјенио STEAM приступ у настави, ученик ставио у центар образовног процеса и да би школа направила корак ка образовању 21. вијека било је неопходно примјенити сва стечена знања из пројекта „Табла”. Кренуло се од самог почетка, првих реченица научених о STEAM приступу, а које се налазе у необјављеном Приручнику за извођење четвородневног репликационог тренинга: „Ако би се направио ученички пројекат гдје би се уз помоћ микроконтролера контролисао процес заливања биљке, статистички пратио раст биљке у зависности од параметара (количина воде, свјетлости, температура) и на крају направила презентација читавог пројекта, добили бисмо STEAM приступ којим би развијали посебне вјештине, тзв. 4К вјештине.

Пред ученике би ставили задатке који подстичу:

1. Комбиновање свих досадашњих знања;
2. Критичко размишљање;
3. Детаљну анализу, логичко промишљање;
4. Учење кроз методу покушаја и погрешке;
5. Принцип „уради сам”;
6. Креативност;
7. Практичан рад;
8. Аргументоване расправе;
9. Примјену научне методе (како тестирати претпоставку);

10. Предузетништво;
11. Комуникацију;
12. Тимски рад (сарадња, колаборација).

Такав концепт учења и поучавања ставља нагласак на креативност, критичко мишљење, комуникацијске вјештине и колаборацију (тимски рад, сарадњу), као вјештине потребне за посао у окружењу 21. вијека. Вријеме проведено у библиотеци подразумијева се у оваквом приступу образовању.

Подучавање предмета STEAM-а базирано на исходима учења олакшава операционализацију међупредметне сарадње ради додатне мотивације ученика, на начин да се мјесечни и годишњи план подучавања сваког од предмета STEAM-а у одређеној години школовања креира у договору са наставницима других предмета STEAM-а.

Наставници, учесници пројекта „Табла”, заједничко мјесто пронашли су управо у библиотеци Средње школе „28. јуни” и са школским библиотекарском изродили идеју да се направи пројекат у који ће бити укључено што више ученика, што више предмета, исхода учења, истраживачког рада, практичног рада, креативности, тимског рада, писаних и електронских извора знања. Најлогичнији избор личности која би била у фокусу је Никола Тесла јер је својим животом и дјелом освијетлио знање, указао на то да је све у вези са свим, да добар научник не бјежи од књижевности и да је трагање за идејом и изналагањем креативних и практичних рјешења одлика генија. Тесла је знао и указивао на то да се добре идеје рађају у библиотеци, само је потребно посјећивати библиотеку, што је и била једна од порука пренијетих средњошколцима.

И би Тесла

Мотивацију за реализацију овог пројекта наставници су пронашли у заједничком раду ученика и наставника, размјени знања и искустава, откривању и промовисању ученичких вјештина, те промовисању Школе и занимања која образујемо,

као и раду на модернизацији наставног процеса и стварању школе за 21. вијек. Теоријска подлога за наставнике били су живот и рад Николе Тесле, дјела Николе Тесле, дјела о Николи Тесли, Теслини експерименти. Примјењујући STEAM приступ и инсистирајући на развијању 4К вјештина код ученика, наставници су од ученика очекивали да примијене знања стечена из девет предмета (рачунарска графика и мултимедија, српски језик, енглески језик, ликовна умјетност, електроника, практична настава за техничаре информационих технологија, моделирање помоћу рачунара, практична настава за кулинаре, веб-дизајн).

Активности су подијељене по мјесецима и то:

Октобар 2021. године: Осмишљавање концепта пројекта, укључивање професора и одабир ученика за његову реализацију.

Новембар – децембар 2021: Истраживање писаних и електронских извора о Николи Тесли, фотографисање и сакупљање фотографија за филм и изложбу; моделовање привјесака с ликом Тесле и логом Школе; избор белетристике и дјела стручне литературе о Николи Тесли; истраживање рецепата.

Јануар – фебруар 2022: Селекција материјала и израда текста за филм; избор материјала за филм и материјала за изложбу; моделовање школског објекта; избор рецепата за закуску; графички дизајн подлоге изложбе; избор фотографија за израду мурала Николе Тесле у школском холу; теоријска припрема ученика за представљање примјене електронског управљања високонапонским трансформатором; избор литературе за израду презентација за представљање занимања из области електротехнике и машинства; избор чланова хора; избор пјесама за наступ хора; пробе хора; лекторисање сценарија за документарни филм; писање играказа за увод у пројекцију филма; одабир и пробе глумаца за играказ.

Март 2022: Читалачке пробе ученика – наратора за филм „Тесла”; снимање аудио-записа за филм „Тесла”; пробе хора; моделовање модли за израду колача и канапеа; припремање и

проба хране планиране за послуживање гостију на промоцији пројекта; лекторисање текстова за изложбу и филм; графички дизајн и уклапање елемената изложбе; избор материјала и израда презентација „Никола Тесла”, „Теслино јаје” и „Теслин калем”; снимање процеса штампања 3Д модела школског објекта и привјесака са ликом Николе Тесле и називом Школе; штампање 3Д модела Николе Тесле; штампање 3Д модела аутомобила; превод текстова на енглески језик за потребе израде титлова за филм; израда кратког анимираног филма као позивнице на догађај „Теслом освијетлимо знање”; пробе играказа; израда текста за представљање изложбе; лекторисање текстова за сценарио догађаја и представљање изложбе; одабир водитеља програма и ученика за дочек гостију; читалачке пробе водитеља програма и изложбе; лекторисање текста на енглеском језику.

Април 2022: Одабир музике за филм и изложбу; видеомонтажа документарног филма „Тесла”; графички дизајн позивница за промоцију пројекта; пробе хора; лекторисање позивнице; израда менија за кетеринг; штампање изложбе „Теслом освијетлимо знање”; слање позивница за догађај; израда сценарија промоције пројекта; пробе играказа; промоција радне атмосфере приликом израде пројекта путем друштвених мрежа; осмишљавање дизајна за страницу о Николи Тесли на веб-сајту Школе; одабир материјала за веб-сајт; представљање анимација на друштвеним мрежама; израда странице за веб-сајт; израда одјавне шпице за филм „Тесла”; идејно рјешење поставке изложбе „Теслом освијетлимо знање”.

Мај 2022: Припрема јела за кетеринг; постављање изложбе; генерална проба промоције; промоција пројекта „Теслом освијетлимо знање”.

Посматрано у бројкама у реализацију пројекта је било укључено 9 наставника, 41 ученик и један библиотекар. Области економије засноване на знањима обухваћене пројектом су стечене комуникацијске и дигиталне компетенције примјењиве на све области економије,

вредновање информација, истраживање извора, писаних и електронских, развијање осјећаја за естетски лијепо у области угоститељства, машинства и електротехнике, развијање логичког размишљања и закључивања примјењивог у области електротехнике и машинства.

Теслом освијетлимо знање за нова знања

Овај пројекат је имао за циљ повезивање ученика који се образују за различита занимања у ЈУ Средњој школи „28. јуни“, узајамну сарадњу, размјену информација, планирање и реализацију комплексног пројекта састављеног од више сегмената, а који су у складу са областима за које се образују.

Велики српски научник Никола Тесла својим животом и радом указао је да је све у вези са свим и да се међусобно могу повезати области које на први поглед изгледају неспојиве. Дио садржаја насталих у оквиру пројекта искоришћен је за извођење наставе као наставна средства и у сврху промоције занимања за ученике завршних разреда основних школа. За ову прилику основан је и школски хор који је и убудуће остао дио културних и образовних приредби у ЈУ Средњој школи „28. јуни”.

Исходи учења, производи и индикатори успјешности пројекта

Испуњена су 44 исхода учења из девет различитих предмета и то:

Рачунарска графика и мултимедија: коришћење алата за креирање и обраду видео записа; креирање анимација; ефикасно планирање и организација времена; одговорно рјешавање проблема у раду, прилагођавање промјенама у раду и изражавање спремности на тимски рад; испољавање позитивног односа према професионално- етичким нормама и вриједностима; испољавање иницијативе и предузимљивости; коришћење алата за основну обраду звука (sound forge);

коришћење програма за креирање и обраду слика у битмапираној графици (adobe photoshop).

Српски језик: развијање свијести о важности језика у свакодневном животу и раду; развијање вјештина писане комуникације; уочавање и издвајање кључних појединости текста; усвајање техника навођења библиографских јединица и правила цитирања; развијање интересовања за књижевност; богаћење рјечника и развијање језичке културе; развијање способности разумијевања умјетничких вриједности књижевног дјела; развијање способности критичког мишљења; његовање одговорности; солидарности и припадности групи/тиму.

Енглески језик: технике писменог превођења; развијање језичких и културних компетенција у српском и енглеском језику; разумијевање превођења и комуникацијског процеса; развој комуникацијске компетенције и способности прилагођавања различитим контекстима и задацима; стицање корисних знања из подручја књижевности и науке; тимски рад; сарадња ученика трећих и четвртих разреда.

Моделирање помоћу рачунара: дефинисати; објаснити, примјенити, анализирати, конструисати и створити 3Д модел.

Електроника: објаснити и примјенити електронско управљање високонапонским трансформатором (Теслин калем).

Ликовна умјетност: развијање осјећаја за естетски лијепо.

Практична настава за техничаре информационих технологија (други разред): повезивање стеченог знања из практичне наставе са писаном комуникацијом; развој способности прилагођавања различитим задацима; стицање корисних знања из књижевности, српске и енглеске, и умјетности; развој тимског рада; развој способности критичког мишљења и комуникације.

Практична настава из куварства: навођење норматива за припрему јела за пројекат Тесла, обезбјеђивање квалитета, хигијенско-техничке и безбједносне заштите на нивоу свог радног мјеста; кључне компетенције (посебно: предузимљивост

и оријентација ка предузетништву, сарадња, одговоран однос према здрављу и одговоран однос према околини); самостално припремање и сервирање јела у складу са интерним процедурама, утврђеним описима производа, нормативом, естетским елементима и свим параметрима квалитета припремљених јела/кулинарских производа уз примјену важећих стандарда у производном процесу у кухињи; избор животних намирница, полупроизвода и производа према утврђеним параметрима квалитета и класирање према врсти и производу; подешавање укуса, мириса и других својстава јела додавањем зачина и успостављање жељене конзистенције, структуре, хомогености и других карактеристика квалитета за производе; самостално спровођење мјера хигијенско-техничке заштите и хигијенских стандарда над припадајућом опремом, уређајима и инвентаром за рад, по правилима и принципима НАССР система безбједности хране; обављање повјерених послова рада у кухињи и ван ње, самостално, савјесно, уредно и прецизно у складу са важећом регулативом, интерним процедурама и утврђеним описима производа поштујући кораке и принципе утврђеног система стандарда за бјезбедност хране; ефикасно планирање и организација времена и активности, поштујући кораке и принципе утврђеног система извршења рада; комуницирање примјењујући правила пословне комуникације и поштујући принципе родне, расне, религиозне и друге равноправности.

Веб-дизајн: коришћење различите врсте садржаја у креирању интернет презентација; проналажење најбољег рјешења за структуру веб-презентације у зависности од потребе; ажурирање садржаја презентације; одговорно рјешавање проблема у раду, прилагођавање промјенама у раду и изражавање спремности на тимски рад; испољавање позитивног односа према професионално-етичким нормама и вриједностима.

Производи који су настали као резултат пројекта: изложба „Теслом осветлимо знање“, филм „Тесла“, анимирани филмови из живота Николе Тесле, привјесци с ликом Николе

Тесле, привјесци са логом Школе, 3Д модел Школе, 3Д модел Николе Тесле, кетеринг и коктел, мурал Николе Тесле, презентације из области електротехнике и машинства, позивница, страница на веб-сајту.

Индикатори успјешности пројекта били су Лични утисци присутних гостију на промоцији пројекта „Тесла”. Пројекат је одржив и може се даље развијати.

Процјењивање активности и рефлексија

Да би се извршила процјена ученичких постигнућа кроз пројекат потребно је извршити процјењивање активности и то формативно процјењивање (за вријеме извршења пројекта), сумативно процјењивање (на крају пројекта) и оцјењивање (формална или неформална оцјена). Формативно процјењивање вршено је праћењем листа активности, радне верзије резултата, кратких забиљешки, док је сумативно процјењивање вршено кроз писани рад, усмене презентације, мултимедијалне производе, штампане материјале и физичке производе. Сумативно процјењивање је урађено на основу приказа прочитаних дјела о Николи Тесли и краћих осврта, усмене презентације током изложбе, ученичке презентације којом је олакшано разумијевање изложбених радова, анимацијама којим је представљен сегмент живота Николе Тесле, веб-презентацијама ученичких постигнућа у склопу пројекта, изложбом „Теслом освијетлимо знање” кроз штампу и физички производ, привјезака, модела Школе, лика Николе Тесле итд.

Примијењено је и самопроцјењивање кроз процјењивање процеса (колико је успјешно група радила заједно), процјењивање садржаја (са фокусом на развој и примјену нових концепата и колико се ученици осјећају сигурним у разумијевању концепта).

Литература која је коришћена у пројекту „Теслом освијетлимо знање” препоручена од стране професора српског језика и школског библиотекара имала је за циљ да ученици користе како дјела лијепе књижевности различитих жанрова,

тако и стручну литературу. Током трајања пројекта школска библиотека је забиљежила повећан број посјета ученика и наставника, те непрестано коришћење читаоничког простора.

Закључак

Модерна школа подразумијева образовање које ствара учене појединце који су покретачи друштвеног развоја. У школи 21. вијека ученик је истраживач, а „знање се данас посматра као форма енергије, као систем мрежа и токова – нешто што чини ствари или помаже да оне настану. Оно се не ствара од стране експерата индивидуалаца, већ колективном интелигенцијом – сарадњом већег броја људи који имају исти циљ.”⁵ У оваквом образовном поретку јача улога школске библиотеке како међу ученицима, тако и међу наставницима. Она постаје простор у којем ученици истражују, уче да уче и знањима и вјештинама креирају нове садржаје и у којем школска библиотека постаје средиште из којег се рађају знање и креативност. Нова школа имаће задатак да ствара нове наставнике, нова библиотека обликоваће новог библиотекара, а ученици из школе са оваквим наставним садржајима изаћи ће као свестрани, образовани појединци који су спремни да унаприједи друштво у којем живе и да се носе са свим његовим изазовима.

Литература

1. Valentin Kuelto, *Odgovornost škola i savremeno doba* <https://www.valentinkuleto.com/2013/08/odgovornost-skola-i-savremeno-doba/> (преузето 10. 6. 2023).
2. Valentin Kuelto, *Stvaranje znanja* <https://www.valentinkuleto.com/2015/05/stvaranje-znanja/> (преузето 11. 6. 2023).
3. Carol Collier Kuhlthau, *Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century* <https://journals.library.ualberta.ca/slw/index.php/slw/article/view/6797/3>

---

⁵ Valentin Kuelto, *Stvaranje znanja* <https://www.valentinkuleto.com/2015/05/stvaranje-znanja/> [преузето 11. 6. 2023].

795 (преузето 11. 6. 2023).

4. IFLA/UNESCO смернице за школске библиотеке
<https://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/SchoolLibraryGuidelines-sr.pdf>
(преузето 13. 6. 2023).
5. Roganović, Vladimir. *Andrić u Herceg Novom*. Iriq: Balkankult fondacija Intereg, 2018.

TESLA KNOWLEDGE ILLUMINATION - KNOWLEDGE AND CREATIVITY IN TEACHING AND IN THE SCHOOL LIBRARY

Abstract: The school of the 21st century, which we strive for, needs a modern concept of learning and teaching that emphasizes creativity, critical thinking, communication skills and collaboration (team work, cooperation), as well as skills needed for work in the 21st century environment. The time spent in the library and experience gained from that creates students-researchers who know how to use and evaluate written and electronic sources of knowledge and information, with the help of professors and school librarians. One of the ways to present the positive effects of the modern school is the project of students and professors of the High School "28. juni" *Let's illuminate knowledge with Tesla*, which is an example of good practice, and it has shown that in the quest for knowledge and creativity it is possible to combine what at first glance seems incompatible: electrical engineering, tourism, mechanical engineering, information technology, Serbian and English languages, cookery and art.

Keywords: school library, education, interdisciplinary, 4K skills, let's illuminate knowledge with Tesla, STEAM, school for the 21st century

---

Душанка Папић, виши дипл. библиотекар
bibl.zavicajno@gmail.com

Драгана Петрић, виши дипл. библиотекар
dudarapic@gmail.com

Народна библиотека „Вељко Петровић”
Бачка Паланка

УДК 021:376.1

DOI 10.7251/BSCSR2411222P

БИБЛИОТЕКА ОТВОРЕНИХ ВРАТА

Сажетак: Сегмент рада јавних библиотека који се односи на развој личности и формирање сталних животних навика (између осталог и читања), подразумева да савремена библиотека омогући приступ фондовима и услугама, као и испуњавање специфичних захтева и потреба свих својих корисника. Посебна пажња се посвећује младим корисницима чије су потребе другачије и специфичније у односу на вршњаке који похађају редовне школске програме.

У овом раду говорићемо о манифестацији „Библиотека отворених врата” – коју реализује Народна библиотека „Вељко Петровић” у сарадњи са Удружењем родитеља деце са посебним потребама „Салвиа”. Манифестација је намењена специфичној категорији корисника, деци и младима са сметњама у развоју. Програм се одржава током четири викенда у месецу јулу кроз велики број различитих активности. Циљ је да се деца и млади упознају са посебно прилагођеним програмима Библиотеке и у атмосфери добродошлице, прихватања и заједништва осете позитивне ефекте инклузије. Осмишљене и реализоване активности и радионице дале су подршку физичком и психичком развоју ове групе корисника кроз музичке, драмске, ликовне, психолошке и радионице креативног типа.

Као примере добре праксе у раду ћемо приказати реализоване активности са овом специфичном категоријом корисника који су до сада само повремено посећивали Библиотеку. Сви програми издвајају се по свом садржају, начину извођења и резултатима који су нас охрабрили да ова манифестација постане наша редовна активност. Програмске активности у оквиру ове манифестације планирају се и реализују уз подршку и других субјеката културног и образовног живота наше локалне заједнице.

На основу реализованих активности, повратних информација од стране учесника и анализе постојећег стања, размотрили смо и

могуће начине унапређења услуга и програма намењеног корисницима са посебним потребама, њиховим родитељима и васпитачима са предвиђањем даљег развоја тих услуга.

Библиотека као друштвено одговорна установа од јавног значаја овим програмом се одазвала позиву да помогне удружењу „Салвија” како би се сренула пажња заједници на проблем недостатка одговарајуће активности за децу са сметњама у развоју ван школске године, а поготово након завршетка школовања.

Кључне речи: библиотека, деца, инклузија, програми

Увод

Према подацима Светске здравствене организације у укупној популацији налази се око 12–15 % особа са инвалидитетом. У нашој земљи не постоје систематизовани и прецизни подаци о овим особама (процена је од 300 000 до 900 000 особа).

Институт за ментално здравље у Београду наводи да око 20% деце и младих основношколског и средњешколског узраста има неки проблем који се може сврстати у категорију проблема (менталних поремећаја). Иако земље Европске уније издвајају 3–4% из националног дохотка за превенцију менталних проблема, особе са инвалидитетом су угрожене у остваривању права на рад, образовање, друштвени живот, здравствену и социјалну заштиту. Зато одговарајућа министарства подстичу алтернативне облике подршке и отворене облике заштите. Са своје стране, библиотеке као установе од јавног значаја, доприносе развоју и афирмацији свих група корисника. При томе, посвећују посебну пажњу ообама са инвалидитетом и са сметњама у развоју.

Да се упознамо... Основна школа „Херој Пинки”

Прва специјална одељења за децу са тешкоћама у развоју била су у саставу редовне ОШ „Веселин Маслеша” у периоду 1966–1971. године.

Као самостална образовна установа 1971. године формирана је Основна школа „Херој Пинки”, чији је план и

програм рада прилагођен деци са посебним потребама. Корективни педагошки рад је основа програма рада школе и обавља се како у редовној настави, тако и ваннаставним активностима. Од 2009. године она постаје Школа за образовање деце са сметњама у развоју. Настава се организује у четрнаест учионица коју похађају ученици од I до VIII разреда и за предшколски узраст малишана од 3 до 6 година. Са ученицима предано раде 34 запослена наставника разредне наставе, наставници предметне наставе, дефектолози, као и психолог, логопед и медицинска сестра. Школа поседује библиотеку чији је фонд прилагођен потребама ученика и наставног особља. За око 70 ученика ове школе настава се обавља на српском језику, а једна група учи и на словачком језику као матерњем са елементима националне културе.

У току дугог низа година тежња је школе да постане отворен систем уз поштовање принципа инклузивног образовања. Успешним рехабилитационим процесом омогућује сваком детету, без обзира на степен и ниво сметњи, укључивање у образовни систем и успешније и самосталније функционисање у друштвеној средини.

Библиотека – од идеје до реализације

Сегмент рада јавних библиотека који се односи на развој личности и формирање сталних животних навика (између осталог и читања), подразумева да савремена библиотека омогући приступ фондовима и услугама, као и испуњавање специфичних захтева и потреба свих својих корисника. Посебна пажња се посвећује младим корисницима чије су потребе другачије и специфичније у односу на вршњаке који похађају редовне школске програме.

Део активности наше библиотеке намењен је развијању осетљивости друштва, а посебно младих за потребе и права људи (деце) са менталним тешкоћама. Здрав и социјално коректан однос према групи деце и младих са овом врстом проблема важан је и за развој свих младих људи и за унапређење друштвеног живота у нашој средини.

Библиотека „Вељко Петровић” дуги низ година путем осмишљених програма реализује сарадњу са Основном школом „Херој Пинки”. У прво време сарадња се односила на устројство и рад школске библиотеке. Поред саветодавне улоге у смислу организације фондова и принципа рада, Народна библиотека је значајно утицала на положај и улогу у остваривању циљева и задатака: информационих, васпитно-образовних, културних и стручно-научних.

Неке од иницираних и реализованих активности Народне библиотеке:

- Сарадња школске библиотеке ОШ „Херој Пинки” са Народном библиотеком „Вељко Петровић”, у оквиру које ученици ове школе са својим наставницима посећују Библиотеку и упознају се са фондом интересантним за њих (сликовнице, енциклопедије, разгледнице и др.);
- Организовање сусрета са завичајним песницима за децу;
- Посете ученика поводом манифестације „Месец књиге”;
- Организовање изложби ученичких радова на тему „Уједињене боје душе”. Пројекат инклузивног карактера окупуља велики број учесника подељених у неколико категорија. Прва изложба постављена је 2004. године;
- Библиотека уступа простор за потребе едукације наставног особља школе;
- Промоције школског часописа „Наш лист” – који заједно уређују ученици и наставници школе „Херој Пинки”.

Активности Народне библиотеке утичу и на васпитно-образовни развој ученика ове школе. Један од циљева Библиотеке је да кроз разноврсне активности пружи прилику ученицима да развијају љубав према књизи, подстиче њихову радозналост и помаже при учењу. Те активности се реализују приликом посете ученика уз пратњу наставног особља и

одабир одговарајуће литературе по избору библиотекара. Поред примарног задатка, ученици се у складу са својим могућностима оспособљавају за самостално коришћење библиотечног фонда и, проширујући знање, упознају се са Библиотеком. Такође, Библиотека за њих организује изложбе књига, књижевна дружења, разне врсте квизова и уступа простор за друге активности.

Изазов за библиотекаре

Полазећи од чињенице да информација коју корисници траже мора да буде прилагођена менталним способностима деце, правремена, тачна и занимљива, пред библиотекарима је свакодневни изазов – пружити услугу овим корисницима на најадекватнији и најбољи начин.

Дугогодишњим контактом са ученицима ОШ „Херој Пинки” и едукацијом коју су нам омогућили просветни радници те школе, библиотекари су овладели делом вештина које су биле неопходне за рад са децом. Прилагодљивост, стрпљење, отвореност, радозналост, добра воља и љубав према професији, библиотекарима су омогућиле да успешно одговоре на још један библиотечки изазов.

Важност развијања услуга за децу са посебним потребама дефинисала је светска организација Уједињених нација која је посредством UNESCO-а дефинисала Манифест за школске библиотеке и Манифест за народне библиотеке. Главно упориште које указује на важност развијања програма и услуга за децу са посебним потребама је управо овај документ, који прокламује, између осталог, једнакост деце и дечја права. У складу са тим, пред библиотекарима је изазов пружити им психо-социјалну подршку и дати до знања да је библиотека место где нису сами и где их нико не „осуђује” и не одбацује. Својим корисницима библиотека (дечја пре свега) мора обезбедити право на слободан приступ грађи, информацијама и програмима под једнаким условима. Деца са сметњама у развоју припадају специфичној категорији корисника библиотеке, али и поред тога ни по чему се не издвајају од

друге деце. Пружање права на информацију, развој целоживотног учења, културни развој, развој вештине писања и навике читања, само су неки од задатака библиотека и библиотекара, усмерених према овој категорији корисника.

О пројекту „Библиотека отворених врата”

Иницијатива за овај пројекат је потекла од грађанског удружења родитеља „Салвија”. Пројекат који је подржала и Народна библиотека „Вељко Петровић” имао је за циљ да се осмисле и реализују активности намењене деци са посебним потребама. Манифестација је замишљена као низ активности чије би реализовање помогли стручњаци из домена рада са децом која имају сметње у развоју. Наравно, то је подразумевало укључивање њихових „малих и великих помоћника”. Пријатан простор „Вељкове баште” у дворишту Библиотеке изабран је за место реализовања активности.

У току четири суботе месеца јула, у периоду од 9 до 13 часова, одржаване су радионице намењене пре свега деци, али су на њима учествовали и родитељи, као и деца која похађају редовни школски програм.

Током те четири суботе, учили смо скупа, деца од нас, ми од њих, користећи наша знања, помоћна средства и заједничке активности. У наша дружења укључили смо музику, покрет, креативан рад, физичку активност. Деца су вежбала јогу, учествовала у плесним радионицама, певала, свирала, правила здраве послastiце, цртала, писала, правила еколошке икебане, сладила се слаткишима из пињате. За родитеље организоване су психолошке радионице подршке са наменском тематиком. Гости су били и чланови Клуба класичне гитаре „Акорд”.

Радионице су почињале јогом за децу „Покрет–окрет”. Активности су настављане, у зависности од интересовања, еколошким и ликовним радионицама „Рециклажа није бламажа”. Свако према својим могућностима је могао да изабере активности и да искаже своју креативност и ужива.

Психолошки кутак „Психодрама” био је намењен родитељима као помоћ и подршка у раду са децом, а музички

кутак „Музика из целог света” још је једна од реализованих активности суботњих дружења. Музика, игра и плес имали су за циљ да да додатно орасположе учеснике.

Прва манифестација окончана је интерактивном позоришном представом „Јежева кућица”, коју су осмислили и реализовали сами организатори.

Манифестација је имала за циљ да указе на постојећи проблем, а то је недостатак активности за децу са сметњама у развоју ван школске године, а поготово након завршетка школовања, као и недостатак простора где би се те активности реализовале. Још је важнији други циљ (чији су резултати били одмах видљиви), а то је радост деце, дружење, учење и целокупна атмосфера добродошлице, прихватања и заједништва.

Сијамо заједно

Активности реализоване током прве манифестације 2021. године отвориле су бројна срца, порушиле многе баријере, отвориле врата Библиотеке и пружиле могућност да „светлост потисне таму”. Зато смо са нестрпљењем очекивали наставак активности и реализацију нове манифестације „Библиотека отворених врата”.

Јул 2022. године, дочекан са радошћу и нестрпљењем, обећавао је нова дружења и активности у „Вељковој башти”. Позвали смо још нових сарадника и помоћника, проширили смо активности, а циљ нам је остао исти: вратити осмех на лица малишана и њихових родитеља.

Изложбом фотографија са прошлогодишње манифестације „Библиотека отворених врата” (чији су аутори познати паланачки фотографи), најављена је нова програмска активност. Уз концерт Клуба класичне гитаре „Акорд” и отварањем изложбе фотографија, свечано је најављена манифестација „Библиотека отворених врата 2022”. Све ове активности уврштене су у део званичног програма „Дунавског бала”, туристичке манифестације са дугом традицијом у Бачкој Паланци. Изложба је након тога премештена у галерију

Библиотеке, где је поставка трајала цео месец и била хуманитарног карактера. Сав приход од продатих фотографија уплаћен је за финансирање изградње боравка деце ометене у развоју.

Као и претходне године Библиотека је омогућила да се у њеном простору да подршка иницијативи да они другачији буду једнако видљиви у нашем друштву. Укључили смо се, придружили, разумели, остварили нове везе и створили инспиративну енергију.

Друга по реду манифестација „Библиотека отворених врата”, имала је више разноврснијих активности, које су се смењивиле током субота. Радионице су имале креативно-едукативни карактер и обрађивале су теме које се тичу исхране (спремање хране без глутена), хортикултуре (пресађивање цвећа и осликавање саксија), улепшавање (прављење природне козметике).

Током активности „Покрет–окрет” дружења смо започињали лаганим физичким активностима са идејом да разбудимо сва чула. Заједничко вежбање у природи уз звуке музике пријало је деци и родитељима. Научили смо како да се радујемо покрету, звуку и музици.

Професори, психолози, едукатори, библиотекари, свако из свог домена рада и стручности „бавио” се децом и њиховим интересовањима. Да би дружење било едукативно и корисно препустили смо им да сами изаберу чиме желе да се баве:

- Смути свој смути – Радионицу за припремање здраве хране водила је Јасенка Лазић, ауторка више публикација које се баве упознавањем и разумевањем деце са развојним сметњама („Храна здрава, храна фина” и „6 корака напред”);
- Мала ликовна колонија – Са бојама и облицима који нас окружују упознала је децу Сабина Галијаш, професор ликовне културе. Инспирација у природи, другарству, радости пружила је малишанима прилику да се ослободе и насликају своја осећања и свет око себе;
- У почетку беше реч – Драгана Дракулић, дефектолог, уз

помоћ библиотекара, увела је малишане у свет књига и заједничко уживање у читању. Читање нисмо везали само за књижевност, било је битно показати деци и уверити их да читање различитих садржаја може произвести лично задовољство;

- Рециклажа није бламажа – Дизајнерка Јелена Тизић, научила је децу како направити икебане и украсити саксије за цвеће;
- Негујмо себе – Како направити природну козметику, нешто о тајнама улепшавања и малим експериментима, научила нас је апотекарка Мирослава Јовановић.

Наравно, и овај пут имали смо радионице психолошке подршке за родитеље. „У свету обојених емоција” и „Афективно везивање” – две радионице које је осмислио и реализовао Слободан Мићић, психолог.

На крају сваког недељног дружења, организована су гостовања клубова и удружења из нашег града (КУД „Коста Абрашевић”, Дечји хор „Звонце”, Клуб класичне гитаре, Драмски студио *Ars Liberi*, аниматор Бранимир Росић) и на тај начин заједно подржали ову манифестацију. Остварена интеракција је показала да су сви добродошли и да имамо заједнички циљ, жељу и вољу да се скрене пажња и помогне.

Заједно можемо све!

Манифестација „Библиотека отворених врата” скренула је пажњу на проблем који се годинама (не)решава. Није на нама да коментаришемо да ли је било добре воље да се помогне маргинализованим категоријама у друштву. Ми, као Библиотека и установа од јавног значаја, следили смо своје принципе и оно што иначе прокламујемо: отвореност за све категорије корисника. Тиме смо привукли пажњу заједнице. Надали смо се да ће ова прича дати и конкретне резултате – простор за целодневни боравак деце са сметњама у развоју, обезбедити већу видљивост група деце и младих са посебним

потребама, као и интензивирати инклузивну едукацију целокупне популације.

И док смо очекивали овогодишњу манифестацију и дружења у башти Библиотеке, од стране надлежних учињен је први корак у решавању дугогодишњег проблема. На општу радост малишана и њихових родитеља, организован је дневни боравак и на коришћење уступљене привремене просторије.

Циљ Библиотеке је да на основу квалитета реализованих активности, повратних информација од стране учесника и анализе постојећег стања, размотри могуће начине унапређења услуга и програма намењеног корисницима са посебним потребама, њиховим родитељима и васпитачима са предвиђањем даљег развоја тих услуга.

Наша жеља и обавеза је да останемо „библиотека отворених врата”, где ће сваки корисник пронаћи простор за себе. Наставићемо да будемо место за креативна дружења, плодно тло за стицање нових знања, а наше активности усмерене на корист читаве заједнице и за добробит сваког корисника.

Литература

1. Вајнбренаер, Сузана. *Подучавање деце с тешкоћама у учењу у редовној настави*. Београд: Креативни центар, 2010
2. Grčić, Lucija, *Inkluzivni knjižnički programi i usluge za djecu*, Osijek, 2021. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:707788> (preuzeto 30. 5. 2023)
3. IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке, <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/190/1/pl-manifesto-sr.pdf> (preuzeto 1. 6. 2023)
4. ИФЛИА Смернице за библиотечке услуге за децу од 0 до 18 година, https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/248/1/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-sr.pdf (preuzeto 02.06.2023.)
5. Основна школа "Херој Пинки": 40 година уз децу са сметњама у развоју, Бачка Паланка, б.г. [2011]
6. Ćelić-Tica, Veronika; Gabriel, Dunja-Maria. *Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006.*
URL: <https://hrcak.srce.hr/165709>

OPEN DOOR LIBRARY

Abstract: The segment of public library work that relates to personal development and the formation of lifelong habits (including reading) implies that a modern library provides access to resources and services, as well as meets the specific requests and needs of all its users. Special attention is given to young users whose needs differ and are more specific compared to their peers attending regular school programs.

In this paper, we will present the manifestation “Open Door Library”, implemented by the “Veljko Petrović” Public Library in collaboration with the Association of Parents of Children with Special Needs “Salvia”. The manifestation is intended for a specific category of users, children and youth with developmental disorders. The program takes place over four weekends in July, offering a wide range of activities. The goal is to introduce children and young people to specially tailored library programs and create an atmosphere of welcome, acceptance, and inclusivity, where they can experience the positive effects of inclusion. Designed and implemented activities and workshops have provided support for the physical and psychological development of this user group through music, drama, visual arts, psychological workshops, and creative workshops.

As examples of good practice, we will present implemented activities with this specific user category, who have only sporadically been our users until now. All programs stand out in terms of content, execution, and results, which have encouraged us to make this manifestation a regular activity. The program activities within this manifestation are planned and implemented with the support of other cultural and educational entities in our local community. Based on the implemented activities, feedback from participants, and analysis of the current state, we have considered possible ways to improve services and programs for users with special needs, their parents, and caregivers, with the anticipation of further development of these services.

As a socially responsible institution of public importance, the library responded to the call to assist the “Salvia” association in raising community awareness about the lack of appropriate activities for children with developmental disorders outside the school year, especially after their formal education is completed.

Keywords: Library, children, inclusion, programs

Валентина Поповић

vanja.popovic.1994@gmail.com

Градска библиотека „Љиг”

Љиг

УДК 027

DOI 10.7251/BSCSR2411233P

Е-БИБЛИОТЕКА, ПРИМЕНА ДИГИТАЛНИХ АЛАТА У МАЛИМ БИБЛИОТЕКАМА

Сажетак: Једна од основних мисија јавне библиотеке јесте промоција културе читања, развој читалачких навика као и оспособљавање младих да користе нове технологије у образовне сврхе. Сарадњом образовних институција: вртића, школских библиотека, наставника и јавних библиотека пружа се континуирана подршка развоју, васпитању и образовању деце. Циљ овог рада је да прикаже низ дигиталних алата које смо користили у раду са корисницима. Пример рада е-библиотеке за ученике може помоћи школским и библиотекарима у малим јавним библиотекама да кроз бесплатне дигиталне алате креирају дигитални садржај за ученике. Истакнуте су предности коришћења поменутих алата за библиотеке и кориснике. Модел библиотеке као дигиталног сервиса корисника, може послужити као основ за даље стручно усавршавање библиотекара.

Кључне речи: дигитални алати, е-библиотека, Canva, Anyflip, Linktr.ee, образовање библиотекара

Нове улоге, задаци и мисија библиотеке

Развој технологије умногоме је захватио и променио готово све важне аспекте модерног друштва. Тако и библиотеке на челу са стручним телима, запосленима и сарадницима се увелико суочавају са променама и захтевима својих корисника. Дигитални алати у библиотекама представљају кључне чиниоце у процесу дигитализације. Све више се говори о дигиталним

библиотекама, библиотекарима пред којима се налази изазован задатак остваривања циљева дигитализације¹:

1. универзална доступност информација;
2. дуготрајно чување и представљање културног и научног наслеђа;
3. промоција и представљање библиотечно-информационе грађе и извора;
4. физичка заштита библиотечно-информационе грађе и извора;
5. ширење корисничке популације.

Реалност је да се „мале јавне библиотеке” суочавају се са кадровским, финансијским и технолошким проблемима у часу док расте број вештина и обим знања библиотекара потребних за рад у библиотечно-информационој делатности. Библиотеке се суочавају са брзим променама које се дешавају у онлајн окружењу. Истичу се нове улоге и захтеви за нове библиотеке, попут омогућавања коришћења нових вештина креативног коришћења информација, затим да библиотеке буду део образовног система пружајући приступ подједнако штампаним и онлајн изворима.² У овом раду желимо да прикажемо улогу једне мале јавне библиотеке као чворишта заједнице нудећи културне, забавне садржаје и као „отворених, доступних, неопасних извора који су тесно повезани са локалном заједницом и представљају њен саставни део”.³

Дигитализација као процес доноси нове могућности и прилике библиотекама: заштиту и очување грађе, креирање збирки и колекција, коришћење платформи отвореног кода за дигитализацију, омогућавање корисницима приступ грађи

---

¹ Миролуб Стојановић, *Сврха и процес дигитализације* (Београд: Фондација Народне библиотеке Србије, 2014), <http://forum-digitalna.nb.rs/jezik/edukacija.pdf>.

² New library: The peoples network, у Piter Brofi, *Biblioteka u dvadeset prvom veku*, (Beograd: Clio 2005), 45.

³ Исто, 46.

итд. На примеру праксе Градске библиотеке „Љиг” приказаћемо примену дигиталних алата у служби промоције завичајне грађе корисницима. Зато желимо да подстакнемо даља размишљања и дељења примера пракси малих библиотека јер оне директно одговарају и прате промене у захтевима и потребама корисника.

Е-библиотека дигитални кутак за кориснике

Е-библиотека Љиг креирана је за презентацију образовног и културног садржаја различитим групама корисника. Приказ организације и структуре електронске библиотеке може помоћи библиотекарима у малим јавним библиотекама да креирају дигитални садржај. Библионица као термин настао је на стручном семинару мреже Библиотеке нашег окружења „Облици и методи дигиталних комуникација”, као резултат сајма идеја библиотекара: како остварити комуникацију са корисницима у образовању онлајн.⁴ Дејвид Вајнбергер (David Weinberger) у утицајном чланку из 2012. у *Library Journal*, предложио је да о библиотекама размишљамо као о „отвореним платформама“ — не само за креирање софтвера, већ и за развој знања и заједнице. Библиотечка платформа би се бавила развојем знања и заједнице, а не првенствено развојем софтвера.⁵ Креирањем е-библиотеке за ученике библиотека развија нове услуге: платформу за образовање и учење; понуду едукативног садржаја из области културе на интернету; подршку формалном систему образовања стварањем дигиталног садржаја. У оквиру Библионице налазе се сегменти за библиотекаре, наставнике, ученике и родитеље као циљне групе са којима најчешће библиотека

---

⁴ Академија за дигитализацију, „Облици и методи дигиталних комуникација – друштвене мреже и БИБЛИОНИЦА”, INternetCLUB, приступљено 5. 4. 2023, <http://www.digitalizacija.rs/index.php/2-uncategorised/60-oblici-i-metodi-digitalnih-komunikacija-2-drustvene-mreze-i-gugl-ucionica>

⁵ David Weinberger, *Library as Platform*, *Library Journal* 2012, last update 4 September 2012, <https://www.libraryjournal.com/story/by-david-weinberger> .

сарађује. У оквиру сваког сегмента налазе се онлајн презентације, линкови ка занимљивим садржајима, као и књиге које се налазе у библиотеци, а могу заинтересовати кориснике. У одељку за библиотекарe налазе се презентације са стручних скупова које могу користити библиотекарима како би се упознали са дигиталним алатима, које могу применити у пракси.⁶ У одељку е-библиотека за ученике заједно са наставницима и ученицима креирамо дигитални садржај за наше најмлађе кориснике.

Дигитални алати у раду са младим корисницима

Дигитални медији могу пружити пуно могућности, онима који су заинтересовани за читање: стварање алтернативног приступа причама и књигама, проширење појма читања, привлачење нових циљних група, омогућавање нових читалачких ситуација и подстицање разумевање текста.⁷ У овом делу представимо дигиталне алате коришћене у раду са младим корисницима и ученицима, у циљу остварења поменутих могућности.

Основни алат јесте Канва (Canva). То је бесплатна дигитална платформа за дизајнирање различитих садржаја: постера, позивница, садржаја за друштвене мреже али и презентација, где је уочена и највећа примена. Овај алат је настао са идејом широке доступности вештине креирања дизајн садржаја онима који нису професионалци у програмима као што је Photoshop. На једноставан начин примену овог алата могу искористити појединци, за прављење личне биографије или садржаја за друштвене мреже али и за проширење свог бизниса⁸. Поред тога

---

⁶ Е-библиотека Љиг, „Библионица”, Градска библиотека „Љиг”, приступљено 8. 4. 2023. <https://sites.google.com/view/gradskabibliotekaljig-katalog/библионица?authuser=0>.

⁷ Драгана Исаиловић, “Дигитални медији и дигитално читање”, *Савремена библиотека* 1986, год. 9 бр. 13: 19.

⁸ Matt Mansfield, “What Is Canva and How Do I Use It For My Business?”, *Small Business Trends*, last Updated: Jul 18. 2022, <https://smallbiztrends.com/>

примена Canve пронађена је и у процесима образовања и учења. Овај алат за сарадњу омогућава ученицима да поделе свој рад и затраже повратне информације од својих другова из разреда. Студенти могу да користе Canvu за конструисање и показивање знања. Такође, могу да снимају фотографије или видео записе са својих предавања, домаћих задатака, задатака, школских активности, да их објављују на свом налогу или на предавањима и воде разговоре о постовима. Наставници могу да користе Canvu за дизајн визуелно привлачних инфографика, плаката и слика као додатка материјалу који садржи доста текста који је тежак за учење.⁹

Овај алат може бити нарочито користан у библиотекама за креирање садржаја за потребе оглашавања о новим културним дешавањима или садржаја за друштвене мреже, будући да су библиотеке све присутније на њима. Примену овог алата, када је реч о образовању, пронашли смо у креирању едукативних презентација за децу. Предности креирања оваквих презентација су то што се оне налазе онлајн и у било ком тренутку је могуће изменити исту, било на паметном телефону, рачунару или другом уређају са интернет конекцијом. Могуће је пратити и одређене „увиде” а у бесплатној верзији доступни су прегледи креираног саржаја.

Овај алат може се користити уз QR код за приступање креираном садржају. QR кодови су графичке везе (линкови) ка различитим садржајима (текст, видео, звук, страница...) на интернету. Слични су и на сличан начин функционишу као, свима познати, бар кодови у продавницама. Погодни су за рад са децом јер на захтевају познавање и употребу бројева и слова.¹⁰

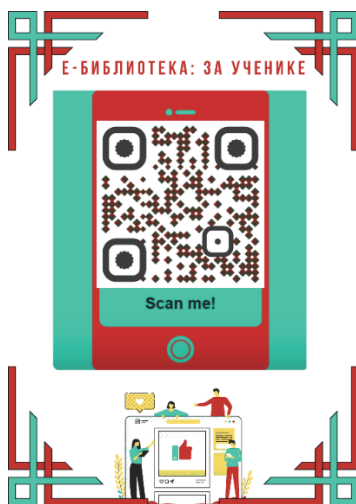

2015/09/what-is-canva-for-business.html .

⁹ Online Tools for Teaching & Learning, “Canva“, Designed by students at the University of Massachusetts Amherst, pristupljeno 10. 4. 2023, <https://blogs.umass.edu/onlinetools/learner-centered-tools/canva/> .

¹⁰ Стручни прилог 1. Упутство за коришћење QR кодова, приступљено 10. 4. 2023, <https://drive.google.com/file/d/1ha0uNmdJM40w6dYLSsfg6xYhtYGViC5T/view>

Скенирањем кода ученицима је доступан дигитални садржај, што им је омогућавало да презентације прате током радионица, да погледају своје фотографије после посете или да самостално истражују понуђене културне садржаје на интернету.

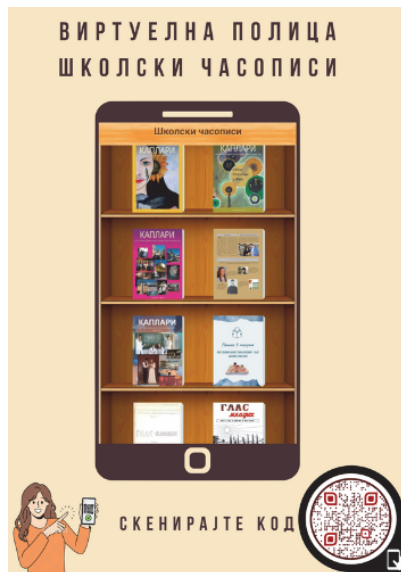

Слика 1. Е-библиотека за ученике

Дигитализација школских часописа реализована је уз помоћ алата Anyflip, док је за обраду грађе коришћен програм ScanTailor Advanced¹¹. Anyflip је платформа за дигитално објављивање коју сви могу користити за брзо стварање и објављивање Flipbooka. Преузимање није потребно, корисници само требају отпремити PDF на мрежи, а затим га AnyFlip аутоматски претвара у флипбук. Нису потребне вештине дизајнирања, корисницима је дозвољено да користе предложене. AnyFlip такође долази са мрежним уређивачем који омогућава корисницима да обогате своје Flipbooke користећи неке опције прилагођавања, укључујући везе, слике, видео записе, звук, текст итд. Такође, корисници могу

¹¹ СекцијаБДС ДигиталнаТрансформација, „Вебинар ‘Обрада Скениране Грађе у Програму ScanTailor’”, YouTube. Објављено 9. 4. 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=X7GkYieMcI4>.

сачувати и прегледати своје Flipbooke. AnyFlip подржава дељење на друштвеним мрежама, омогућавајући корисницима да деле своје Flipbooke на платформи Facebook Twitter, G + итд¹². За оне који не желе да деле своје Flipbooke на друштвеним мрежама, могу да их деле путем QR кодова, или веза до књига путем сајта. Погодан је и интерфејс који нуди овај алат за креирање Виртуелних полица¹³. Пројекат *Мобилна виртуелна полица* започет је дигитализацијом школских часописа (Слика 2). Полица са часописима је постављена на е-библиотеку, а формиран је и QR код ка дигитализованим часописима. Мобилна виртуелна полица постављена је на неколико локација: Основним школама у Љигу, СШ „1300 каплара”, огласним таблама општине Љиг, као и у просторијама библиотеке.

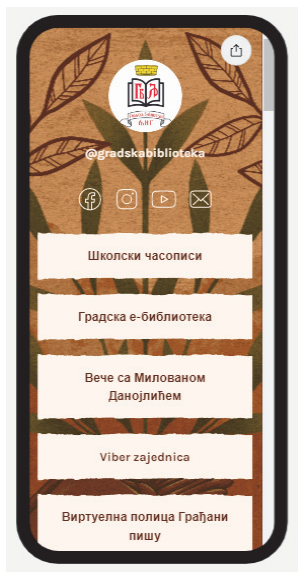

Слика 2. Мобилна виртуелна полица

¹² Lee Taby, „Anyflip“, G2, pristupljeno 15. 4. 2023. <https://www.g2.com/products/anyflip/reviews> .

¹³ Е-библиотека Љиг, „Виртуелне полице“, Градска библиотека Љиг, приступљено 15. 4. 2023, <https://sites.google.com/view/gradskabibliotekaljig-katalog/виртуелне-полице?authuser=0> .

Сви садржаји направљени уз помоћ поменутих алата могу се објединити путем *Linktree*¹⁴ (Линктри) алата за креирање странице која може укључивати више веб-страница, тзв. linktree линка (слика 3). Овај алат дакле, омогућава да креирате персонализовану и прилагодљиву страницу на којој се налазе све важне везе које желите да поделите са својом публиком. То је решење са линком у биографији које се може користити на друштвеним платформама као што су Instagram, TikTok, Twitch, Facebook, You Tube.

Слика 3. Linktree садржај

Предности коришћења дигиталних алата

Бесплатни дигитални алати омогућавају креирање дигиталног садржаја на е-библиотеци уз сарадњу са (младим) корисницима. Основне предности ових алата у пракси су: *прилагођеност мобилним уређајима* – не само када је реч о

---

¹⁴ Linktree, “Gradskabiblioteka | Instagram, YouTube, Facebook, Linktree, pristupljeno 14. 5. 2023, <https://linktr.ee/gradskabiblioteka> .

прегледу садржаја већ и потребним изменама при уређивању садржаја, затим *једноставност коришћења и управљања садржајем* – како се садржај налази онлајн све промене се аутоматски чувају, могуће је вршити измене у сваком тренутку. Прегледи и увиди могу рећи више о томе одакле долазе корисници (QR код) где су најактивнији и шта од садржаја преферирају (Linktree).

Даље, када је реч о предностима коришћења ових алата можемо, са једне стране говорити о *предностима за библиотеку као установу*, док са друге можемо говорити о *предностима за саме кориснике*. Њиховом употребом: 1. информације о библиотечкој грађи постају доступније корисницима; 2. олакшано је управљање дигиталним садржајем; 3. олакшано је прикупљање статистичких података. На тај начин омогућава се евалуација спроведених пројеката, коришћење података у извештајима о раду и потенцијално даље унапређење библиотечног пословања уз ширење корисничке популације на интернету.

Када је реч о корисницима, употреба визуелних алата комуникације побољшава корисничко искуство приликом интеракције са дигиталним садржајем. Стога, важно је да корисници разумеју употребу дигиталног садржаја, те је дужност библиотекара да редовно врше обуке корисника (уживо или онлајн). На крају, важно је да наши корисници увиде промене у начину свог презентовања на интернету.

Библиотека као дигитални сервис корисника

Већина дигиталног садржаја на е-библиотеци настала је у сарадњи са корисницима: васпитачима, наставницима, професорима, ученицима и другим појединцима. Захваљујући њима, библиотека је постала (дигитални) сервис грађана: 1. своје програмске активности планира у складу са потребама заједнице; 2. омогућава доступност информација путем свих комуникационих канала: друштвене мреже, е-библиотека; 3. користи дигиталне алате у циљу остваривања процеса дигитализације.

Таквом јединственом моделу теже јавне библиотеке као хибридном простору културе за заједницу. Даљи развој јавних библиотека зависиће пре свега од потреба корисника, управљања и улагања како у физички простор библиотека тако и виртуелни. Нажалост, без даљег улагања у обученост кадрова, опрему и простор не можемо очекивати да ће замишљени хибридни простори јавних библиотека функционисати и привлачити кориснике у библиотеку. Поставља се питање како би требало да се обучавају библиотекари и обављају своје радне улоге како би испунили очекивања корисника и остварили мисију библиотечке институције.¹⁵

Стога, један од услова, остваривања дигитализације у малим јавним библиотекама, јесте и образовање библиотекара. Поменут сегмент Библионице за библиотекарe, укључује више избора из излагања на тему едукације и приказа алата. Низ активности је предузето како би ширу библиотечку заједницу упознали са бесплатним дигиталним алатима¹⁶:

1. *Стручни семинари* – Учесници семинара „Облици и методи дигиталних комуникација у раду са младим корисницима библиотечких услуга 2020”¹⁷ имали су прилику да сазнају нешто више о начинима комуницирања са корисницима путем друштвених мрежа и платформи. Учесници семинара „ИКТ путокази ка савременој библиотеци” упознати су са пројектом виртуелних полица библиотеке и рубриком „Грађани пишу”, са циљем дигиталног документовања песама и прича нашег завичаја. Очекивано је да највише интересовања изазову управо они алати који су најкориснији. Показало се да је то Canva, која омогућава библиотекарима да самостално праве

---

¹⁵ Валентина Поповић, *Употреба дигиталних алата у малим јавним библиотекама*, (Сомбор: Педагошки факултет, 2023), 72.

¹⁶ Исто, стр. 60-62.

¹⁷ Академија за дигитализацију, „Облици и методи дигиталних комуникација у раду са младим корисницима библиотечких услуга 2020”.

„производе” за своје догађаје попут плаката. Виртуелна полица буди интересовање библиотекара за имплементацију на њиховим веб-страницама.

2. *Стручни скупови* – На завичајном скупу библиотекара у Пријепољу, дигитални садржај је представљен као перспектива издавачке делатности: монографија „Три јубилеја” – истраживачки пројекат завичајних аутора, у партнерству са Туристичком организацијом општине Љиг и Удружењем за неговање културног наслеђа „Челник”, финансијски подржан од стране локалне самоуправе. Монографија је настала након објављивања прве виртуелне полице 100 година варошице Љиг. Истакнута је улога библиотеке као дигиталног сервиса грађана. Закључак овог скупа завичајних одељења јесте сарадња, партнерство, размена искуства и знања, баштина прошлости али и културе кроз издаваштво у садашњости.¹⁸
3. *Конференције* – Учешћем у програму Библиотеке Плус на завршној конференцији о медијској писмености представљен је пројекат који је имао за циљ упознавање медијских навика корисника и стварање дигиталног садржаја на Е-библиотеци.¹⁹
4. *Курсеви* – У оквиру акредитованог програма стручног усавршавања „ИКТ путокази ка савременој библиотеци” реализован је курс „Дигитални алати и виртуелна полица” у оквиру којег су креирани туторијали на веб-страницама Интернет клуба²⁰ и Академије за дигитализацију²¹.

---

¹⁸ Градска библиотека „Љиг”, „Дигитална завичајност Љига у Пријепољу”, Градска библиотека „Љиг”, приступљено 20. 5. 2023, <http://www.bibliotekaljig.org.rs/index.php/2-uncategorised/89-digitalna-zavicajnost-ljiga-u-prijepolju>.

¹⁹ Gradska biblioteka Ljig, „Завршна конференција”, Медијска писменост за зрело доба: медијско насиље и медијска екологија”, Facebook, 22. 11. 2021, https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=3896127317155418&id=571973472904169.

²⁰ Svet Novih Komunikacija, „Курс —дигитални алати и виртуална полица.”

На овај начин шири се корисничка популација, што је један од поменутих циљева дигитализације. Потреба библиотекара за удруживањем и умрежавањем чини се све већа, неопходна и нужна како би кроз размену искуства унапредили библиотечку праксу али и теорију, делатност у целини. Да би употпунили овај процес, е-библиотека укључује и упућујуће линкове ка дигиталним услугама других библиотека: *Причаоница зрењанинске библиотеке*; *Апликација Букмаркер* (Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” Чачак, уз партнерске установе из још четири града у Србији: Народна библиотека „Стефан Првовенчани” Краљево, Народна библиотека „Радоје Домановић” Лесковац, Градска библиотека Нови Сад и Градска библиотека „Карло Бијелички” Сомбор); *Дечја културна географија* (библиотекарки Милице Матијевич и Наталије Ђуровић); *Новинска писменост* (Библиотека града Београда); *Аудио књеиге библиотеке Лесковац*; *Подкаст дигиталног омладинског центра* (Градска библиотека у Новом Саду; *Библиоперспектива* (библиотекарке Миљане Тодоровић). Рад библиотекара у јавним библиотекама део је дигиталног сервиса за кориснике.

Закључак

Током кратког периода интензивније сарадње са образовним институцијама, научили смо много, развили нове услуге и што је најважније уживали у процесу стварања. Заједно са ученицима, наставницима, васпитачима, библиотекарима и родитељима потврдили смо да је, уз систематску подршку деци у развоју маште, радозналости, интересовања, значајна улога свих нас на путу одрастања. Пратећи рад јавних библиотека у (онлајн) окружењу, желели смо да омогућимо нашим корисницима да користе образовне и

INternet club, приступљено 20. 5. 2023, <https://www.internet.edu.rs/index.php/2-uncategorised/141-urs-digi-lni-l-i-i-vir-u-ln-p-lic>.

²¹ Академија за дигитализацију, “Bibliografema”, приступљено 20. 5. 2023, <https://www.digitalizacija.rs/index.php/predstavljanja/64-bibliografema>.

културне садржаје и онда када се не налазе физички у библиотеци. На овај начин желимо да подржимо рад библиотекара у онлајн окружењу, а и уживо, као и да пружимо корисницима занимљиве дигиталне садржаје, са циљем подстицања младих да користе нове технологије у образовне сврхе на занимљив и креативан начин.

Потребан је модел коришћења бесплатних дигиталних алата кроз практичне примере, јер реалност је да се „мале јавне библиотеке” суочавају са кадровским, финансијским и технолошким проблемима у часу док расте број вештина и обим знања библиотекара потребних за рад у библиотечко-информационој делатности. Библиотеке се суочавају са брзим променама у онлајн окружењу. Мале јавне библиотеке имају потребу да се ставе у службу остваривања потреба својих корисника, да прате промене које се дешавају у заједници и да адекватно и благовремено одговоре на њих. Тренутно, у фокусу су све више корисници који су на друштвеним мрежама и мобилним телефонима. Представљени алати, попут Canva, Anyflip, Linktr. погодни су за коришћење и на телефонима, што је једна од главних предности за повећавање доступности и прегледности садржаја. Овим радом желимо пре свега да тзв. bottom up приступом, полазећи из сопствене праксе, размотримо потребе и могућности малих јавних библиотека за коришћењем дигиталних алата. Примери из праксе служе испуњавању основне мисије јавне библиотеке у промоцији културе читања, развоју читалачких навика као и оспособљавању младих да користе нове технологије у образовне сврхе. Јасно да потребе постоје, а усаглашавањем, дијалогом и укључивањем библиотечког кадра у процесе размене информација, вештина и знања, верујемо да воде ка бољој пракси и крајњем циљу: отвореном корисничком приступу информацијама.

Литература

1. Anđelković, Slađana, и Zorica Stanisavljević-Petrović. „Učenje i poučavanje van učionice – ambijentalna nastava." *Nastava i vaspitanje* 62, no. 1 (2013): 39–51.
2. Академија за дигитализацију, „Bibliografema”, INternetCLUB. Приступљено 20. 5. 2023. <https://www.digitalizacija.rs/index.php/predstavljanja/64-bibliografema>.
3. Академија за дигитализацију. „Облици и методи дигиталних комуникација – друштвене мреже и БИБЛИОНИЦА”. INternetCLUB. Приступљено 5. 4. 2023. <http://www.digitalizacija.rs/index.php/2-uncategorised/60-oblici-i-metodi-digitalnih-komunikacija-2-drustvene-mreze-i-gugl-ucionica> .
4. Brofi, Piter. *Biblioteka u dvadeset prvom veku*, Beograd: Clio, 2005.
5. Е-библиотека Љиг. „Виртуелне полице”. Градска библиотека Љиг. Приступљено 15. 4. 2023. <https://sites.google.com/view/gradska-bibliotekaljig-katalog/виртуелне-полице?authuser=0> .
6. Е-библиотека Љиг. „Дигитална завичајност Љига у Пријеполју”, Градска библиотека „Љиг“. URL: http://www.bibliotekaljig.org.rs/index.php/2-uncategorised/89-digitalna-zavicajnost-ljiga-u-prijepolju_
7. Е-библиотека Љиг. „Библионица”. Градска библиотека „Љиг”. Приступљено 8. 4. 2023. <https://sites.google.com/view/gradska-bibliotekaljig-katalog/библионица?authuser=0> .
8. Gradska biblioteka Ljig. „Завршна конференција”. „Медијска писменост за зрело доба: медијско насиље и медијска екологија". Facebook, 22. 11. 2021. https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=3896127317155418&id=571973472904169.
9. Исаиловић, Драгана. „Дигитални медији и дигитално читање”, *Савремена библиотека* 1986, бр. 13, год. 9: 18–21.
10. Linktree, „Gradska biblioteka | Instagram, YouTube, Facebook ,” Linktree. Приступљено 14. 5. 2023. <https://linktr.ee/gradskabiblioteka> .
11. Matt Mansfield, „What Is Canva and How Do I Use It For My Business?”, *Small Business Trends*. Last Updated: Jul 18. 2022. <https://smallbiztrends.com/2015/09/what-is-canva-for-business.html> .
12. Online Tools for Teaching & Learning. “Canva“. Designed by students at the University of Massachusetts Amherst. Приступљено 10. 4. 2023. <https://blogs.umass.edu/onlinetools/learner-centered-tools/ canva/> .
13. Поповић, Валентина. *Употреба дигиталних алата у малим јавним библиотекама*. Сомбор: Педагошки факултет, 2023.
14. Svet Novih Komunikacija. „Курс – дигитални алати и виртуална полица.” INternet club. Приступљено 20. 5. 2023. <https://www.internet.edu.rs/index.php/2-uncategorised/141-urs-digi-lni-l-i-i-vir-u-ln-p-lic>.
15. СекцијаБДС Дигитална Трансформација, „Вебинар ‘Обрада

- Скениране Грађе у Програму ScanTailor”, YouTube. Објављено 9. 4. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=X7GkYieMcI4>.
16. Стојановић, Мирољуб. *Сврха и процес дигитализације*. Београд: Фондација Народне библиотеке Србије, 2014. <http://forum-digitalna.nb.rs/jezik/edukacija.pdf>
17. Стручни прилог 1. Упутство за коришћење QR кодова. Приступљено 10. 4. 2023. <https://drive.google.com/file/d/1ha0uNmdJM40w6dYLSsfg6xYhtYGVic5T/view> .
18. Taby, Lee. „Anyflip“. G2. Приступљено 15. 4. 2023. https://www.g2.com/products/anyflip/reviews_
19. Weinberger, David. Library as Platform. *Library Journal* 2012. Last update 4 September 2012. <https://www.libraryjournal.com/story/by-david-weinberger> .

E-LIBRARY, APPLICATION OF DIGITAL TOOLS IN SMALL LIBRARIES

Abstract: One of the basic missions of the public library is to promote reading culture, develop reading habits and train young people to use new technologies for educational purposes. Co-operation among educational institutions: kindergartens, school libraries, teachers and public libraries provide continuous support for the development, upbringing and education of children. The purpose of this work is to show a series of digital tools that we used in working with users. An example of the work of an e-library for students can help school librarians and librarians in small public libraries to create digital content for students through free digital tools. The advantages of using these tools for libraries and users were highlighted. The library model as a digital service of users can serve as a basis for further professional training of librarians.

Keywords: Digital tools, e-library, Canva, Anyflip, Linktr.ee, education of librarians

---

Бојана Шашлић, школски библиотекар
saslicbojana@gmail.com
ЈУ ОШ „Свети Сава“ Брод

УДК 027.8(497.6)
DOI 10.7251/BSCSR2411248S

СТАРЕ И РИЈЕТКЕ КЊИГЕ У ЈУ ОСНОВНА ШКОЛА „СВЕТИ САВА“ У БРОДУ

Сажетак: У раду ће бити ријечи о актуелном стању у школској библиотеци ЈУ Основна школа „Свети Сава“ у Броду. Затим ће се моћи прочитати подаци о стању у школским библиотекама на територији ове вароши у прошлости. Осврнућемо се на библиотечку грађу: бројност фонда, наслове часописа и број корисника у појединим временским периодима 19. и 20. вијека али и на поријекла печата на библиотечким јединицама.

Анализирајући Збирку старе и ријетке књиге али и архивску грађу ЈУ ОШ „Свети Сава“ можемо реконструисати развој школства и прилике у Босанском Броду у периоду 1880–1992. Предмет причања је однос власти према образовању, читалаштво и друштвене прилике.

Посветићемо пажњу и Николи (Саве) Јовановићу, управнику који је лично водио књиге инвентара библиотечке грађе, потписао сваки примјерак и евидентирао вриједност. Упознаћемо и кључног човјека просвјете у Босанском Броду наведеног периода Стеву (Радослава) Кораћа.

Кључне ријечи: Босански Брод (1880–1992), школство, школска библиотека, Никола С. Јовановић, издања, сачувани примјерци, печати, Стево Р. Кораћ

Уводни дио

ЈУ Основна школа „Свети Сава“ у Броду у свом саставу има школску библиотеку која се налази у приземљу зграде на приступачном дијелу, у центру збивања и лако је доступна како најмлађим тако и старијим ученицима и радном особљу. Радно вријеме библиотеке је од 7 до 18 часова чиме су

обухваћене обје наставне смјене. Радно особље чине библиотекар и књижничар на 30% радне норме.

Библиотечки фонд од 23 024 монографских публикација, 518 серијских публикација и 248 јединица некњижне грађе је распоређен на 70 m² те на 92 m дужине полица. Број корисника у 2021/22. год. је 698. Програм обраде библиотечке грађе је „Публико 2004” аутора Александра Бјеличића из Добоја.

Наша школа је правна насљедница свих основних школа које су радиле на простору Босанског Брода. Анализирајући печате као симболе законите припадности ономе чији се знак на њему налази¹ и још понешто што се налази на 58 монографских публикација старе и ријетке књиге и 3 часописа са почетка 20. вијека уочавамо: имена популарних издавача, актуелних педагошких часописа, броја књига које су имале школске библиотеке, актуелних друштвених политика, овдашњих водећих друштвених личности итд. од 1880. до 1992. године у Босанском Броду.

Захваљујући надзору Матичне библиотеке у Добоју, раду Драгана Мићића из Сектора Завичајне збирке и заштите културних добара и директору ЈУ ОШ „Свети Сава” Брану Гојковићу дана 21. 4. 20021. год. збирка је стављена под претходну заштиту покретних културних добара РС у трајању од 2 године.

Захваљујући Бериславу Благојевићу, писцу и истраживачу, аутограф Јовановић са 7 библиотечких јединица ове збирке је објашњен² и повезан са подацима из евиденционих листова претходне заштите те изнешени подаци о овој личности чине срце овог рада.

---

¹ Трагови печата на књигама Добојске библиотеке / Драган Мићић. - Добој: Народна библиотека Добој, 2008

² Истраживачким радом у Архиву Републике Српске у Бањој Луци пронађени документи за нас важног садржаја. Босански Брод је до 1939. припадао Врбаској бановини са сједиштем у Бањој Луци.

Основношколске библиотеке у Босанском Броду

Прва јавна библиотека у Босанском Броду је била школска библиотека и то из 1865.³ када је група водећих православних парохијана и покретача оснивања прве српске школе: М. Радуловић, Коста и Перо Костић, С. Остојић, Вуко Јовановић и Л. Јовановић⁴ у јануару поменуте године писала молбу кнезу Михајлу (1860–1868) да им за потребе новосаграђене школе пошаље књиге. Ово није била једина школа у Босанском Броду тога доба али је прва и једина у којој се учио српски језик и чија се настава одвијала на српском језику. Похађало ју је око 15 до 25 ђака православне и католичке вјере.⁵

Аустроугарска власт доноси нова правила која се односе на школство. Српске школе, па тако и ова поменута, западају у неравноправан положај и ометање рада у цијелој БиХ.⁶ Народне основне школе су отворане у градовима док су сеоска дјеца остајала при конфесионалним школама.⁷ Вјерује се да је оснивањем Народне основне школе у Босанском Броду 6. децембра 1880. год.⁸ полако српска школа престала са радом, мада знамо да је још 1897. радила јер су те године дјеца из Полоја прикључена Црквеној општини Босански Брод умјесто Црквеној општини Лијешће као до тада.⁹

Новооснована школа, на иницијативу општинске управе, има све елементе савремене школе са краја 19. вијека па и

---

³ Историја српских школа у Босни и Херцеговини / Митар Папић. - Сарајево: ИП „Веселин Маслеша”, 1978

⁴ Прилог проучавању историје библиотеке и библиотекарства у Броду до 1941 / Берислав Благојевић. - Бања Лука: Годишњак Друштва чланова Матице српске у Републици Српској 9/2019

⁵ „Grad pored rijeke”/ dr Đuro Basler. – Bosanski Brod: Alkion, 1990

⁶ Историја српских школа у Босни и Херцеговини / Митар Папић. - Сарајево:ИП „Веселин Маслеша“,1978

⁷ Однос Великог управног и просветног савета према пложају православних свештеника и учитеља у Босни и Херцеговини током 1914–1918. године / Мара Шовљаков. – Бања Лука: Гласник Удружења архивских радника Републике Српске, год. 9, бр.9, 2017

⁸ „Grad pored rijeke” / dr Đuro Basler. – Bosanski Brod: Alkion, 1990

⁹ <https://oslijesce.net/Историјат>

библиотеку. Пошто се одржавала из државног буџета била је претплаћена на тада актуелне часописе: „Глас Земаљског музеја”, „Школски вјесник”, „Малу библиотеку”, „Бехар”, „Тежак”, „Покрет”, „Учитељска зора”, „Босанску вилу“.¹⁰

Из овог периода у Збирци старе и ријетке књиге имамо сачуване часописе:

УДК 37

HRVATSKI seoski pčelar / izdaje i uređuje Mijo pl. Kos; urednik Josip Kirar. – Koprivnica: samizdat, 1901–1903 (Koprivnica: Tiskara T. Kostinčera, 1901). – 30 cm
Печат: Narodna osnovna škola Bos. Brod / Народна основна школа Бос. Брод

УДК 63

БОСАНСКО – херцеговачки тежак : илустровани орган централног пчеларског друштва за Босну и Херцеговину у Сарајеву и осталих подружница у земљи /уредио од 1. до 4. броја Иван Ситарих од 5. до 12. броја Љубомир Стјепановић. – Год. 3, бр. 1–12, 1903–1921. - Сарајево : Централно пчеларско друштво у Сарајеву, 1904 (Сарајево : Прва српскаштампарија Ристе Ј. Савића, 1904) . - 30 cm

Излази мјесечно (вријеме изласка се мјери и према грегоријанском и према јулијанском календару). – Паралелни текст латиницом и ћирилицом. – Печат: Народна основна школа Бос. Брод (лат. и ћир).

УДК 37

HRVATSKI učiteljski dom : glasilo hrvatskog pedagoškog književnog zbora, saveza hrv. učiteljskih društava i hrvatske štedno – predujmne zadruge / uredio ga Stjepan Šmid. – God X, br.

¹⁰ Књига вијековима у традицији Брођана /мр Ранко Стјепановић.- Добој: „Значења” Народна библиотека Добој – Матична библиотека, год.2 1, бр.51

1–12 (1917). – Zagreb : Hrvatsko pedagoško – knjižni zbor, 1907–1931 (Zagreb : С. Albrehta, 1917). – 30 cm

За наставу су се користили уџбеници са подручја која су већ одраније у саставу Аустроугарске монархије док власти у Сарајеву нису почеле штампати за њих одговарајуће уџбенике.¹¹ Наставни планови и програми, као и цјелокупни васпитно-педагошки рад морао се уклопити у основне дугорочне програмске окупације.¹²

Сачувани су уџбеници:

КОБАЛИ, Милан

УДК 371.3

Rukovođ za estetičko – etična štiva u pučkoj školi / priredio prema formalnim stupnjevima Milan Kobali, učitelj kralj vježbaonice i prvi član hrv. Pedagogijsko književnog zbora. – Zagreb : Hrv. pedagogijsko-književni zbor, 1893 (Zagreb :Knjigotiskara i litografija С. Albrehta, 1893). –207 стр. ; 18 cm. – (Књиџика за учитеље / Hrvatski pedagogijsko književni zbor. - knj. 27)

БАСАРИЧЕК, Стјепан

УДК 371.3

Rukovođ za početnu stvarnu ili zavičajnu obuku 2. dio / Stjepan Basariček. – Zagreb: Hrv.pedagoški – književni zbor, 1915 (Zagreb : С. Albrecht, 1915). – 316 стр. ; 18 cm. - (Књиџика за учитеље ; 53)
Stvarno kazalo. – Abecedno kazalo.

ДАНИЧИЋ, Ђура

УДК 81

Oblici hrvatskoga ili srpskoga jezika / Gj. Daničić. – 8. izd. – Zagreb : Lav Hartman (Kugli iDeutsch), 1892 (Zagreb : Lav. Hartman (Kugli i Deutsch)). – 103стр. ; 18 cm
Преговор др Т. Маретић

---

¹¹ Школство у Босни и Херцеговини (1918–1941) /Митар Папић. – Сарајево: Веселин Маслеша, 1984

¹² „Историја српских школа у Босни и Херцеговини”/ Митар Папић.- Сарајево: Веселин Маслеша, 1978

БУЧАР, Фрањо**УДК 796**

Gimnastičke vježbe s Batinama i Čunjevima uz češko – hrvatski gimnastičko – mačilačkirječnik / priredio dr. Franjo Bučar, učitelj gimnastike i profesor gornjogradske gimnazije u Zagrebu.

– Zagreb: Knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), 1900
(Zagreb: Knjižara Lav. Hartmana (Kuglii Deutsch). – 87 стр. ; 15cm

Чешко – хрватски гимнастичко – мачилачки рјечник.

УДК 37

ZEMLJOPISNA početnica za 1. razred gimnazije i realke / bez autora. –Zagreb : Narodna tiskaradra. Ljudevita Gaja, 1874
(Zagreb : Narodna tiskara dra Ljudevita Gaja) . – 80 стр. ; 18 cm
Печат: Zemaljska vlada Odjel za bogoštovje i nastavu Kraljevine Hervat.Slavon. Dalm.¹³

Лоше је једино то што оснивач није имао дугорочну визију смјештаја школе те се селила 1889. и 1903. до Првог свјетског рата, тачније, школске 1915/16. год. када је њен простор послужио за формирање војне болнице.¹⁴ Библиотека је као и остале наставне збирке претрпјела губитке. Настава је обустављена али је настављена већ у сљедећој школској години. Знамо да је до 1. децембра 1918. године била двократна и то од 8 до 12 и од 14 до 16 часова, а послје само једнократна, до подне.¹⁵

Школска библиотека је до 15. 5. 1926. године имала евидентираних 28 библиотечких јединица у вриједности од

¹³ У питању је посебно одјељење за вјеронауку и наставу, са задатком да издаје хрватске школске књиге. Више прочитати у „Трагови печата на књигама Добојске библиотеке“ / Драган Мићић. - Добој: Народна библиотека Добој, 2008

¹⁴ Прилог проучавању историје библиотека и библиотекарства у Броду до 1941/Берислав Благојевић. - Бања Лука: Годишњак Друштва чланова Матице српске у Републици Српској 9/2019

¹⁵ „Grad pored rijeke” / dr Đuro Basler. – Bosanski Brod: Alkion, 1990

350 дин. Тада Народна основна школа у Босанском Броду има 8 одјељења са 8 учитеља и 343 ђака.¹⁶

На дан 25. јуна 1930. Државна основна школа у Босанском Броду има 11 одјељења са 12 наставника те школску годину 1929/30. завршава 470 полазника, док школска библиотека на тај дан има 165 библиотечких јединица у вриједности 6 380 дин.¹⁷

На исти датум 1932. године „учитељска књижница” има 427 књига, а „ученичка” 84 и користе их наставници и школски полазници. Добија часописе: „Просветни гласник”, „Народна просвета”, „Гласник стручне наставе”, „Гласник подмлатка Црвеног крста”, „Народно дело”.¹⁸ Из тога периода је сачувано:

БЕДЕКОВИЋ, Јанко

УДК 014.5

Zbirka zakona, naredaba i svih propisa državne uprave po abecednom i vremenskom redu / dr. Janko Bedeković. – Zagreb: U vlastitoj nakladi, 1926 (Zagreb: Tisak jugoslovenske štampe d.d, 1926). – 408 стр. ; 21 cm

Печат: Odvjetnik V. Nabijanac Bos. Brod. - Печат: Narodna osnovna škola Bos. Brodu 29. 11. 1927. - Печат: Народна основна школа у Бос. Броду – округли. - Печат: Успостава срезадервентског у Бос. Броду

ТУЋАН, Фран

УДК 82.992

По Македонији: Путничке слике и дојмови / Фран Тућан . – Загреб : Заклада тискаре „Народних новина“, 1921 (Загреб : Народне новине) . – 183 стр. ; 20 cm

¹⁶ Никола С. Јовановић, Среској испостави у Босанском Броду, Бр. 320 датум 25. јун.1930, Архив Републике Српске Бања Лука

¹⁷ Исто

¹⁸ „Извјештај о прегледу 26 одељења Мешовите државне народне основне школе у Бос. Броду од 25. јуна 1932. год” надзорник Дан.Ђ. Узелац, Архив Републике Српске у Бањој Луци

Печат: Кг. Hrv. Slav. Zemaljska naklada školskih knjiga i tiskarnica.¹⁹ – Аутограф: Јовановић (на насловници са датумом 21. јун 1930)

ЛАБЕ, Пол**УДК 840**

Историја једног младог Србина / Пол Лабе; превео с француског др. С. Варичак . – Загреб : Књижара Ћелап и Поповац, 1919 (Загреб : Надбискупска тискарна, 1919). – 47 стр. ; 18 cm

С предговором госп. М.Р. Веснића, опуномоћеног српског министра. – Аутограф Јовановић, на насловној страни. – На корицама аутограф: Ferdinand Persoglio. – Маргиналија: Поклонио Драго Шеф, уч. 4.р. – Печат: Државна основна школа у Бос. Броду.

САВИЋ, Миливоје М.**УДК 67**

Наша индустрија, занати, трговина и пољопривреда: њине основице, стање, односи, ваљност, путеви, прошлост и будућност / Миливоје М. Савић, начелник министарства трговине и индустрије. – Сарајево: Министарство трговине и индустрије, 1929 (Сарајево: Државна штампарија, 1929). – 336 стр.; 20 cm

Предговор: Миливоје М. Савић у Београду на Св. Саву, 1929. - Издање од 1919. до 1940. - Печат: Државна основна школа у Бос. Броду. - Аутограф: Јовановић

СУБОТИЋ, Војислав М.**УДК 614.885**

Извјештај за 1912–1920. годину (за 37–45. друштвену годину) : поднесен 35. главном годишњем скупу држаном 2. октобра 1921. године у Београду / уредник Војислав М. Суботић. – Београд : Српско друштво Црвеног крста, 1921 (Београд : Штампарија и литографија Саве Раденковића и брата, 1921). – 948 стр. : табеларни прикази ; 18 cm

---

¹⁹ „Трагови печата на књигама Добојске библиотеке” / Драган Мићић. - Добој: Народна библиотека Добој, 2008

Печат: Народна основна школа Бос. Брод. – Аутограф: Јовановић, са датумом 10. 11. 1928.

РАДОВАНОВИЋ, Љубомир Љуба **УДК 347.991**

Одлуке Државног савета 1919–1923. / средио и коментарисао Љуб. Радовановић, секретар Државног савета. – Београд : Милоје Сокић, новинар, 1924 (Београд : Сокић, 1924). – 544 стр. ; 20 cm

Списак закона, уредаба, правилника, расписа и решења, која су служила за основ Саветскимодлукама. – Регистар. – Печат: Народна основна школа у Бос. Броду. – Аутограф: Јовановић

ФРИЕД, Роберт **УДК 612**

Rad socijalno medicinskih ustanova u Tuzli : u godini 1923–1927. / dr. Robert Fried. – Zagreb : Zaklada tiskare Narodnih novina, 1928 (Zagreb : Narodne novine, 1928). – 121 str. ; 20 cm

Печат: Државна основна школа у Бос. Броду са датумом 22. 3. 1930. год. и аутографом Јовановић. – Издање од 1919. год. до 1940. год.

ПЕТКОВИЋ, Вујица **УДК 37**

Нови Наставни програм за 1., 2., 3. и 4. разред основних школа Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца : за практичну употребу у основној школи / Вујица Петковић, учитељ. – 2. изд. – Београд : Издавачка књижарница Геце Кона, 1928 (Београд : Штампарија „Гундулић”). – 98 стр. ; 15 cm

Печат: Народна основна школа у Бос. Броду. - Печат: Narodna osnovna škola Bos. Brod. – Аутограф: Јовановић 30. 8. 1928.

Након Другог свјетског рата долази до промјена у просвјетном амбијенту. Државна нижа реална гимназија у Босанском Броду је свечано отворена 11. 10. 1948. год. у послије савезничког бомбардовања обновљеној приватној кући у власништву трговца Гринхута који је као Јеврејин страдао у Јасеновцу. Отворена је као тежња свих грађана овога

града који су након завршене основне школе дјецу у гимназију слали у Славонски Брод, што је било врло незгодно, нарочити зими. У ову школу се уписало 166 ученика (94 мушких и 72 женских) који су разврстани у четири одјељења првог разреда.²⁰

Са печатом Државне реалне гимназије сачували смо слjedeће примјерке:

ПАВЛОВИЋ, Павоа Вук

УДК 165

Spoznaja i spoznajna teorija / dr Pavao Vuk – Pavlović. – JAZU : Zagreb, 1926 (Zagreb : Tipografija, 1926). – 270. стр. ; 20 cm
Печат: Državna niža realna gimnazija Bos. Brod

МАРКОВИЋ, Фрањо

УДК 821-1

Kohan i Vlasta : Epska pjesan / Franjo Marković. – 5. izd. – Zagreb : Matica hrvatska, 1923 (Zagreb : Matica hrvatska, 1923). – 107 стр. ; 20 cm

Печат: Narodna Republika Bosna i Hercegovina Državna niža realna gimnazija

УДК 821-1

АНТОЛОГИЈА српске ратне лирике 1912–1922. год. / уредио Младен СТ. Ђуричић ; Мирко Дамњановић. – Београд : Издање Централне управе Удружења резервних официра и ратника, 1926 (Београд : Штампарија „Уједињење”, 1926). – 112 стр. ; 18 cm

Посвета: Будућем војнику отаџбине ... за ослобођење и уједињење, 1931. – Печат: Ђачка biblioteka Bos. Brod. – Печат: Gimnazija Bos. Brod Ђачка biblioteka.

МАРКОВИЋ, Фрањо

УДК 821-1

Dom i svijet : idilska pjesan / Franjo Marković ; Uvod i komentar napisao dr. Milan Ogrizović. – 2.izd. – Zagreb : Matica

²⁰ „Јубилеј основног школства” / Абдулах Миџић. – Босански Брод: „Наш лист”, 15 .10 .1973 (Међу именима ученика је и име Љиљане Молнар – Талајић, оперске пјевачице)

hrvatska, 1923 (Zagreb : Tisak „Tipografije”, 1923). – 105 стр. ; 20 цм

Печат: Narodna Republika Bosna i Hercegovina Državna realna gimnazija Bos. Brod

ДАРВИН, Чарлс

УДК 575.8

Postanak vrsta : pomoću prirodnog odabiranja ili održavanja povlađivanih rasa u borbi za život

/ Čarls Darvin . – Beograd : Prosveta, 1948 (Beograd : Kultura) . – 459 str. ; 18 cm

Предео с енглеског: Недељко Дивац. – Печат: Narodna Republika Bosna i Hercegovina Državna niža realna gimnazija. – Печат: Основна школа у Босанском Броду: Ђачка библиотека

Нижа реална гимназија у Босанском Броду спојена је 1955. год. са основном четвороразредном школом у јединствену осморазредну школу која се од 1963. зове „Драго Видошевић”.²¹ Библиотечки фонд је тада премјештен у централни објекат, лијеп и безбједан.

Тај објекат и данас постоји и тамо су смјештена грађанска удружења и организације, политичке партије. Има свој (школски) парк, а крај ње је зграда Спортског центра.

Из периода рада Основне школе „Драго Видошевић” (печат из периода 1955–1963) смо заштитили:

БЕЛИЋ, Александар

УДК 811.163.4

Историја српскохрватског језика : књ. 2 св. 2 речи са конјугацијом / Александар Белић. – Београд : Научна књига, 1951 (Београд : Вук Караџић, 1951). – 341 стр. ; 20 cm

Предавања д-ра Александра Белића, редовног професора Београдског универзитета. – Печат: Ђачка библиотека Основне школе у Босанском Броду

---

²¹ Основана је и Друга основна школа Босански Брод али таквог печата немамо на библиотечким јединицама.

СТИПИЋ, Лазар**УДК 09**

Истина о Мађарима: (по мађарским подацима) / Лазар Стипић . – Суботица : Културно и Хумано Национално Друштво „Северна Звезда“, 1929 (Суботица : Градска штампарија) . – 48 стр. ; 15 cm . – (Библиотека : „Северне Звезде” ; 1)

Печат: Школска библиотека Основна школа „Свети Сава“ Босански Брод. - Печат: Бачка библиотека Основне школе у Босанском Броду

КРАМЕР, Ернест**УДК 641**

Kako se priređuje dobro voćno vino? : po dru. Ernestu Krameru / priredio Miloš Ljubić, ravnatelj Više djevojačke škole i tajnik Vinkovačke gospodarske podružnice. – Vinkovci: Tiskara Dragutina Laubnera, 1898 (Vinkovci: Tiskara Dragutina Laubnera). – 26 стр.: илустр.; 15 cm

Печат: Основна школа у Босанском Броду, Бачка библиотека

УДК 821-1**БУГАРСКЕ** дечје песме / превели с бугарског Сергије

Сластиков и Десанка Максимовић ; илустровао Мате Зламалик. – Београд : Просвета, 1946 (Београд : штампарија Просвете, 1946). – 400 стр. : илустр. ; 20 cm

Печат: Sreski fiskulturni odbor Bos. Brod. – Дедикација: Za masovno učešće na sreskom fiskulturnom sletu u Bos. Brodu pionirima B. Broda s datumom 6. 6. 1948.

Осмогодишња школа је на почетку школске 1973/74. год. имала 1124 ученика а у школској библиотеци 13 160 књига, односно 11,7 по ученику. Претплаћена је била на часописе: „Педагошка стварност”, „Живот и школа”, „Наша школа”, „Просвјетни лист, „Одјек”, „Настава и васпитање”, „Просвјетни преглед”²². Овај период је најзначајнији за

²² „Информација о почетку рада школске 1973/74. год.“ директор Миодраг Војводић, Љетопис ОШ „20. април” у Бос. Броду („20. април” је заједница неколико основних школа са подручја Бос. Брода основана ради обнове

стварање садашњег библиотечког фонда. Издвајају се, наравно, библиотека „Ластавица” и „Млади дани”.

Школске 1983/84. са радом почиње Основна школа „Бошко Буха” и усељава у нову савремену зграду са простором у којем је смјештена и наша библиотека.

Године 1997. када је након ратних разарања нова школска зграда ОШ „Бошко Буха” обновљена, сада као „Свети Сава”, у школску библиотеку је премјештен фонд из старе школе „Драго Видошевић” која је престала са радом. Књиге, углавном, имају печат ОШ „Драго Видошевић” или „20. април”, печата ОШ „Бошко Буха” немамо.

Из периода када се користио печат са грбом Републике Српске, сачували смо примјерак:

БОМАРШЕ, Пјер – Огистен Карон

УДК 821-2

Фигарова женидба или Луди дани : комедија у 5 чинова / П.А.К. Бомарше ; превео Милан Грол. – Београд : Српска књижевна задруга, 1925 (Београд : Народна мисао). – 183 стр. ; 18 цм. – (Српска књижевна задруга. Коло 28 ; књ. 189)
 Аутограф: Veltruskij. – Печат : Пододбор Удружења Југословенских Нац. Жељезничара и Брод. обласне управе – Суботица. – Печат: ОШ „Свети Сава” (са грбом Републике Српске)

Ко је био Никола (Саве) Јовановић ?

За себе у допису Среској испостави у Бос. Броду од 25. јуна 1930. год. заведеног под бројем 320 пише да је најстарији Србин рођени Брођанин.²³ Допис је упутио као одговор на анонимну пријаву о злоупотребама у служби, а која је потписана са „Одани Срби и грађани Бос. Брода” и упућена просвјетним властима Врбаске бановине у Бању Луку. Био је управник Народне основне школе у периоду 1926–1931.

школских објеката путем самодоприноса)

²³ Никола С. Јовановић, Среској испостави у Босанском Броду, Бр. 320 датум 25. јун 1930, Архив Републике Српске Бања Лука

Дуго се послије Другог свјетског рата код нас сматрало да су у Краљевини Југославији директори и управитељи школа, школски надзорници и инспектори бирани међу провјереним антикомунистима, а учитељи и други наставници одани владајућем режиму били привилеговани.²⁴ Ми ћемо Николу Јовановића помињати по ентузијазму којег је показао у библиотекарству основне школе коју је водио.

Допис, у којем Никола С. Јовановић износи оправдања као одговор на изречене нападе, је писан црним мастилом, ћирилицом, са непоштивањем правила приликом писања ијекавицама често убацивањем и екавских облика. Мало писано слово ш нема цртицу.

Из текста сазнајемо да је Никола учитељ у Народној основној школи у Босанском Броду од 1920, а од 15. маја 1926. је и њен управник. Учитељ је од 1910. год. јер наведеног датума писања дописа има 20 година службе. Сазнајемо да је за 50 година постојања Школе (1880–1930) исту похађало 4750 ученика, међу којима и муслиманска дјеца.

Каже да је био у Бос. Броду иницијатор оснивања удружења: Одбора Црвеног крста, „Просвјете”, „Јадранске страже”, „Народне одбране”, Народног универзитета (1930), „Сокола Краљевине Југославије” а да је тренутно предсједник „Просвјете”. Док је Никола С. Јовановић био управник у дворишту школе су постављени тушеви који су се могли користити по цијени од 3 дин.²⁵

За нашу библиотеку је значајан јер је вриједно сакупљао књиге, увећао фонд, лично водио књигу инвентара са вриједностима књига и сваки примјерак уредно потписао. У нашој збирци је сачувано 7 таквих примјерака.

Јовановић је 8. маја 1929. год. ушао у вербални сукоб на тему Хрвата са бившим градоначелником, гостионичаром

---

²⁴ Школство у Босни и Херцеговини (1918–1941) / Митар Папић. – Сарајево: Веселин Маслеша, 1984, стр. 179

²⁵ Grad pored rijeke / dr Đuro Basler. – Bosanski Brod: Alkion, 1990

Јосипом Светом²⁶ из којег је тужени Свете изашао неосуђен јер је суд његове ријечи протумачио као шалу.

Јосип Свете је био члан Хрватске сељачке странке која је у Бос. Броду основана 13. 11. 1925. год. а чији је први предсједник мјесног одбора био др Влатко Хабијанац, адвокат.²⁷ На састанку ХСС који је организован у Дервенти 25. 11. 1939. присуствовао је и Свете који је у току Другог свјетског рата прешао на страну партизана те се нашао на истој страни са учитељем и управником Народне основне школе у Лијешћу (1920–1931), учитељем и управником Државне основне школе у Бос. Броду (1931–1938) те повјереником за просвјету и културу при Среском народном одбору ФНРЈ Стевом Кораћем.²⁸

Никола Јовановић је такође био на суду са учитељем из школе којом је руководио, Илијом Балордом. Радник га је тужио због кршења радничких права и необавјештавања о сједници Наставничког вијећа заказаној за 30. јуна 1930. год. на којој су спојена два одјељења за шта Јовановић каже да је добио дозволу среског школског надзорника у Дервенти.²⁹

Стево Кораћ започиње школску годину 1931/32. као вд управника Државне основне школе у Бос. Броду и започиње писање школске хронике. На списку учитеља који започињу наведену школску годину нема ни Николе Јовановића ни Илије Балорде.³⁰

---

²⁶ Никола С. Јовановић, Среској испостави у Босанском Броду, Бр. 320 датум 25. јун. 1930, Архив Републике Српске Бања Лука

²⁷ Hronologija radničkog i narodnog oslobodilačkog pokreta u Bosanskom Brodu i okolini 1894–1945 / Slavica Hrečkovski.- Slavonski Brod: Opštinski odbor SUB NOR-a Bos. Brod

²⁸ Исто, стр. 163

²⁹ Запис Николе С. Јовановића са суђења, Архив РС

³⁰ Ова хроника, која је веома вриједна, је спашена захваљујући секретару наше школе Зденки Радовановић. Године 1993. након ратних операција у Броду ју је пронашла бачену у углу једне од просторија у згради Старе школе (ОШ „Драго Видошевић” и ОШ „Бошко Буха”). Данас се ова хроника чува у нашој школи и прва је у реду за дигитализацију.

Никола (Саве) Јовановић се враћа на рад у школи као бањолучки учитељ 6. 5. 1932. год. према рјешењу бр. 19235 од 21. 3. 1932. год. Приликом контроле среског школског надзорника из Дервенте Стевана Предраговића коју је обавио 25. јуна 1932. год. од 11 учитеља колико их је радило тада у школи одличним успјехом су оцијењени Стево (Радославов) Кораћ и Никола (Саве)³¹ Јовановић.

Печати као свједоци постојања

Печати које чувамо у нашој збирци свједоче и о постојању појединих удружења и установа у нашем граду.

Рафинерија нафте је имала своју библиотеку у којој су радници остваривали културне потребе. Поред тога што је запошљавала библиотекарку Рафинерија је издавала и „Рафинеријски лист” што значи да је запошљавала и новинаре. У овој редакцији су радили и наши савремени интелектуални радници Живко Савковић и Теодор Трифуновић. Ове године обиљежавамо 130 година почетка рада Рафинерије нафте.

ЈОНКЕ, Људевит

УДК 80

Književni jezik u teoriji i praksi / Ljudevit Jonke. – Zagreb : Znanje, 1964(Zagreb : Vjesnik). – 287 стр. ; 25 cm
Печат: Stručna biblioteka Rafinerije nafte Bos. Brod

---

³¹ У дјелимично сачуваним (преписиваним) матичним књигама у Општини Брод може да се прочита да је на прелазу 19. у 20. вијек у Бос. Броду живио Саво Јовановић, десетар, и Саво Јовановић, трговац. Обојица су имали жену и дјецу али ниједном није уписан син Никола. За Николу знамо да је 1930. год. имао петеро дјеце али у оскудном броју сачуваних матичних књига ти подаци нису нађени. Такође, пошто се много судио и препирао са суграђанима претпостављам да му опстанка у Бос. Броду више није било, те да је отишао у Бању Луку, већ тада под руководством бана Тисе Милосављевића. Пошто на једном мјесту за себе каже да је први рођени Брођанин српске националности, предност бисмо дали могућности да му је отац био десетар поријеклом из Крајине. Након боловања је премјештен у ОШ у Клашницама 13. 1. 1933. што је забиљежио у хроничи управник Стево Кораћ.

Народна библиотека у Бос. Броду је била смјештена у познатој згради Радничког дома која је у Бос. Броду изграђена 1919. год. Прије него је добила такво име, односно прије него што се осамосталила, радила је под називом ООУР за културу и информисање „Митар Трифуновић Учо” заједно са Радијом Бос. Брод. Данас Народна библиотека ради под именом „Бранко Ћопић”.

МЕДАКОВИЋ, Дејан

УДК 908

Београд у прошлости / Дејан Медаковић. – Београд : Завод за издавање уџбеника СРС, 1963 (Београд : БГЗ). – 58. стр. : илустр. ; 24 цм. – (Књига за нас ; 12) Печат: Народна библиотека Бос. Брод

Културни и просвјетни живот око Бос. Брода. Главна карактеристика града Бос. Брода је та да је број становника у граду био мањи или једнак броју становника у појединим селима око њега. Односно, како се развијао просвјетни и културни живот у граду, развијао се и у селима, на посебан начин. Нарочито: Винска, Лијешће, Колибе, Ново Село, Сијековац...

ВОДОВОЗОВ, Н.

УДК 882-94

Николај Васиљевић Гогољ / Н. Водовозов ; [с руског превела Бисенија Лукић]. – Београд : Култура, 1946 (Београд : Култура). – 155 стр. ; 15 см. – (Велики људи и њихова дела; 1)

Печат: Narodna osnovna škola Srez bosanskobrodski Sijekovac

Породице Грачић и Првуловић су нам оставиле вриједне примјерке који говоре о времену између два рата и послеје Другог свјетског рата. На дедикацијама и аутографима се могу прочитати имена Захиде, Ђемиле (Првуловић) и Мевлиде Грачић те Тихомира Првуловића. За Мевлиду знамо да је била врстан наставник српскохрватског језика у Босанском Броду док за Ђемилу знамо да је похађала учитељску школу у

Дервенти послје Другог свјетског рата. Те публикације су до нас стигле у дијелу личне библиотеке коју нам је поклонио Тихомир Првуловић, некадашњи учитељ у Бос. Броду и просвјетни савјетник данасу пензији из Славонског Брода.

КУМИЧИЋ, Марија

УДК 821-1

Pjesmom kroz život : (daleka sjećanja) / Marija Kumičić. – Zagreb : Matica društva „Hrvatska Žena“, 1940 (Varaždin: Stifler – Šarec, 1940). – 203 str. ; 15 cm
Опазка Марија Кумичић стр. 203. – Печат : Књижница Хрватско муслиматско друштво. – Аутограф: Zahida Gračić

ПУШКИН, Александар Сергејевич

УДК 821-1

Пушкин / М.М. Пешић. – Београд: Југо – исток, 1937 ([Београд] : Светлост, 1937). – 162 стр. : пјесникова слика; 18 cm. – (Биографије знаменитих људи /оснивач Ст. Станојевић; 12)
Печат: Državna mješovita učiteljska škola Dereventa. -
Дедикација: Gračić Mevlidi uč. 2 v razredau Derventi 5.6. 1949

ФИШ, Генадије

УДК 821-31

Камени бор / Генадије Фиш; прево с руског Ђорђе Терзић. – Београд : Просвета, 1949(Београд : Просвета, 1949). – 282 стр. ; 22 cm (Совјетска књижевност. - ; књ.21)
Печат: Državni srednješkolski Đački dom Dereventa. –
Дедикација: Gračić, Đemili, pitomici Srednjoškolskog đачког дома... Derv 1. 1. 1950.

ЛАЗАРЕВИЋ, Бранко

УДК 821-4

Сабрана дела књ.2 / Бранко Лазаревић. – Београд : Народна просвета, [око 1934] (Београд : Народна просвета). – 189 стр. ; 18 cm. – Библиотека савремених југословенских писаца)
Печат: Biblioteka Tihomir Prvulović

ИБАНЕЗ, Бласко**УДК 821.131.1 – 31**

Proklete zemlje / Blasco Ibanez ; preveo dr Lucio Bulat. – Zagreb : HRT naklada, 1944 (Zagreb : Hrvatska tiskara). – 215 стр. ; 15 cm

Preveo: dr Lucijo Bulat. – Tisak i razpačavanje odobreno rješenjem Predsjedništva vlade, Glavnog ravnateljstva za promičbu pod brojem 1684/44 od 21. 7.1944.

Дедикација: Мојој малој Ђемили [Првуловић] за светог Николу од Руџе

ДОСТОЈЕВСКИ, Фјодор Михајлович **УДК 821.161.1 – 31**

Бедни људи : Рад о животу и делу Ф. М. Достојевског / Ф. М. Достојевски. – Београд : Народна просвета, 1933 (Београд : Народна просвета, 1933). – 310 стр. ; 18 cm. – (Ф. М. Достојевски изабрана дела у 35 књига / уредник Исидора Секулић)

С руског певео Радивој Ј. Максимовић. – Рад о животу и делу написао А. Погодин. – За штампу приредила Исидора Секулић. – Аутограф: Првуловић на 142. стр

Вриједна нам је и ријетка књига завичајног карактера:

БЕЛАН, Иван**УДК 09**

Zlatna riba / Za djecu i odrasle priredio Ivan Belan ; preveo Adolf Tkalčević. – Slavonski Brod : Vlastita naklada, 1938 (Slavonski Brod : Knjigotiskara J. Pečvarac, 1938). – 80 стр. : илустр.; 18 cm

Илустровао Фрањо Вучник из Босанског Брода.

Из периода Другог свјетског рата чувамо примјерке са чијих се корица јасно види да у саставу НДХ нису важила иста правила за све њене дијелове и патриоте јер су неки морали имати дозволу надлежног министарства, проћи цензуру, док неки нису, у истој години.

ЈАКШЕВАЦ, Стјепан**УДК 821-1**

Pjesme / Stjepan Jakševac. – Zagreb : Vlastita naklada, 1943
(Zagreb : Hrvatski tiskarski zavod, 1943). – 40 стр. : илустр.
аутора ; 18 цм

Печат: Knjižnica Drž. prve žen. real. gimnazije u Zagrebu.

НАМЕТАК, Алија**УДК 821-32**

Mladić u prirodi : Lovačke i druge omladinske priče / Alija Nametak. – Sarajevo: Izdanje knjižare H. Ahmed Kujundžić, 1943
(Sarajevo : Bosanska pošta, 1943). – 81 стр. : илустр. ; 18 см
Tiskanje i razpačavanje dopušteno odlukom Ministarstva narodne prosvjete, Glavno ravnateljstvo za promičbu – novinski odsjek Zagreb, broj 19197. – 42. do 4. siečnja 1943.

Имамо издања Српске књижевне задруге између два рата:

ШИШИЋ, Фердо**УДК 323**

Бискуп Штросмајер и јужнословенска мисао. 1. дио / Фердо Шишић. – Београд : Српска књижевна задруга, 1922
(Београд : Застава). – 160 стр. ; 15 см. коло 24; бр. 162

ПОПОВИЋ, Богдан**УДК 821.133.1-09**

Бомарше / Богдан Поповић. – Београд : СКЗ, 1925
(Београд : Родољуб, 1925). – 164 стр. ; 18 см. – (Српска књижевна задруга, коло 28 ; књ. 188)
Поговор Б.П.

ЕСХИЛ**УДК 821-2**

Одабране трагедије / Есхил ; Софокле ; с грчког превео Милош Ђурић. – Београд : Српска књижевна задруга, 1926
(Београд : „Уједињење“ А.Д.В.Пуљевић, 1926). – 202 стр. ; 15 цм. – (Српска књижевна задруга, 29 ; књ. 195)
Предговор Веселин Чајкановић.

Издања Матице Хрватске између два рата:

БАРАЦ, Антун

УДК 886-4

Vidrić/Antun Barac. – Zagreb : Matica hrvatska, 1940
(Zagreb : Narodne novine, 1940). – 140 стр. ; 22 cm

КЛАЈИЋ, Вјекослав

УДК 929

Život i djela Pavla Rittera Vitezovića : (1652. – 1713) :
Nagrađeno iz naklade Ivana Grofa Draškovića za godinu 1913 /
Vjekoslav Klaić. – Zagreb : Matica hrvatska, 1914 (Zagreb :
Dionička tiskara). – 294 стр. : илустр. ; 21 cm
Екслибрис Павла Ритера. - Приоменак стр. 293. стр. – Попис
слика 295 стр. Издање Књијарског предузећа Геце Кона

ГУНДУЛИЋ, Иван

УДК 821-2

Иван Гундулић: Одабране стране / приредио д-р
Драгољуб Павловић. – Београд : Издавачко и књијарско
предузеће Геца Кон д.д., 1939 (Београд : Штампарија „Орао“).
– 198 стр. ; 18 cm. – (Школски писци / Издавачка књијарница
Геце Кона – Београд) „Иван Франа Гундулића” д-р Драгољуб
Павловић
Печат са именом Брод на Сави (тек од 1934. Славонски Брод):

ЕПИКТЕТ

УДК 17.03

Обрасци воље и среће : (стоички дневник) / Епиктет ;
Марко Аурелије. – Београд : Издавачка књијарница Напредак,
1922 (Београд : Напредак, 1922). – 132 стр. ; 15 cm
Печат: Ћитаonica намјеštenika radionice Drž. željeznice Brod na
Savi. - Печат: Ћитаonica намјеštenika ložionice i radionice Drž.
željeznica Slav. Brod. – Печат: Sindikat željezničkih radnika i
službenika Jugoslavije Ložiona Slav. Brod. – Аутограф: Е. З.
Veltruskij. – Маргиналија: Dobra knjiga J. B. (16. 8. '42). –
Маргиналија: Књиге се изнајмљују: u radne dane od 15 do 20 u
blagdane od 9 do 12 sati. Za pozajmljenu knjigu plaća se:... kako
materijalno tako i moralno.

Закључак

ЈУ Основна школа „Свети Сава” у Броду је ставила под претходну заштиту 61 библиотечку јединицу са карактеристикама прописаним актуелним Законом о културним добрима и Законом о библиотечко-информационој дјелатности РС. Претходна заштита престаје најкасније 2023. год. Збирка је, према наложеним мјерама, смјештена у посебну, застакљену витрину.

Овим радом упознајемо јавност са садржајем Збирке и њеним значајем за изучавање: историје Брода, просвјетног рада у БиХ, библиотекарства у Броду, те социологије мјеста.

Литература и извори

1. Трагови печата на књигама Добојске библиотеке / Драган Мићић. - Добој: Народна библиотека Добој, 2008
2. Конкретизација правне заштите старе и ријетке књиге у школским библиотекама на матичном подручју Добој / Драган Мићић. – Добој : Народна библиотека Добој, 2020
3. Историја српских школа у Босни и Херцеговини / Митар Папић. - Сарајево:ИП Веселин Маслеша, 1978
4. Школство у Босни и Херцеговини (1918–1941) /Митар Папић. – Сарајево: Веселин Маслеша, 1984
5. Прилог проучавању историје библиотека и библиотекарства у Броду до 1941. /Берислав Благојевић. - Бања Лука: Годишњак Друштва чланова Матице српске у Републици Српској 9/2019
6. Grad pored rijeke / dr Đuro Basler. – Bosanski Brod: Alkion, 1990
7. Однос Великог управног и просветног савета према положају православних свештеника и учитеља у Босни и Херцеговини током 1914-1918.године / Мара Шовљаков. – Бања Лука: Гласник Удружења архивских радника Републике Српске, год. 9, бр. 9, 2017
8. <https://oslijesce.net/Историјат>
9. Књига вијековима у традицији Брођана / мр Ранко Стјепановић.- Добој: „Значења” Народна библиотека Добој – Матична библиотека, год.21, бр.51
10. Hronologija radničkog i narodnog oslobodilačkog pokreta u Bosanskom Brodu i okolini 1894–1945 / Slavica Hrečkovski.– Slavonski Brod: Opštinski odbor SUB NOR-a Bos. Brod
11. Никола С. Јовановић, Среској испостави у Босанском Броду, Бр. 320 датум 25. јун 1930, Архив Републике Српске Бања Лука
12. Запис Николе С. Јовановића са суђења, Архив РС, Бања Лука

13. „Извјештај о прегледу 26 одељења Мешовите државне народне основне школе у Бос. Броду од 25. јуна 1932. год” надзорник Дан. Ђ. Узелац, Архив Републике Српске у Бањој Луци
14. Јубилеј основног школства / Абдулах Миџић. – Босански Брод: „Наш лист“, 15. 10. 1973.
15. „Информација о почетку рада школске 1973/74. год.” директор Миодраг Војводић, Летопис ОШ „20. април“ у Бос. Броду

OLD AND RARE BOOKS IN PRIMARY SCHOOL “SVETI SAVA” BROD

Abstract: The work will present current state in the school library of Primary School “Sveti Sava” in Brod. The data on school libraries of this city in the past will also be presented. We will review the library material: number of holdings, magazine titles and number of users in certain periods of time in 19th and 20th century and also the origin of stamps on library units.

Analyzing the Collection of old and rare book and the archive collection of Primary School “Sveti Sava” we can reconstruct the development and situation in Bosanski Brod in the period 1880-1992. The subject is the relation of government toward education, reading and social conditions. We will also analyze Nikola (Savo) Jovanović, the manager who personally kept the library inventory books, personally signed each copy and recorded the value. We will also get to know the key man in education in Bosanski Brod of that period, Stevo (Radoslav) Korać.

Keywords: Bosanski Brod (1880-1992), education, school library, Nikola S. Jovanović, editions, preserved copies, stamps, Stevo R. Korać

Драгана Божић

dragana@bsrs.rs

Јелена Радаковић

jelena@bsrs.rs

ЈУ Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске
Бања Лука

УДК 027(497.6 РС)

DOI 10.7251/BSCSR2411271B

ПРИМЈЕНА ИНКЛУЗИЈЕ У ЈАВНОЈ УСТАНОВИ СПЕЦИЈАЛНОЈ БИБЛИОТЕЦИ ЗА СЛИЈЕПА И СЛАБОВИДА ЛИЦА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Сажетак: У овом раду покушали смо да прикажемо примјену инклузије у Специјалној библиотеци за слијепа и слабовида лица Републике Српске како кроз примјере добре праксе и сарадње, тако и кроз властита рјешења која су резултат вишегодишњег рада. Циљ нам је да покажемо како Специјална библиотека позитивно утиче на побољшање живота корисника који нису у стању читати стандардну штампу, једнако кроз социјално укључивање и подстицање дигиталне писмености.

Кључне ријечи: библиотека, слијепа лица, слабовида лица, инклузија, дигитална инклузија, приступачност

По природи ствари али и међународним правним документима, култура припада свима у погледу физичке и садржајне доступности и свака особа има једнака права на приступ информацијама и знању. Библиотеке као културне установе у којима се похрањују информације знања из свих области, али дјела маште, отворене су за најшири круг корисника, без обзира на њихову расу, националност, старост, пол, религију, језик, инвалидитет, економски и радни статус те образовање.

Инклузија у смислу равноправности доступности библиотечких услуга и ресурса свима базира се с једне стране

на универзалном дизајну, тј. обликовању добара, услуга и информација на такав начин да су доступне највећем могућем броју грађана без додатних прилагођавања. С друге стране, подразумејева прилагођавање простора и информација на начин да их особе с различитим врстама инвалидитета могу самостално и несметано користити. Група корисника којом се бавимо у овом раду, због врсте свог хендикепа, захтијева нарочито прилагођавање библиотечких услуга. Вид се сматра најважнијим чулом и 90 посто информација човјек перципира путем очију, па је групи људи који имају проблем с видом потребна помоћ и разумијевање заједнице.

Наша установа настала је управо из жеље, али и обавезе за укључивањем слијепих и слабовидих особа у токове образовања и културе. С тим у вези је и већа могућности запошљавања и доприноса друштву, те уопште квалитетнији и испуњенији живот. Ово је регулисано чланом 9. Конвенције Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом, чија је потписница и Босна и Херцеговина, те Стандардним правилима за изједначавање могућности за особе са инвалидитетом.

Према подацима Савеза слијепих РС само у Републици Српској има преко 2 000 регистрованих слијепих и слабовидих особа. Међутим, корисници Специјалне библиотеке нису само слијепе особе, већ сви које из било ког разлога имају проблема са читањем стандардне штампе (енглески *print disabled*), а то су и људи с различитим привременим или трајним моторичким сметњама који имају проблема да држе књигу, особе с дислексијом, особе старије животне доби и друге.

Специјална библиотека почела је с радом 2007. године. Примарна дјелатност наше установе је издавање књига, часописа и литературе у приступачним форматима за слијепи и слабовиди лица. Захваљујући Маракешком уговору, чији је потписник и Босна и Херцеговина, издавање приступачних формата је ослобођено ауторских права, под условом да се не користе у комерцијалне сврхе. Приступачни формати су звучне књиге, књиге на Брајевом писму и књиге у увећаном слогу. У

почетку, док се информациона технологија још развијала, приступ информацијама за слијепе и слабовидне особе био је сведен на њих, а поразна је чињеница да је свега 5 посто укупне свјетске литературе прилагођено слијепима. Развојем технологија и интернета, отворене су широке могућности и приступ информацијама је увелико унапријеђен. Нове технологије откриле су нове области читања, учешћа и активности за људе са инвалидитетом које су им биле недостижне прије само неколико година.

У овом раду нарочито ћемо обрадити два, назовимо их, правца инклузије. Посебну пажњу посветићемо дигиталној инклузији и начинима на који се она спроводи у Специјалној библиотеци. У другом дијелу рада бавићемо се примјерима праксе кроз организовање догађаја инклузивног карактера, при чему ћемо се осврнути на архитектонску приступачност, као неопходном услову добро промишљене и успјешне инклузије.

Дигитална инклузија

Саставни, или боље речено нераздвојиви дио рада Специјалне библиотеке је дигитална инклузија и њена примјена.

Дигиталну инклузију дефинишемо као правичан, смислен и сигуран приступ за кориштење, управљање и дизајнирање дигиталних технологија и сервиса који пружају могућност за повезивање свих и свуда.

Другим ријечима, дигитална инклузија представља демократизацију технологије. Она обезбјеђује да сви људи, без обзира на друштвену класу, етичку или вјерску припадност, економску моћ и сл., могу уживати у предностима које имају технолошки алати комуникације и информисања који, када се правилно користе, могу помоћи побољшању животних услова тих појединаца.

Управо побољшање животних услова слијепих и слабовидних корисника је полазна тачка наше библиотеке, која дигиталну инклузију спроводи од првог дана свог дјеловања,

што се види не само кроз примјере добре праксе, него и кроз испуњавање основних услова за спровођење дигиталне приступачности, а, то су информатичко описмењавање и, прије, свега приступачност дигиталним информацијама.

Информатичка писменост или описмењавање подразумева да корисник (лице са оштећеним видом) зна да ради на рачунару и да користи друге паметне уређаје, попут мобилних телефона, таблета и сл., који су управо уско повезани са приступом информацијама које Специјална библиотека првенствено обезбјеђује кроз дигиталне аудио-књиге.

Аудио или звучна књига је тонски запис прочитаног текста. Од грамофонских плоча, трака, касета и CD-ова током година, захваљујући технолошком развоју и дигитализацији грађе, постала је лако преносив медиј у mp3, **DAISY**¹ или неки трећи формат који се може слушати на већини паметних уређаја и доступан је свима.

Велики број звучних књига којима располаже Специјална библиотека омогућује корисницима да уживају у различитим врстама литературе, било да се ради о белетристици, класицима, школској лектури или уџбеницима.

Све књиге које су снимљене у тонском студију наше установе, могу се на веома лак начин, без регистрације послушати и на интернету, тачније на платформи која се зове Е-библиотека, а која је дио веб-странице Библиотеке www.bsrs.rs.

Веб-страница је у потпуности прилагођена, односно сваки корисник може да приступи све и једном њеном дијелу. Приступачност веб-сајта за слијепе подразумева добру структурираност и прилагођеност говорним софтверима. Сlike обавезно садрже алтернативни текст описа. За слабовиде кориснике омогућено је увећање фонта, те контраст боја слова

---

¹ DAISY – Digital Accessible SYstem Information је колекција дигиталних датотека које омогућују јединствен приступ особама са оштећеним видом или потешкоћама у читању.

и позадине како би се олакшало читање нпр. особама с дислексијом.

С циљем освјешћивања јавности о потреби прилагођавања интернет страница лицима са визуелним хендикепом, Специјална библиотека је издала приручник под називом „Веб приступачност” који је написао дипломирани инжењер електротехнике Жарко Лаловић. Приручник, чији је тираж од 500 примјерака, подијељен свим релевантним институцијама и појединцима, недуго након штампаног је добио и своје електронско издање које се такође налази на сајту Библиотеке.

Од других асистивних технологија које су дио спровођења дигиталне инклузије, треба споменути различите софтвере за коришћење рачунара. Првенствено се ту мисли на програм који слабовидим лицима увећава садржај екрана и на тзв. **screen reader** или читач екрана који текст са екрана претвара у синтетизовани говор.

Читачи екрана се данас увелико користе на паметним уређајима, понајвише на мобилним телефонима као средством комуникације и приступања информацијама.

С обзиром на то да слијепи људи користе Брајево писмо, савремена технологија, такође, омогућује да преко различитих хардвера добијају информације у тактичном облику. Најбољи примјер је **Брајев редак** – тактилни уређај који се састоји од низа правоугаоних ћелија, од којих свака садржи по 6 или 8 покретних иглица. Иглице се електронски управљају како би се покретале горе-доље и стварале знакове на Брајевом писму. Знакови приказују податке који се изворно појављују на рачунару.

У овом контексту треба споменути и **Брајев ембосер – штампач за слијепе**, који отискује тачкице на мало чвршћем папиру него што се обично користи.

Ови штампачи у зависности од врсте и произвођача (попут **Index Everesta** који Библиотека користи) могу да штампају једнострано или двострано, те су као такви погодни за личну и канцеларијску употребу.

У раду Специјалне библиотеке користи се и штампач за комерцијалну употребу, односно велику продукцију. Такав је **4Waves PRO** преко којег се штампају књиге на Брајевом писму, а који ради преко софтвера за превођење на Брајево писмо – **Duxbury Braille Translator-DBT**.

Однедавно, а, захваљујући сарадњи са Савезом слијепих Републике Српске, Библиотека има могућност и да користи нову генерацију штампача, који паралелно штампају текст у стандардном формату (црном тиску) и на Брајевом писму. Тако одштампани материјали, одличан су примјер спровођења инклузије гдје исти текст истовремено могу читати и видећи и слијепи људи.

Штампачи се налазе у згради Библиотеке и саставни су дио Ресурсног центра за Брајево писмо, који је отворен захваљујући амбасади Јапана у Босни и Херцеговини.

Приступачност простора

Архитектонска приступачност један је од битних предуслова правилне инклузије, и она је регулисана посебним правилима. Приликом примјене исте, нисмо само водили рачуна о слијепим и слабовидим лицима, јер дијелимо зграду и са осталим организацијама лица са инвалидитетом, па су чести гости особе у колицима или са потешкоћама у кретању. Поменућемо нека од рјешења. Специјална библиотека има приступачан улаз, у равнини, без степеница, те није потребна рампа. Просторије библиотеке су на првом и другом спрату и до њих води лифт који има звучну сигнализацију, а бројеви на дугмади су обиљежени Брајевим писмом. Просторије су простране и без сувишног намјештаја. Тоалети, уз конференцијску салу у којој организујемо разне врсте догађаја, приступачни су за људе у колицима. Поред зграде је простор за паркирање. Мјесто за излазак из возила је близу улаза, те лице с инвалидитетом има несметан приступ улазу.

Будући да је због врсте инвалидитета слијепим корисницима компликовано доћи у библиотеку, јер им у највећем броју случајева треба персонални асистент, нудимо

могућност доставе књига на адресу помоћу библиобуса или их шаљемо поштом, што је бесплатна услуга захваљујући секограму².

Догађаји у библиотеци као примјери добре праксе

Инклузија не подразумијева само укључивање слијепих и слабовидих лица у друштво, него и сензибилизацију заједнице о њима. Из тог разлога, у Библиотеци велику пажњу поклањамо планирању догађаја, који одреда имају инклузиван карактер, и кад су у питању учесници и публика. Поменућемо само неке од примјера праксе током скоро 16 година постојања Библиотеке гдје смо кроз широк спектар активности и различите, понекад неочекиване сарадње, покушали да избришемо границе између слијепих и видећих људи и приближимо њихове свијетове.

Увијек настојимо да промовишемо рад слијепих и слабовидих умјетника, кроз књижевне вечери, концерте, изложбе. Организовали смо изложбу слика слабовидог аутора, промовисали музичка издања, књиге слијепих. С нашим програмима гостујемо и у другим библиотекама и градовима. Представили смо се у Лакташима, Градишци, Бијељини, Новом Граду, али и у Београду, Кикинди, Смедеревској Паланци. Редовно представљамо наша издања на Београдском сајму књиге на штанду Републике Српске. Пажњу, такође, поклањамо и лицима с другим врстама инвалидитета, па смо тако организовали заједничке изложбе са Савезом глувих и наглувих, организацијом УДАС и другима.

Наравно, ту су и гостовања, „видећих” умјетника – књижевника, глумаца, музичара, али и академских професора, стручњака из својих области, који се по правилу радо

---

² Секограм је пошиљка која садржи преписку, литературу у било ком облику, укључујући и звучне записе, намијењене искључиво потребама слијепих или слабовидих особа, као и опрему и материјале прилагођене превазилажењу проблема сљевила

одазивају на наше позиве. Такође, многи од глумаца и професионалних спикера позајмили су свој глас и снимили звучне књиге у тонском студију библиотеке. Кроз едицију „Један писац, једна књига” исто су урадили и многи наши књижевници читајући своје дјело на искључиво волонтерској бази и тиме, заправо, проширили круг својих читалаца. Подсјећамо да су захваљујући Маракешком споразуму, чији је потписник и Босна и Херцеговина, дјела намијењена слијепима у приступачним форматима ослобођена ауторских права, под условом да се не користе у комерцијалне сврхе.

Библиотека, иако искључиво усмјерена на издавање ове врсте књига, издала је у обичној штампи двије поетско-прозне збирке слијепе књижевнице Борке Тадић, у жељи да је приближи ширем аудиторијуму.

У библиотеци су у више наврата одигране прилагођене позоришне представе. Истичемо сарадњу са Позориштем младих Дис и Театром Сцена из Новог Града.

Добар примјер инклузије су и позоришта слијепих, која су специфична по томе што на сцени, равноправно с глумцима који виде, глуме и слијепи и слабовиди глумци аматери. Угостили смо овакве позоришне трупе из Подгорице (драмска секција Културног центра Хомер) и Загеба (Казалиште слијепих и слабовидних Нови живот), који су у Народном позоришту извели своје представе („Мртве душе” и „Лоповлуку нигдје краја нема”). Као простор је изабрана велика сцена Народног позоришта управо из разлога да би шира публика видјела ове необичне представе у којима слијепи глумци практично глуме видеће људе. Заједно с Позориштем младих ДИС продуцирали смо представу „Чудесна прича о Хелен Келер”, чувеној слијепој и глувој књижевници у којој насловну улогу тумачи слијепи књижевница Борка Тадић, која је гостовала у 19 градова у Босни и Херцеговини. Истичемо и гостовање Покретног алтернативног театра омладине (ПАТОС) с представом „Унутрашња светла” прилагођеном слијепој публици, а у којој су они који виде носили повез преко очију. Циљ је био да

публика осјети како слијепи људи доживљавају позоришну умјетност, али и живот и свакодневне ситуације. Акценат је са чула вида пребачен на друга чула, па је представа пружила тактилни, звучни, мирисни, па чак и угођај укуса.

Поводом Међународног дана особа са инвалидитетом (3. децембар) у неколико наврата водили смо наше кориснике у Музеј Републике Српске, гдје су у друштву кустоса пратили изложбе, сталне или гостујуће, и имали прилику да опипају неке од експоната. Такође, кустоси из Музеја били су учесници наших стручних скупова на различите теме. Тифлограф (стручњак за Брајево писмо) Јовица Радановић учествовао је у изради специјализоване публикације „Простор, облик, додир“ Музеја савремене умјетности Републике Српске, прецизније каталога истоимене изложбе прилагођене за слијепа и слабовида лица.

Организовали смо и курсеве италијанског језика, ликовне радионице (тактилног типа), курсеве учења Брајевог писма, али и курсеве информатичког описмењавања за наше кориснике, на којима посебно инсистирамо и који су данас од највећег значаја у свим аспектима живота. У сарадњи са Цендер центрима Републике Српске и Босне и Херцеговине кроз пројекат „Од хобија до хљеба“ обучавали смо слијепе и слабовиде жене како да на примјеру радионице израде накита, путем економског и правног описмењавања, покрену посао.

У сарадњи са ЈУ Центром за социјални рад презентовали смо наше услуге у два дневна центра за старе у Бањалуци, а пензионери и стара лица су чести посјетиоци догађаја у библиотеци. Организовали смо и округли сто на тему дислексије, у сарадњи са Друштвом дислексичара РС, на коме су говорили стручњаци.

Нашу установу редовно посјеђују организоване групе дјецe, од вртићког узраста, преко основне школе до средњошколаца. Издвајамо бањалучке гимназијалце који су двије године заредом у оквиру пројекта „Ја грађанин“ из предмета демократија и људска права изабрали Специјалну библиотеку као тему. Оно што су научили о нашем раду

презентовали су по завршетку пројекта својим колегама и наставницима, а такође су као волонтери прочитали четири звучне књиге, које су сад дио нашег фонда. Библиотеку као дио наставе редовно посјећују студенти Независног универзитета Бања Лука, студијске групе Специјална едукација и социјална рехабилитација.

Циљ свих ових разноврсних културних и едукативних активности је повезивање слијепих и слабовидих лица као примарних корисника наше библиотеке са широм заједницом, која се на тај начин едукује и ствара емпатију и свијест о постојању другог и другачијег. Инклузија никад није једносмјеран процес, она обогаћује све стране које у њој учествују, а свијет је довољно богат, широк и простран за све, само треба наћи начине да га сви осјетимо у пуној љепоти и разноврсности.

Закључак

Инклузија је процес у коме установе културе и образовања, као што је и наша, смањују препреке или руше баријере како би и слијепа и слабовида лица равноправно учествовала у друштву.

Алберто Мангел је написао како: „Љубав према библиотекама, као све остале љубави мора се стећи. Нико ко први пут ступа у просторију сачињену од књига не може да зна шта се од њега очекује, шта му се нуди, шта је дозвољено”.

И нашу Библиотеку чине књиге, али и жеља да оне свима буду доступне, јер читање је основно људско право које припада интелектуалним слободама која се гарантују сваком појединцу у темељним документима о људским правима.

Читање није више само „пуко листање страница књиге” него додир и звук који се, слободно можемо рећи, преноси путем медија, интернета и заправо свих прилагођених дигиталних уређаја које особи са оштећеним видом дају увид у садржај и олакшавају живот.

Прилагођен простор, културни садржаји попут промоција књига, представа и тактилних изложба само су шири дио

приче која се кроз рад наше Библиотеке примјењује и наставља.

Литература

1. Лаловић. Ж (2011). *Веб приступачност*. Бањалука: Специјална библиотека за слијепе и слабовида лица Републике Српске.
2. *Приручник за слијепе и слабовиде кориснике: Мрежа Аудио Брај Интернет Клуб Читаоница* (2011). Бањалука: Савез слијепих Републике Српске.
3. *Смјернице за приступачност народних књижница* (2022). Загреб: Хрватска књижница за слијепе; Копривница: Књижница и читаоница „Фран Галовић”.
4. Уједињене Нације (2008). *УН Конвенција о правима особа са инвалидитетом*. Бањалука: Координациони одбор инвалидских организација Републике Српске.
5. <https://www.accessibility.com/digital-accessibility/vision>

INCLUSION IN THE SPECIAL LIBRARY FOR THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Abstract: In this paper, we tried to show the implementation of inclusion in the Special library for the blind and visually impaired of the Republic of Srpska, with examples of good practice and cooperation, and with our own solutions that are the result of many years of work. Our goal is to show how the Special library has a positive impact on improving the lives of users who are unable to read standard print, equally through social inclusion and encouraging digital literacy.

Keywords: library, print disabled, inclusion, digital inclusion, accessibility

---

Соња Пржуљ

sonja.przulj@pub.rs

ЈУ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске

Бања Лука

УДК 027.6-056.26

DOI 10.7251/BSCSR2411282P

ИНКЛУЗИВНЕ БИБЛИОТЕЧКЕ УСЛУГЕ И ИЗАЗОВИ СА КОЈИМА СЕ БИБЛИОТЕКАРИ И ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ СУСРЕЋУ У БИБЛИОТЕКАМА

Сажетак: Говорећи уопштено, особе са инвалидитетом врло често су изложене друштвеној дискриминацији, што за посљедицу може да има негативан утицај на њихово здравље. Поред тога, ово се коси са темема програма глобалног развоја Уједињених нација и његовим четвртим циљем за одрживи развој који каже да би владе и доносиоци закона широм планете требало да створе, како физичке, тако и виртуелне услове особама са потешоћама у развоју, како би им се омогућио приступ без баријера школским зградама и другим образовним и рекреативним мјестима, укључујући библиотеке, мјеста за обједовање, тоалете и игралишта.

Примарна улога библиотека је прикупљање, чување и давање информација свим људима. Нажалост, многе библиотеке још увијек не придају довољно пажње обезбјеђивању неопходних услова за инклузију тако да особе са инвалидитетом често немају приступ горе поменутих информацијама.

Стога је важно да се библиотекари редовно усавршавају и прилагођавају новим информационим технологијама како би што адекватније и квалитетније пружали услуге својим корисницима, укључујући и инклузивне библиотечке услуге.

На примјерима неколико библиотека из региона и свијета, ауторка ће приказати добру праксу, стратегије успјеха, али и изазове са којима се библиотекари и особе са инвалидитетом суочавају у библиотекама.

Кључне ријечи: модерне библиотеке, особе са инвалидитетом, инклузија, инклузивне библиотечке услуге, стратегије успјеха, изазови

Компетенције информатичких стручњака XXI вијека

У библиотекама, као информатичким организацијама, раде информатички стручњаци као што су библиотекари, водитељи информатичких одјељења, особе које развијају службе и услуге на вебу (информатичари), и сл. Стручне компетенције информатичких стручњака односе се на знање о грађи и технологији, те управљање том грађом и технологијом ради пружања најквалитетнијих информатичких услуга својим корисницима. Поред стручних и личних компетенција, темељне компетенције информатичких стручњака, тј. библиотекара, су међусобно дијељење примјера добре праксе, цјеложивотно учење као и придржавање етичких вриједности струке.¹

Ауторка ће се посебно осврнути на поменуте етичке вриједности, примјену информатичких помагала и технологија и, према њој, суштинској личној компетенцији: поштовању и цијењењу различитости.

Инклузија у библиотекама и осталим институцијама у локалној заједници

Појам инклузије подразумијева укључивање сваког појединца у активности заједнице без озбзира на његов пол, социо-економски статус, етничку припадност, опште здравствено стање и остале различитости због којих су ови појединци неријетко изложени социјалној искључености, маргинализацији, што доприноси њиховој обесправљености и рањивости. Инклузија треба да тежи прихватању различитости, смањивању препрека за учешће у нпр. културним активностима у школама, библиотекама, и осталим институцијама у локалној заједници, а не њиховом смањењу. Учешће обухвата игру, учење и сарадњу са другима, а главна

---

¹ Eileen Abels et al., “Competencies for information professionals of the 21st century,” препађено јуна 2023, https://sla.org/wp-content/uploads/2013/01/0_LRNCompetencies2003_revised.pdf (преузето 9. 6. 2023).

филозофија инклузије је укључивање појединца у друштво у цјелини.

Инклузију у образовању на свим нивоима образовно-одгајатељског система наглашавају земље Европе и свијета, кроз националне курикулуме и друге документе.

Овдје ће се нарочито говорити о инклузији у библиотекама и прилагодљивости библиотекара на овај појам и филозофију.

Инклузивне групе

Концепт социјалне искључености као и групе које јој подлијежу у Француској први пут спомиње René Lenoir (Рене Леноар) седамдесетих година прошлог вијека, у својој књизи *Exclus, un Français sur dix*, у преводу на српски *Искључен, један од десет Француза*. По њему, ово су ментално неприлагођени (особе са менталним и интелектуалним потешкоћама), физички неприлагођени (особе са физичким инвалидитетом) и социјално неприлагођени (овисници, алкохоличари, бескућници, деликвенти, итд.). Деведесетих година, након Француске, појам социјална искључености постаје важан и институцијама Европске уније када јача концепт социјалне политике. Тренутно се концепт социјалне искључености проширио и на остале маргинализоване групе као што су мигранти, различите етничке и расне групе и сл.

Изазови са којима се суочавају библиотекари и особе са инвалидитетом у библиотекама

У раду ће се, углавном, говорити о особама са физичким инвалидитетом као корисницима библиотечких установа, њиховом искуству као и изазовима са којима се суочавају приликом коришћења ових услуга.

Говорећи уопштено, особе са инвалидитетом врло често су изложене друштвеној дискриминацији и социјалној искључености, што као посљедицу може да има негативан утицај на њихово здравље. Поред тога, ово се коси са темама програма глобалног развоја Уједињених нација и његовим

четвртим циљем за одрживи развој који каже да би владе и доносиоци закона широм планете требало да створе, како физичке, тако и виртуелне услове, особама са инвалидитетом, како би им се омогућио приступ без баријера школским зградама и другим образовним и рекреативним мјестима, укључујући библиотеке, мјеста за обједовање, тоалете и игралишта (Алаби и Мутула 2020, 14).

Потребе особа са инвалидитетом (ОИ) се не разликују од потреба осталих људи. Оне теже квалитетним услугама и начину животу баш као и сви остали. Нажалост, многи не схватају да термин инвалидитет подразумева природни дио људског постојања и да је чиста предрасуда да ОИ воде неквалитетан начин живота. Чињеница је да ОИ, упркос ограничењима, могу да воде врло квалитетан живот ако им се пружи одговарајућа помоћ у локалној заједници, као што је људска асистенција, приступачност објектима, јавном превозу, тротоарима и сл (Дас 2017).

Социјални модел инвалидитета подразумева повезаност особе са инвалидитетом са околином тј. друштвом, која може бити двојака: прво, да друштво ствара баријеру својом неприлагођеношћу или друго, да друштво уклања баријере омогућавањем технички прилагођеног простора, обезбеђивањем помагала и других облика прилагођености и подршке (Мештрић 2021). Библиотеке могу играти важну улогу у отклањању ових баријера и пружању помоћи ОИ у смислу њиховог коришћења библиотечких услуга. Ипак, често долази до сметњи у комуникацији између библиотечког особља и ОИ зато што особље није довољно обучено за рад са овом популацијом.

Ово се, на примјер, може сусрести код комуникације између библиотечког особља које чује и корисника који су глуви, јер је њихов примарни језик знаковни језик, који, нажалост, већина библиотечког особља не познаје (Елин 2009, 57).

Према смјерницама Ифлине Комисије за библиотечке услуге за особе са посебним потребама из 2001. године, у

традиционалној међународној подјели у особе које не могу користити стандардне библиотечке услуге убрајају се особе с физичким и менталним потешкоћама, слијепе и слабовиде особе, особе с различитим потешкоћама у читању и писању, тј. учењу, глуве и наглуве особе, глуво-слијепе особе, болнички пацијенти, особе смјештене у домове пензионера, старије слабо покретне особе и особе у казним установама. Ипак, посљедњих се година у ту групу убрајају и особе с деменцијом, бескућници и надарена дјеца. Да би ОИ могле што квалитетније да користе услуге у библиотекама треба да се поставе јасни општи циљеви и смјернице. Нпр. према Ифлиним смјерницама за пружање библиотечких услуга особама са посебним потребама (ОПП) и особама са инвалидитетом (ОИ), за почетак, важно је едуковати библиотечки кадар за рад са овим корисницама, те испитати постојеће стање библиотечких услуга за ОИ и ОПП у оквиру јавних и специјализованих библиотека. Затим треба пратити развој ових библиотечких услуга по узору на библиотеке у региону и иностранству, које већ одавно успјешно пружају овакве услуге, те успоставити сарадњу са њима. На интернет страници библиотечких организација и удружења би требало да буду доступне важне информације о услугама за ОИ и ОПП (Мештрић 2021, 7–8).

Идеје за унапређивање библиотечких услуга

Како би се горе поменути изазови савладали и смјернице спровеле у дјело, потребно је константно радити на унапријеђивању библиотечких услуга, имати визију и енергију за постизање истих, чак и у ситуацијама када су ресурси ограничени. У овај процес треба да буде укључена цијела библиотечка заједница, која ће развијати сарадњу са другим институцијама и професионалцима релевантним ОИ и ОПП као што су нпр. дефектолози, програмери, итд. Некада је довољно да библиотечко особље само пита корисника каква му је услуга потребна да би се та услуга и остварила. Формирање литературе која садржи информације о нпр.

глувоћи и грађи намијењеној глувим особама, као и посвећеност директора библиотеке развоју услуга за глуве особе чине друштвене моделе приступа кориснику.

Појава и развој нових технологија су широко заступљени и библиотеке не треба да буду искључене из овога. Овакве технологије зовемо асистивним или адаптивним технологијама (АТ). По дефиницији, АТ је било који уређај, опрема или производ, који је прилагођен да повећа и побољша функционалност било које ОИ (Мунин и Ју 2017, 446).

Адаптивне технологије се дијеле у двије групе, нискотехнолошке и високотехнолошке. При томе су нискотехнолошке АТ јефтиније. У АТ се убрајају компјутерски хардвер, софтвер и електронски уређаји. Према Конвенцији о правима особа са инвалидитетом, особе које живе са инвалидитетом треба да имају приступ АИ. Ову одлуку подржава Свјетска здравствена организација у сарадњи са Уједињеним нацијама, донаторским агенцијама, професионалним организацијама, академском заједницом и индустријом путем Глобалне кооперације о асистивним технологијама (Алаби и Мутула 2020, 14).

Од технолошких рјешења за глуве и наглуве особе, једно од најпопуларнијих помоћних уређаја је слушни апарат који појачава звук и смањује буку у позадини. Други значајан уређај, ФМ систем, функционише на начин да говорник носи микрофон са предајником док слушалац носи мали пријемник са контролом јачине. Постоје и помагала као што су појачала телефона и мобилних телефона, свјетлосни сигнали на вратима и вибрациони ручни сатови. ТТУ уређаји се заснивају на слању и примању текстуалних порука путем телефонске мреже. Коришћењем технологије аутоматског препознавања говора могу се препознати изговорене ријечи и претворити у текст. Актуелно је експериментисање са укључивањем веб-камера у комуникациону праксу глувих и наглувих особа. У Националном техничком институту за глуве и на Институту за технологију у Рочестеру у Сједињеним Америчким Државама развијена је такозвана Це-штампа, која представља систем за

транскрибовање говора у штампани текст. Још један напредни уређај заснива се на технологији препознавања говора, његовог претварања у текст и знаковни језик, који се потом може приказати на екрану да би публика могла да га види. У библиотекама се данас користе покретне бежичне апликације доступне ОИ. Да би технологија којом се обезбјеђују извори информација у библиотекама имала што бољу искористивост, треба да подразумева да корисници сами подешавају опције, као и да нуди мултимедијалне садржаје путем текста, покретних слика, графика, музике и аудија.

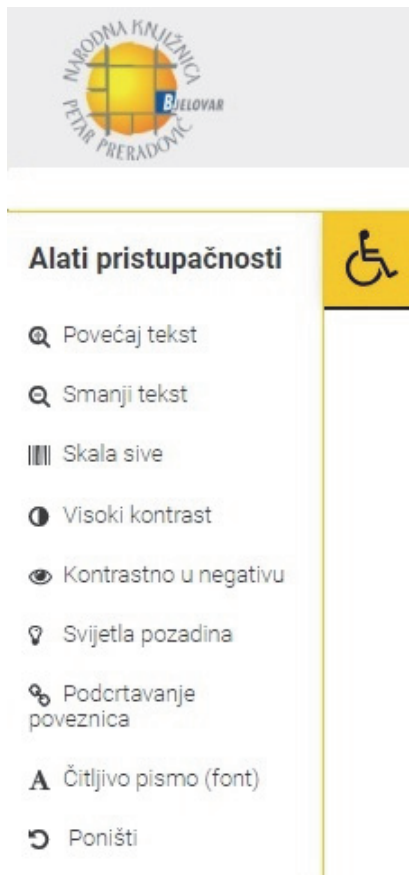
С једне стране, нажалост, многе библиотеке још увијек не придају довољно пажње обезбјеђивању асистивних технологија (АТ) ОИ. Стога, оне доживљавају тешкоће при приступу информацијама, суочавају се са недостатком литературе у одговарајућем формату као и са искључивањем из библиотечких услуга и приступу библиотечким сајтовима. С друге стране, поставља се питање о изазовима који ће се неминовно јављати приликом руковања овим помагалима. Будући да је интернет нарочито погодан медиј за глуве, њихове породице и стручњаке, библиотечки кадар може помоћи обучавањем корисника стратегијама претраживања веба као и техникама критичке процјене (Елин 2009, 63–66).

Примјери добре праксе

Да би једна библиотека била инклузивна, потребно је да има менаџера који је добро информисан када су у питању најновија достигнућа која би била најефектнија за ОИ. На њему је колективна одговорност да пружа квалитетне услуге на основу доброг увида у постојећу проблематику ОИ. Како би се ове услуге одлучно спровеле, потребна је подршка владе, а не препуштање иницијативе појединцима и невладиним сектору. Стога, потребно је задовољити три аспекта како би се једна библиотека могла назвати инклузивном. То су прилагођавање електронских извора, асистивне технологије и професионално усавршавање библиотечког кадра.

Код приступачности електронским изворима, која је исто толико важна колико и физичка приступачност библиотечким просторима, треба имати на уму смјернице које је прописала организација World Wide Web Consortium (W3C). Овдје се ради о сајтовима библиотека који су једноставни за претрагу, као и о алатима за приступачност на њима. Нпр. нужно је осигурати софтвер за увећање текста, промјену контраста и фонта, укључити могућност претраживања на различитим интернет страницама, звучне записе описати текстом, и сл. (слика 1) (Мештрић 2021, 21).

Слика 1: Алати приступачности на интернет страници Народне књижнице „Петар Прерадовић” Бјеловар

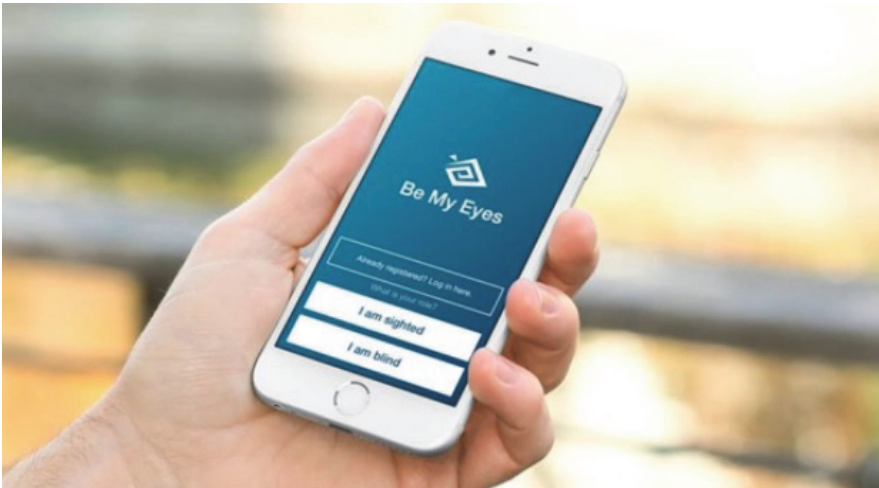
Неки од позитивних примјера најнапредније дигиталне инклузије за слијепе и слабовиде особе (ССО) можемо видјети у академским библиотекама у Сједињеним Америчким Државама и Великој Британији.

На Универзитету Харвард постоји Универзитетски ресурсни центар за ОИ који управља Библиотеком и лабораторијом из које се могу позајмити АТ или користити на лицу мјеста у Библиотеци у којој је на располагању библиотекар за ОИ. У Универзитетској библиотеци Универзитета Кембриџ радно вријеме је сваким даном од 9.00 до 20.00 часова. Ова институција такође има специјализованог библиотекара за ОИ и на веб-сајту Универзитета је истакнут правилник о подршци ОИ.

Неке од АТ које нуде ове библиотеке су:

1. ZoomText софтвер је графичко повећало које увећава текст на компјутерском екрану од два до шеснаест пута.
2. CCTV или популарно назван видео-надзор омогућава стални надзор.
3. Job Application With Speech (JAWS) – најобичнији читач екрана за ССО, који им путем говора или Брајевог писма омогућава да претражују интернет, пишу документе, читају мејл и израђују презентације.
4. Supernova је и читач екрана и софтвер за увећање екрана до 60 пута, у различитим стиловима.
5. Kurzweil софтвер скенира штампани материјал и чита га наглас кориснику. Постоји у верзији 1000 и 3000. Може и да конвертује текст у Мр3 фајлове и DAISY књиге.
6. DAISY (Digital Accessible Information System) књиге су дигиталне аудио књиге путем којих корисник једноставно може претраживати текст према страницама и поглављима.
7. MyReader auto reader је први преносиви ауто-читач. Када се књига постави испод фото-апарата, он услика и увећа величину текста на екрану. Може усликати до десет страница одједном и селектовати различите комбинације боја ради контраста.

8. Специјалне тастатуре, као што су тастатуре са Брајевим писмом и крупним фонтом, специјални мишеви, слушалице, микрофони и скенери.
9. Ве Му Ејес или Будите моје очи ја апликација новијег датума која ССО омогућава да „позајме” очи волонтера тако што ССО повеже камеру свога паметног телефона са паметним телефоном волонтера који види како би обавила кратке задатке као што су читање информација на неком производу у продавници (слика 2).

Слика 2. Ве Му Ејес

1. ВЛІТАВ (Tablet for the Blind) је први тактилни таблет за ССО икада направљен у свијету. Захваљујући иновативној технологији, он ствара текст и графику у реалном времену. ССО могу да контролишу таблет помоћу звучних електронских књига као и читача за Брајево писмо. (слика 3).

Слика 3. *BLITAB*

Занимљиво је да од четрнаест водећих свјетских универзитета само седам има информације на веб-сајту о различитим АТ које се користе за приступ информацијама особама са оштећеним видом или неком другом врстом инвалидитета (Алаби и Мутула 2020, 15–17).

Потреба за сталним стручним усавршавањем библиотекара

Примарна улога библиотека је прикупљање, чување и давање информација свим људима. Нажалост, многе библиотеке још увијек не придају довољно пажње обезбјеђивању неопходних услова за инклузију тако да особе са потешкоћама у развоју често немају приступ горе поменутих информацијама.

Као прво, чини се да је традиционални однос библиотекара и ОИ увијек био прилично дистанциран. Ово треба да се превазиђе узајамном сарадњом и савезништвом. Са једне стране, библиотечки кадар мора да боље разумије потребе ОИ.

С друге стране, ОИ такође треба да схвате сопствене потребе. Библиотекари морају препознати да неке ОИ не могу да контролишу своје понашање. Стога, они треба да су довољно компетентни да могу да исконтролишу овакве ситуације, као и да су припремљени да се посвете свакој ОИ понаособ. За ово им је потребно континуирано стручно усавршавање кроз које ће се детаљније упознати са важним аспектима за ОИ у библиотекама. Формати усавршавања могу да буду предавња, радионице, семинари, дискусије, презентације, објављивање чланака, практични рад и студије случаја, преко којих се праве анализе претходног искуства рада са ОИ. Такође, потребно је написати конкретна упутства за библиотечки кадар који ради са ОИ.²

Неопходно је да библиотекари развијају сарадњу и са осталим професионалцима као што су љекари, психолози и педагози како би заједнички планирали активности за ОИ у библиотекама (Капо 2021, 41).

Дигитално окружење у модерним библиотекама представља изазов и за библиотечки кадар и за ОИ с обзиром на то да захтијева стално прилагођавање и једних и других новим трендовима. Неке ОИ, као што су слабовиди, посебно слијепи, често су потпуно одсјечене од језивог и агресивног свијета који се сусреће на социјалним мрежама, а који већина људи узима здраво за готово. Због овога, традиционална улога библиотекара ће се морати темељно мијењати јер ће се, у најмању руку, преклапати са улогама психолога, социолога, и учитеља. Пружање овакве врсте помоћи је озбиљна перспектива за библиотечку струку, која ће омогућити релаксацију и, у коначници, превазилажење онога, горе поменутог, дистанцираног односа између библиотекара и ОИ (Кери 2009, 52–53).

---

² Birgitta Irvall, Gyda Skat Nielsen, and IFLA standing committee of libraries serving disadvantaged persons (LSDP), "Access to libraries with persons with disabilities – checklist," 2005., <https://repository.ifla.org/handle/123456789/238> (преузето 5. 6. 2023).

Закључак

Основно начело библиотека је да информације које оне пружају морају бити доступне и приступачне свима. Дакле, може се закључити да основна улога библиотека и јест инклузија. Међутим, пред библиотекама и библиотекарима у свијету, а посебно код нас у Босни и Херцеговини, предстоје још многи изазови кад је пружање инклузивних услуга у питању. Прије свега, ово ће подразумевати успостављање и развијање квалитетније комуникације на релацији библиотекар – особа са инвалидитетом, како би се што боље разумјеле потребе ових корисника. Улога библиотекара се темељно мијења, те она постаје вишеструка, испреплићући се са улогом психолога, социолога и учитеља. Осим друштвеног модела приступа кориснику, једнако је релевантна и посвећеност директора тј. менаџера библиотеке, који ће у сарадњи са владом и својим библиотечким особљем да прати најновије асистивне технологије и покуша да набави, макар неке од ових корисних уређаја као и да обезбиједи физичку приступачност библиотечкој згради. У интересу је земаља у развоју, у које спада и Босна и Херцеговина, да се угледају на примјере и акције развијених земаља у области пружања квалитетнијих услуга особама са инвалидитетом.

Литература

1. Abels, Eileen, Rebecca Jones, John Latham, Dee Magnoni, and Joanne Gard Marshall. 2023. „Competencies for information professionals of the 21st century.” Преузето 9. 6. 2023. https://sla.org/wp-content/uploads/2013/01/0_LRNCCompetencies2003_revised.pdf
2. Alabi, Adefunke O, and Mutula, Stephen M. 2020. “Digital inclusion for visually impaired students through assistive technologies in academic libraries.” *Library Hi Tech News*, no. 2: 14–17. <http://doi.org/10.1108/LHTN-11-2019-0081>.
3. Das, A. 2017. „Information support for the development of disabled persons with special reference to the people of East Midnapore a district of West Bengal India.” Преузето 5. 6. 2023. <https://sg.inflibnet.ac.in/handle/10603/246157>
4. Елин, Мери Бет. 2009. „Библиотечке услуге за глуве особе”Из Унапређивање библиотечких услуга за особе с инвалидитетом,

приредила Корти Дејнс-Цонс, 55-70. Београд: Народна библиотека Србије.

5. Irvall, Birgitta, Gyda Skat Nielsen, and IFLA standing committee of libraries serving disadvantaged persons (LSDP). 2005. „Access to libraries with persons with disabilities – checklist.” Преузето 5. 6. 2023. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/238>
6. Капо, Азра. 2021. „Инклузија и улога библиотекара у школској библиотеци.” Дипломски рад, Универзитет у Сарајеву.
7. Кери, Кевин. 2009. „Библиотечке услуге за особе с посебним потребама: пример слепих и слабовидих особа” Из Унапређивање библиотечких услуга за особе с инвалидитетом, приредила Корти Дејнс-Цонс, 35–54. Београд: Народна библиотека Србије.
8. Мештрић, Инес. 2021. „Инклузивне књижничне услуге на примјеру Народне књижнице „Петар Прерадовић” Бјеловар. Дипломски рад, Свеучилиште у Загребу.
9. Munin, N.M.E.A. and Yu, H. 2017. „Adaptive equipment technology and services for supporting disabled users: a case study in the Central library, university of Malaya.” *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 7, no. 12: 445–460.

INCLUSIVE LIBRARY SERVICES AND CHALLENGES THAT LIBRARIANS AND PERSONS WITH DISABILITIES FACE IN LIBRARIES

Abstract: Generally speaking, persons with disabilities are very often exposed to social discrimination, which, as a consequence, can have the negative impact on their health. Besides, this is conflicting to the themes of the United Nations global development agenda where fourth sustainable development goal states that governments and policymakers all over the world, should create for persons with disabilities both physical and virtual conditions, as well, enable them access with no barriers to school buildings and other educational and recreational facilities, including libraries, dining areas, toilets, and playgrounds.

The primary role of libraries is collecting, storing, and providing information to all. Regretfully, many libraries still do not pay enough attention to provision of the necessary conditions for inclusion so persons with disabilities often do not have access to aforementioned information.

Thus, it is important that librarians both develop professionally on a regular basis and adapt to new information technologies, too, hence they could provide good quality services to their users, including inclusive ones.

In the examples of several libraries from the region and world, the author will show best practices, strategies of success, but also challenges that librarians and persons with disabilities face in libraries.

Keywords: modern libraries, persons with disabilities, inclusion, inclusive library services, strategies of success, challenges

---

Олга Јечменица

olga.jecmenica@milutinbojic.org.rs

Библиотека „Милутин Бојић”

Београд

УДК 373.3

DOI 10.7251/BSCSR2411297J

ИНКЛУЗИВНЕ АКТИВНОСТИ БИБЛИОТЕКЕ „МИЛУТИН БОЈИЋ”

Сажетак: Особе са инвалидитетом представљају ону категорију становништва која, због ограничених могућности кретања, или других облика инвалидитета тешко могу доћи до потребних информација, без обзира на то да ли су оне везане за њихово образовање, посао или часове доколице. Задатак библиотеке, као установе културе, јесте да ту баријеру премости користећи своја расположива средства. Активности Библиотеке „Милутин Бојић” које доприносе инклузији особа са инвалидитетом су бројне и остварају се како кроз програме намењене особама са инвалидитетом тако и оне у којима те особе активно учествују. Своју мисију, која има циљ доступност библиотечке грађе, простора, програма и информација, библиотека је остварила кроз учешће у програму Јавних радова Националне службе за запошљавање, снимањем културно-образовних програма који се одвијају у библиотеци и њиховим постављањем на библиотечки YouTube канал, транскрипцијом звучних записа, пројектовањем, изградњом прилазних платформи које омогућују физичку доступност библиотеке и њених садржаја и учешћем у акцији прикупљања чепова како би се набавила ортопедска помагала за инвалидна лица.

Кључне речи: инклузија, особе са инвалидитетом, програми културе и образовања, грађанска иницијатива

Јавни радови Националне службе за запошљавање

Суочени смо са чињеницом да је мали број објеката у којима су смештене јавне библиотеке изграђен у новије време, а самим тим изграђен по стандардима који подразумевају

приступачност особама са инвалидитетом или тешко покретним особама. Многа одељења су смештена изнад или испод нивоа приземља, до којих не воде ни платформе ни лифтови. Услед тога често се дешава да библиотекари „забораве” на ову категорију корисника јер је за њих она заправо невидљива. И у тренутку када се бавимо статистикама становништва општина на којима радимо, као потенцијалним корисницима наших услуга, ретко можемо пронаћи податак колики је број особа са инвалидитетом, тешко покретних особа, или особа смештених у центре за стара лица који немају своју библиотеку или она не задовољава потребе њених корисника. У зимском периоду сусрећемо се са свакодневним позивима корисника који се због лоших временских услова не усуђују поћи пут своје најближе библиотеке. „Менаџмент у култури не само што треба да делује на развијње културних потреба, већ мора да ствара услове за задовољавање оних које већ постоје. Стога би требало познавати препреке које ометају задовољење постојећих културних потреба”.¹ На основу наведених разлога Библиотека „Милутин Бојић” од 2014. године учествује у програму Јавних радова Националне службе за запошљавање. Кроз овај пројекат покренули смо сервис „Књиге на кућном прагу” чији је циљ био да непокретним или слабо покретним особама пружимо радост уживања у писаној речи и стицању нових знања. Потреба за оваквом врстом сервиса постојала је дуго у Библиотеци али је ограничење по питању људских ресурса увек утицало да се са покретањем истог одлаже. Сам пројекат је било тешко покренути и реализовати без помоћи сарадника. Пројекат Јавних радова, који је покренула Национална служба за запошљавање, дао нам је прилику да дуго одлагану идеју коначно реализујемо.

Први задатак сарадника на пројекту је био да препознају и успоставе контакт са потенцијалним корисницима сервиса. Важност акције су уочила сва удружења особа са

---

¹ Dragičević-Šešić, Milena. Stojković, Branimir. Kultura-menadžment, animacija, marketing. Beograd: Clio, 2003 (20).

инвалидитетом на општини Палилула, али и на суседним општинама, Звездара и Стари Град. Они су на себе преузели обавезу да обавесте своје чланове о покретању акције. Посебно интересовање су показали корисници Геронтолошког центра Београд – Стационар Диљска. Изузетну помоћ у популаризацији и оглашавању имали смо од стране медија. Чланци о покретању сервиса изашли су у неколико дневних новина, док је јавни сервис РТС направио репортажу са најстаријим корисником. На тај начин информација је дошла и до корисника који нису обухваћени горе наведеним категоријама. Након успостављања базе корисника уследио је теренски рад. У договорено време сараднице су одлазиле код корисника сервиса, разговарале о литератури коју би користили и доносиле им тражене књиге. Њихове посете су имале и наглашен социјални карактер. У већини случајева сусретале су се са особама које имају мало контакта са спољашњим средином и којима је, поред писане речи, значила и топла људска.

Један број корисника сервиса као једини прозор у свет имао је персоналне рачунаре. Пројектом је била обухваћена и дигитализација оних наслова који се због вредности или старости не могу износити из Библиотеке уз максимално поштовање ауторских права. На овај начин учинили смо доступнијим многе наслове монографских и серијских публикација не само корисницима сервиса већ и широкој читалачкој публици. Дигитализовано је целокупно стваралаштво Милутина Бојића², бројни примерци старе и ретке књиге а посебан акценат је стављен на завичајну периодику: часопис „Дунавски венац” – 64 примерка; часопис „Палилулска трибина” – 34 примерка; старо издање часописа „Палилула” – 92 примерка; ново издање часописа „Палилула” – 111 примерака, часопис „Пољоиндустрија” – 1682 примерка³. Напомињемо да је целокупна дигитална

---

² <https://milutinbojic.digitalna.rs/jsp/RcWebBrowse.jsp;jsessionid=E75AD8E63FEBB56CE6CFDCDDA53749C0>

³ <https://zavicajna.digitalna.rs/jsp/RcWebBrowseCollections.jsp>

библиотека претражива по кључним речима. Захваљујући Јавним радовима добили смо не само сараднике који су реализовали Серис већ и учествовали у дигитализацији публикација а то су пре свега биле особе са инвалидитетом. Сарадници су добили прилику да покажу до сада стечена знања и вештине, али и да стекну нова искуства кроз ово ангажовање. С обзиром на то да су у радовима на пословима дигитализације учествовале и особе са инвалидитетом, можемо рећи да се цео пројекат имао и радно-социјалне ефекте. Пројекат је трајао три године, након чега смо имали велико задовољство што нам се пружила прилика да особе са инвалидитетом које су у њему учествовале примимо у стални радни однос.

YouTube канал

Савремени електронски медији и друштвене мреже дају нам нове могућности да се приближимо свакој осетљивој категорији становника. Једна од сталних активности наше библиотеке су и програми у којима су учествовали бројни еминентни аутори из области књижевности, публицистике, филма... За све оне који нису у прилици да присуствују нашим програмима желели смо да пружимо јединствени доживљај посредног учешћа у нашим дешавањима. Савремена техничка достигнућа су нам, најпре, омогућавала да програме снимамо а затим снимке поставимо на наш YouTube канал⁴, док данас можемо радити пренос програма уживо а да након завршетка програма на каналу остане трајни снимак. Наша видеотека данас броји скоро 700 снимака програма у којима су учествовали бројни еминентни стараоци. Верујемо да смо тако, бар мало, утицали да се задовољи потреба за програмима из области културе особа које су физички спречене да дођу у саму библиотеку. Томе посебно сведочи број пратилаца у току преноса уживо и број прегледа снимака након што се програм заврши.

---

⁴ <https://www.youtube.com/@milutinbojicbiblio>

Транскрипција звучних записа

Последња у низу наших мултимедијалних активности којом желимо да допринесемо инклузији особа са инвалидитетом је транскрипција наших аудио и видео програма. Коришћењем лако доступних али и квалитетних програма који се могу пронаћи на интернету, наш колега Андрија Сагић је допринео циљу да са лакоћом можемо било који аудио или видео снимак претворити у текст чија ће садржина бити лако доступна особама са оштећеним слухом. Као пробне верзије узели смо звучне записе које нам је, као своју заоставштину, оставио наш дугогодишњи корисник, архитекта Михаило Миљковић (1920–2017)⁵. Његова жива сећања на бомбардовање Београда 1941, хапшење током Другог светског рата и ослобођење Београда 1944. Представљају драгоцене документарне изворе једне епохе. Жеља нам је да што већи број постојећих видео-записа добије своју транскрипцију – титл и буде доступан особама са оштећеним слухом. Ипак, добар и једноставан програм, захтева и сталну проверу текста, односно одређено време да се снимак обради. Надамо се да ће нови сарадници упослени преко новог циклуса Јавних радова 2023, и сами особе са инвалидитетом, помоћи да се тај циљ оствари.

Прилазна рампа

Без обзира на све претходно наведене програме, у разговору са особама са инвалидитетом, долазимо до сазнања да су они на свему неизмерно захвални, али да им исто тако значи да, када је то год могуће, изађу из својих домова и активно се укључе у сва градска дешавања. Да би премостили физичку баријеру уласка у зграду Библиотеке, пројектовано је ново степениште са прилазном платформом по свим стандардима за коришћење од стране особа са инвалидитетом, поравнате су све физичке баријере које воде у двориште

---

⁵ <https://zavicajna.digitalna.rs/jsp/RcWebBrowse.jsp>

Библиотеке које ће служити као летња читаоница и простор за програме на отвореном. У поступку смо реализације постављања покретне електричне платформе унутар зграде која ће премостити неколико степеника који воде у саму Библиотеку и тиме допринети доступности свих наших активности.

Чеп за хендикеп

Да библиотека као институција од јавног значаја може имати различите улоге у оснаживању осетљиве групе суграђана као што су особе са инвалидитетом показује, сада већ деценијска, сарадња Библиотеке „Милутин Бојић” и грађанске иницијативе „Чеп за хендикеп”. Удружење „Чеп за хендикеп”⁶ представља изворну „grassroots” грађанску иницијативу која је настала као друштвена реакција на неповољну законску регулативу у Србији, која предвиђа замену ортопедских помагала у веома дугим, а понекад и нехумани роковима (3–8 година у односу на врсту инвалидитета). Акција која траје од септембра 2012. године, функционише тако што грађани добровољно прикупљају чепове са пластичних флаша, који се затим продају компанијама које се баве рециклажом тврде пластике. За добијени новац особама са инвалидитетом купују се нова или половна ортопедска помагала. На основу приспелих пријава, и након процене стручне комисије коју чини тим лекара специјалиста, купују се адекватна ортопедска помагала. Мисија удружења „Чеп за хендикеп” и његових партнера је побољшање квалитета живота особа са инвалидитетом и залагање за остваривање пуног потенцијала сваке особе са инвалидитетом уз коришћење расположивих ресурса у заједници. Библиотека „Милутин Бојић” учествује у акцији прикупљања чепова заједно са више од око 650 предшколских установа, око 800 основних школа, 220 средњих школа, министарстава, амбасада, преко 580 друштвено одговорних

---

⁶ <https://cepzahendikep.org> (приступљено 17.5.2023.)

компанија и предузетника из целе Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине. У периоду од 5 година учешћем свих наведених институција постигнута је куповина 78 ортопедских помагала, а рециклира се око 120 тона чепова годишње. Цена једног килограма чепова је око 0,25 €. Својим активностима делујемо на промену друштвене свести и одговорности, како према животној средини, тако и према особама са инвалидитетом. Кроз искуства у раду настојимо да унапредимо услуге како би особе са инвалидитетом биле у прилици да, из употребу адекватних ортопедских помагала, остваре свој пун потенцијал.

Закључак

Препознавање културних потреба корисника, право на информацију и целоживотно учење уз помоћ библиотеке грађе није само ствар доброг менаџмента већ и професионална обавеза на коју нас упућују многи међународни документи. На првом месту ту је Универзална декларација о људским правима⁷ која на глобалном нивоу упућује и даје подршку образовању и културном напретку. „Јавна библиотека, као локална капија знања, пружа основне услове за учење током читавог живота, самостално доношење одлука, и културни напредак појединаца и друштвених група.”⁸ Овај цитат нам јасно говори да проблеме везане за доступност морамо решавати почевши од локалног нивоа и нашег непосредног окружења. Сматрамо да смо реализацијом наведених програма и укључивањем у програме грађанских иницијатива допринели остваривању основних права особа са инвалидитетом а то је да задовоље своје културно-образовне потребе и остваре своје право на рад.

---

⁷ https://www.poverenik.rs/images/stories/Dokumentacija/54_ldok.pdf
(приступљено 30. 4. 2023)

⁸ <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/190/1/pl-manifesto-sr.pdf>
(приступљено 1. 5. 2023)

Литература

1. Библиотечке услуге – зборник радова. Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008.
2. Brofi, Piter. Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba. Beograd: Clio, 2005.
3. Dragičević-Šešić, Milena. Stojković, Branimir. Kultura-menadžment, animacija, marketing. Beograd: Clio, 2003 .
4. Hil, Majkl V. Uticaj informacije na društvo: Ispitivanje njene prirode, vrednosti i upotrebe. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2008.
5. Klejton, Piter. Gorman, Gari Judžin. Upravljanje izvorima informacija u bibliotekama. Beograd : Clio, 2003.
6. Unapređivanje bibliotечких услуга за особе са инвалидитетом. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009.

Електронски извори

1. Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности , Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (http://www.poverenik.rs/images/stories/Dokumentacija/54_ldok.pdf)
2. Чеп за хендикеп <https://cepzahendikep.org/>
3. IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке (<https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-sr.pdf>)

INCLUSIVE ACTIVITIES OF "MILUTIN BOJIĆ" LIBRARY

Abstract: People with disabilities represent the category of the population that, due to limited possibilities of movement, or other forms of disability, can hardly get the necessary information, regardless of whether it is related to their education, work or leisure. The task of the library, as a cultural institution, is to overcome this barrier using its available resources. The activities of the "Milutin Bojić" Library that contribute to the inclusion of persons with disabilities are numerous and are realized both through programs intended for persons with disabilities and those in which these persons actively participate. The library achieved its mission, which aims to make library materials, space, programs and information available, by participating in the Public Works program of the National Employment Service, by recording cultural and educational events that take place in the library and uploading them to the library's YouTube channel, by transcribing sound recordings, by projecting and by building access platforms that enable the physical accessibility of the library and its contents and by participating in the

---

action of collecting bottle caps in order to acquire orthopedic aids for disabled people.

Keywords: inclusion, people with disabilities, culture and education programs, citizen initiative

---

Марина Неђић

marina.tutunovic@gmail.com

Библиотека града Београда

УДК 024(497.11)

DOI 10.7251/BSCSR2411306N

УНАПРЕЂЕЊЕ БИБЛИОТЕЧКИХ УСЛУГА ЗА ОСОБЕ СТАРИЈЕ ЖИВОТНЕ ДОБИ У БИБЛИОТЕКАМА У СРБИЈИ

Сажетак: Услуге библиотека почивају на начелу равноправног приступа за све чланове друштва, а поготово се води рачуна да све старосне групе могу да нађу грађу и информације који одговарају њиховим потребама. Особе старије животне доби су специфични корисници библиотеке. С обзиром на демографска кретања, карактеристична за савремено доба, животни век се продужава, број становника изнад 60 година се повећава, те је повећана и потреба за инклузијом старијег становништва у друштво, у коме је често маргинализовано. Социјална интеграција се најбоље остварује кроз културну интеграцију. Као друштвено-одговорне институције, библиотеке у Србији, пре свега јавне, али и све више специјалних библиотека, традиционално сарађују са установама, удружењима и организацијама које окупљају пензионере или које се баве организацијом активности за ову групу грађана и учествују на манифестацијама на којима се расправља о проблемима најстарије популације. Библиотеке настоје да своју улогу у животу ове друштвене скупине испуне кроз прилагођавање својих садржаја и услуга, али и организовањем нових, додатних садржаја који активно укључују особе старије животне доби у живот заједнице. У раду су представљени успешни интердисциплинарни програми (програми информатичке писмености, пројекти међугенерациске подршке, едукативне и креативне радионице, музички и ликовни програми, књижевни програми) који се реализују кроз међусобно партнерство и сарадњу библиотека и институција и организација које се баве особама старије животне доби.

Кључне речи: унапређење библиотечких услуга, корисници старије животне доби, друштвено-одговорна функција библиотека

Увод

Јавна библиотека је локални центар информација који омогућава да све врсте знања и информација буду на располагању корисницима. Услуге јавне библиотеке почивају на начелу равноправног приступа за све чланове друштва, а поготово се води рачуна да све старосне групе могу да нађу грађу и информације који одговарају њиховим потребама. За савремено друштво демографске промене нису ништа неуобичајено. Друштво се мора супроставити изазовима који они скривају у себи. А ту, поред осталог, спада учешће старијих у друштвеном животу.¹ Република Србија спада међу државе са великим бројем особа старије животне доби. Према подацима Републичког завода за статистику, процењен број становника у Републици Србији, у 2021. години, је 6.834.326 становника. Број становника Републике Србије континуирано опада. У периоду 2011–2021. године број становника се смањио за 402.193. Истовремено, процес демографског старења становништва манифестује се ниским и стално опадајућим учешћем младих и високим и континуирано растућим уделом старих у укупном становништву. Према подацима за Републику Србију у 2021. години удео лица старих 65 и више година износи 21,3%, а млађих од 15 година има 14,3%. У истом временском интервалу, просечна старост становништва је порасла са 42,1 (2011) на 43,5 година (2021). На повећање броја старих утиче и продужење очекиваног трајања живота, према подацима за 2021. годину, за мушкарце износи 70,0, а за жене 75,6 година.²

Стручњаци који интердисциплинарно обрађују тему старости и старења тврде да је у Србији, после смрти и/или тешке болести драге особе или развода, пензионисање стрес који заузима високи рејтинг – чак треће место по негативном

---

¹ Гудрун Кулцер, *Библиотечке услуге за особе трећег животног доба : понуде за старије особе* (Београд : Народна библиотека Србије, 2017), 12.

² Републички завод за статистику, *Статистички годишњак Републике Србије 2022*, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20222055.pdf> (преузето 24. 3. 2023).

интензитету. Пензионисање није чин признања и заштите интегритета појединца на нашим просторима. Пензионисање је удар на целокупну личност појединца, индиректно и његове породице. То је удар који дефаворизује појединца, ставља га у казну која траје најчешће доживотно. Пензионисање је због тога често равно социјалној смрти.³ Време после пензионисања треба да представља нови почетак. И управо се у таквој ситуацији отвара могућност јавним, па и специјалним библиотекама да одговоре на новонастале потребе старије популације за читањем, едукацијом, креативним програмима.

Како ће библиотеке реаговати на демографске промене зависи од ситуације у локалној заједници. Искуство библиотека у свету говори да су особе старије животне доби веома хетерогена група која обухвата више генерација, са различитим образовним стандардима и интересовањима, али и са различитим телесним и духовном стањем. Неке библиотеке имају одговарајуће понуде већ за „циљну групу 55+”. Спектар понуда треба да почива на једном концепту и да има јасан циљ, али треба и да буде усклађен са могућностима библиотеке⁴.

Библиотеке у Србији се веома се разликују по финансијским и персоналним ресурсима које могу оптимално да користе за развој нових услуга, па и организацију програмске делатности за особе старије животне доби. Библиотека града Београда је највећа јавна, позајмна библиотека у региону и као друштвено-одговорна институција традиционално сарађује са установама, удружењима и организацијама које окупљају особе старије животне доби или које се баве организацијом активности за ову групацију грађана. Статистички подаци говоре да је значајан број особа старије животне доби учлањен у ову Библиотеку и да они представљају групацију која је при самом врху у статистичким

---

³ Radmila Pecija Urošević, *Bonton starenja ili demanti o starenju* (Beograd : Čigoja štampa : Gerantološko društvo Srbije, 2013), 50–51.

⁴ Кулцер, *Библиотечке услуге за особе трећег животног доба : понуде за старије особе*, 24.

прегледима о коришћењу библиотечко-информационе грађе. Према Извештају о раду за 2022. годину⁵, у ову јавну библиотеку, уписано је 27.757 пензионера, што је чинило укупно 19% од укупног броја чланова библиотеке. Највећи проценат у укупном броју уписаних пензионера су особе које припадају категорији 65+ (24.773 чланова у 2022. години). Програми који се организују за старије суграђане су разноврсни и реализују се у скоро свим библиотекама које се налазе у саставу Библиотеке града Београда.

Међутим, нису све библиотеке у истој ситуацији. При планирању услуга за особе старије животне доби неопходно је спровести истраживања о њиховим интересовањима и потребама да би се планирале нове услуге и побољшале постојеће, обучити запослене да раде са овом друштвеном групацијом, обезбедити сарадњу са другим институцијама које се баве старим особама и што је уствари најважније – обезбедити финансијску потпору оснивача јавних библиотека јер без тога нема успешне реализације било ког програма, па и програма за особе старије животне доби.⁶ За потребе овог рада представљамо успешне интердисциплинарне програме (програми информатичке писмености, програми међугенерациске подршке, едукативне, креативне и драмске радионице, музички, ликовни и књижевни програми) који се реализују кроз међусобно партнерство и сарадњу библиотека у Србији и институција и организација које се баве особама старије животне доби.

---

⁵ Библиотека града Београда, *Извештај о раду за 2022. годину*, <https://bgb.rs/sr/o-nama/> (преузето 1. 3. 2023).

⁶ Бојана Вукотић, „Стара лица као корисници јавних библиотека”, у *Зборник радова / Међународни скуп библиотекара јавних библиотека Србије и Бугарске [Библиотека без граница] под покровитељством Министарства културе Републике Србије и града Ниша*, главни одговорни уредник Драгослав Васић, 95–105. Ниш : Народна библиотека „Стеван Сремац”, 2011.

Програми информатичке писмености

Библиотеке, због њихове улоге чувања књига, информација, ресурса за учење, су увек биле препознате као заинтересоване стране или партнери у процесу целоживотног учења. Међутим у контексту информационог друштва и економије засноване на знању, када је целоживотно учење битно за све и свуда, и са новим могућностима које нуде информационе технологије, библиотеке су развиле и своју улогу и своје амбиције за активније партнерство.⁷ Програми информатичке писмености које реализују библиотеке у Србији су настали из потребе да се омогући старијим корисницима, који немају претходних искустава са компјутерском технологијом, приступ новим средствима комуникације.

Библиотека града Београда је 2010. године, уврстила у своју понуду нову категорију бесплатног чланства „65+”, за особе старије од 65 година. Управа Библиотеке се одлучила на овај потез на основу истраживања службе маркетинга у другој половини 2009. године о потребама корисника услуга библиотеке, социјалној и старосној структури чланова библиотеке и обрту библиотечког фонда по категоријама.⁸ Велико интересовање потенцијалних корисника утицало је на одлуку Библиотеке града Београда да, у оквиру Пројекта 65+, заживе и нове пратеће активности. Међу тим активностима посебно место заузима Курс ИТ 65+ намењен информатичком описмењавању Београђана старијих од 65 година. Током Курса ИТ обука 65+ полазници имају могућности да стекну следећа знања: упућивање у основне технике руковања рачунаром и

---

⁷ Библиотеке као моћни партнери у дисеминацији и експлоатацији резултата пројеката целоживотног учења: методолошки материјал : модел сарадње са библиотекама у циљу осигурања одрживости резултата пројеката целоживотног учења (Београд : Библиотека града Београда, 2014), 17.

⁸ Мирко Марковић, „Библиотека и библиотечка и информатичка обука за чланове 65+”, у *Примери добре праксе у српским библиотекама: зборник радова*, уредници Жељко Вучковић, Мирко С. Марковић, 11–16. Опаци : Народна библиотека „Бранко Радичевић”, 2011.

рада у програмима корисним за ту старосну категорију, коришћење интернета, отварање mail адреса и раду у mail box форматима, коришћење програма SKYPE као најповољнијег вида комуникације. Од 2010. године курс остварује рекордне резултате. Број корисника који су успешно савладали нове технологије је преко 3000. Значај овог пројекта је и у томе што се реализује ангажовањем сопствених ресурса саме библиотеке и њених кадрова. Библиотека града Београда је отишла и још један корак даље кроз пројекат „Вики сениор” који се реализује у сарадњи са Викимедијом Србије. Циљ пројекта је да се у креирање чланака на Википедији, највећој светској енциклопедији, укључе људи који су, одласком у пензију, завршили свој радни век, али још увек желе да се баве својом професијом и да квалитетно испуне своје слободно време. Википедија је кроз овај пројекат добила нове уреднике и нове, квалитетне чланке, а пројекат није намењен искључиво пензионерима, већ је отворен и за све друге кориснике. Пројекат је званично започео у марту месецу, али као пилот-пројекат у Библиотеци града Београда, започео је већ половином јануара 2019. године, са малом групом пензионера заинтересованих за ову активност. Обзиром на разноврсна интересовања учесника у пројекту, тема није стриктно задата, свако пише чланке сходно својим интересовањима, али је акценат ипак стављен на „Нематеријално културно благо Србије”, па је са овом темом пројекат и започет. Радионице се заснивају на индивидуалном раду са сваким корисником, обзиром да је ниво познавања рада на рачунару полазника у распону од почетника до експерата. Радионице се одржавају једном недељно, у електронској читаоници Дечје библиотеке „Драган Лукић”. У току 2019. године радионицама је присуствовало 20 корисника који су написали 39 нових чланака и допунили 5 постојећих чланка. Чланке у овом пројекту активно пишу и предавачи на радионицама – они су урадили 66 нових чланака и допунили 42 чланка. У оквиру пројекта допуњено је и 218 чланака са 163 архивске фотографије, снимљених у периоду од седамдесетих година

20. века до 2010. године. Фотографије се углавном односе на културу Србије и СФРЈ. Подаци из Извештаја о раду Библиотеке за 2022. годину говоре да је интересовање старијих суграђана све веће и да овој групацији становништва прија оваква активност, како због могућности креативног рада, тако и због прилике за дружење. У 2022. години су организована три Вики маратона, написано је или допуњено 250 чланака и на Викимедијину оставу је опремљено око 500 фотографија у јавном домену, под лиценцом „слободни садржај”.

Библиотека „Вук Караџић” Пријеполје, од 2014. године, за своје кориснике старије животне доби спроводи бесплатан програм „Дигитално описмењавање старијих корисника Библиотеке”. Програм је реализован у просторијама Библиотеке, огранка у Бродареву и у Инфобусу на свим пунктовима које он опслужује. Програм обухвата упознавање са програмима за писање, али и обуку за коришћење интернета, интернет телефоније, имејл кореспонденције, друштвених мрежа, комуницирање путем Скајпа, коришћење паметних телефона, претраживање електронских каталога ВБС (COBISS.SR).⁹

Од 2018. године, Библиотека у Костолцу, Одељење Народне библиотеке „Илија М. Петровић” Пожаревац организује бесплатну обуку за пензионере и незапослена лица „Упознајте се са виртуелним светом рачунара – информатичко описмењавање”. Обука информатичког описмењавања за пензионере и незапослена лица спроводила се три године заредом у Библиотеци у Пожаревцу. Програм рада прилагођен је апсолутним почетницима који желе да се упознају са основним појмовима информационе технологије. Полазници уче да раде са фајловима и фолдерима, да користе MS Word, да пошаљу мејл, да претражују интернет и користе неке од бесплатних услуга које се могу пронаћи на њему, као што су:

---

⁹ „Дигитално описмењавање старијих корисника Библиотеке” : програм 65+, Библиотека „Вук Караџић” Пријеполје, <http://www.infobus.rs/srp/vesti/?conid=142> (преузето 20. 12. 2020).

прегледање и преузимање текстова, слика, друштвене мреже, гледање филмова, серија, употреба програма за комуникацију (Скајп и Вибер).¹⁰

На Дечјем одељењу Градске народне библиотеке „Жарко Зрењанин”, 2019. године, отворена је „Е-Библиоучионица”, пројекат који су осмислили и воде библиотекари Дечјег и информатичког одељења, а подржан је од стране Министарства културе и информисања Републике Србије. „Е-библиоучионица” основана је и опремљена са циљем да се прошири спектар библиотечких услуга, реализује едукација деце и старијих суграђана кроз прилагођавање технолошким и друштвеним променама, у циљу ефикаснијег преноса знања и информација. Поред деце, која добијају могућност да договорене наставне јединице обраде на нов, модеран, креативан начин, радионице обухваћају и старију популацију која, ради лакше комуникације са младима, све чешће исказује потребе и жељу за познавањем и коришћењем интернета. У два термина недељно, у вечерњим часовима, старији суграђани имају могућност да науче да креирају имејл налог, налог на друштвеним мрежама, како да читају новине на интернету, разговарају путем Скајпа или Вибера.¹¹

Кроз приказане програме, које реализују библиотеке у Србији, може се констатовати да су библиотеке успешно извршиле своју мисију – прошириле су спектар својих услуга и тиме позиционирале библиотеку као пријатно место опремљено савременим технологијама, а што је најважније, подржале су особе старије животне доби да се укључе у савремене токове, односно успешно су премостиле дигитални јаз и оствариле социјално укључивање ове друштвене групе.

---

¹⁰ „Упознајте се са виртуелним светом рачунара – информатичко описмењавање”, Народна библиотека „Илија М. Петровић” Пожаревац, <https://urbancityradio.org/upoznajte-se-sa-virtuelnim-svetom>, (преузето 20. 12. 2021).

¹¹ Отворена Е-библиоучионица намењена деци и старијим суграђанима, <http://www.listzrenjanin.com/otvorena-e-biblioucionica-namenjena-deci-i-starijim-sugradanima/> (преузето 7. 1. 2022).

Програми међугенерациске подршке

Стари људи су непресушни извор вредних и ретких знања и вештина, којима се неумитно губи траг услед погрешног веровања да су застареле и непотребне за данашње време. Указивање на та знања младима и демонстрирање њиховог практичног значаја чува традиционалне обичаје и вредности од заорава, а код сениора изазива осећање корисности и људске вредности.¹² Међугенерациски сукоби су неизбежни, а њихову неминовност психолози једноставно објашњавају тиме да свака генерациса припада свом времену и да је реч заправо о сукобу не појединца већ, пре свега, сукобима времена којима припадамо. Институцисе и појединци имају стални задатак да се зона неразумевања и нетрпељивости минимизира, а самим тим и укине међугенерациска неравноправност.¹³

Јавне библиотеке у Немачкој успешно спроводе пројекте неформалног учења кроз које се врши размена компетенциса и знања између младих и старих, а заједно са другим партнерима се успоставља мрежа за учење за све генерацисе.¹⁴ И библиотеке у Србији настоје да кроз своје програмске активности смање међугенерациски јаз. Библиотека града Београда има разуђену структуру корисника, од предшколске деце до особа старије животне доби и зато она пажљиво осмишљава и реализује програме за сваку друштвену групацију. Веома су запажени програми интергенерациске подршке који се реализују у већини библиотека које се налазе у саставу Библиотеке града Београда. Истичемо програм који је осмишљен и успешно реализован у Библиотеци „Ђорђе Јовановић” Стари град под називом „Сребрени сурфери”. Он

---

¹² Јелена Бенић, „Библиотека за сениоре”, Гласник Народне библиотеке Србије = The Herald of the National Library of Serbia. ISSN 1450-8915. - Год. 17, бр. 20 (2018), стр. 225–229, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=5999 (преузето 23. 1. 2020).

¹³ Radmila Pecija Urošević, *Bonton starenja ili demanti o starenju* (Београд : Ђогоја штампа : Gerantološko društvo Srbije, 2013), 97–98.

¹⁴ Гудрун Кулцер, *Библиотечке услуге за особе трећег животног доба : понуде за старије особе* (Београд : Народна библиотека Србије, 2017), 68

је представљао ИТ такмичење бака, дека и њихових унука и имао је за циљ да укаже на важност интергенерацијске подршке у дигиталном описмењавању. Библиотека „Вук Караџић” на Звездари и огранци у оквиру ње активно учествују у манифестацијама које за старије суграђане организује Градска општина Звездара. У оквиру Манифестације „Дани сениора на Звездари”, у 2017. години, у Библиотеци „Бранко Миљковић” је одржана радионица „Рециклажа успомена и сећања”, на којој су учествовали припадници различитих генерација, који су разговарали о култури сећања и памћења и сви се сложили да су успомене важне за све нас, наше породице и целокупно друштво, па их треба сачувати од заборављавања. У одељењу библиотеке „Деспот Стефан Лазаревић” у Младеновцу у оквиру манифестације „Дани европске баштине 2018”, реализован је програм „Деке и баке причају приче и легенде”. Старији суграђани су својим ангажовањем показали деци да су баке и деке извори бескрајне мудрости, животног искуства и да причају најбоље приче и чувају традицију што је за децу корисно и занимљиво. У Библиотеци „Милован Видаковић” у Сопоту, реализоване су радионице „Причам ти причу или Лековите приче” за ученике четвртих разреда ОШ „Јелица Миловановић”. У програму су учествовали Миле Јовановић, наставник српског језика у пензији и Бора Спирић, учитељ у пензији чије су приче деци биле веома занимљиве, а говориле су о здравој животној средини, како развијати и усвајати навике здравог живота, о потреби очувања здраве животне средине, о лековитости биљака. У оквиру Манифестације „Дани сениора на Звездари 2019”, у Библиотеци „Бранко Миљковић” је приређена изложба радова са Конкурса „Најбољи међугенерациски селфи”, која је била добра прилика за међугенерациско дружење, да млади и стари проводе заједно слободно време, упознају се и међусобно помажу. Иако је изабран формат селфија – који је ближи млађим генерацијама, на конкурс у учествовало више аутора средњих и старијих генерација. На конкурс је пристигао укупно 51 рад, 24 аутора. Најмлађи аутор

има 16 а најстарији 73 године. Након изложбе, у истом простору, одржана је међугенерациска интерактивна радионица на тему „Зашто смо важни једни другима?“. У оквиру ове манифестације 2022. године¹⁵ приређена је изложба фотографија под називом „Сећање из албума наших бака и дека“ која је представљала својеврсни времеплов кроз време које је прошло, а кроз њу се неговала и култура сећања породица и породичне солидарности. Присутни су се, кроз интерактивни разговор, подсетили важности културног наслеђа за идентитет сваког појединца, породице и целокупне заједнице.

Огранак Општинске библиотеке Ковачица у Падини је, 2018. године, организовао дружење и позоришну представу у Дому за стара лица „Фених“ у Падини а тема вечери била је „Нешто о љубави...“ Представљени су афоризми Душка Радовића, своје ауторске текстове прочитали су Еленка Ђуришова и Зузана Сливкова, а позоришне скичеве одиграли су ученици другог, трећег и четвртог разреда Основне школе „Маршал Тито“ из Падине.¹⁶

Годинама уназад Библиотека „Владислав Петковић Дис“ у Чачку је укључена у обележавање „Дана европске баштине“, а овогодишња тема „Уметност и забава“ посебно је инспирисала запослене да оживе успомене Чачанима и упознају нове генерације са видовима забаве која се одвијала у Дому ЈНА шездесетих година 20. века. То је подстакло ауторе изложбе „Ко некад у осам“, Богдана Трифуновића и Марију Радуловић, да што детаљније истраже и сазнају како је изгледала забава средином прошлог века у овом простору и граду на Морави. Испоставило се да нема много сачуваног материјала и архивске грађе, те је тим поводом, у просторијама Библиотеке, организован Дан прикупљања сећања на Дом ЈНА и забаву у

---

¹⁵ Једанаести дани сениора на Звездари, <https://zvezdara.rs/jedanaesti-dani-seniora-na-zvezdari-2022-od-26-9-do-30-9-2022/> (преузето 26. 2. 2023).

¹⁶ Општинска библиотека Ковачица, [http://www.biblioteka-kovacica.org.rs/2018/03/07/nesto-o-ljubavi/28660428_555751144786192_9073621928075791202_n/\(preuzeto 2. 2. 2020\).](http://www.biblioteka-kovacica.org.rs/2018/03/07/nesto-o-ljubavi/28660428_555751144786192_9073621928075791202_n/(preuzeto%202.2.2020))

Чачку. Уз помоћ сакупљеног материјала и других документа било је могуће реализовати идеју и направити изложбу. Народни музеј у Чачку је уступио предмете из властите збирке који се везују за период шездесетих година прошлог века, Међународни историјски архив у Чачку је отворио свој фонд архивске грађе, који се такође везује за тај период и седамдесете године. Драган Ђоловић, некадашњи референт за културно-уметничке активности у Клубу Дома, у периоду од 2000. године па до његовог гашења, оживео је успомене и подсетио на значај некадашњег Дома ЈНА, различите секције, клубове, активности, књижевне програме, музичке вечери, филмске пројекције, позоришне представе, спортска такмичења и још много других активности које су се одвијале под овим кровом. Осим фотографија, предмета, књига о периоду шездесетих драгоцено сведочанство представљају сећања на играчке и музику која је тада настајала. Чачанин Зоран Бранковић оснивач музичких састава „Дечаци са Мораве” и „Крвне групе” је отворио изложбу „Ко некад у осам” и истакао да је Градска библиотека у Чачку, деценијама семениште духовности у свим узрастима. По завршетку званичног дела програма уследио је коктел и жур, и концерт групе „Вампири” који је окупио све генерације, од тинејџера до суграђана који су ушли у девету деценију живота.¹⁷

Главни циљ свих програма међугенерациске подршке, који се реализују у библиотекама у Србији, је стварање позитивне слике о старењу и старијим људима, њиховим потребама и могућностима, о важности међугенерациске солидарности и хумане и достојанствене старости.

Едукативне и креативне радионице

Престанак радне активности, за особе старије животне доби, никако не значи и повлачење из друштвеног живота. Напротив, код њих се јавља вишак слободног времена које

---

¹⁷ Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” Чачак, <http://www.cacak-dis.rs/programi/zabava-za-sve-generacije/#more-11385> (преузето 02. 02. 2020).

настоје да, поред породичних дружења, испуне и активностима за које нису имали времена док су имали фиксне радне обавезе. У тој чињеници се крије прилика за библиотеке, јавне али и специјалне библиотеке, за осмишљавање нових услуга – програми треба да помажу очувању културе, историје и традиције локалне заједнице и да подстичу уметнички и културни развитак људи свих старосних доба.¹⁸

У оквиру Дана европске баштине 2019. године, Библиотека „Деспот Стефан Лазаревић”, која се налази у саставу Библиотеке града Београда, и Геронтолошки центар у Младеновцу, реализовали су предавање и изложбу радова под називом „Креативни потенцијал старих заната”. Циљ је био да се пронађе одговор на питање како стари занати утичу на рехабилитацију старих и болесних особа. У програму су активно учествовали корисници радне терапије, који су говорили о свом искуству у креирању и реализацији, естетски лепих и употребљивих предмета и утицају радне терапије на побољшање њихових моторичких, социјалних и психолошких могућности.

Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” ове године се укључила су обележаваће „Националног дана без дуванског дима” и тим поводом је организовала три едукативна програма о штетности пушења и последицама употребе дувана. Један програм је успешно одржан у Клубу пензионера у Прељини, где су присутни имали прилику да чују какве су последице дугогодишњег уживања у цигаретама, као и савете како се борити против зависности од дувана.¹⁹

У галерији Народне библиотеке „Вук Караџић” у Крагујевцу, у августу 2018. године, отворена је изложба слика и икона насталих током Осме сликарске иконописачке

---

¹⁸ *IFLA / UNESCO смернице за развој јавних библиотека*. Београд : Народна библиотека Србије : Библиотека града Београда, 2005, 28

¹⁹ Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” Чачак, <http://www.cacak-dis.rs/vesti/medicinska-edukacija-u-biblioteci-mi-smo-iz-tima-bez-duvanskog-dima/#more-11776> (преузето 2. 2. 2020).

колоније Покрета трећег доба у Врњачкој Бањи. Реч је о уметничким делима сликара пензионера, који су и даље активни и учествовали су на Десетој олимпијади спорта, здравља и културе. Покрет трећег доба Србије на националном нивоу окупља најстарије суграђане, промовише здрав и срећан живот у старости, чиме у потпуности испуњава мото глобалне стратегије здравог старења и идеју да живот треба додавати годинама а не године животу.²⁰

Осим у јавним библиотекама, успешни програми за особе старије животне доби се реализују и у појединим специјалним библиотекама. У установама социјалне заштите у Републици Србији програми за особе старије животне доби су осмишљени с циљем да пруже потребну подршку, заштиту, али и културно, забавно, рекреативне садржаје. Издвајамо активности које реализује специјална библиотека при Геронтолошком центру у Суботици²¹, који је основан 1978. године, и лидер је у области социјалне заштите у Републици Србији. Радни терапеути у сарадњи са андрагогом мотивишу и подстичу штићенике ове установе да се активно укључе у организоване активности. Циљ је очување постојећих психофизичких потенцијала, интеграција у постојећу домску и локалну средину и, посебно, неговање стваралачких потенцијала и квалитетнији живот у старости. У клубовима при Герантолошком центру постоје креативне радионице: сликање на свили, осликавање текстила, осликавање стакла, сламарска секција, секција украшавања салвета техником, израда предмета од папира, осликавање предмета од дрвета, израда предмета од глине, бели вез и ручни рад. Корисници у Центру активно учествују у раду плесне и фолклорне секције, певачке секције и драмске секције. Организују се изложбе, књижевна поподнева, промоције књига, драмско-сценске

---

²⁰ „Изложба слика и икона Покрета трећег доба Србије”, <http://ritamgrada.rs/kragujevac/kultura/izlozba-slika-i-ikona-pokreta-treceg-doba-srbije/> (преузето 20. 12. 2020).

²¹ Герантолошки центар у Суботици , <http://www.gerantoloski.rs/> (преузето 1. 12. 2019).

секције. Посебност ове установе је, поред високог нивоа услуга које ова установа социјалне заштите пружа својим корисницима у области културе, што она вреднује вишејезичност и разноликост. У богатом књижничном фонду се налазе наслови на хрватском, мађарском, немачком и ромском језику, а постојање странице на ромском језику, говори о томе колико је ово један позитиван, прави пример за многе друге институције.

У оквиру Музеја Војводине,²² тачније кроз рад специјалне музејске библиотеке и одељења за педагошки рад, традиционално се организују програми намењени пензионерима. Само у току 2019. године најстарији Новосађани су имали прилику да учествују у занимљивим едукативним и креативним радионицама које су јединствен програм у музејској пракси намењен ширим структурама публике из области које Музеј проучава, а кроз разне облике индивидуалног, групног и тандем рада. Успешно је реализована радионица „Српске славе и обичаји”, у оквиру које су полазници упознали порекло, историјат и тумачење крсне славе у православној религији, као и народне обичаје који је прате, а у кративном делу су осликавани славски пешкири. Особе старије животне доби су се на радионицама упознале и са различитим техникама цртања и сликања – реализоване су радионице „Сликамо енкаустиком” (ово је једна од најстаријих техника сликања, техника сликања воском), „Сликамо акварел техником”, „Сликамо фрозен техником” (у оквиру радионице су представљени историјат и особине стакла и карактеристике сликања овом техником), „Накит вечита инспирација” и „Калиграфско писмо”.

Закључак

Стандард и услови живота довели су до продужења људског живота, али нажалост, поштовање и уважавање

---

²² Музеј Војводине, <http://www.muzejvojvodine.org.rs/index.php/radionice-igraonice> (преузето 24. 12. 2021).

најстаријих нису у паралелној мери пратили продужетак живота. Зато је најважније да кроз подршку удружењима и организацијама цивилног друштва, стварамо једно хумано друштво и цивилизовану заједницу, која ће омогућити активан, квалитетан и здрав живот у старости.

Особе старије животне доби су специфични корисници библиотеке. Реч је о врло хетерогеној групи која обухвата више генерација, различита је и по образовној структури и по интересовањима. А свака библиотека има своја ограничења – финансијска, просторна, кадровска. Да би могла да се одлучи за обим и врсту програма за старију популацију библиотека мора да узме у обзир све те параметре плус статистичке показатеље – број становника старије животне доби у локалној заједници, њихово материјално и здравствено стање, интересовања, начин на који организују своје слободно време, али свакако и могућност сарадње библиотеке са другим установама које се баве овом популацијом кроз заједничке пројекте.

Литература

1. Бенић, Јелена. „Библиотека за сениоре“. Гласник Народне библиотеке Србије = The Herald of the National Library of Serbia. ISSN 1450-8915. - Год. 17, бр. 20 (2018), https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=5999 (преузето 23. 1. 2020).
2. Библиотека града Београда, *Извештај о раду за 2018. годину*, <https://bgb.rs/sr/o-nama/> (преузето 1. 3. 2023).
3. *Библиотеке као моћни партнери у дисеминацији и експлоатацији резултата пројеката целоживотног учења : методолошки материјал : модел сарадње са библиотекама у циљу осигурања одрживости резултата пројеката целоживотног учења* (Београд : Библиотека града Београда, 2014).
4. Вукотић, Бојана. „Стара лица као корисници јавних библиотека“, у *Зборник радова / Међународни скуп библиотекара јавних библиотека Србије и Бугарске [Библиотека без граница] под покровитељством Министарства културе Републике Србије и града Ниша*, главни одговорни уредник Драгослав Васић, 95–105. Ниш : Народна библиотека „Стеван Сремац“, 2011.
5. Геронтолошки центар у Суботици, <http://www.gerontoloski.rs/> (преузето 01. 12. 2019)

6. Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” Чачак, <http://www.cacak-dis.rs/vesti/medicinska-edukacija-u-biblioteci-mi-smo-iz-tima-bez-duvanskog-dima/#more-11776> (преузето 2. 2. 2020).
7. Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” Чачак, <http://www.cacak-dis.rs/programi/zabava-za-sve-generacije/#more-11385> (преузето 2. 2. 2020).
8. „Дигитално описмењавање старијих корисника Библиотеке” : програм 65+, <http://www.infobus.rs/srp/vesti/?conid=142> (преузето 20. 12. 2020).
9. Изложба слика и икона Покрета трећег доба Србије, <http://ritamgrada.rs/kragujevac/kultura/izlozba-slika-i-ikona-pokreta-treceg-doba-srbije/> (преузето 20. 12. 2020).
10. *IFLA / UNESKO смернице за развој јавних библиотека*. Београд : Народна библиотека Србије : Библиотека града Београда, 2005.
11. Једанаести дани сениора на Звездари, <https://zvezdara.rs/jedanaestidani-seniora-na-zvezdari-2022-od-26-9-do-30-9-2022/> (преузето 26. 2. 2023).
12. Кулцер, Гудрун. *Библиотечке услуге за особе трећег животног доба : понуде за старије особе*. Београд : Народна библиотека Србије, 2017.
13. Марковић, Мирко. „Библиотека и библиотечка и информатичка обука за чланове 65+”, у *Примери добре праксе у српским библиотекама : зборник радова*, уредници Жељко Вучковић, Мирко С. Марковић, 11–16. Оџаци : Народна библиотека „Бранко Радичевић”, 2011.
14. Музеј Војводине, <http://www.muzejvojvodine.org.rs/index.php/radionice-igraonice> (преузето 24. 12. 2021).
15. Општинска библиотека Коваџица, http://www.biblioteka-kovacica.org.rs/2018/03/07/nesto-o-ljubavi/28660428_555751144786192_9073621928075791202_n/(preuzeto 2. 2. 2020).
16. „Отворена Е-библиоучионица намењена деци и старијим суграђанима”, <http://www.listzrenjanin.com/otvorena-e-biblioucionica-namenjena-deci-i-starijim-sugradanima/> (преузето 7. 1. 2022).
17. Песџа Урошевић, Radmila. *Bonton starenja ili demanti o starenju*. Београд : Ћигоја штампа : Gerantološko društvo Srbije, 2013.
18. Републички завод за статистику, *Статистички годишњак Републике Србије 2022*, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20222055.pdf> (преузето 24.03.2023.)
19. „Упознајте се са виртуелним светом рачунара – информатичко описмењавање”, <https://urbancityradio.org/upoznajte-se-sa-virtuelnim-svetom> (преузето 20. 12. 2021).

IMPROVING LIBRARY SERVICES FOR THE ELDERLY IN LIBRARIES IN SERBIA

Abstract: Library services are equal for all members of society with the emphasis on fund and information access for all age groups according to their needs. Elderly people are specific group of library users. Demographic movement is specific for the contemporary society, life expectancy is longer, number of people over 60 years is increasing and the need for inclusion of elderly people, who are often marginalized, into society is greater. Social integration is best provided through cultural integration. As socially responsible institutions, libraries in Serbia, mostly public but also special libraries, traditionally cooperate with institutions, societies and organizations that gather people in retirement or organize activities for this group of citizens and participate in events where the problems of this group of population are discussed. Libraries strive to fulfill their rolls in the life of this social group by adapting their content and services but also by organizing new, additional content that actively involve elderly people into the life of community. The work presents successful interdisciplinary programs (computer literacy programs, intergenerational support programs, educational and creative workshops, music and art programs, literary programs) that are realized through mutual partnership and collaboration of libraries and institutions and organizations which deal with elderly people.

Keywords: improving library services, elderly users, socially responsible function of libraries

---

Снежана Марић

snezanamalic67@gmail.com

Тијана Бацетић

tbacetic@gmail.com

Мирјана Димитријевић Станковић

mira.d.stankovic@gmail.com

Народна библиотека Ужице

УДК 028:615.85

DOI 10.7251/BSCSR2411324M

ДОБРОБИТИ УСЛУГА ЗА СТАРЕ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ УЖИЦЕ – ЕФЕКТИ И РАЗВОЈ

Сажетак: У корак са развојем глобалног информационог друштва библиотеке траже своје место и кроз разне активности одговарају на потребе корисника различитих генерација. Како је положај старих одавно постао друштвени феномен, тако и библиотеке покушавају да организују адекватне културне програме намењене тој циљној групи. У раду ће бити приказани пројекти и програми Народне библиотеке Ужице, реализовани у периоду од 2003. до 2016. године, који су намењени старијим лицима, а акценат је стављен на пројекат „Библиотерапија у Дому за старе” који је реализован током 2021. године. За време пандемије вируса COVID-19, корисници Дома трпели су ограничења и забране, што је у великој мери утицало на њихово ментално и физичко здравље. Примена библиотерапије имала је за циљ ублажавање последице стреса, проналажење алтернативних решења за индивидуалне проблеме корисника Дома, ублажавање осећаја социјалне изолованости. Приказани ће бити и позитивни ефекти сарадње са другим организацијама, које могу бити од помоћи у раду са старијим особама. Тако је, у складу са потребама корисника, остварена сарадња са психологом, професором књижевности и свештеницима. Пројекат је реализован онлајн, путем видео позива преко Zoom апликације, што је за кориснике Дома била интересантна новина.

Истраживањем је утврђено да су ефекти библиотерапије благотворни и да је постигнуто ублажавање напетости и стреса, смиривање ума, али и повећање осећаја пријатности и доброг расположења. Резултати истраживања детаљно ће бити представљени у раду.

Кључне речи: библиотерапија, стари, књиге, библиотека, дом за стара лица, услуге, пројекти

Како је старење неизбежан биолошки процес све више закупа пажњу друштва. Поред великог броја студија и мноштва теорија још увек не постоји јединствено мишљење о томе шта је старост. Углавном се сматра да је старост последње животно раздобље човека, односно, касно одрасло доба, што је ипак неодређен концепт јер зависи од карактеристика одређеног друштва. Према Светској здравственој организацији (СЗО) у развијеним земљама се 65. година живота узима као преломна година и тада се особа може сматрати старом.¹

Демографско старење је један од најизраженијих глобалних трендова у 21. веку. Истовремено, продужење очекиваног животног века и снижавање стопе наталитета, доприносе повећавању удела особа старијих од 65 година у становништву.² Република Србија заузима шесто место у Европи по старости становништва. Према подацима Републичког завода за статистику у Републици Србији у 2021. години удео лица старих 65 година и више износи 21,3% у односу на укупан број становништва. Видљиве су и промене у старосно-полној структури становништа где је највећи удео мушкараца старих 40–44 година и жена старих 65–69 година.³ Процењено је да би до 2050. године у Србији требало да буде 32,3% становника старијих од 60 година.⁴

---

¹ Milena Despotović i dr., „Socijalni aspekti starenja i kvaliteta života starih”, *Pons: medicinski časopis* God. 16, br. 2 (2019): 77, doi:10.5937/pomc16-20397.

² Milutin Vračević i dr., *Starenje i međugeneracijska solidarnost u institucionalnom smeštaju: izazovi i perspektive* (Beograd : Centar za odgovornu akciju, 2019), 7.

³ Republički zavod za statistiku Srbije, *Saopštenje republičkog zavoda za statistiku* God. 72, br. 172 (2022) (Preuzeto 22. 3. 2023). <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221172.pdf>

⁴ „Srbija sve starija”, *Radio Televizija Srbije*, 11.12.2018. Društvo, <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/3351179/srbija-sve-starija.html> (preuzeto 15. 4. 2023).

Може се закључити да је број старијих становника у порасту. Међутим, савремено друштво ипак карактерише постојање предрасуда и клишеа када су у питању одређена животна доба, а посебно старост. Управо ти стереотипи могу да спрече старије особе да у потпуности учествују у друштвеним, политичким, економским, културним, духовним, грађанским и другим активностима. „Друштвена заједница и њене карактеристике одређују однос према старима и тако се у развијеним земљама стварају услови за имплементацију свеобухватних стратегија које су усмерене на старе, њихову добробит, здравље и квалитет живота.”⁵

Квалитетом живота означава се опште благостање индивидуе или заједнице. Различити фактори утичу на квалитет живота старих: социјална подршка и социјална мрежа, стил и начин живота, промене у социо-економском положају и друштвене улоге, затим духовност и религиозност у старости, здравствени фактори укључујући и ментално здравље. Број стресних ситуација такође утиче на квалитет живота старих. Уколико су изложени већем броју стресних догађаја, квалитет свог живота ће оценити нижом оценом.⁶

Друштво у целини треба више пажње да посвети старим особама како би смислено искористили своје године за себе и окружење, а да се при томе не осећају изоловано. Старије животна доба је прилика да се надокнади пропуштено у образовању и култури, па се њихово време може итекако квалитетно испунити. На побољшање квалитета живота старих у великој мери може утицати организовање културних и едукативних програма. Тако библиотеке, у корак са развојем глобалног информационог друштва, кроз разне активности одговарају на потребе корисника различитих генерација, осмишљавају и реализују адекватне културне програме намењене управо старима.

---

⁵ Milena Despotović i dr., „Socijalni aspekti starenja i kvaliteta života starih”, *Pons: medicinski časopis* God. 16, br. 2 (2019): 77, doi:10.5937/pomc16-20397.

⁶ Milena Despotović i dr., „Socijalni aspekti starenja i kvaliteta života starih”, *Pons: medicinski časopis* God. 16, br. 2 (2019): 78, doi:10.5937/pomc16-20397.

Програми Народне библиотеке Ужице намењени старим особама

Библиотекари у Народној библиотеци Ужице труде се да у сваком моменту одговоре на захтеве, односно потребе старих особа, почевши од набавке и препоруке књига у складу са њиховим интересовањима, преко осмишљавања и реализовања различитих културних програма, до сарадње са удружењима и организацијама чији су оснивачи управо стари, пензионери.

У периоду од 2003. до 2016. године Народна библиотека Ужице реализовала је пројекте: „Трг мултиурбан”, „Култура за све”, „Кликни и упознај дигиталне изворе информација – информатичко описмењавање особа средње и старије животне доби”. Због пандемије вируса COVID-19 који је код старијих особа изазвао већу забринутост јер је процењено да спадају у групу највећег ризика, 2021. године реализован је пројекат „Библиотерапија у Дому за стара лица”. Циљеви ових пројеката су доступност библиотечких услуга угроженим категоријама и старијим особама, социјализација и укључивање старих и угрожених категорија у јавни живот локалне заједнице, доступност културних садржаја и информација, превазилажење предрасуда.

Пројектом „Трг мултиурбан” обезбеђена су средства за адаптацију прилаза особама са инвалидитетом. Постављањем приступне рампе омогућено је особама са инвалидитетом, али и старијим особама да лако и сигурно дођу до Библиотеке, а самим тим су им и услуге библиотеке постале доступне⁷ (од позајмице до присуствовања културним дешавањима).

Пројекат „Култура за све” реализован је у периоду од 2009. до 2016. године и имао је за циљ да обезбеди доступност библиотечких услуга као и остваривање права на културу и информисање, посебно угрожених категорија. У оквиру овог

---

⁷ Анђа Бјелић, Душица Мурић, „Библиотека за све - пројекти за инвалиде”, у *Прилози за историју Народне библиотеке Ужице : 2006–2016 : поводом 160 година од оснивања (1856–2016)*, ур. Анђа Бјелић (Ужице: Народне библиотеке Ужице, 2016), 107–108.

пројекта, током 2009. године, стара и непокретна лица, особе са инвалидитетом и лица са посебним потребама су добијала књиге на кућну адресу под слоганом: „Ако ви не можете до библиотеке, библиотека ће доћи до вас”. У периоду од 2010. до 2016. године пројекат је проширен за услуге намењене деци са посебним потребама као и на заштиту књижног фонда и дигитализацију старе штампе.⁸

„Кликни и упознај дигиталне изворе информација – информатичко описмењавање особа средње и старије животне доби” је пројекат чији је циљ био да се пензионери и запослена и незапослена лица средње животне доби оспособе за рад на рачунару. Библиотека је набавила три рачунара, веб-камере, слушалице, ласерски штампач које је користила у информатичком описмењавању корисника кроз две целине: *почетни ниво*; *напредни ниво* (упознавање делова рачунара, рад са датотекама, упознавање са Microsoft Office пакетом, креирање Word документа и коришћење различитих алата у раду; претраживање на интернету званичних сајтова установа, јавних предузећа, Виртуелне библиотеке Србије, преузимање докумената, е-пошта). Кроз овај пројекат установљено је да постоји велика потреба за овом врстом едукације старијих особа.⁹

Библиотерапија у Дому за стара лица¹⁰

У време пандемије вируса COVID-19, Народна библиотека Ужице је, уз подршку локалне заједнице, реализовала пројекат „Библиотерапија у Дому за стара лица”. Акценат је стављен

---

⁸ Исто, 107–108.

⁹ Драгослава Родаљевић, „Пројекти Народне библиотеке Ужице: 2005–2016”, у *Прилози за историју Народне библиотеке Ужице : 2006–2016 : поводом 160 година од оснивања (1856-2016)*, ур. Анђа Бјелић (Ужице: Народне библиотеке Ужице, 2016), 97.

¹⁰ Детаљније о овој теми: Мирјана Димитријевић Станковић, Снежана Марић и Тијана Бацетић, „Књига као лек: примена библиотерапије у Домском одељењу за смештај одраслих и старијих лица на Забучју”, *Корак библиотеке* бр. 7 (2022): 183–207.

управо на овај пројекат јер се на неки начин утицало на квалитет живота старих за време изолације, а посебно ригорозних мера у домовима за старе. Корисници Дома трпели су највећа ограничења у смислу социјалних контаката, дотадашње активности и посете биле су им забрањене па је међу њима завладало емоционално растројство и страх од новонастале ситуације. На основу сарадње Народне библиотеке Ужице и Дома за старе на Забучју (која се до реализације пројекта односила на поклоне књига домској библиотеци) кроз разговор са радним терапеутом, настала је идеја о примени библиотерапије у Дому за старе на Забучју. Коришћењем књига у терапеутске сврхе циљ је био да се корисници орасположе и да им се пружи моћност да се суоче са новонасталом ситуацијом.

Свакако, није довољно само волети књиге и познавати литературу како би се водиле библиотерапеутске радионице. На почетку је јако важно упознати се са психолошким аспектом групе, осмислити програм за вођење радионица и одабрати адекватну литературу која одговара циљној групи. Дакле, реч је о зближавању и размени идеја и осећања. У недостатку образовних курсева и семинара, који би библиотекарима пружили адекватно усавршавање из области библиотерапије, не треба занемарити могућност сарадње библиотекара и психолога, професора, социјалних радника, педагога...¹¹

Кроз овај пројекат остварена је сарадња између Библиотеке, Медицинске школе у Ужицу, Српске православне цркве и психолога из Здравственог центра Ужице. Библиотекари су имали велику жељу да помогну, али нису имали довољно знања из области психологије и искуства у примени библиотерапије, па су дошли на идеју да пронађу стручна лица који ће програм водити. Идеја да се укључе и свештеници дошла је касније, када се, у разговору са радним терапеутом, сазнало да је велики број корисника окренут вери

---

¹¹ Димитријевић Станковић, „Књига као лек: примена библиотерапије у Домском одељењу за смештај одраслих и старијих лица на Забучју”, 190.

и религији и да би их занимали и текстови религиозног карактера. Заједничким снагама одабрана је адекватна литература и осмишљене су теме за радионице.

Одржано је укупно 26 радионица у периоду од 20. децембра 2021. године до краја фебруара наредне године и биле су подељене у три целине: *терапија поезијом; радионице са психологом; интерактивни разговори са свештеницима.*

Терапија поезијом – Библиотекари су уз консултације са психологом и професорком српског језика и књижевности бирали литературу адекватну за читање старијим особама. Интерпретатори овог дела програма били су ученици Медицинске школе у Ужицу, чланови Рецитаторске и Драмске секције. Укључило се око 30 ученика и одржано је осам радионица. Читање поезије и прича одржавало се једном недељно у трајању од 30 до 45 минута. Након прочитаног, без притиска, корисници су могли да поделе утиске и размишљања. Како читање поезије има опуштајуће дејство и инспирише људе да се надају бољем у животу, циљ ових радионица био је да се постигне психолошко оздрављење и изазове емоционални одговор на прочитано, као и само уживање.¹²

Радионице са психологом – Књига „Исцелите се... читањем: књиготерапија као лек за душу и тело” ауторке Тање Шешум била је водич за реализацију програма који је водила психолог па су радионице биле организоване као тематске целине: *Срећа, радост и љубав; Смех као лек; Живети овде и сада; Депресија; Страхови, анксиозност, паника; Стрес; Деменција – заборавност; Осећање кривице и стида; Слободне активности* (индивидуални разговори, питања, предлози учесника итд.). Одржано је девет радионица са психологом, једном недељно у трајању од 45 минута до сат времена. Уз помоћ прилагођене литературе водила је разговоре са њима и давала препоруке за читање из области психологије. Неопходно је било укључити психолога јер стресне ситуације

---

¹² Димитријевић Станковић, „Књига као лек: примена библиотерапије у Домском одељењу за смештај одраслих и старијих лица на Забучју”, 193–197.

као што је боравак у Дому за старе и изолованост могу бити узроци обољевања од депресије, анксиозности и деменције.¹³

Интерактивни разговори са свештеницима – Како су станари Дома веома заинтересовани за религијске теме, а нису у могућности да присуствују организованим религијским обредима, интерактивне онлајн разговоре водили су свештеници Српске православне цркве у Ужицу. Одржано је девет радионица једном недељно у трајању од 45 минута. Период реализације обухватао је време новогодишњих и божићних празника, па им се, кроз размењивање честитки, пружао осећај припадности заједници у којој живе. Разговори са свештеницима, као и читање светоотачке литературе, може помоћи старим особама у поправљању расположења и тражењу смисла и начина за превазилажење одређених проблема.¹⁴

Како није било могуће реализовати пројекат у самом Дому, јавила се замисао да за побољшање квалитета живота старих треба искористити технолошке иновације па се примена библиотерапије одвијала путем видео позива преко Zoom апликације.

Резултати анкете спроведене након завршеног пројекта *Библиотерапија у Дому за стара лица*

Како би се што боље задовољиле потребе старих, потребно је спровести истраживања на основу анкета, да би се добили валидни подаци који би указали у ком правцу треба реаговати и на које аспекте посебно обратити пажњу.

Шест месеци након завршетка пројекта „Библиотерапија у Дому за стара лица” спроведена је анкета код учесника на пројекту, односно корисника Дома. У тренутку спровођења пројекта, у Дому за старе на Забучју било је смештено 80 корисника од којих су тридесет петоро били учесници у пројекту, а анкетом је обухваћено 30 корисника. У односу на

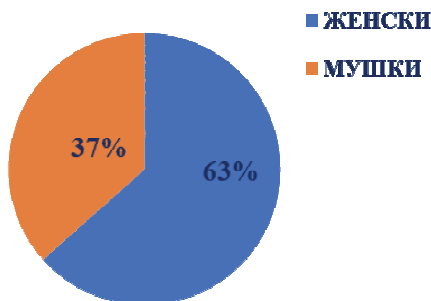
---

¹³ Исто, 197-199.

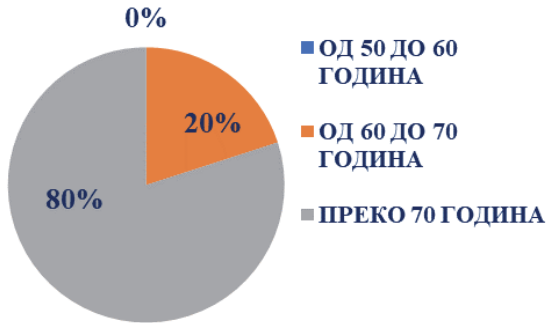
¹⁴ Исто, 199-205.

укупан број штићеника, у праћењу програма учествовало је 44% станара Дома. Већина је редовно пратила програм, а неки су бирали радионице које су им више пријале. Анкета је направљена помоћу гугл упитника и састојала се од 11 питања затвореног типа, са понуђеним одговорима. Имајући у виду старосну доб учесника питања су била кратка и јасна. Упитник је попуњен у писаној форми, а одговори су касније унети у Google упитник. Обрада информација, добијених из упитника, имала је за циљ да покаже да ли је спровођење пројекта имало позитиван утицај на станаре Дома током изолације.

Први део анкете односио се на питања која се тичу полне припадности, старосне доби и степена образовања учесника. Највећи проценат учесника има преко 70 година (80%), женског су пола (63%) и имају завршено основно образовање (77%), што је је за ту старосну доб и очекивани податак, с обзиром на то да су рођени у периоду реформе образовања у послератној Југославији. Учесници су, такође, житељи сеоских подручја где је био највећи проценат непросвећености у то време и у највећој мери изражен код жена (Графикон 1, Графикон 2, Графикон 3).

Графикон 1 – Учесници према полној припадности

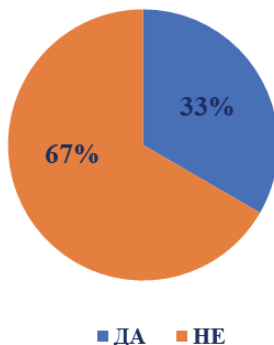

Графикон 2 – Учесници према старосној доби

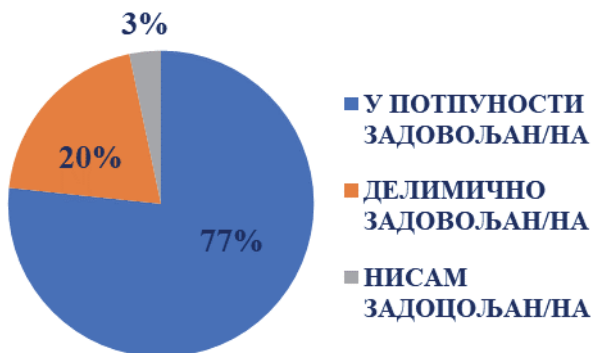

Графикон 3 – Учесници према степену образовања

Други део анкете односио се на питања везана за праћење програма онлајн преко Zoom апликације и у којој мери су задовољни програмом који су водили ученици, психолог и свештеници. С обзиром на то да старије особе теже прихватају технолошке иновације, једним делом због ограничења која су праћена slabим видом и слухом и слабијом концентрацијом, постојала је бојазан да корисници неће лако прихватити онлајн начин вођења програма. Анализом анкете установљено је да је већи проценат учесника (67%) одговорио да нису имали потешкоћа у праћењу програма и да су у потпуности задовољни начином вођења програма (77%) (Графикон 4, Графикон 5).

Графикон 4 – Праћење програма на даљину

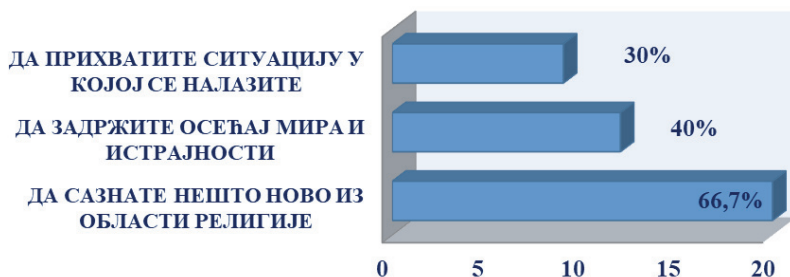
Графикон 5 – Да ли сте задовољни програмом?

У трећем делу анкете учесници су одговорили на питање који програм им се највише свидео у оквиру пројекта „Библиотерапија у Дому за старе” и могли су да обележе више понуђених одговора. На Графикону бр. 6 може се видети да им се највише свидело вођење програма од стране свештеника (63,3%), а одмах затим и читање поезије и прича од стране ученика (43,3%) .

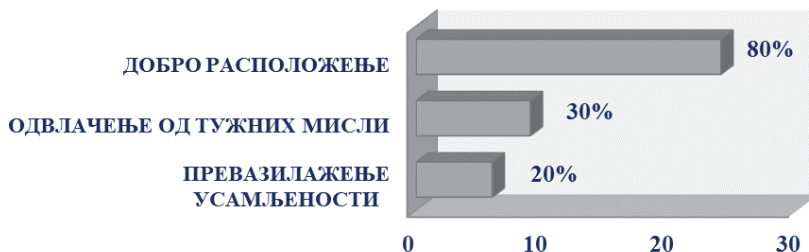
Графикон 6 – Који програм Вам се највише свидео?

Терапија поезијом имала је за циљ да утиче на расположење, одвуче кориснике од тужних мисли и помогне им у превазилажењу усамљености. Циљ радионица са психологом био је суочавање са страховима, ослобађање од стреса и депресивних мисли и учење о самопомоћи. Разговори са свештеницима имали су за циљ прихватање ситуације у којој се налазе, задржавање осећаја мира и истрајности и проширивање знања из области религије. Трећи део анкете односио се и на питања где се одговорима учесника могло видети у којој мери су ови циљеви постигнути. Код ових питања учесници су имали могућност да обележе више понуђених одговора и добијени резултати показују да им је кроз разговоре са свештеницима у највећој мери значило сазнање нових информација из области религије (66,7%). Овакви резултати су били очекивани с обзиром на то да се из разговора са радним терапеутом, пре реализације пројекта, сазнало да су корисници заинтересовани за религијске теме. Пројекат је реализован у време новогодишњих и божићних празника, па су имали прилику да сазнају нешто ново везано за ове празнике, пост, сујеверје. Прочитане приче од стране свештеника имале су за циљ да их науче праштању, стрпљењу, смирености... (Графикон 7).

Графикон 7 – У чему су Вам помогли разговори са свештеницима?

Најделотворнији ефекат изазвала је терапија поезијом коју су водили ученици Медицинске школе где се према одговорима учесника види да је у највећој мери утицала на добро расположење (80%). Како књижевна дела можемо посматрати као превентивна средства у доживљавању и проживљавању сопствених емоција, можемо рећи да је унапред постављени циљ испуљен, јер је код корисника изазван емоционални одговор на прочитано, али и само уживање (Графикон 8).

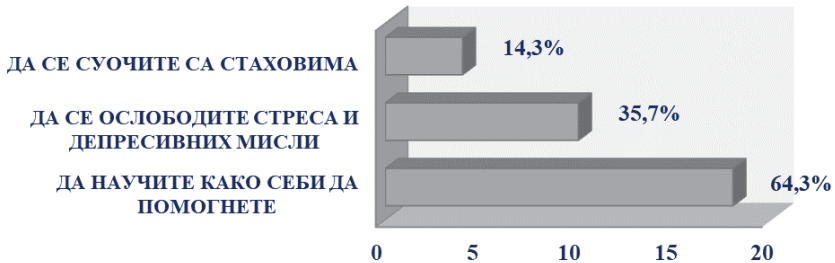

Графикон 8 – Шта је код Вас изазвала терапија поезијом?

Радионице са психологом су, према резултатима анкете, највише помогле корисницима у учењу о превенцији и самопомоћи (64,3%). Дакле, имале су едукативни карактер, што је и био циљ. За њихове године и ситуацију у којој се налазе (боравак у Дому који може бити узрок разних психичких стања као што су депресија, анксиозност и деменција), важно је учење о превенцији да до одређених

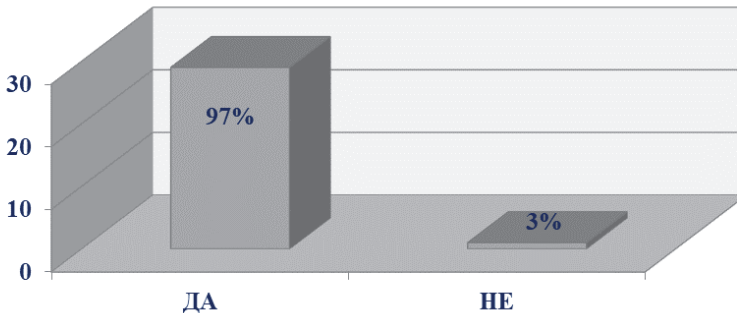

стања не дође или како себи да помогну уколико до њих дође (Графикон 9).

Графикон 9 – У чему су Вам помогле радионице са психологом?

Последња два питања у четвртном делу анкете односила су се на жељу учесника да се пројекат настави и њихове предлоге за нове активности. Испитаници су показали велику заинтересованост, чак 97% испитаника је позитивно одговорило.

Графикон 10 – Наставак пројекта *Библиотерапија*

Од понуђених активности изабран је програм гостовања глумца Народног позоришта Ужице (66%), са којима је унапред успостављен договор за евентуалан продужетак пројекта. Од нових активности понуђен је био и програм Музичке школе „Војислав Лале Стефановић” и простор где су они могли да упишу своје предлоге (Графикон 10 и Графикон 11).

Графикон 11— Предлози за нове активности

Резултати спроведене анкете након завршетка пројекта потврдили су да је пројекат испунио унапред постављене циљеве. Потврђено је да књига може усмерити човекову енергију на постизање позитивних циљева, спасити од досаде, пробудити жељу за сазнањем... Можемо закључити да библиотерапија, односно читање одговарајућих књига, изазива позитивне промене у људском бићу.

Стари су хетерогена група која подразумева више генерација, различитих степена образовања, интересовања и афинитета, са посебним освртом на различита телесна и духовна стања. Како би стари активно учествовали у друштвеном животу, треба размислити које програме им понудити. Читање у старости је јако важно јер се читањем „трага за сопственом судбином, сопственом причом и личном будућности”.¹⁵ Такође, старијим особама читање помаже у тренирању концентрације и памћења, тренира се способност да се нешто ново и интересантно усвоји, дође до нових сазнања, а битно је и за њихову духовну активност. Развој у технолошком смислу пружа све више могућности да се приступи информацијама и библиотеци, па они који нису у стању да дођу до библиотеке, библиотечка грађа може доћи до њих. С обзиром на то да код старијих особа жеља за читањем опада јер немају више могућност да читају сами због слабог

¹⁵ Гудрун Кулцер, *Библиотечке услуге за особе трећег животног доба: понуде за старије особе* (Београд : Народна библиотека Србије, 2017), 69.

вида или слабљења концентрације, упућени су на друге особе које ће им читати новине, кратке приче, песме или књиге.¹⁶ Пример за то је управо пројекат *Библиотерапија* спроведен у Дому за старе на Забучју.

Добробити услуга за старе су многобројне. Организовање културних и едукативних програма помажу старима у надокнађивању пропуштених прилика у младости, али им пружају и осећај припадности заједници. Како би се квалитет живота старих побољшао неопходно је истраживати њихове потребе и интересовања и у складу са тим осмишљавати нове активности, што ће библиотекари Народне библиотеке Ужице и у будућности чинити.

Литература

1. Бјелић, Анђа и Душица Мурић. „Библиотека за све - пројекти за инвалиде”. У *Прилози за историју Народне библиотеке Ужице : 2006-2016 : поводом 160 година од оснивања (1856–2016)*, уредник Анђа Бјелић, 105-116. Ужице: Народне библиотеке Ужице, 2016.
2. Despotović, Milena, Nada Trifković, Divna Kekuš, Mile Despotović i Ljiljana Antić. „Socijalni aspekti starenja i kvaliteta života starih”. *Pons: medicinski časopis* God. 16, br. 2 (2019): 76–82, doi:10.5937/pomc16-20397
3. Димитријевић Станковић, Мирјана, Снежана Марић и Тијана Бацетић. „Књига као лек: примена библиотерапије у Домском одељењу за смештај одраслих и старијих лица на Забучју”. *Корак библиотеке* бр. 7 (2022): 183–207.
4. Vračević, Milutin, Nataša Todorović, Dejana Stanisavljević i Nataša Milić. *Starenje i međugeneracijska solidarnost u institucionalnom smeštaju: izazovi i perspektive*. Београд : Centar za odgovornu akciju, 2019.
5. Кулцер, Гудрун. *Библиотечке услуге за особе трећег животног доба: понуде за старије особе*. Београд : Народна библиотека Србије, 2017.
6. Републички завод за статистику Србије. *Saopštenje republičkog zavoda za statistiku*, God. 72, br. 172 (2022) Preuzeto 22. 3. 2023. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221172.pdf>
7. Родаљевић, Драгослава. „Пројекти Народне библиотеке Ужице: 2005–2016”. У *Прилози за историју Народне библиотеке Ужице :*

---

¹⁶ Исто, 72.

2006-2016 : поводом 160 година од оснивања (1856–2016), уредник Анђа Бјелић, 94–104. Ужице: Народне библиотеке Ужице, 2016.

8. „Srbija sve starija”. *Radio Televizija Srbije*, 11. 12. 2018. Društvo.
9. <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/3351179/srbija-sve-starija.html> (preuzeto 15. 4. 2023).

THE BENEFITS OF SERVICES FOR THE ELDERLY PEOPLE IN THE PUBLIC LIBRARY OF UZICE – EFFECTS AND DEVELOPMENT

Abstract: In step with the development of the global information society, libraries are looking for their place and, through various activities, respond to the needs of users of different generations. As the position of the elderly people has long since become a social phenomenon, libraries are also trying to organize adequate cultural programs aimed at that target group. The paper will present the projects and programs of the Public Library of Uzice implemented in the period from 2003 to 2012, which are intended for the elderly people, and the emphasis is placed on the project „Bibliotherapy in the Nursing home”, which was implemented in 2021. During the pandemic of the COVID-19 virus, the users of the Nursing home suffered restrictions and prohibitions, which greatly affected their mental and physical health. The application of bibliotherapy was aimed at alleviating the effects of stress, finding alternative solutions for the individual problems of the users of the Nursing home, alleviating the feeling of social isolation. The positive effects of cooperation with other organizations, which can be helpful in working with the elderly, will also be presented. Thus, in accordance with the needs of the users, cooperation was achieved with a psychologist, a literature professor and priests. The project was realized online by an online video call via the Zoom application, which was an interesting novelty for the users of the Nursing home.

Research has established that the effects of bibliotherapy are beneficial and that tension and stress relief, calming of the mind, and an increase in the feeling of pleasantness and good mood have been achieved. The research results will be presented in detail in the paper.

Keywords: Bibliotherapy, elderly people, books, library, Nursing home, services, projects

---

Светлана Сабо, виши дипл. библиотекар
cicasabo@gmail.com

Библиотека „Глигорије Возаровић” Сремска Митровица

Катарина Новаковић, виши дипл. библиотекар
katarinanovakovic.ns@gmail.com

Градска библиотека у Новом Саду

Синиша Голубовић, виши дипл. библиотекар
sky_allibrary@yahoo.com

Библиотека „Вук Караџић” Алексинац

УДК 027.54

DOI 10.7251/BSCSR2411341S

ИДЕЈЕ КОЈЕ РАСТУ И ПОВЕЗУЈУ – ПРОЈЕКТИ СЕКЦИЈЕ ЗА КУЛТУРНЕ И ОБРАЗОВНЕ ПРОГРАМЕ БДС-А

Сажетак: Поновно оснивање *Секције за културне и образовне програме БДС-а*¹, и окупљање библиотекара у њој било је неминовно, као резултат изражене потребе да се, и поред раздвојености и других реалних проблема, библиотекари широм Србије повежу, размене идеје, поделе искуства и подрже у остваривању бројних иновативних програма. У периоду од оснивања, августа 2021. до средине септембра 2022, *Секција* и њени чланови су посебно поносни што као резултат заједничког рада, без финансијске подршке и друге логистике, могу да представе остварење два велика пројекта, од којих је пројекат „*Од детета до поете*”, намењен деци, успешно завршен, и други, пројекат „*Библиотеке у оку уметника*”, који је у завршној фази израде е-каталога и припреме виртуелне и физичке изложбе.

Кључне речи: библиотекари, повезивање, Секција за културне и образовне програме БДС-а, деца, писци, ликовни уметници, онлајн програми, друштвене мреже

Увод

У години у којој Библиотекарско друштво Србије (БДС) обележава значајан јубилеј – 75 година од свог оснивања,

---

¹ У даљем тексту *Секција*

иницијатива која је резултирала окупљањем библиотекара широм Србије и оснивањем Секције доказ је да је кључна улога БДС-а, у овим и другим активностима у потоњим деценијама, била и остала удруживање, повезивање и умрежавање библиотекара, књижничара и других стручних сарадника. Својим деловањем, библиотекари удружени у Секцију одговорили су на готово све задате теме 19. конференције. То је више него ваљан разлог да се, на тако важном догађају за библиотечко-информациону делатност Србије у целини, представи деловање Секције и постигнути резултати, како би се промовисао овај инспиративан пример удруживања библиотекара, као и перспективе даљег повезивања библиотечких стручњака у умреженом свету будућности.

Оснивање Секције за културне и образовне програме Библиотекарског друштва Србије

Иза сваке добре идеје, а још важније, иза њене реализације, стоје вредни поједници, спремни да унесу позитивне промене у свакодневне делатности, да покрену, пронађу и умреже библиотечке раднике и подстакну на сарадњу око заједничких идеја. Тог јула 2021. године, у време летњег и пандемијског затишја, Милена Димитријевић, директорка Народне библиотеке „Вук Караџић” у Великом Градишту предложила је оживљавање, односно поновно оснивање једне од секција Библиотекарског друштва Србије, чијом се основном темом – културним програмима, на разне начине, баве све јавне библиотеке.

На позив Библиотекарског друштва Србије својим члановима на активацију у њеним стручним телима, за нашу Секцију пријавило се 23 библиотекара заинтересованих управо за умрежавање кроз културне и образовне програме.

Како је пандемија корона вируса још била у току, састанци су се, од првог конститутивног (5. 8. 2021) до последњих у току лета 2022, нажалост, одржавали у непопуларном, али једином могућем, онлајн формату. Први, оснивачки састанак

Секције за културне програме у библиотекама, имао је за циљ реактивирање Секције и формирања радног представништва, избор председника, заменика председника и помоћника председника; потом увид и расправу о Правилнику Секције.

Након гласања, директног и путем мејла изабране су: за председника *Секције* Светлана Сабо, мастер библиотекарства и информатике, руководилац Одељења за популаризацију књиге и читања у Библиотеци „Глигорије Возаровић” из Сремске Митровице, за заменика председника Јасна Бркић, виши дипл. библиотекар за рад са децом из Библиотеке града Београда и за помоћника председника Милена Димитријевић, виши дипл. библиотекар, директорка Народне библиотеке „Вук Караџић” из Великог Градишта.

Том приликом је предложено да БДС верификује *Секцију* под називом *Секција за културне и образовне програме Библиотекарског друштва Србије*, исказана је потреба интензивног умрежавања јавних библиотека на територији Србије, мапирање и критичка селекција културних програма у библиотекама, препознати су заједнички именитељи у циљу повећања видљивости рада библиотека као и најбољи модули праћења програмских активности и размене добре праксе. Већ тада су изнети конкретни предлози за заједничке активности које би биле реализоване на републичком нивоу, као и предлог за повезивање са колегама – стручњацима за дигиталну трансформацију библиотека како би се рад *Секције*, а самим тим и рад јавних библиотека, учинио видљивијим.

Како је време одмицало, а и даље није постојала могућност физичког окупљања у реалном окружењу, што због заштитних мера, што због осталих разлога попут недостатка финансијских средстава, затим распрострањености чланова *Секције* широм Србије, заузетости библиотекара другим текућим обавезама на радним местима, комуникација унутар Секције се наставила одвијати искључиво у е-окружењу, путем друштвених мрежа, мејлова, зум састанака и слично.

Након неколико наредних састанака² и консултација чланова *Секције за културне и образовне програме у библиотекама Библиотекарског друштва Србије*, Управном одбору Друштва предложена су два заједничка пројекта, са намером да се за њих конкурише код Министарства културе и информисања РС на актуелним конкурсима. Оба предлога наишла су на леп пријем и коментаре од стране Управног одбора Друштва. Одлучено је да се на Конкурс Министарства културе и информисања Републике Србије за финансирање или суфинансирање пројекта из области савременог стваралаштва у Републици Србији у 2022. години у области културних делатности за децу и младе аплицира са пројектом *Од детета до поете*, у форми онлајн конкурса, намењеног деци узраста до 14 година, у свим градовима Србије у којима библиотеке узму учешће. Аутор Пројекта било је Дечје одељење Градске библиотеке у Новом Саду, а предлагач и организатор *Секција за културне и образовне програме у библиотекама*. За овај пројекат се Секција определила, јер је проистекао из постојеће праксе Дечјег одељења Градске библиотеке у Новом Саду, а реализован је у току пандемије, у 2020. години.

Како би реализовали планиране пројекте, библиотекари су били упућени на сарадњу са писцима (менторима) и локалним уметницима, другим установама, приватним сектором и издавачким кућама који су дали свој допринос у виду донација за награђену децу, и наравно, медијима без којих се не може.

Чланови Секције су се, на предлог иницијатора, аутора и будућег координатора Пројекта „Библиотеке у оку уметника” Синеше Голубовића, одлучили да се ипак настави са реализацијом и овог лепог и вредног Пројекта, уз предлог и идеју да се финални каталог и изложба прикажу управо на јубиларној Годишњој скупштини Библиотекарског друштва Србије у децембру 2022. године.

---

² Линк са ког се може преузети снимак Зум састанка *Секције*, одржаног 24.2.2022. <https://we.tl/t-oi54Dz17nx>

У редовима који следе представљамо вам пројекте Секције, који су повезали у првом десет и у другом двадесет библиотека широм Србије. Упркос различитим условима у којима функционишу, техничкој опремљености, ограниченом приступу онлајн садржаја, недостатку људских ресурса, финансијске и логистичке подршке, учесници и вође пројеката су се стојички борили и довели до успешног завршетка све за то везане активности, на понос свих нас.

Пројекат „Од детета до поете” 2020. године

Потреба новосадских библиотекарки да, и поред немогућности физичког контакта у време пандемије, остану у контакту са корисницима, повежу се са децом и писцима и подстакну дечје стваралаштво и креативност, резултирала је идејом о програму који је реализован у онлајн формату у периоду од 8. јуна до 5. септембра 2020. године. Поводом обележавања 65 година постојања Дечјег одељења Градске библиотеке у Новом Саду расписан је онлајн поетско-рецитаторски конкурс *Од детета до поете* за децу до 14 година на тему: *Кад дете расте до поете, то је путовање кроз машту и знање!*

Текст ауторске песме и њен аудио-запис било је потребно послати до 5. септембра 2020. године на наменски мејл: konkurs.oddetetadopoete@gmail.com. Од 8. јуна, деца и родитељи су могли да упознају менторе на Фејсбук страници Дечјег одељења и прате њихове савете у вези са писањем и рецитовањем поезије. Позив да буду ментори нашег програма прихватили су: *Горан Новаков*, књижевник за децу, песник и илустратор, *Бранко Стевановић*, песник за децу, *Елизабета Георгиев*, песникиња за децу, дипломирани библиотекар саветник Народне библиотеке „Детко Петров” у Димитровграду. Први циклус менторства чинили су савети у форми онлајн видео-записа наших ментора на званичној Фејсбук страници Градске библиотеке у Новом Саду.

О томе да ли постоје правила говорио је Горан Новаков, књижевник Бранко Стевановић испричао је о инспирацији и

како до ње доћи, а Елизабета Георгиев је дочарала шта је то добра песма. Други циклус менторства чинили су савети о правилном рецитовању поетског дела, а ментори су били Драгана Младенов, председница КУБ-а (Клуба уметника Бина), и Марко Грујић, гимназијалац и члан новосадског Клуба уметника Бина. Теме које су обрађене и престављене у форми видео-записа биле су: Технике рецитовања; Шта су логичке целине и њихова сврха у рецитовању; Акцентовање. На страницу су сукцесивно постављани примери рецитовања у форми видео-записа. У суботу 10. октобра 2020. године у Дигиталном омладинском центру, огранку Градске библиотеке у Новом Саду, одржана је свечана додела признања победницима поетско-рецитаторског конкурса *Од детета до поете* Дечјег одељења Градске библиотеке у Новом Саду са онлајн менторским програмима, реализованим поводом 65 година од оснивања Дечјег одељења. Програму су присуствовали награђени учесници Конкурса, као и њихове породице из Кикинде, Шајкаша, Краљева, Београда и других места, а Владана Рајковић из Књажевца, добитница прве награде у категорији „оригинална песма” програм је пратила преко видео-бима и награда јој је „уручена” виртуелно. Менторима оба менторска циклуса, писцима Бранку Стевановићу из Београда, Горану Новакову из Новог Кнежевца и Елизабети Георгиев из Димитровграда – члановима жирија у категорији „оригинална песма” и Драгани Младенов, председници Клуба уметника Бина и Марку Грујићу, члану Клуба уметника бина и рецитатору – члановима жирија у категорији „рецитовање”, уручене су посебне захвалнице, као и рецитаторкама Теодори Капор, Тијани Лукић и Милицы Шукари, које су овом приликом рецитовале уживо примере правилног рецитовања који су приказивани у облику видео-снимака у току конкурса.

Конкурс *Од детета до поете* су осмислиле, организовале и реализовале Катарина Новаковић, руководилац Дечјег одељења и Драгана Божић, библиотекарка Дечјег одељења Градске библиотеке у Новом Саду, уз драгоцену подршку

Тијане Николић и Кристине Топић, библиотекарки Градске библиотеке у Новом Саду. Програм су казивањем стихова улепшали добитници признања, који су рецитовали награђене песме, као и рецитаторке Теодора, Тијана и Милица. Уз музичку пратњу, своју ауторску песму је изрецитовала и Љубица Огњеновић, добитница посебне захвалнице. Комплетну причу нашег онлајн Конкурса, од прве објаве на званичној Фејсбук страници Дечјег одељења, до свечане доделе, будно су испратили сви локални медији.(а)

О конкурсу „Од детета до поете” 2022. године

Почетком 2022. године, путем друштвених мрежа и Зум састанака, одржани су састанци *Секције за културне и образовне програме БДС-а*, у онлајн формату. Већ при првом Зум састанку, члановима *Секције* допала се идеја о покретању другог циклуса онлајн поетско-рецитаторског конкурса за децу, али знатно ширих размера. Уследила је и пријава на Конкурс Министарства културе и информисања Републике Србије за финансирање или суфинансирање пројеката из области савременог стваралаштва у Републици Србији у 2022. години у области културних делатности за децу и младе. Без обзира на то што средства за његову реализацију нису одобрена, реализација је отпочела 2. априла, на Светски дан детета. Дечје одељење Градске библиотеке у Новом Саду као носилац и још 9 партнерских библиотека истовремено објављује поетско-рецитаторски конкурс *Од детета до поете*³, за децу узраста од 9 до 14 година, првенствено на доступним друштвеним мрежама и у медијима. Ово

---

³ Најава конкурса „Од детета до поете”. Фејсбук страница Дечјег одељења Градске библиотеке у Новом Саду, <https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/4975560672540272/>
 а) <https://mediaportal.rs/2022/05/19/od-deteta-do-poete>
<https://ritamgrada.rs/kragujevac/biblioteka-u...>
<https://www.infopress.rs/drustvo/od-deteta-do-poete>
<https://hitplustelevizija.rs/2022/05/07/od-deteta-do-poete>
<https://biblioteka.rs/index.php/lat/12-telex-latinica/1740-od-deteta-do-poete>

такмичење у поетском стваралаштву и изражајном рецитовању ауторских песама, уз менторство савремених писаца за децу и професионалних ментора за рецитовање имало је тему под називом „*Мој град, некад и сад*”, а пријаве за учешће на конкурс су у форми онлајн упитника биле отворене од 2. априла до 10. јуна. Детаљне информације и линк за пријаву (<https://cutt.ly/EDTnImy>) налазиле су се на званичној Фејсбук страници Дејче Odeljenje Gbns и сајту Градске библиотеке у Новом Саду (www.gbns.rs) #gradskabibliotekaunovomsadu #decjeodeljenjebgns_#CitajteUcite Stvarajte #konkurs

Пропозиције и редослед активности Конкурса били су следећи:

Текст ауторске/оригиналне песме и њен аудио и/ли видео запис (по избору, односно уз дозволу родитеља) било је потребно послати до 1. септембра 2022. године на мејл: konkurs.oddetetadoe@gmail.com.

Деца и родитељи су у периоду од 2. априла могли упознати менторе на Фејсбук страници Дечјег одељења и потом пратити њихове савете у вези са писањем и рецитовањем поезије. Поете/ментори⁴ били су: Горан Новаков, Бранко Стевановић, Елизабета Георгиев, Виолета Јовић, Оливера Недељковић, Драгана Младенов и Марко Грујић. Ментори су се у првом циклусу представљали путем видео-снимка (један исти се делио на свим онлајн платформама (страницама) библиотека учесница). Други циклус менторства чинили су савети у форми видео-записа наших ментора, књижевника за децу:

- Горан Новаков је говорио о томе да ли постоје правила у писању поезије;
<https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/414296574042518/>

---

⁴ Представљање ментор Конкурса, Фејсбук страница Дечјег одељења Градске библиотеке у Новом Саду, објављено 7. априла 2022.
<https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/521998209653959/>

- Бранко Стевановић је испричао причу о инспирацији и како до ње доћи;
<https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/731906647842116/>
- Елизабета Георгиев је објаснила шта је то добра песма;
<https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/5668905553136910/>
- Виолета Јовић из Ниша је говорила о неговању изворног говора и очувању речи од заборавља;
<https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/2176712589172133/>
- Оливера Недељковић је дала савете како „украсити” песму;
<https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/1069427293700420/>

Посебан део менторства чинили су савети о правилном рецитовању поетског дела, а ментори су за овај део били Драгана Младенов и Марко Грујић, из Клуба Уметника Бина из Новог Сада.

<https://www.facebook.com/DecjeOdeljenjeGradskeBibliotekeUNovomSadu/videos/506317701216618>

Пројекат је трајао у континуитету од 2. априла 2022. до 7. октобра 2022. године. Најбоља остварења (три награде) у писаној категорији и (три награде) аудио/визуелној категорији изабрали су ментори и организатор Конкурса у сваком граду/општини учеснику Пројекта. Организатор Конкурса на локалном нивоу је била свака појединачна библиотека у оквиру Пројекта. Награђени су најбољи радови, а потом су на завршну свечаност доделе признања позвани сви ментори и учесници. Објаве на званичној страници библиотеке су постављане sukcesивно.

Остварени су следећи циљеви пројекта:

- унапређена је партиципација, односно учешће деце и младих у културном животу Србије јачањем културних потреба,

- повећана је доступност културних садржаја библиотека као носилаца културе (и у време пандемије) истовремено у 10 градова широм целе Србије,
- пројекат је допринео развоју културних потреба деце и младих (развој дечјег стваралаштва, подстицање младих талената),
- савремени писци за децу и младе и глумци су били мотивисани за рад са децом и младима,
- деца, учесници пројекта су стварали у оквиру слободног времена (летњег распуста),
- подстакнута је примена нових технологија у култури прављење видео записа и тонских записа путем раних доступних програма; успешно је умрежавање библиотека широм Србије преко друштвених мрежа (званичних страница библиотека, инстаграма, ЗУМ платформе...).

Пројекат „Библиотеке у оку уметника” 2022. године

На почетку поменутог Зум састанка *Секције за културне и образовне програме БДС-а*, осим пројекта *Од детета до попете*, договорено је да се у току 2022. године истовремено реализује и идеја Сенише Голубовића, вишег дипломираног библиотекара из библиотеке „Вук Караџић” из Алексинца, преточена у пројекат под називом *Библиотеке у оку уметника*. Овај Пројекат је подразумевао умрежавање чинилаца културе и интензивно повезивање са локалном заједницом кроз сарадњу јавних библиотека и локалних ликовних уметника, где су јавне библиотеке добиле могућност да ангажују истакнуте локалне ликовне ствараоце који су својим делима, у слободној техници, овековечили архитектонска здања јавних библиотека из своје средине. Пројекат је био модуларног типа и предвиђао је реализацију у онлајн и офлајн окружењу. Чак 22 јавне библиотеке, учеснице Пројекта, одабрале су ликовног уметника из своје средине, прикупиле ликовне радове и

дигитализовале их. Израђен је електронски каталог у којем је, поред слика, био представљен и кратак историјат библиотека учесница Пројекта. Почетна етапа пројекта (представљање лисног и виртуелног каталога) реализована је на Стручном скупу БДС-а, приказ рада комисија и секција, који је одржан 27. октобра у склопу Међународног сајма књига у Београду. Реализација физичких изложби организована је у 2023. години, у 16 библиотека у Србији.

Пројекат је осмишљен са вишеструким циљевима: остварена је интеракција културних стваралаца у локалној заједници, истакнут је и осветљен рад локалних ликовних уметника, приказивање разноликости објеката у којима су смештене библиотеке у градовима, умрежавање, повећавање видљивости јавних библиотека у јавности и истацање вишеслојног значаја библиотека као носилаца идентитета народа, важних знаменитости локалне средине и уопште значаја институција културе једне земље. Пројекат је намењен широкој јавности Србије, корисницима јавних библиотека, љубитељима ликовне уметности и свим културним посленицима.

Перспективе

Пројекат *Од детета до поете* је могуће понављати са доласком нових генерација талентоване деце и младих, проширити и укључити друге библиотеке, како у Србији, тако и у региону, позвати и друге ауторе, писце за децу и младе, да буду ментори, како из Србије, тако и из региона и иностранства. У оквиру прекограничне сарадње, деца и млади би својим поетско-рецитаторским остварењима престављали градове и места у којима живе на другим језицима.

У пројекат *Библиотека у оку уметника* могуће је у укључити велики број библиотека у земљи, потом и у региону, и самим тим и повезати са њима бројне локалне уметнике.

Задаци за будућност:

- укључити нове генерације талентоване деце,

- укључити више савремених писаца за децу и младе, у Србији и региону,
- уврстити стваралаштво на другим језицима,
- проширити активности на већи број библиотека у Србији и региону,
- представити уметнике из одређених средина и повезати их са библиотеком.

Закључак

У пројекту *Од детета до поете* су учествовали реномирани аутори, писци за децу и младе, у својству ментора и едукатора и 10 библиотека широм Србије.

У пројекат *Библиотека у оку уметника* укључило се преко 20 библиотека и у свакој средини је ангажован истакнути локални уметник.

Оба пројекта су реализовали стручни библиотекари Србије, уз подршку кровне институције, Библиотекарског друштва Србије, у е-окурењу, путем друштвених мрежа и апликација. Такође, оба пројекта су имала висок степен позитивног утицаја на квалитет културног живота у свим местима у којима се реализовао, а и шире.

На послетку, али не и мање важно, је да су удружени библиотечки радници још једном показали да кад има воље и сјајне енергије, нема препрека за реализацију добрих идеја и још боље сарадње.

IDEAS THAT GROW CONNECT - PROJECTS OF THE SECTION FOR CULTURAL AND EDUCATIONAL PROGRAMS IN LIBRARIES

Abstract: The re-establishment of the Section for Cultural and Educational Programs of the SLA, as well as the gathering of librarians within the Section, was an inevitable result of an expressed need for librarians throughout Serbia to connect, exchange ideas, share experiences and support in the realization of numerous innovative programs, despite the separation and other fundamental problems. From its foundation, August 2021 to mid-September 2022, the Section and its

---

members are particularly proud that as a result of joint work, without financial support and other logistics, they can present two large projects. The project "From a child to the poet", intended for children, is completed, and the project "Libraries in the eye of the artist" has been in the final stage of creating an electronic catalogue and preparing the virtual and physical exhibition.

Keywords: librarians, connection, SLA Section for Culture and Education Programs, children, writers, visual artists, online programs, social networks

---

Жана Гњатовић

gzanag@mts.rs

Анђелија Пругинић

pruginicandja@yahoo.com

Наташа Плавшић

natasa_plavsic@yahoo.com

Градска библиотека „Карло Бијелички”

Сомбор

УДК 024(497.11)

DOI 10.7251/BSCSR2411354G

СОМБОРСКА БИБЛИОТЕКА У КОРАК СА НОВИМ ИЗАЗОВИМА

Сажетак: Библиотеке и библиотекарски су се нашли пред новим изазовима који су условили увођење нових библиотечких услуга. Фокус рада је прилагођавање досадашњих и осмишљавање нових библиотечких услуга Градске библиотеке „Карло Бијелички” у Сомбору које су намењене двома старосно различитим групама корисника – деци предшколског и школског узраста (до 14 година) и особама старије животне доби (преко 65 година старости). Код најмлађих корисника циљ је подстицање и развијање читалачких навика од раног узраста. Програми на Дечјем одељењу сомборске библиотеке намењени су мотивацији деце да читају, као и да препознају библиотеку као безбедно и удобно окружење у коме могу да развијају и испољавају своју креативност. Услуге и активности за старије кориснике имају за циљ њихову инклузију у друштво и активније учешће у већ афирмисаним библиотечким услугама, као и едукацију у смислу развијања дигиталне писмености.

Кључне речи: библиотечке услуге, мотивација читања, деца, корисници старије животне доби, инклузија, дигитална писменост, доживотно учење

Увод

Градска библиотека „Карло Бијелички” из Сомбора је матична библиотека Западнобачког округа и најстарија је институција културе у граду. Основана је 2. јануара 1859.

године, а њен оснивач и дугогодишњи библиотекар је био Карло Бијелицки по коме и носи име.

Библиотеке и библиотекари су се нашли пред новим изазовима који су условили увођење нових библиотечких услуга. Према ИФЛА-УНЕСКО Манифесту за јавне библиотеке 2022¹, мисија савремених јавних библиотека се стално развија², те је и било сврсисходно да се у креирању нових услуга руководимо задатим циљевима, пре свега, да наша библиотека буде локални центар информација, знања и образовања доступан и отворен за свакога. Фокус рада је прилагођавање досадашњих и осмишљавање нових библиотечких услуга Градске библиотеке „Карло Бијелицки” у Сомбору које су намењене двома старосно различитим групама корисника – деци предшколског и школског узраста (до 14 година) и особама старије животне доби (преко 65 година старости). Ове две групе корисника, супротне по годинама, потребама и афинитетима, ипак могу да имају један заједнички именитељ – библиотеку као место за учење, дружење, развијање креативности, социјализацију и инклузију. Полазиште нам је управо и било истицање потенцијала библиотеке као установе која може да одговори на захтеве становника у локалној заједници. Новим услугама смо првенствено покушали да дамо нека решења у превазилажењу свеопште кризе читања, али, у основи, идеја водила је била препознавање локалне библиотеке не само као институције која служи за складиштење и позајмљивање књига, него и места које ће окупљати различите групе корисника и испуњавати њихове потребе.

Све активности сомборске Градске библиотеке јавно се објављују путем штампаних и електронских медија, друштвених мрежа и постера и позивница које дизајнира **Одељење за културно образовне-програме и подстицање**

---

¹ IFLA, „ИФЛА-УНЕСКО Манифест за јавне библиотеке 2022”, <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2228> (преузето 22. 5. 2023).

² „Мисија савремене јавне библиотеке“, *Библиотекар* год. 64, бр. 2 (2022): 153–154.

читања, али и сами библиотекари. Сматрамо да је видљивост библиотеке на друштвеним мрежама изузетно важна, јер је заиста нови изазов у библиотечком пословању ићи у корак са данашњим временом, константно одржавати ниво заинтересованости пратилаца занимљивим објавама и остварити интеракцију која може да нас усмери ка унапређивању услуга.

Нове услуге намењене најмлађим корисницима

Код најмлађих корисника циљ је мотивисање и развијање читалачких навика од раног узраста. Ово подразумева и анимирање родитеља и указивање на важност подстицања читања и препознавање библиотеке као установе која узрасно прилагођеним садржајима усмерава и развија добре читалачке навике деце. Програми на Дечјем одељењу сомборске библиотеке намењени су мотивацији деце да читају, као и да препознају библиотеку као безбедно и удобно окружење у коме могу да развијају и испољавају своју креативност. Понуђени садржаји ослањају се на ИФЛА смернице за библиотечке услуге за децу које истичу и обавезу библиотекара запослених на дечјим одељењима библиотека да „активно промовишу развој читања као начин за подизање самопоуздања и уживања у читању и нуде могућности деци да поделе своја читачка искуства“.³ Наше услуге намењене су деци до 14 година, што значи да се сви садржаји прилагођавају узрасту – од беба, преко предшколаца, па до деце која похађају основну школу. Као знак отворених врата и добродошлице најмлађим корисницима, учлањење на Дечје одељење наше библиотеке је бесплатно за децу предшколског узраста и ученике првог разреда основне школе. Све активности објављују се и редовно ажурирају на веб-сајту Дечјег одељења

---

³ IFLA, „ИФЛА Смернице за библиотечке услуге за децу од 0 до 18 година“, https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-sr.pdf (преузето 9. 5. 2023).

који смо назвали Библионица⁴ и Фејсбук страни Дечјег одељења⁵, као и на Инстаграм налогу наше библиотеке.⁶

Читалачки клуб под слоганом *Прочитали смо ми, прочитај и ти*, анимира ученике основних школа на територији Града Сомбора, узраста од 7 до 12 година, да прочитају одабрану књигу, дискутују о њој и да у читалачком дневнику изразе своје утиске у писаном или ликовном облику. На основу својих утисака, деца оцењују сваку прочитану и анализирану књигу одређеним емотиконом – налепницом. Клуб једном месечно окупља око тридесеторо деце која крећу у „библиоавантуру” коју воде библиотекари Дечјег одељења, али и писци за децу, односно аутори изабране књиге, као специјални гости.

Слика 1. Лого Читалачког клуба

Пројекат **Бибитека, библиобата и библиосека** осмишљен је након опсежног истраживања које је обухватало учесталост посета нашој библиотеци, навике и ставове о читању и однос

⁴ Градска библиотека „Карло Бијелички” Сомбор, Дечје одељење, <http://www.biblionica.rs/ci> (преузето 8. 5. 2023).

⁵ Фејсбук страна Дечјег одељења Градске библиотеке „Карло Бијелички” Сомбор, <https://www.facebook.com/decje.odeljenjesomborskebiblioteke> (преузето 8. 5. 2023).

⁶ Инстаграм страна Градске библиотеке „Карло Бијелички” Сомбор, <https://www.instagram.com/bibliotekasombor/> (преузето 8. 5. 2023).

према библиотечким услугама на узорку ученика градских основних школа. Иницијатор и идејни креатор пројекта је Анђелија Пругинић, дипломирани библиотекар на Дечјем одељењу сомборске Градске библиотеке. Резултати истраживања послужили су као полазна основа за креирање нових услуга и активности чији би крајњи исход био унапређивање библиотечких услуга, подстицање читања и повећање броја корисника. Закључак истраживања је био да се читалачке навике формирају у односу на породично окружење и да деца чији родитељи читају, већ у раном узрасту, граде солидну основу за формирање добрих читалачких навика. Пројекат је покренут у сарадњи са локалном болницом и приватним сектором. Сваког месеца, прворођени дечак и девојчица добијају на поклон књигу, играчку и породичну чланску карту бесплатну за годину дана. Акција траје успешно већ четири године, а у плану је и проширење акције, да свако дете рођено у сомборској болници постане са својом породицом члан Библиотеке и добије на поклон књигу и играчку.

Слика 2. Постер пројекта Бебитека

Онлајн кампање су настале као потреба рада са корисницима у онлајн окружењу током пандемије заразне болести COVID-19. Спроведене су четири онлајн кампање – на веб-сајту, на друштвеним мрежама, Фејсбуку и Инстаграму и на Јутјубу:

- **Препоруке библиотекара** објављују се на веб-сајту Дечјег одељења и садрже кратак опис књиге изабране од стране библиотекара. У једном месецу се за читање препоручују два наслова – за најмлађе и за оне мало старије. Препоруке за децу предшколског узраста обухватају највећим делом сликовнице едукативног и забавног садржаја, док се за децу која већ самостално читају, препоручују добро оцењени наслови домаћих и страних аутора за децу. Препоруке библиотекара су уврштене и у сталан садржај нашег веб-сајта.⁷
- **Читамо за вас** је онлајн програм осмишљен и спровођен у току трајања пандемије заразне болести COVID-19 2020. и 2021. године. Библиотекари су читали одабрана дела дечје књижевности, а снимци су доступни на Јутјуб каналу Библиотеке.⁸
- **Упознајте аутора за децу и младе** је програм који има за циљ мотивисање читања личним представљањем аутора потенцијалној читалачкој публици. Ови видео клипови доступни су на нашем Јутјуб каналу.⁹
- **Онлајн квиз** је осмишљен као интерактивни квиз са низом питања у вези са изабраном књигом за децу, а за оне који наслов нису прочитали може да послужи и као препорука за читање. Квиз је креиран преко Гугл

---

⁷ Градска библиотека „Карло Бијелички” Сомбор, Дечје одељење, „Препорука за читање“, <http://www.biblionica.rs/sr/preporuka> (преузето 19. 5. 2023).

⁸ Градска библиотека „Карло Бијелички”, „Читамо за вас”, <https://www.youtube.com/user/gbkbsombor/videos> (преузето 19. 5. 2023).

⁹ Градска библиотека „Карло Бијелички”, „Упознајте аутора за децу и младе”, <https://www.youtube.com/playlist?list=PLjLHd1gTAX9dxDLRopCBYxRVSNt1LT8Sq> (преузето 19. 5. 2023).

упитника и приступа му се преко Фејсбук странице Дечјег одељења.¹⁰

Моја прва књига из библиотеке је акција која промовише учлањење у библиотеку од веома раног узраста. Циљна група су деца узраста до једне године. Родитељи су се радо одазвали овој акцији, а и деци је био веома занимљив први сусрет са библиотеком. Као успомену на позајмљивање прве књиге, уприличено је и фотографисање овог момента.

Радионице програмирања одвијају се захваљујући донацији *BBC micro:bit* рачунара од стране Фонда Б92 путем пројекта Битка за знање који је део регионалне иницијативе Дигитални грађанин. Пројекат је покренут „са идејом да се у основне и средње школе уведу нове технологије као образовни алати, те да се деца и млади усмере ка усвајању основа програмирања и кодирања”.¹¹ Реализовано је пет радионица за децу узраста од 6 до 13 година, на којима су наши најмлађи чланови начинили прве програмерске кораке.¹²

Поред наведених програма, као редован вид активности у промовисању библиотечких услуга за децу, реализују се и сталне, као и тематске радионице, гостовања писаца, представе за децу које смо сами креирали, а новина су и програми ван „зидова” Библиотеке – у предшколским установама, школама, у летњем периоду на базену и градском купалишту, на градском тргу и у нашем дворишту.

---

¹⁰ Градска библиотека „Карло Бијелички”, „Од читања се расте“, <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSc7AqgDWOs431RBdwi2KYAJvLLynsW5CqkBTYu7dFdZ8N40og/viewform?fbclid=IwAR12EgX9uwdUjbSh5BZWFKjKKYXgPQffxdqKGEZBTWJKmz9XFEksa1Tl3bk> (преузето 8. 5. 2023).

¹¹ Фонд Б92, „Битка за знање”, <http://fondb92.org/sr/bitka-za-znanje.1.222.html> (преузето 13. 5. 2023).

¹² Битка за знање, <https://www.facebook.com/KODigranje/posts/pfbid0HMRTc4Q2mfUQRxf7WBCJNNBm7dMQkvRNbNHFGFLrnX9B5kfzDC5M4moCw6Gjh2mGl> (преузето 13. 5. 2023).

Нове услуге намењене корисницима старије животне доби

На основу података Републичког завода за статистику, према коначним резултатима Пописа становништва, домаћинства и станова 2022. године, просечна старост становништва Републике Србије је 43,85 година¹³. У Граду Сомбору, заједно са околним насељеним местима, просечна старост је још и већа, и износи 46,05 година¹⁴. С обзиром на повећање просечне старости становништва, како у Републици Србији, тако и у локалној средини, неопходно је било више пажње посветити корисницима старије животне доби. Ова категорија чланства обухвата кориснике сомборске Градске библиотеке старости преко 65 година живота, углавном пензионере, који, према нашим статистикама, чине приближно једну петину укупног чланства. У протеклих годину дана (од маја 2022. до маја 2023. године) удео ове популације у укупном чланству износио је 21,52%. Библиотека овој групи корисника омогућава повлашћено чланство уз симболично плаћање израде чланске карте.

Из нашег искуства, евидентно је да они већ имају развијене читалачке навике и радо долазе у Библиотеку, те је и ова чињеница укључена у осмишљавање програма. Такође, указала се и потреба едукације корисника старије животне доби у смислу развијања дигиталне писмености. Циљ програма намењених овој старосној групи је њихова инклузија и активније учешће у већ афирмисаним библиотечким услугама, као и олакшавање сналажења у савременим трендовима информационог друшва. Активности намењене овој групи корисника организоване су у разноврсним просторима Библиотеке, али и у другим установама, чиме је направљен искорак ка анимирању и укључивању нових, потенцијалних корисника ове старосне групе становништва.

---

¹³ *Старост и пол* (Београд: Републички завод за статистику, 2023), 59, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/pdf/G20234003.pdf> (преузето 31. 5. 2023).

¹⁴ *Старост и пол*, 37...

Важна компонента у осмишљавању и реализацији нових библиотечких услуга и активности намењених особама старије животне доби је била и улога библиотеке у социјализацији ове групе корисника. И овде смо настојали да активности проширимо ван „зидова” Библиотеке, те је остварена успешна сарадња са Геронтолошким центром Сомбор.

Акција *Књиге на кућну адресу* се као нова библиотечка услуга на Одељењу за одрасле кориснике реализује од јула 2017. године. Услуга је намењена особама старије животне доби које су слабије покретне или потпуно непокретне. Програм пружања подршке нашим члановима ових карактеристика остварује се тако што се књиге доносе на њихову адресу. Акција обухвата и кориснике који су штићеници Геронтолошког центра Сомбор. Услуга је осмишљена са циљем да се особама које су слабије покретне или непокретне омогући приступ нашем фонду и обезбеди несметана позајмица библиотечко-информационе грађе. Путем телефона или мејла Одељења за одрасле корисници могу да поруче грађу коју желе да позајме, да провере да ли је грађа доступна у фонду, као и да изврше резервацију. Два пута месечно, четвртом, библиотекар са Одељења за одрасле одлази на адресу корисника доносећи тражене публикације и враћа, односно раздужује грађу која је позајмљена у току претходне посете. Ова категорија чланова је у потпуности ослобођена плаћања чланарине. Акција је посебно дошла до изражаја у времену пандемије заразне болести ковид-19 и показала добре резултате.

Слика 3. Банер за услугу *Књиге на кућну адресу* на сајту Градске библиотеке „Карло Бијелички” Сомбор

Обележавање Дана старих особа. Међународни дан старијих особа се обележава 1. октобра сваке године од 1990.

када га је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација. Циљ је да се државе подстичу да старијим члановима осигурају задовољење њихових потреба и омогуће им учествовање у друштву у складу с њиховим способностима. Библиотека овог дана организује низ акција које имају за циљ укључивање ове групе корисника у процес рада на Одељењу за одрасле, али и подстицање да се међусобно упознају, размене искуства и науче нешто ново.

- **Гости библиотекарџи** је акција током које су наши старији корисници у прилици да тог дана буду у улози библиотекарџа, да препоруче прочитану књигу осталим корисницима, да преузму и раздуже књигу, да књигу врате у фонд уз помоћ библиотекарџа, да размене искуства и утиске. Акција је добро прихваћена и од корисника који тог дана посете Библиотеку.
- **Обука за рад на смарт телефону, таблети и рачунару** се реализује у сарадњи са Гимназијом „Вељко Петровић” у Сомбору и има за циљ да обучи старије кориснике како да претражују интернет и употребљавају апликације за онлајн комуникацију и друштвене мреже. Обука се изводи у електронској учионици у Гимназији, а час нашим старијим суграђанима држе ученици Школе.
- **Књига нас спаја** је осмишљена као активност која се реализује кроз неформално дружење у читаоници на Одељењу за стручну литературу, референсну збирку и периодику, уз књигу, чај, кафу и разговор. Књига је увек била нит која нас повезује, те се на овај начин приређује дружење и разговор о омиљеним књигама, филмованим књигама, награђеним књигама, писцима, размењују се мишљења и утисци, препоручују дела. Овакав вид окупљања доприноси међусобном упознавању особа сличних читалачких интересовања, али, надасве једној позитивној атмосфери и квалитетно проведеном времену.

„**Вики Сениор**” је пројекат покренут 2019. године у Библиотеци града Београда, у сарадњи са Викимедијом Србије. Циљ пројекта је да се у креирање Википедије, највеће светске енциклопедије, укључе људи који су, одласком у пензију, завршили свој радни век, али још увек желе да се баве својом професијом, као и да наставе активно да доприносе заједници. Ангажовање на Википедији на веома квалитетан начин испуњава слободно време, а Википедија добија нове уреднике и нове, квалитетне чланке¹⁵. Пројекат Вики Сениор је у нашој библиотеци препознат као нова могућност организовања „простора” за доживотно учење, сарадњу, стварање и социјализацију наших старијих корисника. Пројекат је од ове године покренут под називом Вики Сениор у Сомбору, а за циљ има да се корисници старије животне доби едукују и укључе у уређивање Википедије. У плану је да се пројекат реализује током целе године. Вест о почетку реализације пројекта објављена је на званичном веб-сајту Библиотеке, нашим друштвеним мрежама и порталу за старије особе Пензин¹⁶. На седмој Викилајв конференцији, која је одржана 1. и 2. априла 2023. године, у оквиру презентације Вики Сениори: сарадња, пројекат Вики Сениор у Сомбору представиле су Милица Буха из Библиотеке града Београда, координатор пројекта Вики Сениор и Жана Гњатовић, дипломирани библиотекар на Одељењу за одрасле, која је и иницијатор овог пројекта у нашој установи и један од уредника Википедије¹⁷. Реализација ће почети припремом презентације пројекта током пролећа и лета ове године, а главне активности планирају се за период октобар–децембар 2023. године. Крајем септембра или почетком октобра 2023. године у сомборској библиотеци, у оквиру обележавања Дана

---

¹⁵ Википедија, „Википедија: Вики Сениор 2023“, https://sr.wikipedia.org/sr-es/Википедија:Вики_Сениор_2023 (преузето 22. 5. 2023).

¹⁶ Пензин, „Бесплатни програм за старије – Вики Сениор“, <https://www.penzin.rs/besplatni-program-za-starije-viki-senior/> (преузето 31. 5. 2023).

¹⁷ Викимедија Србије, „Одржана седма конференција уредника и уредница Википедије“, <https://wikimedia.rs/odrzana-sedma-konferencija-urednika/> (преузето 8. 5. 2023).

старих, биће одржано уводно предавање о Википедији, бенефитима волонтерског рада и процесу доживотног учења, после чега ће се организовати и прва радионица писања чланака на Википедији, на којој ће учествовати и наши библиотекари. Овим пројектом Градска библиотека „Карло Бијелички” се укључује у процес ширења слободног знања, једног вида грађанске науке, односно систем неформалног образовања одраслих и програм доживотног учења и подизања квалитета живота старијих особа.

ВИКИМЕДИЈА
СРБИЈЕ

Слика 4. Лого Викимедије Србије
(извор: Creative Commons)

Слика 5. Лого пројекта Вики Сениор (извор: Creative Commons)

Закључак

Сомборска библиотека, као најстарија институција културе у граду, дуги је низ година огледна и угледна установа са примерима добре праксе. Као матична библиотека Западнобачког округа, увек је међу онима које имају највише чланова у еснафској заједници захваљујући својој посвећености и константности квалитета услуга, као и неговању струке и стручног кадра. Људи су ти који представљају институцију, који раде, оплемењују, смишљају, спроводе и креирају. Добре идеје се увек реализују уз добар тим, међусобну енергију и синергију. Од много добрих људи настане и много добрих идеја и пројеката. Нове околности и нови изазови изнедрили су разне добре ствари, које су показале и доказале да су библиотеке институције које

одолевају и могу да се прилагоде новим изазовима. Зато смо и настојали да осмислимо нове активности и услуге које ће задржати постојеће, али и привући потенцијалне кориснике две старосно различите групе, са карактеристичним потребама и афинитетима. Циљ програма намењених деци је мотивација читања и препознавање библиотеке као безбедног и удобног окружења у коме могу да развијају и испољавају своју креативност. Услуге и активности за старије кориснике имају за циљ њихову инклузију у друштво и активније учешће у већ афирмисаним библиотечким услугама, као и едукацију у смислу развијања дигиталне писмености.

Литература

1. Викимедија Србије, „Нови пројекат за старије генерације — Вики сениор”, <https://wikimedia.rs/novi-projekat-za-starije-generacije-viki-senior/> (преузето 22. 5. 2023).
2. Википедија, „Википедија: Вики Сениор 2023“, https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Википедија:Вики_Сениор_2023 (преузето 22. 5. 2023).
3. Градска библиотека „Карло Бијелички” Сомбор, Дечје одељење, <http://www.biblionica.rs/ci> (преузето 8. 5. 2023).
4. Илић, Павле, Оливера Гајић и Миланка Маљковић. *Криза читања: комплексан педагошки, културолошки и општедруштвени проблем*. Нови Сад: Градска библиотека; Београд: Нова школа, 2008.
5. IFLA, “ИФЛА Смернице за библиотечке услуге за децу од 0 до 18 година“, <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children-aged-0-18-sr.pdf> (преузето 9. 5. 2023).
6. IFLA, „ИФЛА-УНЕСКО Манифест за јавне библиотеке 2022”, <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2228> (преузето 22. 5. 2023).
7. IFLA, “The Mission of the Public Library of Today“, <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2007/1/The%202022%20IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%20at%20a%20Glance.pdf> (преузето 21. 5. 2023).
8. Косијер, Љиљана. *Криза читања међу основношколцима и модели ублажавања њених последица*. Нови Сад: Градска библиотека, 2017.
9. Кулцер, Гудрун. *Библиотечке услуге за особе трећег животног доба*. Београд: Народна библиотека Србије, 2017.

10. „Мисија савремене јавне библиотеке”. *Библиотекар* год. 64, бр. 2 (2022): 153–154.
11. Пругинић, Анђелија. „Знање је у књигама, књиге су у библиотекама. Где су људи?”. *Библиотекар* год. 61, бр. 1 (2019): 39–51.
12. Републички завод за статистику. „Статистички календар Републике Србије, 2023“, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G202317016.pdf> (преузето 10. 5. 2023).
13. *Старост и пол*. Београд: Републички завод за статистику, 2023, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/pdf/G20234003.pdf> (преузето 31. 5. 2023).
14. Трговац, Александра и Наташа Дакић. „Грађанска наука”. Рад представљен у оквиру акредитованог семинара на Стручно-научном скупу Дани библиотека и библиотекара, Нови Сад, Србија, 7–8. март 2023.
15. Фонд Б92, „Битка за знање”, <http://fondb92.org/sr/bitka-za-znanje.1.222.html> (преузето 19. 5. 2023).

SOMBOR CITY LIBRARY KEEPING UP WITH NEW CHALLENGES

Abstract: Libraries and librarians are facing new challenges which caused the introduction of new library services. In this work we will present the inclusive adaptability of the City Library „Karlo Bijelicki” in Sombor. The focus of this work is adjusting current and creating new library services specially designed for two different age categories of our patrons – children of preschool and primary school age (0-14 years) and older persons (over 65 years). The goal we are trying to achieve, regarding our youngest patrons, is encouragement and development of reading habits from an early age. Programs at our library’s Children’s Department are designed to motivate children to read, and also to recognize the library as a safe and cozy ambiance where they can develop and express their creativity. The goal of services and activities for our older patrons is their inclusion in society and more active participation in current library services as well as their education in order to develop digital literacy.

Keywords: library services, reading motivation, children, older persons, inclusion, digital literacy, lifelong learning

---

Миљана Маџан, виши дипломирани библиотекар

miljana.macan@matbibli.rs.ba

ЈУ Матична библиотека

Источно Сарајево

УДК 027.022(497.6 РС)

DOI 10.7251/BSCSR2411369M

КРЕАТИВНЕ АКТИВНОСТИ У ЈАВНИМ БИБЛИОТЕКАМА САРАЈЕВСКО-РОМАНИЈСКЕ РЕГИЈЕ

Сажетак: Народне библиотеке Сарајевско-романијске регије имају важну друштвену и културну улогу у својим локалним заједницама. Својим корисницима, дјечи, омладини и одраслима, пружају могућност личног, културног, умјетничког и креативног развоја, те спроводе различите активности, трудећи се да понуде што више квалитетнијих изложби, промоција, књижевних вечери, радионица, курсева и других програма. Овај рад ће показати колико је важно организовање иновативних креативних, културних и едукативних програма како би се корисници могли препознати у њима и развијати у њима. Истражили смо које програме и у коликом броју организују народне библиотеке Сарајевско-романијске регије, начине на које одговарају захтјевима савремених корисника. Савремени корисници траже брже прилагођавање библиотека њиховим потребама, већи број квалитетних услуга, јер само актуелне, атрактивне и креативне услуге задржаће садашње и створити потенцијалне кориснике. Истраживање је спроведено путем анкета о библиотечком пословању за народне библиотеке, путем посјета и увидом у статистичке податке народних библиотека Сарајевско-романијске регије и преко објава на интернет страницама и друштвеним мрежама библиотека. У раду ћемо представити статистичке податке о културним и креативним активностима, податке о квантитету и квалитету тих активности које ове библиотеке пружају корисницима у својој локалној заједници.

Кључне ријечи: креативне активности, народне библиотеке Сарајевско-романијске регије, културна улога, креативни развој, савремени корисници

Према ИФЛА смјерницама „Јавна библиотека, као локална капија знања, пружа основне услове за учење током читавог живота, самостално доношење одлука и културни напредак појединаца и друштвених група”.¹ Улога библиотеке је да осигура приступ знању било путем услуге претраживања грађе или путем едукативних и креативних активности, а на услузи је свима „без обзира на старосну доб, етничку припадност, род, религију, националност, језик, друштвени статус или било које друго обиљежје”.² Као дио задаће, јавне библиотеке треба да стварају услове за лични креативни развој, потичу машту и кретивност код дјече и омладине, осигуравају приступ културним и умјетничким догађајима сваком појединцу.

Такође, народна библиотека и локална заједница требају сарађивати на свим пољима, не смију искључивати једна другу. Народна библиотека треба пратити и потицати развој и напредак локалне заједнице, али и локална заједница треба подржати своју народну библиотеку.

Шест народних библиотеке Сарајевско-романијске регије (Народна библиотека Трново, Народна библиотека Источни Стари Град, Народна библиотека Пале, Народна библиотека Соколац, Народна библиотека „Бранко Чучак” Хан Пијесак, Народна библиотека „Војислав Лубарда” Рогатица) заједно са Матичном библиотеком Источно Сарајево чине културна сједишта својих локалних заједница. Истражено је на које начине се народне библиотеке Сарајевско–романијске укључују у културну дјелатност и које активности проводе. Изабране су народне библиотеке као највеће библиотеке регије које су највише укључене у кутлурну дјелатност. Анализиран је садржај креативних активности у библиотекама, број њихових одржавања као и број посјета у току 2018, 2019, и 2022. године. Из истраживања су изостављене 2020. и 2021. година јер неће дати вјеродостојне податке због подузиманих

---

¹ IFLA/UNESCO Manifest za javne biblioteke, ifla-unesco-public-library-manifesto-2022-sr.pdf (Преузето 28. марта 2023).

² Исто.

епидемиолошких мјера у доба болести COVID-19, када је дошло до пада физичких посјета, посудбе грађе те броја културних и образовних програма. Све је посматрано у односу на број становника у мјестима у којима дјелују библиотеке. Подаци су прикупљени из архива Матичне библиотеке Источно Сарајево, статистичких података о библиотечком пословању народних библиотека, службених веб-страница библиотека и друштвених мрежа. Тамо гдје су недостајали потпуни подаци до њих се дошло путем упита мејлом, а то су углавном били подаци о броју посјета на поједине активности. У раду ће бити представљене активности које се спроводе у библиотекама са изабраним примјерима, табеле и графички прикази са резултатима до којих се дошло током истраживања.

Различите су активности које организују народне библиотеке Сарајевско-романијске регије: књижевне вечери, промоције књига и аутора, предавања, трибине, изложбе, радионице, обиљежавање значајних датума, традиционалне манифестације и други програми, а који задовољавају потребе корисника библиотеке и становника у средини у којој дјелују. У односу према корисницима, активности можемо подијелити на оне намијењене дјечи и омладини и намијењене одраслим корисницима. Услуге намијењене дјечи су разноврсније јер их је лакше осмислити, пружају се шире могућности, док за одрасле кориснике су, у пракси, мање разноврсне. Одрасли корисници имају већ изграђен укус, а нове ствари теже прихваћају. За одрасле кориснике је важно да је садржај који им се нуди актуелан, а мање им је важно како је тај програм презентован.

Промоције књига и књижевне вечери су честа активност у народним библиотекама Сарајевско-романијске регије, а на тај начин промовишу себе и свој фонд представљају заједници у којој дјелују. Библиотеке које се баве издавачком дјелатношћу промовишу нова издања или позивају популарне ауторе у госте или организују промоције поводом годишњица. Најчешће се организују промоције гдје се посјетиоци сусрећу са ауторима, а такве су најпосјећеније. Поред корисника

библиотеке, овакве манифестације привлаче шири круг публике, што за библиотеку значи привлачење нових корисника. У посматраном периоду народне библиотеке Сарајевско-романијске регије организовале су промоције књига како завичајних аутора, тако и популарних и актуелних аутора из Србије. Промоције књига, иако често захтијевају новчана средства у виду исплате хонорара ауторима, не захтијевају посебне услове, осим простора за одржавање. Већина библиотека не располаже довољним простором за те догађаје, а са сигурношћу се може рећи да ниједна нема намјенски простор у виду сале за промоције, али то није сметња да се одјељења или читаонице реорганизују за тренутну потребу, а све због искрене жеље и воље да се програм спроведе на задовољство корисника и организатора. Народне библиотеке су организовале 104 промоције књига, а овоме можемо додати и 42 књижевне вечери што се код публике често поистовјећује.

Изложбе се најчешће организују поводом годишњица (рођења и смрти значајних личности, књижевних награда и сл.). Библиотеке их постављају у холу, ходнику, читаоницама или другим одјељењима у којима располажу са довољним простором. Народне библиотеке Сарајевско-романијске регије не посједују довољно простора ни за смјештај грађе и свакодневне активности, а када су изложбе у питању простор представља велики проблем. Неријетко, из тог разлога, библиотеке постављају изложбу ван зидова своје установе (у простору Центра за културу, Општинске зграде и сл.). Обично се изложбе припремају на основу књижне и некњижне грађе библиотеке, а веће изложбе захтијевају прикупљање материјала и података из матичних библиотека и других институција, па и оних у иностранству. Библиотеке могу постављати изложбе и ликовних умјетника. Матична библиотека је имала своју Ликовну колонију, која је дјеловала неколико година, тако да и данас у библиотеци постоји стална изложба умјетничких дјела насталих на тој колонији, а дјела су распоређена на зидовима одјељења. Организована је и

изложба ликовних радова намијењена слијепим и слабовидим лицима, по принципу описа сваке слике Брајевим писмом, а ликовна дјела су се могла и опипати руком. Народна библиотека „Бранко Чучак” такође има сталну изложбenu поставку фотографија из Завичајног фонда које представљају Хан Пијесак у прошлости, а постављене су на зидовима библиотеке. Народна библиотека Стари Град приређује изложбе у сали Општине. Ако изложбе нису велике, свака од библиотека може пронаћи могућности њихове поставке, али када су у питању веће изложбе, рецимо гостујуће, траже се други простори или, нажалост, може се десити да изложба и поред велике жеље и воље не буде представљена публици. У току истраживане три године публици је представљено 85 изложби у организацији народних библиотека Сарајевско-романијске регије. Народна библиотека Хан Пијесак је имала 27 изложби, Народна библиотека Источни Стари Град 26, а Народна библиотека Трново 13, остале библиотеке имале су их у мањем броју.

Предавања се организују најчешће у образовне сврхе са различитим темама о актуелним друштвеним и културним догађањима. Последњих година најчешће се организују на тему очувања српског језика и ћирилице и статуса српског језика у савременом друштву. Поводом Дана матерњег језика Матична библиотека организује предавање за средњошколце на ту тему у сарадњи са Катедром за србистику Филозофског факултета Пале. Народна библиотека Пале приређује предавања о ћирилици за ученике нижих разреда основних школа, али окупља и дјецу из вртића. Организована су 23 предавања, од чега у Народној библиотеци Стари Град 19. Као и када су промоције књига у питању, углавном, простор библиотеке се прилагођава за потребе предавања, са довољним бројем столица за посјетиоце и пар столова за предаваче.

Трибине су најрјеђе организоване активности у народним библиотекама Сарајевско-романијске регије. У посматраном периоду одржане су само три трибине, по једна у организацији

Народне библиотеке „Бранко Чучак”, Народне библиотеке Пале и Матичне библиотеке Источно Сарајево.

Радионице се организују најчешће за дјецу. Библиотеке су често прво мјесто гдје дјеца доживљавају културу и умјестност, кроз књиге и библиотечке садржаје. Народне библиотеке настоје подстаћи дјецу и њихове родитеље на коришћење библиотеке, а то се, када су дјеца у питању, најбоље постиже организовањем различитих радионица, као што су: едукативне, ликовне, музичке радионице, или радионице организоване као мале школе страних језика, школе сликања или као причаонице и играонице. Уочљиво је да се библиотеке труде обиљежити са својим корисницима све важне међународне и националне датуме пригодним радионицама. На радионицама дјеца развијају креативност и машту, друже се са другом дјецом, развијају комуникацијске и социјалне вјештине, усавршавају своја знања и вјештине уз лично и активно ангажовање. Овај облик рада са дјецом је најпогоднији, а дјеца их воле и радо долазе. Повратне информације од родитеља су такође позитивне, што је значајно, јер су библиотеке и родитељи спона и партнери у овом програму. У народним библиотекама се често организују и имају свој континуитет трајања дужи низ година. Народне библиотеке „Војислав Лубарда” и Народна библиотека „Бранко Чучак” у оквиру дјечијег одјељења имају лијепе и опремљене читаонице у којима организују радионице за дјецу. Народна библиотека Стари Град, смјештена у истој згради са основном школом, и поред недовољног простора за несметан рад организује радионичке активности за дјецу у просторији библиотеке, у школској учионици или на отвореном. Народна библиотека Пале повремено организује радионице за ученике основних и средњих школе, као што су популарне радионице на којима се дјеца друже са Урошем Петровићем, писцем за дјецу и аутором НТЦ система учења. Креативне радионице поводом божићних и новогодишњих празника за дјецу специјалног одјељења основне школе организују се у Народној библиотеци Соколац, а за остале основце организују

се „Јесење радионице” и радионице поводом Недјеље дјетета. Укупно је одржано 1736 радионица, од чега у Матичној библиотеци Источно Сарајево 1671, која је због просторног капацитета, јер има издвојено Дјечије одјељење површине 180 метара квадратних, али и стручног особља и заинтересованих волонтера, у могућности да спроводи велики број разноврсних активности са дјецом.

Радионице за одрасле се одржавају у мањем броју. Примјер је радионица „Чаролија нити” која дјелује у Матичној библиотеци шеснаест година чији полазници организују, сада већ, традиционалну истоимену изложбу. Радионица окупља аматере, ентузијасте и заљубљенике у народну традицију који активно раде на очувању и промоцији наше нематеријалне народне баштине (плетење, везење, ткање, хеклање и сл.). Матична библиотека је за одрасле кориснике организовала и радионице традиционалне српске калиграфије.

Библиотеке организују и квизове, друштвене игре, видео и филмске пројекције, представе и концерте, али у мањем броју. Квизови и друштвене игре су приређивани за дјецу, као и видео-пројекције анимираних филмова. Пројекције филмова документарног карактера за одрасле организују се у салама са опремом за пројекцију, углавном у сарадњи са Центрима за културу. Представе се, такође, приређују у сличним просторима. ЈУ Народна библиотека Источни Стари Град приређује позоришне представе за дјецу, луткарске представе, дружење са клоупом као и новогодишње приредбе, а у сарадњи са Општином у сали Општине Источни Стари Град. Треба споменути гостујуће позоришне представе у организацији Матичне библиотеке „Буба у уху” и „Хелен Келер”, као и представу „Зла жена” у продукцији драмског студија Матичне библиотеке, а које су окупиле многобројну публику, као и „Јени, мало свјетло са Запада”, документарни филм у продукцији Матичне библиотеке и Кинотеке РС, који је осим премијере у Источном Сарајеву, гостовао у више градова Републике Српске и Србије, а приказан је и у Бечу.

Концерти се ријетко организују и обично су хуманитарног карактера, организују се по потреби, у сарадњи са другим установама, а то зависи од развијености локалне заједнице. Библиотеке могу и организују их на отвореном, на трговима итд. Могу да буду и новогодишњи концерти какве је организовала Матична библиотека у сарадњи са својим радионичким групама и Драмским студиом Театролог.

Треба споменути маскенбале за дјецу, који су данас популарни у широј друштвеној заједници, па тако и на Сарајевско-романијској регији. Организовањем или учешћем у организацији овог догађаја, библиотеке излазе из својих ионако скучених зидова што им даје шире поље дјеловања и исказивања могућности, чему доприноси добра сарадња са локалном заједницом. Иако се обично организују једном годишње, маскенбали су величанствена модна ревија која слави дјецу, а окупља сву дјецу са територије на којој дјелује библиотека. Ако су у питању мање групе дјеце библиотеке су у могућности да самостално организују маскенбал и сличне дјечије забавне програме, али већи број дјеце захтијева сарадњу са локалном заједницом. Народна библиотека Источни Стари Град дужи низ година приређује маскенбале за дјецу своје општине.

Од осталих активности у народним библиотекама издајају се веома значајне манифестације „Дани Војислава Лубарде” и „Чучкови књижевни сусрети”. „Дани Војислава Лубарде” је културна манифестација Народне библиотеке у Рогатици која носи име овог књижевника и академика и која се одржава од 2018. године. У току два дана трајања манифестације организују се промоције књига, концерти и изложбе. „Чучкови књижевни сусрети” се одржавају од 2009. године, сваке године у марту. Организатор књижевне манифестације је Народна библиотека „Бранко Чучак” из Хан Пијеска која носи име по истакнутом књижевнику и публицисти. Смисао Чучкових књижевних сусрета је у промовисању културних вриједности, те повезивању Хан Пијеска са другим културним институцијама у земљи и иностранству кроз својеврсни

културни и пјеснички дијалог. На манифестацији се додјељује награда „Чучкова књига” за прву објављену књигу између двије манифестације.

У народним библиотекама нема довољно развијених адекватних активности за осјетљиву категорију омладине, у коју убрајамо средњошколце и студенте. Још увијек су на нивоу пружања традиционалних библиотечких услуга, а омладина тражи атрактивне садржаје и новине у презентацији. Ипак, често омладина има интересовања за програме намијењене одраслим корисницима, посебно када су у питању промоције популарних аутора и наслова или занимљиве изложбе. Матична библиотека је неколико година организовала радионицу енглеског језика „Чај у пет” за коју су били заинтересовани тинејџери и студенти с намјером да квалитетно проведу слободно вријеме и науче или усаврше страни језик. Народна библиотека Соколац у сарадњи са средњом школом приређује вечери дружења са средњошколцима када они припремају богат културни програм.

Може се уочити да се кроз овај преглед активности у народним библиотекама Сарајевско-романијске регије провлачи једна заједничка нит, а то је проблем недостатка простора у свим библиотекама, па било да су то библиотеке које дјелују у срединама са пар хиљада становника или са неколико десетина хиљада. Прије двадесет и више година у библиотекама је велики проблем био недостатак публике и постављало се питање како привући публику на догађаје, како створити критичну масу. Данас се та ситуација промијенила. Библиотеке имају формирану публику, корисници и остали суграђани посјећују програме у библиотекама, али остао је проблем простора. Народна библиотека „Бранко Чучак” из Хан Пијеска је прије двије године добила нови, већи и љепши простор, али посматрано из угла стандарда и угла библиотекара ни близу довољан за нормалан рад и развој библиотеке. Може се рећи да од свих народних библиотека са

регије ова библиотека, поред Матичне библиотеке, сада има најбољи смјештај.

Библиотеке су неким људима уточиште, а неким, због малих или никаквих новчанх примања, једина прилика за учествовање у културном и јавном животу, јер библиотеке нису комерцијалне установе већ су отворене свима. У народним библиотекама није мали број упита о цијени улазнице на догађаје који су увијек бесплатни: на промоцију књиге, предавање или трибину, о цијени сата или часа радионице и сл. У многим земљама, па и у Републици Српској, се плаћају одређене библиотечке услуге, као што су приступ интрнету, рачунарима, чланске карте, чак и одређена догађања и активности, улазнице за биоскоп или позоришну представу, новогодишњу представу, концерт. Као и на свим другим пољима и овдје је неопходна сарадња библиотека и локалних заједница, јер оне се међусобно прожимају и требају бити заједно укључене у процес развоја услуга. У том смислу, народне библиотеке дају попуст за своје услуге одређеним категоријама корисника или су те услуге за њих бесплатне, с циљем испуњења своје мисије да сви грађани имају право на знање и бављење културом.

Народне библиотеке Сарајевско-романијске регије имају подршку локалних заједница. Ако се врши поређење са сусједним земљама онда је та подршка недовољна. Не жели се рећи да заједнице нису заинтересоване, али средства и начини на које оне помажу библиотекама нису на завидном нивоу. Преостаје, као рјешење, да се саме народне библиотеке још више наметну што разноврснијим услугама и активностима намијењеним свим грађанима, и што је можда најважније, искоријени мишљење да је главна, а можда и једина, задаћа библиотека понудити књигу кориснику.

Активности јавних библиотека у регији окренуте су цјелокупној заједници. „Библиотека орјентисана према заједници мора не само препознати и изразити, већ и развијати информационе и културне потребе свих група корисника,

пратећи друштвене и технолошке промене и изазове.”³ Нису тачне тврдње и није правило да библиотеке у мањим срединама имају сиромашније активности од библиотека у већим центрима, а то доказују подаци о активностима у народним библиотекама Сарајевско-романијске регије. Може се рећи да је претпоставка да ће библиотеке у већим градовима имати бројније активности, али не мора значити да ће нужно бити и квалитетније. Подаци о броју становништва јасно кажу да јавне библиотеке Сарајевско-романијске регије дјелују у мањим срединама на које се ослањају бројне руралне заједнице, у ствари, организују значајне културне и креативне активности за своју публику. За примјер могу послужити Народна библиотека „Бранко Чучак” из Хан Пијеска и Народна библиотека Источни Стари Град које имају мали број становника, али већи број програма у односу на неке библиотеке које дјелују у већим срединама. Библиотеке су свјесне да култура није резервисана само за велике центре, она мора бити доступна свим грађанима Републике Српске, ма гдје год они живјели, сви грађани имају право бављења културом и мора им бити доступна. Народне библиотеке Сарајевско-романијске успјешно руше баријере на путу доступности културних садржаја. Корисници су постали свјесни могућности које им народне библиотеке пружају, а својим активним учешћем помажу библиотекама у остваривању циљева да као културне и образовне установе буду доступне свима.

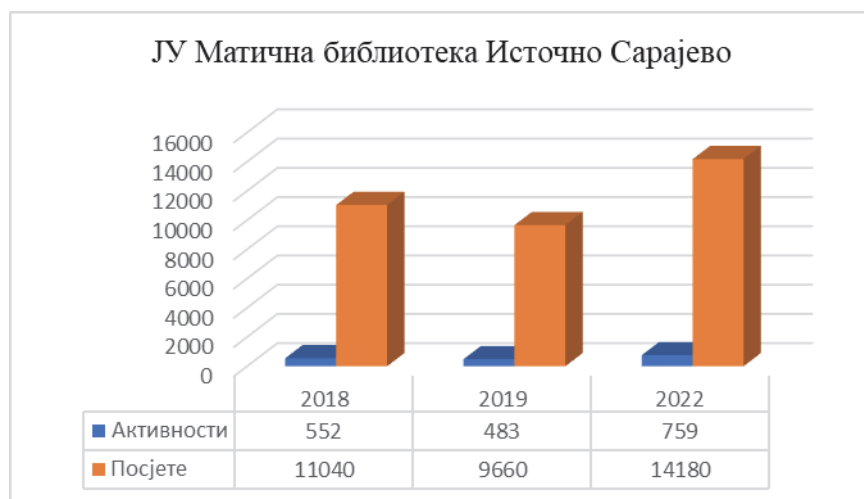
---

³ Жељко Вучковић, *Јавне библиотеке и јавно знање*. (Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2003), 171.

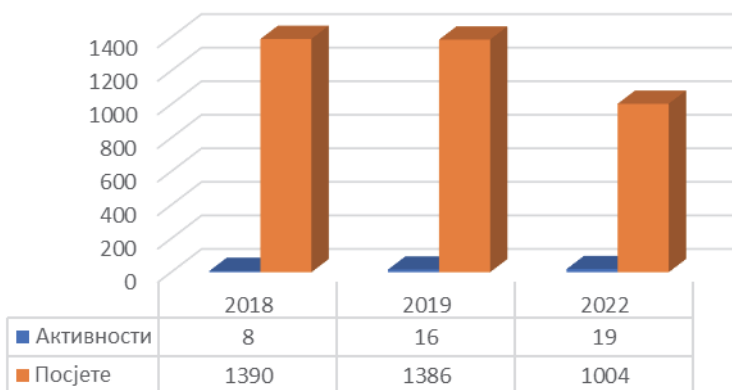
Број активности у библиотекама у односу на број становника

Назив библиотеке и мјесто	Број становника (од већег ка мањем)	Број активности
ЈУ Матична библиотека Источно Сарајево	59 916	1794 (од чега 1671 радионица и 123 друге активности)
Народна библиотека Пале	22 282	14
Народна библиотека Соколац	12 607	33
Народна библиотека „Војислав Лубарда” Рогатица	11 603	43
Народна библиотека „Бранко Чучак“ Хан Пијесак	3 445	150
Народна библиотека Трново	2 192	30
Народна библиотека Источни Стари Град	1175	102

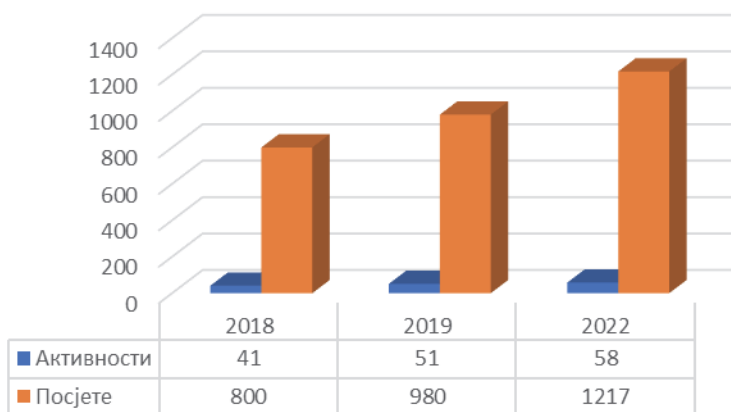
Број активности и посјета у библиотекама у току 2018, 2019, 2022. године:

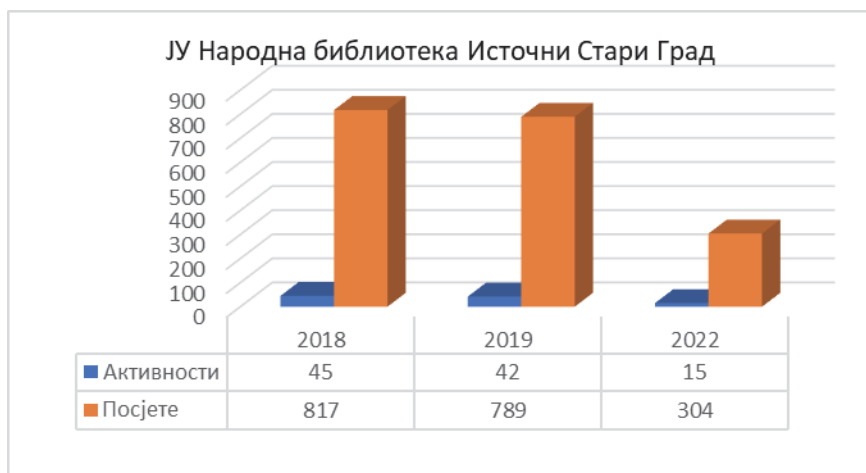
ЈУ Народна библиотека "Војислав Лубарда" Рогатица

ЈУ Народна библиотека "Бранко Чучак" Хан Пијесак

Закључак је да народне библиотеке Сарајевско-романијске регије спроводе различите активности којима се укључују у културну дјелатност своје заједнице. Свака библиотека на свој начин настоји остварити комуникацију и културни рад са својим корисницима, а зато постоје и разлике у њиховом дјеловању. Циљ свих библиотека је исти, забавити и образовати своје кориснике кроз различите креативне и

културне активности. „Јавна народна библиотека као културно-информационо средиште доприноси квалитету живота, формирању слободног мишљења и осећању заједнице. Једном речју, она је место које људи радо посећују, место непосредне међуљудске комуникације.”⁴

Народне библиотеке Сарајевско-романијске регије својим корисницима пружају могућност личног, културног и умјетничког развоја, а самим тим утичу на развој локалне заједнице. Из истраженог се види да библиотеке немају развијене услуге за инвалидне особе као што су слијепа и слабовида лица, глуве и наглуве особе, осим Матичне библиотеке која има Одјелење за слијепа и слабовида лица, те спроводи обуку слијепих особа за рад на рачунару са говорним софтвером и обуку за рад на Брајевој машини, приређује изложбе, књижевне вечери, снима звучне књиге и др. Боравак особа у колицима и са другим помагалима у Матичној библиотеци је осигуран рушењем баријера за приступачност реновирањем просторија. Народна библиотека Соколац окупља дјецу са посебним потребама на радионичким садржајима. Такође, потребно је осмислити програме за омладину, програме који су актуелни на више аспеката и који ће да их заинтересују.

Народне библиотеке требају међусобно сарађивати још више, више сарађивати са другим културним установама, умјетничким организацијама, друштвима и слично. На тај начин локална култура ће да напредује, када сви раде заједно и стварају мрежу људи, догађаја и искустава, а број квалитетних активности у народним библиотекама ће расти, а већи број активности значи већи број корисника који ће, свако за себе, моћи пронаћи нешто у библиотекама.

Изазов који се ставља пред народне библиотеке Сарајевско-романијске регије у наредним годинама, јесте да помогну што већем броју корисника да открију и уживају у културним активностима и да буду још кретивније и разноврсније у

---

⁴ Жељко Вучковић, *Јавне библиотеке и јавно знање*. (Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2003), 173.

искуствима које стварају. Препознате су као важни културни ресурси, али колико год су доприноси библиотека важни, важно је истаћи и јединствену вриједност стручног особља, библиотекара и књижничара. Они су дубоко посвећени послу којим се баве, његовању, подршци, повезивању, заступању и промовисању локалне културе. Они се залажу за бесплатну и свима приступачну културу и окупљају различите генерације на различите начине и програме.

Литература

1. Вучковић, Жељко. *Јавне библиотеке и јавно знање*. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2003.
2. Дани матичних библиотека Србије 2008 Библионет (2008 ; Суботица). *Библиотечке услуге: зборник радова*. Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008.
3. IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке. Доступно на <https://repository.ifla.org/bitstream/ifla-une> (Преузето 28. марта 2023).

Извори

1. Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. *Статистички подаци о библиотечком пословању народних библиотека за 2018. годину*.
2. Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. *Статистички подаци о библиотечком пословању народних библиотека за 2019. годину*.
3. Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. *Статистички подаци о библиотечком пословању народних библиотека за 2020. годину*.
4. Јавна установа Народна библиотека „Бранко Чучак“. Доступно на <http://www.brankocucak.com>
5. Јавна установа Народна библиотека Пале. Доступно на <https://bibliotekapale.org>
6. Јавна установа Народна библиотека Соколац. Доступно на <https://www.facebook.com/bibliotekasokolac/>
7. Јавна установа Народна библиотека „Војисав Лубарда“ Доступно на <https://www.facebook.com/narodnabiblioteka.rogitica/>

CREATIVE ACTIVITIES IN PUBLIC LIBRARIES OF SARAJEVO-ROMANIA REGION

Abstract: Public libraries of Sarajevo-Romania region have an important social and cultural role in their local communities. They give opportunity to their members, children, young people and adults, to develop on personal, cultural, artistic and creative level, and they organize various activities, trying to offer more exhibitions, promotions, literary evenings, workshops, courses and other programs. The work will emphasize the importance of organizing innovative creative, cultural and educational programs so the users can develop and identify with them. The programs organized by public libraries of Sarajevo-Romania region and ways to meet the demands of users are being researched. Modern users want faster adjustment of libraries to their needs, more quality services, and only actual, attractive and creative services will keep current and create new potential users. The research has been conducted through surveys on Library science for public libraries, through visits and statistical data of public libraries of Sarajevo-Romania region and through libraries' websites and social network publications. The work will present statistical data on cultural and creative activities, data on the quantity and quality of the activities that these libraries offer to their users in the local community.

Keywords: creative activities, public libraries of Sarajevo-Romania region, cultural role, creative development, modern users

---

Ивана Мачар

Миљана Пецикоза

Драган Вуковић

ЈУ Народна библиотека „Иво Андрић” Вишеград

bibliotekavgd@gmail.com

UDK 027.52(497.6 Вишеград)

741.5

DOI BSCSR2411387M

ФОРМИРАЊЕ ЗБИРКЕ СТРИПА У ЈУ НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ИВО АНДРИЋ” ВИШЕГРАД

Сажетак: Овај рад описује фазе у формирању збирке стрипа у ЈУ Народној библиотеци „Иво Андрић” Вишеград. У уводном дијелу у раду је дат кратак историјат, дефиниција и подјела стрипа. Наглашена је недовољна популарност и препознавања стрипа као васпитно-образовног средства. У другом дијелу рада се говори о фазама при формирању збирке. Описани су кораци при том формирању као што су: начини и методе набавке стрипа, подјела и одржавање, промовисање збирке међу читаоцима. Закључак је да стрипу као грађи која је скрајнута треба посветити више пажње, времена и простора.

Кључне ријечи: стрип, историја и подјела стрипа, формирање збирке стрипа

Садашње модерно друштво је пред великим изазовима. Дјеца су често препуштена сама себи, изгубљена у мору школских и ваншколских обавеза. Технолошким напретком дјеца најчешће бјеже у свијет електронских медија. Екрани су постали саставни дио одрастања. Некада су стрипови били прво читалачко искуство код дјеце. Стрип је одличан начин да дјеца своје јунаке визуализују и да своју машту задовоље. Генерације су одрастале са стриповима и то им је пробудило љубав према читању. Богате илустрације, текст који је сажет и јасан помогао је дјеци да им књижевност не буде досадна.

Стрипови су добар начин да се неки жанрови у књижевности приближе дјечи и учине им садржаје јасним и допадљивим.

Међутим, стрип није намијењен само дјечи. То је примамљиво штиво и за оне генерације које су своје прве читалачке навике формирале читајући стрипове. То је послужило као добра полазна основа за улазак у свијет литературе (школска лектира, класици, белетристика). Показало се да та љубав према стрипу не престаје, јер ти читаоци се временом радо враћају читању стрипа оживљавајући свијет у којем бораве добро познати јунаци.

Стрипови се у данашње вријеме веома слабо читају. Да би дошли до читалачке публике, морају се прилагодити савременим токовима у друштву. Стрип је дио социјалне историје, а такође и одраз културе. На почетку је представљао умјетност, затим пропаганду и на крају бијег од стварности. Дуго је сматрано да су стрипови „умјетничко смеће” које заглупљује народ и он има другачију развојну путању од других умјетности.

Ми сматрамо да је стрип неправедно запостављен, изопштен са библиотечких полица и слабо промовисан чак и на трафикама. Због тога је и постао невидљив за генерације које су стасавале са упознавањем са стрипом као формом. Ова девета умјетност је добар мамац за привлачење нове читалачке публике која нема навике коришћења библиотечких услуга, а којој би стрип био допадљив и лак за усвајање. Након начињеног првог корака ка полицама са литературом, врсан библиотекар ће наћи начина да потенцијалном читаоцу представи осталу литературу и приволи га свијету умјетности.

Укратко о стрипу

Постоји више дефиниција стрипа, јер су многи аутори са различитих аспеката посматрали стрип. Ми ћемо навести двије дефиниције:

„Стрип је говорно-визуелни медијум у којем је приповедање поверено слици колико и речима.”¹

„Стрип (енгл.), низ цртежа који приказују извесне догађаје тако да се читањем кратког текста лако долази до сазнања о чему је реч. Обично се користи за детективске, фантастичне и авантуристичке догађаје, за дечије бајке и сличне приче. Претежно је без уметничке вредности, али их има који су изведени с много индивидуалног дара, нпр. извесни стрипови Волта Дизнија.”²

Ова девета умјетност комуницира са читаоцима помоћу слике и текста. Сами цртежи нам понекад не казују много, а када је текст без цртежа, онда то није стрип. То значи да су текст и цртеж основни елементи стрипа који се међусобно допуњују. Стрип се не може представити као књижевност приповиједана цртежом јер стрип није ни само књижевност нити само приповиједање, нити му је цртеж једино средство изражавања. Зато се и третира као засебна умјетност.

Историја стрипа

Највише информација о својој околини човјек прима преко чула вида. Стрип преноси информације преко слике и текста. Тај концепт провлачио се од самих почетака људског изражавања. Пећински цртежи били су најранији облици оваквог човјековог изражавања. Ти цртежи углавном су приказивали догађаје из свакодневног живота представљене у линији. Дobar примјер за развој стрипа по теоретичарима је Трајанов стуб.³

Оцем модерног стрипа сматра се Родолф Тепфер (Rudolf Terfer), швајцарски сликар и књижевник. „Битно је напоменути да је Тепфер био вешт и у писању и цртању, спој који је необично важан у развоју стрипа, јер је то суштина

---

¹ Томић, Светозар, *Стрип, порекло и значај* (Нови Сад: Форум, 1985), 33.

² *Мала енциклопедија Просвета 3* (Београд, Просвета, 1986), 514.

³ види: Томић, Светозар, *Стрип, порекло и значај* (Нови Сад: Форум, 1985), 34

стрипа!”⁴ Слиједио га је њемачки сликар и карикатуриста Вилхелм Буш (*Wilhelm Busch*) (аутор стрипа „Муха”) кога можемо сматрати очухом америчког и југословенског стрипа.

Почетак модерног стрипа везује се за „Жутог дјечака” који је објављен 5. децембра 1896. у Пулицеровом листу „New York World”. Већ у двадесетом вијеку постављају се јасне разлике између јапанског, европског и америчког стрипа. Према временској епохи стрип се дијели на сљедећи начин:

- Златно доба (1938–1944) – најпознатији јунаци тих стрипова тог доба били су Супермен, Бетмен и други;
- Атомско доба (1944–1956) – односно посљератни стрипови;
- Сребрно доба (1956–1972) – пораст суперхеројских стрипова као и уздизање данашњих стриповских гиганта DC comics и Marvel;
- Бронзано доба (1972–1986) – карактерише се увођењем мрачних елемената у уобичајене стрипове;
- Модерно доба (1986 до данас), назива се још и мрачно доба или жељезно доба обиљежено поновним оживљавањем херојских тематика, али и мрачнијим и циничним гледањима на суперхероје.⁵

Форма стрипа

Стрип као назив ове врсте умјетничког изражавања појавио се почетком 20. вијека. Долази од енглеске ријечи strip која означава траку, а представља низ сличица пропраћених (не нужно) текстом. Тај низ визуелно формира траку, а редосљед праћења може бити усправан или водораван. Цртежи са текстом оивичени су линијама које формирају квадратни или правоугаони оквир. Лист испуњен квадратима назива се табла стрипа.

---

⁴ Томић, Светозар, *Стрип, порекло и значај* (Нови Сад: Форум, 1985), 69

⁵ Holston, Alicia, *A Librarian's Guide to the History Of Graphic Novels / Graphic Novels and Comics in Libraries and Archives: essays on readers, research, history and cataloging / Weiner, Robert G. Jefferson* : (McFarland, 2010), 10–11

Директан говор се смјешта у облачиће који излазе из уста говорника. Вилијам Хогарт (William Hogarth) творац је говорних облачића. Стрип је такође створио читав рјечник ономатопејских ријечи као што су: бам, вау, трас, грррр, зззз, пуф итд.

Стрипови обрађују разичите теме и доживљаје јунака из различитих социјалних окружења. Према томе временом су се развијале и различите врсте жанрова:

- Научна фантастика;
- Хумор и сатира;
- Cartoon стрипови, приче о смијешним животињама (Мики Маус, Паја Патак и др.);
- Суперхероји и суперхероине;
- Животни стрипови који на реалан начин показују животне ситуације (биографски стрипови и стварна фантастика);
- Алтернативни стрипови – ова врста подразумијева све од бијеса до њежног хумора, а често се повезује и са сексом, вулгарношћу, сировим ставом и антисоцијалним темама;
- Поучни стрипови.⁶

Стрипотeka у Библиотеци „Иво Андрић” Вишеград

Идеја

Основни циљ библиотеке је задовољавање потреба корисника. Циљна група корисника библиотечких услуга у нашој библиотеци су дјеца узраста од седам до петнаест година јер сматрамо да се у тој доби формирају као редовни читаоци. Библиотекари треба да уложе много труда и креативности да би ову читалачку публику привукли и

---

⁶ види: Lavin, Michael R., *Comic books and Graphic Novels for Libraries: what to buy*, (Serials review 24, 2., 1998), 31–45.

задржали. Дјеца основношколског узраста при одабиру књига за читање већином посуђују књиге које имају мање текста, а више слика. Такође, примијећено је да су новија издања књига за дјецу овог узраста и конципирана тако да имају више илустрација, а мање текста. Посматрајући овакво понашање дјеце и послушајући њихове потребе и захтјеве, дошли смо на идеју да им понудимо нешто ново – стрип. У фонду дјечије књиге већ су се издвојиле одређене публикације које су својом формом биле стрип: *Штрумпфови*, *Приче о династији Немањић*, *Талични Том*. Одлучили смо да тој младој читалачкој публици покажемо на који су начин њихови родитељи проводили своје слободно вријеме када нису постојали телефони, компјутери, интернет. Евидентно је да је стрип до прије 25 година био веома популарана литература, лако доступна у продаји, а до ње се долазило и размјеном нових бројева између љубитеља ове форме. Стрип се и данас налази у продаји али не у тој мјери као некада. Углавном су то реиздања старијих популарних јунака која новим генерацијама нису толико позната. Због тога смо и дошли на идеју да то промијенимо, а самим тим и привучемо нове кориснике. Чињеница је да данашња дјеца познају стрип јунаке који су оживљени кроз неке друге медијуме као што су видео-игрице, цртани филмови и играни филмови. То нам је послужило као добра полазна основа за развијање идеје о формирању стрипотеке.

Реализација

Током редовних активности наше библиотеке имамо организоване посјете на којима се ученици основне школе едукују на различите теме (књижевност, историја, завичајне теме). Приликом једне од тих посјета разговарали смо са ученицима о томе да ли су имали прилику да читају стрип и да ли су заинтересовани да користе ову врсту грађе. Установили смо да су ученици дјелимично упознати са стрипом као формом и његовим жанровима, али да би вољели читати стрип

уколико бисмо им то омогућили, односно уколико би се стрип нашао на полицама библиотеке.

У циљу мотивације и упознавања са основним елементима стрипа млађе читалачке публике, организована је изложба на којој су представљени радови 23 умјетника из Удружења стрип аутора и обожавалица стрипа Републике Српске „Девета димензија”. То је била Четврта изложба стрипа Српске чији концепт је био да се стрип аутори из Републике Српске повежу, анимирају и да заједнички спроводе мисију промоције девете умјетности на нашим просторима, а и шире. На отварању ове изложбе присуствовао је представник Удружења, који је присутне упознао са радом домаћих аутора али и са тиме како настаје стрип и који су кораци при изради и темама које обрађују. Изложбу је посјетио велики број љубитеља стрипа као и ученика средње и основне школе. Сви заинтересован могли су ову поставку посјетити двадесет дана. (слика 1)

Слика 1: Четврта изложба стрипа Српске

У склопу нашег систематичног приступања проблему и прикупљања информација које ће нам бити корисне при формирању стрипотеке направили смо анкету за библиотеке у којој смо питали сљедеће: да ли библиотека посједује стрип, да ли сматрају да ће на тај начин повећати број корисника, уколико имају, који су наслови најчитанији... Анализом тих

одговора показало се да мали проценат библиотека посједују стрип као посебну цјелину и да сматрају да та збирка није видно утицала на повећање броја корисника. То је пред нас, као библиотекар, ставило нови изазов. Циљ нам је био показати да је стип добар начин за формирање првих читалачких навика и уопште за привлачење нових младих нараштаја у библиотеке. Такође смо желјели и представити добру страну стрипа јер смо сматрали да ова умјетничка форма заслужује бољи статус него што тренутно посједује.

Библиотеке које уопште не посједују стрип као засебну цјелину изнијеле су мишљење да би формирање засебне збирке ипак позитивно утицало на повећање броја корисника.

Након спроведених истраживања, један од првих корака ка формирању збирке је **набавка грађе**. Према ИФЛА смјерницама, библиотечка грађа набавља се на четири начина: *куповином, поклоном, размјеном и обавезним примјерком*. Пошто библиотеке немају довољно финансијских средстава за куповину већег броја библиотечких јединица, нашу набавку смо базирали на донацијама. Сходно томе, успостављена је сарадња са Удружењем стрип аутора Републике Српске „Девета димензија” који су донирали нашој библиотеци сва своја дотадашња издања и понудили своју помоћ. Сљедећи корак био је упућивање позива нашим суграђанима путем медија (локална радио станица, републичке радио и ТВ станице, друштвене мреже), да могу донирати стрипове нашој библиотеци. То је наишло на добар одзив и у нашу библиотеку пристигао је значајан број стрипова. Иако је познато да се истински љубитељи и колекционари тешко растају са својим примјерцима стрипова, ипак су се одрекли одређеног дијела својих колекција да би дали подршку библиотеци и помогли у промоцији девете умјетности. Пратили смо потребе и захтјеве наших корисника и обезбиједили смо средства за куповину одређеног броја наслова који су највише заинтересовали наше читаоце.

Стрип у библиотеци третира се као и свака остала грађа. То подразумејева класификацију, каталогизацију и смјештај. У

нашој библиотеци стрип је смјештен на засебној полици јер смо жељели да га визуелно истакнемо и учинимо прегледним садржај збирке. Збирка по обиму није велика, али је довољна да би задовољила потребе читалаца који посуђују стрипове. Приступ овој збирци, која броји око 300 примјерака, је слободан и смјештени су по жанровима. (слика 2)

Слика 2: Стрипотека

Стрипови су за дјецу забава, али је битно да дјеца ипак читају што поучније садржаје. Веома смо пажљиви када је ријеч о препоруци за читање. Библиотекари често помажу млађим читаоцима у одабиру адекватног стрипа јер многи садрже елементе насиља и експлицитних сцена. Наша одговорност је да водимо рачуна о садржајима примјереним одређеним узрастима.

Чињеница је да није довољно само извршити набавку, обраду и смјештај библиотечке грађе, већ је потребно ту грађу и представити циљним групама. Јавно представљање односно промоција може се вршити путем медија (ТВ, радио, друштвене мреже), изложби и директним контактом са корисницима. Наша библиотека има одличну сарадњу са основном и средњом школом па смо ту сарадњу искористили у сврху представљања наше стрипотеке ученицима. У договору са професорима и наставницима организовали смо више ученичких посјета библиотеци. Ученици су били различите животне доби и различитих интересовања. Многи од њих нису били чланови библиотеке нити су на било који начин користили библиотечке услуге. Приликом сваке посјете библиотекари су представили стрип, упознали их са његовом историјом, подјелом и жанровима. Такође су говорили о јунацима које су они сретали кроз филмове и видео игрице, а нису знали да су ти јунаци настали управо на страницама првих стрипова. Објашњен им је начин на који могу да користе стрипотеку и да претражују жељене наслове. Овај начин промоције се показао као веома ефикасан јер је одређен број ученика, који до тада нису долазили у библиотеку, почео редовно да посуђује стрипове. Послије кратког времена они постају редовни корисници и поред стрипа почињу да посуђују и другу библиотечку грађу прилагођену свом узрасту. (слика 3)

Слика 3: Ученици у Библиотеци

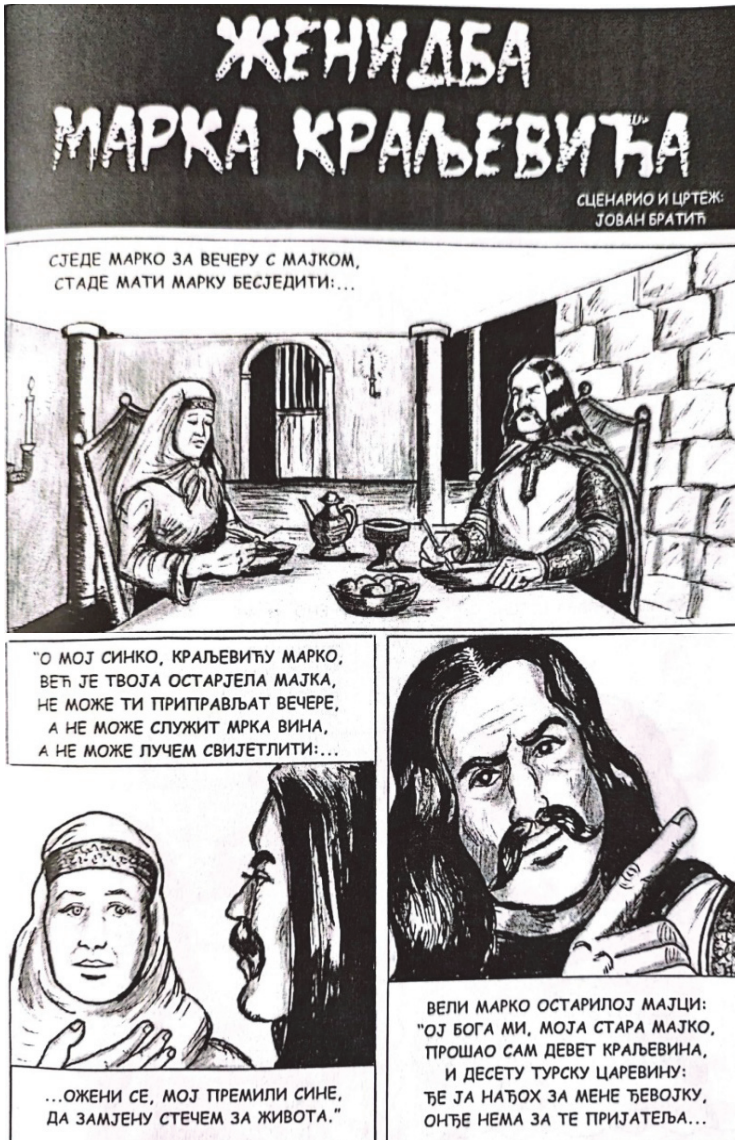
Поред ученика, формирање стрипотеке и њена промоција привукла је и старије љубитеље стрипова у библиотеку. Одрасли траже озбиљније стрипове али и оне наслове које су

раније вољели. Најзаступљенији и најтраженији наслови су: *Алан Форд, Загор, Талични Том, Хилда и Парабелум.*

Едукативни значај стрипа

Стрип је успио да нађе своје мјесто у васпитно-образовном систему и као такав добио је своју педагошку вриједност. Такав примјер су и „Стриповијетке” у издању НУБРС које су урађене по мотивима приповијетки Петра Кочића, Алексе Шантића и Стјепана Митрова Љубише. Такође, битно је поменути и историјске стрипове Јована Братића „Невесинска Пушка“ и „Краљевић Марко“. Професори у средњој школи користили су ове наслове на својим часовима док су обрађивали теме из књижевности и историје.

Иако стрип не може замијенити књигу, користан је при учењу јер помаже да се визуелно оживе ликови и догађаји који се помињу у тексту. Нпр. епске народне пјесме о Марку Краљевићу задају ученицима муку при читању и разумијевању појединих израза и због тога постају досадно штиво. Коришћењем илустрованих стихова тих епских пјесама ученицима се подстиче визуализација и развој маште. (слика 4)

Слика 4: Сегмент из стрипа „Краљевић Марко”

Због приповиједања у сликама стрип може да подстакне развој креативности код дјеце, да им олакша слободно изражавање и изношење мишљења. Стрип више не треба гледати само као средство за забаву, већ се може искористити

у образовном процесу за говорно и ликовно изражавање. Садржај стрипа у већини случајева је поучан, главне ликовне карактеристике велики број врлина са којима се читаоци поистовјећују и, на крају, добро увијек победи зло. Наравно, битна карактеристика стрипа је и хумор који позитивно утиче на расположење и такви садржаји су лаки за усвајање и читаоци им се радо враћају.

Једна од редовних активности наше библиотеке је Љетна креативна радионица у којој дјеца користе своје слободно вријеме. За слjedeћу радионицу у плану је да се један дио посвети изради стрипа односно техникама цртања и писања дијалога у облачићима. За едукатора биће ангажован један од домаћих стрип аутора.

Закључак

Настанак и развој стрипа имао је бурну историју кроз вријеме. Од средстава за забаву па до озбиљних друштвено ангажованих тема стрип је налазио своје мјесто у култури и образовању. Стрип је дуго времена био изопштен из библиотечке грађе, првенствено из разлога неразумијевања његове вриједности и недовољног вредновања тог формата као значајног алата при учењу. У данашње вријеме потребе и захтјеви корисника су се промијенили и због тога стрип полако улази у народне и школске библиотеке. Његов значај огледа се и у подстицању младих нараштаја на читање.

Неизоставно је поменути да се стрипови и њихови јунаци користе и у стварању других умјетничких дјела као што је филм, анимирани и играни, али и у свијету забаве кроз различите видео-игре. На тај начин оживљавају се хероји многих генерација из времена када су они настајали и приближавају се млађим нараштајима.

Читањем стрипова одрасли ће се вратити читању, а дјеца која до сада нису читала почеће да упражњавају ову активност.

Кроз овај рад жељели смо да покажемо кораке који смо ми направили у формирању стрип кутка, а то се односи на испитивање корисника и њихових потреба, набавку грађе,

обраду и смјештај и на крају промоцију стрипотеке. Акцент смо ставили на едукативни значај стрипа као форме и као допунског образовног средства.

Литература

1. Братић, Јован, *Краљевић Марко*. Билећа: СПКД „Просвјета“, 2012.
2. Vui, Barry, *From Comic Strips to Comic Books: The History of Comic Art in America*
http://www.people.vcu.edu/~djbrumle/cartoon04/projects/barry/barry_comic-strips.htm
3. Драгинчић, С; Зупан, З., *Историја Југословенског стрипа 1*. Нови Сад: Форум, 1986.
4. *Историја српског стрипа*. Пројекат Растко: Библиотеке српске културе на интернету, 1999.
5. Lavin, Michael R., *Comic books and Graphic Novels for Libraries: what to buy*. Serials review 24, 2., 1998.
6. *Мала енциклопедија Просвета 3*. Београд: Просвета, 1986.
7. Томић, Светозар, *Стрип: поријекло и значај*. Нови Сад: Форум, 1985.
8. Holston, Alicia, *A Librarians Guide to the History Of Graphic Novels / Graphic Novels and Comics in Libraries and Archives: essays on readers, research, history and cataloging / Weiner, Robert G. Jefferson. McFarland*, 2010.
9. <https://sr.wikipedia.org/wiki/Стрип>

FORMATION OF COMIC BOOK COLLECTION IN PUBLIC LIBRARY „IVO ANDRIC” VISEGRAD

Abstract: This essay describes phases during formation of comic book collection in Public Library „Ivo Andric” Visegrad. A brief history, definition and division of comic books are given in the introduction. Lack of popularity and recognition of comic books as an educational tool are also emphasized. In the second part of this work, it is discussed about phases during the formation of collection. The steps in that formation are described: the ways and methods of purchase of the comic books, division and maintenance, promotion the collection among the readers. The conclusion is that more attention, time and space should be given to the comic books, as a literary material which is on the edge.

Keywords: comic books, history and division of comic books, formation of comic books

---

"БИБЛИОТЕКАРСТВО СРПСКЕ"
Часопис из области библиотекарства и
библиотечко-информационе дјелатности
год. XII, бр. 11

Librarianship of Serpska
Journal of Library Information Function

За издавача
Љиљана Кнежевић

Главни и одговорни уредник
др Радославка Сударушић

Издаје
Друштво библиотекара Републике Српске

Припрема и прелом слога
Зоран Танић

Лектор
Данијела Мандић

Превод на енглески језик
Невенка Јовичић

Адреса редакције
71123 Источно Сарајево
Стефана Немање број 6, тел: 057 340 305
факс: 057 320 670
e-mail: matbibli@teol.net

*Рјешењем Министарства просвјете и културе
у Влади Републике Српске, број 6-01-8-20/05 од 15. 12. 2005.
године, часопис Библиотекарство Српске, Вишеград,
уписан је у регистар јавних гласила под редним бројем 506.*

Вишеград, 2024.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

02(497.6 Република Српска)

БИБЛИОТЕКАРСТВО Српске : часопис из области
библиотекарства и библиотечно-информационе дјелатности =
Librariranship of Srpska : Journal of Library Information Function /
главни и одговорни уредник Алекса М. Алаџић. - Год. 1, бр. 1
(2008)- . - Вишеград (Ужичког корпуса 12) : Друштво библиотекара
Републике Српске : Library Association of Republic of Srpska, 2008- .
- 22 cm

Годишње.
ISSN 1840-4030 = Библиотекарство Српске

COBISS.BH-ID 17218566